

કોરોના : નો પેનિક,
યસ ધ્રિપેર

ભારતના અવકાશયાત્રીઓ
રશિયામાં તાલીમ લઈ રહ્યા છે

ગીરની નેસ સંસ્કૃતિને
ઝાંખપ લાગી રહી છે

કોરોના ઈફેક્ટ
મેડોનાનો કાર્યક્રમ
રદ્દ : મેડોના ખુશ

૦૪ એપ્રિલ ૨૦૨૦

abhiyaanmagazine.com ₹૨૫-૦૦

અભિયાન

કોરોના સામેનો જંગ
નિર્ધારિત તબક્કામાં

● પર્યાવરણવાદીઓ માટે એક મર્યાદા અનિવાર્ય...!!!

“અથાણાંનો આસ્વાદ !”

SINCE 2008

રેડી-ટુ-કૂક મસાલા

સંપૂર્ણ જૈન

★ હવે ઘેર બેઠાં ઓનલાઇન શોપીંગ કરો,
વેબ સાઇટ દ્વારા.....
www.shriharimasala.com

અથાણાંના તૈયાર મસાલા

કેરીનાં ખાટા-તીખા અને ગળ્યા અથાણાં માટે..

૨૦૦ ગ્રામ, ૫૦૦ ગ્રામ અને ૫ કિલો પેકમાં ઉપલબ્ધ.

100% VEG.

CUSTOMER CARE : 94092 00015
E-mail: shriharimasalahalol@gmail.com

★ અથાણાં પેકેટ પાછળ આપેલ રીત મુજબ જ બનાવવા.

IMAGE MAKER-00327020557

Since - 1982

GAJANAND®

૨૩ વર્ષથી ચાલતી અવિરત પરંપરા!

સીઝનમાં બારેમાસ ભરવા માટેનું
ગજનંદ મસાલા હેમ્પર

સીઝનના ફેશ
મસાલા
હેમ્પર **SALE**

ટ્રિપલ
ફાયદો

ફ્રી કુપન
INSIDE

ડિસ્કાઉન્ટ +
વરમોરા
સ્માર્ટ સ્ટોરેજ
કન્ટેનર
₹599/- (Approx.)

FREE*

M.R.P
~~1758/-~~
OFFER PRICE
1620/-*

SR. NO	PREMIUM PRODUCT	PACKING (GM)	QTY.	TOTAL KG.	M.R.P RATE	TOTAL VALUE
1	રેશમલાલ મરચું	500g	3	1.500kg	240/-	720/-
2	કુમઠીલાલ કાશ્મીરી મરચું	500g	1	0.500kg	260/-	260/-
3	કર્કચૂવેદા હળદર (સેલમ + વાયગાંવ)	500g	2	1.000kg	140/-	280/-
4	પ્રીમિયમ ઘાણાજીરુ	500g	1	0.500kg	145/-	145/-
5	ચટપટા આચાર મસાલા	200g	1	0.200kg	73/-	73/-
6	સ્ટ્રોંગ હીંગ	100g	1	0.100kg	165/-	165/-
7	પ્રીમિયમ રજવાડી ગરમ મસાલા	100g	1	0.100kg	80/-	80/-
8	ઘન્ટોરી જીરાવન પાવડર	100g	1	0.100kg	35/-	35/-
		TOTAL	11nos.	4.00kg		1758/-

*ગુજરાતના દરેક જાણીતા પ્રોવિઝન સ્ટોર્સમાં ઉપલબ્ધ

Now Available at :

amazon.in

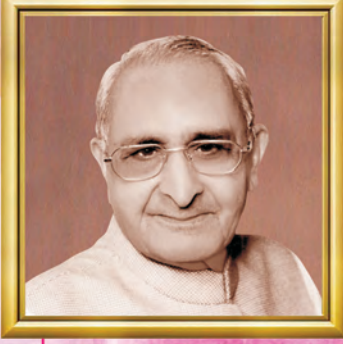
snapdeal

*Conditions Apply

Gajananand Foods Pvt. Ltd. : Plot No. 814, Kothari Cross Road, Santej-382721, Ta. Kalol, Dist. Gandhinagar. Gujarat. India.

Phone : (02764) 286021/22/23 | Email : info@gajananand.com | www.gajananand.com | /gajananandfoods • Customer Care : 99255 91111

જિંદગીની કિતાબ હિસાબનો ચોપડો નથી

૮૫મમ દોઢસો જેટલી જાસૂસીની મનોરંજક કથાઓના લેખક જયોર્જ સીમેનને ૫૮ વર્ષની ઉંમરે નોંધપોથીના રૂપમાં અંશતઃ આત્મકથા લખી છે. સીમેનને કોઈ વિવેચક માત્ર જાસૂસકથા લેખક ગણાવી શકે તેમ નથી, કેમ કે તેની કૃતિઓને સાહિત્યમાં સ્થાન આપ્યા સિવાય છૂટકો થાય તેમ નથી, બેલ્જિયમમાં જન્મેલા પણ ફ્રાન્સના વતની જયોર્જ સીમેનને પોતાની જીવનકથામાં ઘણીબધી નિખાલસ કબૂલાતો કરી છે. સીમેનની જિંદગીના સેમાંચક સાહસિક પ્રસંગોની વાત તો ઠીક છે, પણ તેમાં તેના મનોમંથનનાં કેટલાંક મોતી ગમી જાય તેવાં છે. સીમેનને કહ્યું છે કે મને કેટલીક વાર ભાગ્યને ઇંછેડવાનું મન થતું રહ્યું છે. પહેલાં મેં નામ વગર વાર્તાઓ ઢસડચે રાખી માત્ર આજીવિકા કમાવા માટે જ, પણ પછી એક એવી ક્ષણ આવી જ્યારે લેખન વધુ મહત્વનું બની ગયું. આજીવિકાની વાત ગૌણ બની ગઈ. સર્જનકાર્ય જ સર્વાધિક મહત્વનું કાર્ય બની ગયું. અત્યારે કેટલીક વાર એવી લાગણી થાય છે કે એક મોટો કડાકો થાય અને હું પાચમાલ થઈ જાઉં અને પછી ફરી આ કંગાલિયત અને પાચમાલીમાંથી બહાર નીકળવા મારી કલમ લઈને મેઢાને પડું!

જયોર્જ સીમેનને કહેવા એમ માગે છે કે કોઈ પણ માણસ પોતાની જિંદગીને હિસાબનીશના સરભર કે નફો દેખાડતા ચોપડા તરીકે જ લખવા માંગે તો તેની જિંદગી એક આર્થિક સાહસ તરીકે સફળ બની રહે, પણ તે સર્જનના સાહસ તરીકે સંભવતઃ નિષ્ફળ જ પુરવાર થાય! આ વાતમાં ઘણુબધું તથ્ય છે. જેમણે જિંદગીના કોઈ પણ ક્ષેત્રમાં કશુંક નક્કર કામ કર્યું છે, ચોક્કસ પ્રદાન કર્યું છે તેમણે જિંદગીની કિતાબને હિસાબનીશના ચોપડાના ઢાંચામાં ઢાળી જ નથી. કેટલાક જિંદગીને એક આર્થિક સાહસ તરીકે સફળ કરવાની વધુ પડતી ચીવટ રાખે છે. તેઓ અંતકાળે કહી શકે છે કે તેમની જિંદગીનો છેવટનો નફો અમુક લાખ રૂપિયા કે અમુક લાખની મિલકત છે. બીજા કેટલાક માણસો પોતાની જિંદગીને એક સામાજિક સાહસની કિતાબ તરીકે ચોજે છે. આવા લોકો પણ પોતાના અંતકાળે પોતાના સફળ સામાજિક જીવનનું અને સંખ્યાબંધ સંબંધોનું સરવૈયું રજૂ કરી શકે છે, પણ કેટલાક એવા માણસો હોય છે જે જિંદગીને આર્થિક નફાના ચોપડાના ઢાંચામાં કે સામાજિક સફળતાની નોંધપોથીના રૂપમાં જીવતા નથી. તેઓ કોઈક જીવનદ્યેય નક્કી કરે છે, કોઈક સાહસ નક્કી કરે છે. કોઈક સર્જન નક્કી કરે છે અને બાકીની બધી બાબતોને ગૌણ બનાવી દે છે.

કેટલીક વાર આવા માણસો ભાગ્યને આ રીતે ઇંછેડતા રહે છે તો કેટલીક વાર આ માણસોને ભાગ્ય જ ઇંછેડે છે. વિખ્યાત અભિનેત્રી ગ્લોરિયા સ્વાનસન ૨૭ વર્ષની ઉંમરે ખ્યાલિતના શિખર પર ઊભી હતી. ખૂબ પૈસા કમાતી હતી. તેણે ઊંચામાં ઊંચા પગાર અને પુરસ્કારને ઠોકર મારીને જાતે ફિલ્મોનું નિર્માણકાર્ય હાથ ધર્યું અને નાણાકીય મુશ્કેલીઓના ચક્રવર્તીમાં અટવાઈ ગઈ, પણ એક ક્ષણે તેને આ સૌથી મોટું દુર્ભાગ્ય લાગ્યું તો બીજી ક્ષણે તેને લાગ્યું કે કિસ્મતે તેને ઉશ્કેરી હતી અને આર્થિક સફળતાના પાટા ઉપર દોડચે જતી તેની ગાડી ગબડાવી નાખીને કલાકાર તરીકેની સફળતાના માર્ગ ઉપર ધકેલી દીધી હતી!

અમેરિકા શોધનારા કોલમ્બસની જિંદગી એક આર્થિક સાહસ તરીકે નિષ્ફળ જ ગણાવી પડે. તે છેવટે જેલમાં ગયો અને જેલમાં રિબાયો. તે નીકળ્યો હતો હિન્દુસ્તાનનો કિનારો પકડવા અને પહોંચી ગયો એક નવી દુનિયામાં!

ફિલસૂફ નિત્સેએ અસહ્ય પીડા વચ્ચે લખેલી જે ત્રણ કિતાબોની લાખો નકલો વેચાઈ હતી, એ કિતાબો નિત્સેની જિંદગી દરમિયાન ખાસ ખપી શકી નહોતી. તેણે પોતાના મિત્રોની મદદથી આ કિતાબો ૫૦થી ૧૦૦ નકલની આવૃત્તિરૂપે છપાવેલી અને આટલી નકલો પણ પૂરી વેચાઈ શકી નહોતી.

પણ જિંદગીમાં કંઈક દ્યેય નક્કી કરી બેઠેલા અને તેની સાધનામાં પોતાની તમામ શક્તિઓને ન્યોણવર કરનારા હિસાબ-કિતાબની ચોપડીના રૂપમાં પોતાની જિંદગીને જોતાં જ નથી. એ જાણે છે કે કોઈ પણ માણસના જીવનનું આર્થિક કાર્ય એક યજ્ઞ છે અને તેનું છેવટનું ફળ જે હોય તે - આ યજ્ઞ કરનારાએ પોતાનું બધું જ આહુતિરૂપે તેમાં પધરાવી દેવાનું છે. આવી ઊંડી સમજ વગર માણસ ખરેખરું કામ કરી શકતો નથી. નિત્સે કાવ્યાત્મક ગદ્યમાં લખી રહ્યો છે ત્યારે તેને ખબર છે કે બારણા ઉપર સેગ અને મોત પહેરેગીરની જેમ બેઠા છે અને તેને એ પણ ખબર છે કે તેના કમરાનું ચઢી ગયેલું ભાડું વસૂલ કરવા મકાન-માલિકણ તેની ઉપર ત્રાટક લગાવીને બેઠી છે.

આ માત્ર નિત્સેની કથા નથી - છેક સોક્રેટિસથી આ કથા આરંભાયેલી છે.

મુવદ વડોદરા

(લેખકના પુસ્તકમાંથી)

પંચામૃત

ગ્રાહકો સાથે રહો સીધા સંપર્કમાં,
કરો ઇન્ટરએક્ટિવ જાહેરાત
VTVGUJARATI.COM

For Inquiry
Scan QR
or
call on 8866127011

visit vtvgujarati.com/advertise-with-us

તમારા માટે, તમારી સાથે, સતત...

અભિયાન

૦૪ એપ્રિલ ૨૦૨૦

વર્ષ: ૩૫ અંક: ૪૪ સળંગ અંક: ૧૭૭૩

પથદર્શક: સ્વ. ભૂપત વડોદરિયા

તંત્રી : તરુણ દત્તાણી

(પીઆરબી એક્ટ હેઠળ સમાચાર સંપાદન માટે જવાબદાર)

કોપી એડિટર : હેતલ ભટ્ટ

મુંબઈ : લલિતા સુમન

અમદાવાદ : નરેશ મકવાણા, હેતલ રાવ

ભુજ : સુચિતા બોઘાણી કનર

ક્રિએટિવ ડાયરેક્ટર : મોનક ચાવડા

રજિસ્ટર્ડ ઓફિસ : સમભાવ હાઉસ,
ચીફ જસ્ટિસ બંગલોની સામે, બોડકદેવ,
અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫

ફોન : ૨૬૮૭ ૩૯૧૪, ૨૬૮૭ ૩૯૧૬, ૨૬૮૭ ૩૯૧૭

ફેક્સ : ૨૬૮૭ ૩૯૨૨

મુંબઈ કાર્યાલય : સમભાવ મીડિયા લિમિટેડ,
૭૧૪, એ વિંગ, ક્રિસ્ટલ પ્લાઝા, ઈનફિનિટી મોલ સામે,
ન્યુ લીંક રોડ, અંધેરી (વેસ્ટ) મુંબઈ-૪૦૦૦૫૩

વાચકોના પ્રતિભાવ :

abhiyaan@sambhaav.com

વેબસાઈટ :

www.abhiyaanmagazine.com

વાર્ષિક લવાજમ : દેશમાં રૂ. ૧૨૭૫/-
Foreign Subscription : Rs. 6375 (Air Mail)
અભિયાનનો દરેક અંક **પોસ્ટમાં** ઈસ્યુ તારીખ
પ્રમાણે મોકલવામાં આવે છે.

સર્ક્યુલેશન :

૦૭૯ ૨૬૮૭૩૯૧૪-૧૫-૧૬, ૦૨૨ ૨૮૬૭૮૭૬૯
circulation@sambhaav.com

Marketing

Mumbai : Ph. : 022-67995316

Ahmedabad : Ph : 079-2687 3914/16/17

Delhi : Ph : 011 - 2371 8171

marketing@sambhaav.com

મુદ્રક અને પ્રકાશક વિજય પરીખે
સમભાવ મીડિયા લિમિટેડ વતી હાઇસ્કેન પ્રા.લિ.,
હાઇસ્કેન એસ્ટેટ, સરખેજ-બાવળા હાઇવે, ચાંગોદર,
અમદાવાદ-૩૮૨ ૨૧૩, ખાતે છાપું અને અભિયાન હાઉસ,
૪ એ/બી, ગવર્નમેન્ટ ઇન્ડસ્ટ્રિયલ એસ્ટેટ, ચારકોપ,
કાંદિવલી (વેસ્ટ), મુંબઈ - ૬૭ ખાતેથી પ્રસિદ્ધ કર્યું.

સમભાવ ગૂપ

અનુક્રમ

૧૬

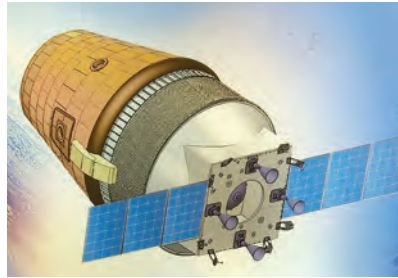
કોરોના સામેનો જંગ નિર્ણાયક તબક્કામાં

કોરોના વાઇરસ - જેને હવે
કોવિડ-૧૯ રોગનું નામ આપવામાં
આવ્યું છે - તેની સામેના જંગમાં

ભારત નિર્ણાયક તબક્કામાં પહોંચી ગયું છે. આ વાઇરસના સંક્રમણના જે
ચાર તબક્કા ગણાવાય છે તેમાં ભારત હજુ બીજા તબક્કામાં છે અને શ્રીજા
તબક્કામાં દેશને જતો અટકાવવાનો છે. કેટલાકના મતે ભારતમાં શ્રીજા
તબક્કાનો આરંભ થઈ ગયો છે.

૨૬ પર્યાવરણવાદીઓ માટે એક મર્યાદા અનિવાર્ય...!!!

૨૮ ભારતના અવકાશયાત્રીઓ રશિયામાં તાલીમ લઈ રહ્યા છે

૩૮ શ્રીકૃષ્ણ અને રુકમણિનાં લગ્નનું ઐતિહાસિક સ્થળ

૨૦ કોરોના 'બેકારી'નો 'વાઇરસ' પણ સાથે લાવ્યો છે

૨૪ પરિવારના આયનામાં ખુદને નિરખવાનો અવસર

૪૧ ગીરની નેસ સંસ્કૃતિને લાગી રહી છે ઝાંખપ

હેમિલી ઊંઠ

૫૦ વિધવા મહિલાઓની પુનઃલગ્ન તરફ એક પહેલ

નિયમિત કોલમ

૦૪ પંચામૃત

૦૮ તિકડમ

૧૨ ચર્નિંગ ઘાટ

૪૮ હસતાં રહેજો રાજ

૫૯ નવલકથા

જેએનયુ ક્યા માર્ગો?

‘અભિયાન’માં જેએનયુની વિસ્તારથી વિગતો જાણી. શિક્ષણ સંસ્થાઓ સ્વાયત્તાના નામે કેવી પ્રવૃત્તિઓને પોરસે છે, હિંસા-દેશવિરોધી ગતિવિધિઓ રોકવામાં પ્રશાસન કેમ્પસમાં ન આવી શકે તે ક્યા પ્રકારની સ્વાયત્તા યુનિ. ધરાવે છે?

વિરેન્દ્ર જાની, સુરત

પ્રતિભાવો મોકલવા એકદમ સરળ

આપના પ્રતિભાવો અમારા માટે ખૂબ જ મહત્વના છે. અભિયાનમાં શું ગમ્યું? શું ન ગમ્યું? આપનાં અન્ય સૂચનો પણ આવકાર્ય છે. આપના પ્રતિભાવ હવે તમે પત્ર ઉપરાંત ઈ-મેઇલ મોકલી શકો છો.

આ આઇડી ઉપર ઈ-મેઇલ કરો :
abhiyaan@sambhaav.com

પત્ર લખવા માટેનું સરનામું

‘આત્મીયતા’ અભિયાન, સમભાવ હાઉસ, ચીફ જસ્ટિસ બંગલોની સામે, બોડકદેવ, અમદાવાદ-૩૮૦ ૦૧૫

મૂળભૂત અધિકારની ડેફિનેશન શું...?

દેશની સુપ્રીમ કોર્ટે ઇન્ટરનેટ ‘સેવા’ને મૂળભૂત અધિકાર ગણાવી છે. સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંઘે પણ ઇન્ટરનેટ સેવાઓને પણ નાગરિકનો મૂળભૂત અધિકાર ગણાવ્યો છે, પરંતુ જે-તે દેશમાં અલગતાવાદીઓ અને વિદાતક બળોથી જ્યારે આ માધ્યમથી જે-તે દેશના સાર્વભૌમત્વ સામે ખતરો પેદા કરતો હોય ત્યારે તેના પ્રસારણને સ્થગિત કરાય છે તે વિષયને પણ ધ્યાનમાં લેવો જોઈએ. હાલના સમયમાં ઇન્ટરનેટ દ્વારા લોકો એકબીજાના સંપર્કમાં રહે, રોજબરોજના વ્યવહારો ડિજિટલી થતા હોય, બેન્કિંગ સેવા પણ તેના પર આધારિત હોય તે સમયે પ્રશાસન વધુ સમય માટે તેના પર રોક ન લગાવી શકે!! પરંતુ કાશ્મીરનો દાખલો જોઈએ તો રાષ્ટ્ર વિરોધી તત્ત્વો માટે ક્યા ‘મૂળભૂત અધિકાર’ હોઈ શકે??!! સુરક્ષા સામે ગંભીર પરિસ્થિતિ ઊભી થાય તો તેવા સમયે પ્રશાસને લીધેલા નિર્ણયોને કન્સિડર કેમ ન કરી શકાય??

ચિરંતન દવે, અમદાવાદ

યુજીસીની ગ્રાન્ટ પ્લસ વિદેશી ફંડ!!!

દેશની જેએનયુ યુનિવર્સિટીના સિલેબસમાં ‘લડકે લેર્ગે આઝાદી’ કોમન સબ્જેક્ટ બની ગયો લાગે છે. યુજીસી યુનિવર્સિટીઓ માટે ગ્રાન્ટ ફાળવે છે તે ઓછી પડે છે તો ‘વિદેશી લોબી’થી ગ્રાન્ટ (!) મેળવાય છે. રોના પૂર્વ અધિકારી એન. કે. સૂદની મુલાકાતના અંશોમાં હકીકત સપાટી પર દેખાઈ આવી. એવું લાગે છે કે ખાસ ટાર્ગેટ એજન્ડા પર હિત ધરાવતા રાજકીય પક્ષો વિદ્યાર્થી પ્રતિનિધિઓનો ઉપયોગ કરી રહ્યા છે. ‘જેએનયુનો અસલી ચહેરો: કરોડોનું વિદેશી ફન્ડિંગ અને દોરીસંચાર...’ લેખ શિક્ષણ સંસ્થાઓ સામે લાલબત્તી સમાન છે. લેખ મનનીય રહ્યો.

સુનિલ ઉપાધ્યાય, અમદાવાદ

ભારત વિરોધી નારા ખાસ યુનિવર્સિટીમાં જ કેમ સાંભળવા મળે છે...

ઉચ્ચ શિક્ષણ સાથે સંકળાયેલા યુવાનોની સૌથી વધુ સંખ્યા ભારતની યુનિવર્સિટીઓમાં છે, જે વિશ્વમાં પ્રથમ હરોળમાં આવે છે.

ભારતમાં અસંખ્ય યુનિવર્સિટીઓ છે, પરંતુ તેમાં શિક્ષણના નામે ભારત વિરોધી ગતિવિધિઓનું પ્રમાણ વધુ છે. શિક્ષણના ઉદ્દેશ સાથે સ્થપાયેલી જાદવપુર અને જામિયા યુનિવર્સિટીઓમાં જ ભારત વિરોધી નારા કેમ સાંભળવા મળે છે. આશ્ચર્ય એ વાતનું છે કે યુનિવર્સિટીના સત્તાવાળા ‘આઝાદી’ના અંચળા હેઠળ ‘બચ્ચો કે મૂલભૂત અધિકાર’ની પિપૂડી વગાડી રહ્યા છે.

દિલીપ પટિયાર, પોરબંદર

ગ્રામજનોએ શ્રમયજ્ઞ દ્વારા મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર કર્યો...

કોલકાતા સ્થિત વલ્લભીપુર ગામના છસો વર્ષ પ્રાચીન કૃષ્ણ મંદિરનો જીર્ણોદ્ધાર શ્રમયજ્ઞ દ્વારા કર્યો. ગ્રાસરૂટના ગરીબ ગ્રામજનોએ હિન્દુ સંસ્કૃતિના સંવર્ધન માટેનો કરેલો આ પ્રયાસ વંદનીય છે. ખાસ તો ગરીબી રેખાની નીચે જીવતા આ ગ્રામવાસીઓએ પોતાનું જે હુન્નર હતું જે કૌવત હતું તે પ્રમાણે કામની વહેંચણી કરી મંદિરને નંદનવન જેવું બનાવી દીધું તે સરાહનીય છે.

રામકૃષ્ણ શાસ્ત્રી, ગોંડલ

બાળકોમાં યોગનો કેન્ડ્ર...

હાલ મોટાભાગનાં બાળકો વંગકૂડના રવાડે ચઢ્યા છે. નાની ઉંમરનાં બાળકોમાં મેદસ્વિતા, ડાયાબિટીસ, આંખમાં વધતા નંબર અને ચીડિયાપણું જેવી શારીરિક વ્યાધિઓ જોવા મળે છે. તો બીજી બાજુ પેરેન્ટ્સની જાગૃતિને કારણે બાળકોમાં યોગનો કેન્ડ્ર પણ વધતો જાય છે. યોગ દ્વારા બાળકોમાં એક પોઝિટિવ એનર્જી ઉત્પન્ન થાય છે, જે બાળકો માટે જરૂરી છે. એકાગ્રતા અને માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે યોગ જરૂરી છે. ‘બાળકોમાં વધતો તણાવ: કિડ્સ યોગનો નવો ટ્રેન્ડ..’માં ઉપયોગી માહિતી વાંચવા મળી.

સ્મિતા વ્યાસ, વડોદરા

વાનગીઓનો રસથાળ...

‘અભિયાન ફૂડ-સ્પેશિયલ’માં વિવિધ વાનગીઓની રેસિપી વાંચવા મળી. વાનગીના ઇતિહાસની વિગતો રોચક રહી.

વંદના નાગર, સિદ્ધપુર

વિગ્ના-ઇમિગ્રેશનની વિગતો ‘અભિયાન’માં નિયમિત વાંચવા મળે છે. વિગ્ના ગાઇડલાઇન જેવી લેખશ્રેણી છે... - જુમી ડાંગોદરા, રાજકોટ

યોલાનો કોરોના વાયરસનો રિપોર્ટ નેગેટિવ આવતા બાપુબાને
જુરીના માર્યા હાર્ટએટેક આવી ગયો !

બજારમાં સેનિટાઇઝરની નાની શીશી યાદ નથી મળતી ને સરકાર
આટલું બધું સેનિટાઇઝર કાઢે છે ક્યાંથી ?

બબલુના યપ્પા, આ શું કરો છો ? મારા ચોનની ચીલકડય
કરતા શરમાતા નથી ?

યુત્રી, ભયભીત ન થા ! એ ચારેય દોષિતો
અહીં નથી, નરકમાં છે !

લમારા ભાઈને જ્યાં ત્યાં ઘૂંકવાની આદત
હોઈ મારે ઘૂંકવાની સાથે રાખવી પડે છે !

આ છે ઘટાલીના સૌથી સુંદર શહેરો પૈકીનું એક લોમ્બાર્ડી શહેર. લોમ્બાર્ડી પ્રવાસીઓમાં ખૂબ લોકપ્રિય છે. યુરોપના સૌથી પહેલાં પ્રોડક્ટિવ અને ધનાઢ્ય શહેર તરીકે બાણીતું લોમ્બાર્ડી આજકાલ ઘટાલીના વુહાન તરીકે ઓળખાવવા લાગ્યું છે. શા માટે વુહાનનું ઊપનામ અપાયું હશે એ તો તમે સમજી જ ગયા હશો.

અવતરણ

નિરાશ ન થાવ, વધુ સારી તૈયારી કરવાનો સમય મળ્યો છે એના પર ધ્યાન આપો.

કિરેન રિજી, કેન્દ્રીય ખેલ મંત્રી, ભારત
ઓલિમ્પિક ૨૦૨૦ પાછા હેલવવા પર ખેલાડીઓને સાંત્વના આપતાં...

વિચારું છું કે મારો પોતાનો જ કેમ્પ બનાવું અને ફિલ્મો બનાવું.

અંકિતા લોમંડે, અભિનેત્રી, બોલિવૂડ
નેપોટિઝમને લઈને આકોશ વ્યક્ત કરતાં...

આઈપીએલ રમાશે તો પણ કદાચ નાના પાયે, હાલ કશું કહી શકાય એમ નથી.

સૌરવ ગાંગુલી, અધ્યક્ષ, બીસીસીઆઈ
આઈપીએલ રદ થશે કે રમાશે તે પ્રશ્નનો જવાબ આપતાં...

ઘરે રહો-સ્વસ્થ રહો અને કાર્યશીલ રહો

કોરોના વાઈરસને પગલે જાણે સમગ્ર વિશ્વ થંભી ગયું હોય એમ લાગે છે. અન્ય દેશોની સરખામણીમાં આપણે ત્યાં હવે સ્થિતિ નિયંત્રણમાં છે એમ કહી શકાય. કદાચ તેની પાછળ આપણી સરકાર સમય રહેતાં સાબલી થઈ છે તે અને લોકોમાં પણ હવે આરોગ્યને લઈને આવી રહેલી જાગૃતિ જવાબદાર છે એમ માની શકાય. ખેર, ભારતને બાદ કરતાં અન્ય દેશોની વાત કરીએ તો સ્થિતિ એ હદે વણસી છે કે માત્ર સિનેમાઘરો, ફ્લવર્ડ, જિમ જ નહીં, ઘણી ઓફિસો પણ બંધ રાખવાની ફરજ પડી છે. વર્ક ફ્રોમ હોમની તર્જ પર કામ લેવામાં આવી રહ્યું છે. કોરોના વાઈરસ ચેપ કોઈ કર્મચારીને લાગે અને ત્યાર બાદ આગ લાગે ત્યારે કૂવો ખોદવા બેસીએ એવી સ્થિતિ ન સર્જાય તે હેતુથી અમેરિકા, યુરોપ, જાપાન, ન્યૂઝીલેન્ડ, સિંગાપોર, ઓસ્ટ્રેલિયા જેવા દેશોએ સકારાત્મક હેતુથી આ પગલું ભર્યું છે અને હવે આ યાદીમાં ભારતનો પણ સમાવેશ થાય છે. કહેવાઈ રહ્યું છે કે આપણી સરકારે સમયસૂચકતા વાપરીને જરૂરી પગલાં લીધાં છે અને આ માટે આંતરરાષ્ટ્રીય સ્તરે આપણા દેશની પ્રશંસા પણ થઈ રહી છે. અર્થતંત્ર ડામાડોળ બની રહ્યું છે એ વાત તો સારી પણ કોરોનાને પગલે વર્ક ફ્રોમ હોમથી જે બીજા ફાયદા મળી રહ્યા છે તેને પણ આ દેશોએ વધાવ્યા છે. લોકો ઓફિસે જવાનું ટાળીને ઘરે બેસીને કામ કરે છે તેથી ઓફિસ એક્સપેન્સમાં ઘટાડો નોંધાયો છે. વાહનો રસ્તા પર ઓછાં દોડી રહ્યાં છે તેથી પ્રદૂષણનું સ્તર નીચું આવ્યું છે. લોકો કામની સાથે પરિવાર સાથે પણ સમય વીતાવી રહ્યા છે, જેની સકારાત્મક અસર કામના પરફોર્મન્સમાં દેખાઈ રહી છે. ટૂંકમાં, વર્ક ફ્રોમ હોમની નીતિનો અખતરો ઘણા બધા સેક્ટરને સકારાત્મક અનુભવ કરાવી રહ્યો છે. થોડા દિવસો પહેલાં જ મંદીના પગલે કોસ્ટ કટિંગની વાતો ચાલી રહી હતી અને ઘણા સેક્ટરોએ તો તે અનુસરવાની ફરજ પડી એ સમયે ઓફિસનો એક્સપેન્સ કેવી રીતે ઘટાડી શકાય તે અંગે પણ જરૂરી વિચાર-વિમર્શ હાથ ધરાયા હતા. ઘણી કંપનીઓએ અઠવાડિયામાં બે દિવસ રજા આપવાનો નિર્ણય કર્યો તો ઘણી કંપનીઓએ વૈકલ્પિક દિવસોએ કામ કરવાની રીત અપનાવી, ઘણી કંપનીઓએ શક્ય હોય તો કર્મચારીઓને વર્ક ફ્રોમ હોમની સુવિધા આપી. હવે મંદી તો ઠીક, પણ કોરોના વાઈરસને પગલે કંપનીઓ વર્ક ફ્રોમ હોમની નીતિ અપનાવી રહી છે, જે પ્રશંસનીય છે. કર્મચારીઓ કંપનીઓ માટે મૂડી માનવામાં આવે છે, એવા સમયે તેમની ચિંતા કરીને તેમજ જવાબદાર નાગરિક તરીકેની ફરજ નિભાવવાની આ વેળાએ વર્ક ફ્રોમ હોમની સુવિધા સારી છે. આવા સમયે સારી બહાદુરી રખડપટ્ટી કરવામાં કે ઓફિસમાં જ જઈને કામ કરવામાં નથી. તમે કંપની તેમ જ રાષ્ટ્ર પ્રત્યેની જવાબદારીનું બખૂબી પાલન કરી જ શકો છો. તેથી શક્ય હોય ત્યાં સુધી ઘરે રહો, સ્વસ્થ રહો અને કાર્યશીલ રહો. ■

શિવરાજસિંહનો ચોથો કાર્યકાળ મુશ્કેલ નિવડશે

મધ્યપ્રદેશમાં મુખ્યપ્રધાનપદે કમલનાથના રાજીનામા પછી નવા મુખ્યપ્રધાન તરીકે શિવરાજસિંહ ચૌહાણે શપથ ગ્રહણ કર્યા છે. ફ્લોર ટેસ્ટ માટે સર્વોચ્ચ અદાલતના આદેશ બાદ કમલનાથે શક્તિ પરીક્ષણ પહેલાં જ રાજીનામું આપવાનું મુનાસિબ માન્યું. જ્યોતિરાદિત્ય સિંધિયા અને તેમના સમર્થક ધારાસભ્યોના કોંગ્રેસમાંથી રાજીનામાને પગલે આ બંધો ઘટનાક્રમ એક પ્રકારે અપેક્ષિત અને સ્વાભાવિક હતો. શિવરાજસિંહ ચૌહાણ ભાજપ મોવડીમંડળ માટે અગ્રતાક્રમમાં ન હતા, પરંતુ કોરોના સંકટના પ્રતિકારમાં વ્યસ્ત ભાજપના કેન્દ્રીય નેતૃત્વએ અત્યારે કોઈ નવા

વિવાદ અને સમસ્યાઓના સર્જનને ટાળવાની મનોવૃત્તિ સાથે શિવરાજસિંહની પસંદગીનો આસાન માર્ગ અપનાવ્યો છે તો તેમાં બીજું એક મહત્વનું કારણ એ પણ છે કે રાજ્યમાં કોરોનાના સંકટ સામે ત્વરિત પગલાં લેવા માટે અનુભવી નેતૃત્વની જરૂર રહે છે. રાજ્યના વહીવટીતંત્રની તમામ પેચિદગીઓથી માહિતગાર શિવરાજસિંહ એ કાર્ય કુશળતાથી કરી શકે

અને કેન્દ્રીય નેતૃત્વને રાહત આપી શકે તેમ છે. અન્યથા ભાજપના કેન્દ્રીય નેતૃત્વએ તો ગુજરાતની પણ ચિંતા કરવી પડે એવી સ્થિતિ છે.

શિવરાજસિંહ ચૌહાણે મુખ્યપ્રધાન બનતાંની સાથે જ પ્રતિક્રિયા આપી છે. તેમાં તેમણે એવું કહ્યું છે કે કમલનાથના રાજમાં માફિયાઓને છૂટો દોર મળી ગયો હતો. કમલનાથ મુખ્યપ્રધાન બન્યા હતા ત્યારે તેમણે શિવરાજસિંહના શાસન વિશે આવી જ પ્રતિક્રિયા આપી હતી. શાસનમાં પરિવર્તન સાથે સૌ પોતપોતાના વગદાર માણસોને થાળે પાડવાની પ્રવૃત્તિ કરે છે, તેનો જ આ સંકેત છે.

મધ્યપ્રદેશ વિધાનસભામાં અત્યારે ભાજપની શિવરાજસિંહ સરકાર પાતળી

બહુમતી સાથે શાસન ચલાવશે, પરંતુ કોંગ્રેસના બળવાખોર ધારાસભ્યોના રાજીનામાને પગલે લગભગ ૨૪થી ૨૫ બેઠકોની પેટા ચૂંટણી થશે. આ ચૂંટણી જ્યારે પણ થાય ત્યારે તેમાંથી ભાજપે ઓછામાં ઓછી દસ બેઠકો જીતવી પડશે. એટલું જ નહીં તો આ ચૂંટણીમાં રાજીનામા આપનાર ધારાસભ્યોને જ ટિકિટ આપવી પડશે. એ બધા હવે ભલે ભાજપમાં જોડાઈ ગયા હોય, પરંતુ તેમની વફાદારી સિંધિયા પ્રત્યે રહેવાની. એટલે ભાજપમાં એક નવું જૂથ આકાર લેશે અને ભાજપની નેતાગીરીએ તેમને સાચવવું પણ પડશે. રાજીનામા આપનારા ધારાસભ્યોમાં

છ તો કમલનાથ સરકારમાં પ્રધાન હતા. તેમને શિવરાજસિંહે ફરી પ્રધાનપદમાં પણ આપવા પડશે. શિવરાજસિંહની સૌથી મોટી કસોટી પક્ષમાં જૂથબંધીના સંઘર્ષને અંકુશમાં રાખીને સંતુલન જાળવવાની હશે. કેમ કે સિંધિયા જ્યારે કોંગ્રેસમાં હતા ત્યારે ગ્વાલિયર ક્ષેત્રના ભાજપના ધારાસભ્યોનું જૂથ તેમનું કટ્ટર વિરોધી રહ્યું છે. સિંધિયા-વિરોધીનું રાજકારણ કરનારા આ જૂથને વિદ્રોહી બનતા અટકાવવાની જવાબદારી પણ શિવરાજસિંહે નિભાવવી પડશે. એટલે નવી પરિસ્થિતિમાં શિવરાજસિંહ માટે તેમના અગાઉના કાર્યકાળ કરતાં આ વખતે પક્ષના સૌને સાથે રાખીને શાસન ચલાવવાનું મુશ્કેલ બનવાનું છે એ નિશ્ચિત. ■

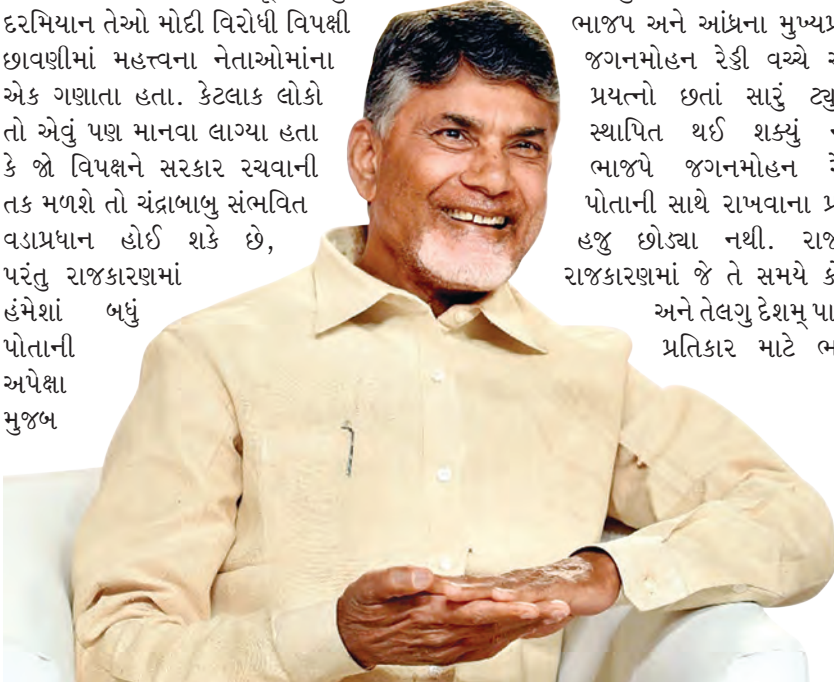
વેપાર ઉદ્યોગ ગૃહોની અપેક્ષાને ત્વરિત પ્રતિસાદની જરૂર

નાણા પ્રધાન નિર્મલા સીતારામને ૨૪ માર્ચે વેપારી વર્ગને રાહત માટે કેટલાંક પગલાં જાહેર કર્યાં છે. વાસ્તવમાં એ વહીવટી રિટર્ન ભરવાની સરળતા માટેનાં છે. જીએસટી કે આવકવેરાના રિટર્ન ભરવાની મુદતમાં વધારો કરવાનું વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં અનિવાર્ય બની ગયું હતું અને એ જેટલું વ્યાપારી વર્ગને માટે રાહતરૂપ છે એટલું જ વહીવટી તંત્રને અને સરકારી કર્મચારીઓ માટે પણ રાહતરૂપ છે, પરંતુ આ પગલાં એ કોઈ નક્કર આર્થિક રાહતો નથી. ઉદ્યોગ અને વ્યાપાર ગૃહો સરકાર પાસેથી કોરોના સંકટને કારણે સર્જાયેલ પરિસ્થિતિમાં ઉદ્યોગ-વ્યવસાય ક્ષેત્ર પણ જે મુસીબતો સામે ઝઝૂમી રહ્યું છે તેમાં નક્કર આર્થિક રાહતના પેકેજની અપેક્ષા રાખે છે. આ અપેક્ષા સ્વાભાવિક પણ છે. સરકાર જ્યારે ઉદ્યોગ-વ્યવસાય ક્ષેત્ર પાસેથી મોટી અપેક્ષાઓ રાખે છે ત્યારે સરકારના પક્ષે પણ કેટલીક જવાબદારી 'ને કર્તવ્ય નિભાવવાના આવે છે. સરકારે હજુ સુધી ઉદ્યોગ વ્યવસાય ક્ષેત્ર માટે કરવેરામાં રાહત કે છૂટછાટ, બેન્કના વ્યાજ-હપતા વગેરેમાં છૂટછાટ તેમજ અન્ય પ્રકારની સહાયની જાહેરાત કરી નથી. નાણાપ્રધાને એવો સંકેત જરૂર આપ્યો છે કે ટૂંક સમયમાં તેઓ આર્થિક પેકેજ જાહેર કરશે. એ જેટલું વહેલું થાય તેટલું સારું. કેમ કે દેશ પરના આ કોરોના સંકટના સમયે વેપાર-ઉદ્યોગ ગૃહો તેમની સામાજિક જવાબદારી, કર્તવ્ય-નિષ્ઠાના ભાવથી અદા કરવા માટે આગળ આવી રહ્યા છે ત્યારે સરકારની રાહત તેમને આ કાર્યમાં નવું બળ પૂરું પાડશે. વેપાર-ઉદ્યોગ ગૃહોની સતત સહકારની આવશ્યકતા રહેવાની છે ત્યારે સરકાર તેમની પડખે ઊભી છે એવી અનુભૂતિ થવી જોઈએ. ■

ચંદ્રાબાબુને એનડીએમાં પાછા આવવું છે

ચંદ્રાબાબુ નાયડુ ફરી એનડીએમાં આવે એવી શક્યતા વ્યક્ત થઈ રહી છે. ૨૦૧૯ની ચૂંટણી પહેલાં તેઓ એનડીએથી અલગ થયા હતા. લોકસભાની ચૂંટણી ઝુંબેશ દરમિયાન તેઓ મોદી વિરોધી વિપક્ષી છાવણીમાં મહત્વના નેતાઓમાંના એક ગણાતા હતા. કેટલાક લોકો તો એવું પણ માનવા લાગ્યા હતા કે જો વિપક્ષને સરકાર રચવાની તક મળશે તો ચંદ્રાબાબુ સંભવિત વડાપ્રધાન હોઈ શકે છે, પરંતુ રાજકારણમાં હંમેશાં બધું પોતાની અપેક્ષા મુજબ

બનતું નથી. ચંદ્રાબાબુને હવે લાગે છે કે મોદી-વિરોધી રાજકારણનું કોઈ ભવિષ્ય નથી.

ચંદ્રાબાબુની એનડીએમાં વાપસીની શક્યતાનું એક કારણ એ પણ છે કે ભાજપ અને આંધ્રના મુખ્યપ્રધાન જગનમોહન રેડ્ડી વચ્ચે અનેક પ્રયત્નો છતાં સારું ટ્યુનિંગ સ્થાપિત થઈ શક્યું નથી. ભાજપે જગનમોહન રેડ્ડીને પોતાની સાથે રાખવાના પ્રયાસ હજુ છોડ્યા નથી. રાજ્યના રાજકારણમાં જે તે સમયે કોંગ્રેસ અને તેલગુ દેશમ્ પાર્ટીના પ્રતિકાર માટે ભાજપે

રેડ્ડીને પોતાની સાથે રાખ્યા હતા. તેઓ નવા હતા અને તેમને પણ રાષ્ટ્રીય પક્ષના આધારની જરૂર હતી. વિધાનસભાની ચૂંટણીમાં આંધ્રમાં રેડ્ડીના પક્ષને જંગી બહુમતી મળી. રેડ્ડીના કેન્દ્રમાં ભાજપના સમર્થનમાં રહે છે, પરંતુ રાજ્યમાં ભાજપ સાથે સ્થાનિક કક્ષાએ સંઘર્ષ ચાલતો રહે છે. આંધ્ર ભાજપના ત્રણ સાંસદોએ તાજેતરમાં ગૃહપ્રધાન અમિત શાહને પત્ર લખીને એવી ફરિયાદ કરી છે કે રાજ્યમાં પંચાયતોની ચૂંટણીમાં વાયએસઆર કોંગ્રેસ એટલે કે જગનમોહનનો પક્ષ ભાજપના કાર્યકરોને ડરાવે-ધમકાવે છે. અનેક સ્થળોએ ભાજપના લોકોને ઉમેદવારીપત્રો ભરવા દેવામાં આવ્યા નથી. કેટલાંક સ્થળોએ ડરાવી-ધમકાવીને ઉમેદવારીપત્રો પાછા ખેંચવા દબાણ કરાયું. ભાજપના આંધ્રના સહ-પ્રભારી સુનિલ દેવધરે એવું નિવેદન કર્યું છે કે આંધ્ર પશ્ચિમ બંગાળના માર્ગે જઈ રહ્યું હોય તેમ જણાય છે. આ બધી બાબતો ભાજપ અને જગનમોહન રેડ્ડી વચ્ચે બહુ મનમેળ ન હોવાની ચાડી ખાય છે, પરંતુ ભાજપ હાલ તુરંત ચંદ્રાબાબુને બહુ ભાવ નહીં આપે. હમણા જગનમોહનને સાથે રાખવાનું ભાજપના હિતમાં છે. ■

હવે કોણ કોંગ્રેસ છોડશે પક્ષમાં સતત ચાલતી ચર્ચા

જ્યોતિરાદિત્ય સિંધિયાના કોંગ્રેસ ત્યાગ પછી પક્ષમાં એવો પ્રશ્ન ચર્ચાય છે કે આખરે વિશ્વાસ કોનો કરવો? સિંધિયા પછી પક્ષની આંતરિક ચર્ચામાં ભવિષ્યમાં પક્ષ છોડી શકે એવાં કેટલાંક નામો ઊછળી રહ્યાં છે. તેના ડેમેજ કન્ટ્રોલ માટે પક્ષના કોરગ્રૂપનો અભિપ્રાય એવો આવ્યો કે જે લોકો પક્ષ છોડી શકે તેવી દહેશત છે તેમની સાથે પક્ષની ટોચની નેતાગીરીએ સીધી વાતચીત કરવી જોઈએ, તેમની ફરિયાદ કે અસંતોષ અંગે તુરંત પગલાં લેવા જોઈએ. કહે છે કે રાહુલ ગાંધી એ માટે તૈયાર થયા નહીં. તેમણે એવું કહ્યું હોવાનું કહેવાય છે કે કોઈને પણ પક્ષમાં બળજબરીથી રાખવાની જરૂર નથી. જે લોકોને પક્ષ છોડી જવું હોય એ કોઈ સંકોચ વિના જઈ શકે છે. તેમને મનાવવા-સમજાવવાના કોઈ પ્રયાસ કરવામાં નહીં આવે. પ્રિયંકા ગાંધીનો પણ

આવો જ અભિપ્રાય હોવાનું જણાવાય છે. જે લોકો પક્ષ છોડીને જાય એવી શક્યતા વ્યક્ત થઈ રહી છે, તેમાં મોટા ભાગના લોકો રાહુલ ગાંધીના નિકટના જ છે. હવે પક્ષની અંદરના વરિષ્ઠ નેતાઓને એવું કહેવાની તક મળી

ગઈ છે કે ટીમ ખડી કરવામાં પણ અનુભવની જરૂર હોય છે. બીજી બાજુ કહે છે કે રાહુલ ગાંધીએ તેમની કોર ટીમથી અંતર રાખવાનું શરૂ કરી દીધું છે. રાહુલ સાથે માત્ર સચિન પાઈલટને વાત થાય છે. કહે છે કે રાહુલ ગાંધીએ સચિનને પૂછીને એ વાત જાણવાનો પ્રયાસ કર્યો હતો કે સિંધિયા પક્ષ છોડી જવાના છે એ વાતનો તેમને અંદાજ હતો કે ક્યારેય સિંધિયાએ એવો સંકેત આપ્યો હતો? સચિને તેનો જવાબ 'ના' માં આપ્યો હતો. એક ચર્ચા પ્રમાણે અત્યારે ઉત્તર પ્રદેશમાંથી બે દિગ્ગજ નેતાઓ ભાજપમાં જોડાય એવી શક્યતા છે. તેમાંના એક વિશે તો લોકસભાની ચૂંટણી વખતે પણ ભાજપમાં જવાની ચર્ચા ચાલી હતી. તેમના પિતા પણ કોંગ્રેસના વરિષ્ઠ નેતાઓમાંના એક હતા. ■

નો પેનિક્ક, યસ પ્રિપેર

આવતી કાલે શું થઈ શકે તેની ગણતરી ના થાય તો કશો વાંધો નથી
પરિણામના પ્લાનથી મુક્ત આજે એક્શન લેવાય તો કશો વાંધો નથી

અખરે આખી દુનિયા લગભગ એક થઈ ગઈ. કે પછી તમામ દેશ તેમ જ માણસો એકબીજાથી ખરેખર અલગ થઈ રહ્યાં છે? હોલિવૂડને મહાસંકટ પર ફિલ્મ બનાવવાનો વર્ષોથી શોખ હતો. અમેરિકાએ ફિલ્મ દ્વારા વિશ્વને રોગચાળો ફાટી નીકળે તો શું શું થાય તેવું કલ્પનાથી બતાવેલું 'ને અંગ્રેજી ચલચિત્રના દર્શકોએ એ બધું માણેલું. જોકે એવું નરી આંખે વિદ્યમાન થશે તેવું અપવાદ રૂપે જ કોઈએ માન્યું હશે. એવી ફિલ્મના એક્ટર્સે શક્ય એટલી વાસ્તવિકતા પેદા કરવા પોતે પાત્રની અંદર ધૂસીને કામ કર્યું હશે. આજે વાસ્તવમાં કોરોના વાઈરસ પરકાયા પ્રવેશ કરીને મનુષ્ય જીવન મારવાની કોશિશ કરી રહ્યા છે. એક તરફ માનવ સમાજ તંદુરસ્ત 'ને નાદુરસ્ત વચ્ચે વહેંચાઈ રહ્યો છે, તો બીજી તરફ જે કોરોનાને કારણે નાદુરસ્ત નથી તેવા મનુષ્ય બે પ્રકારના જોવા મળે છે. એક છે ગભરાઈ ગયેલાં કે હેબતાઈ ગયેલાં મનુષ્ય. બીજા છે સમગ્ર કોરોનાકાંડ પરત્વે આશ્ચર્ય વ્યક્ત કરીને ભયગ્રસ્ત માહોલ સામે અણગમો વ્યક્ત કરતાં કે બેફિકર રહેતાં મનુષ્ય.

કોરોના અંગે વોટ્સએપ પર રખડતાં મેસેજ અને સમાચાર એક થયા હોય તેમ લાગે છે. આવતી કાલે, પરમ દિવસે 'ને એ પછીના દિવસોમાં શું થશે એ અંગે કોઈ જ પ્રકારનો પાકો કોઠો બની શકે તેમ નથી ત્યારે માણસ યાને મન જે વિચારવું હોય તે વિચારવા માટે આઝાદ છે. અનિશ્ચિતતા હોય ત્યાં ચોક્કસાઈ, યથાર્થતા 'ને સ્પષ્ટતા જેવા કન્સેપ્ટ નિરર્થક નીવડે. આવા સંજોગોમાં માનવીએ કેવા પ્રત્યાઘાત આપવા જોઈએ તેનું સ્ટાન્ડર્ડ નક્કી ના કરી શકાય. કોઈ પરિસ્થિતિ સાથે સામાન્ય કરતાં ઓછું તાદાત્મ્ય સાધે તો કોઈ વધારે. ઘણા અસમંજસમાં કે ગૂંચમાં છે કે કઈ તરફનું મેન્ટલ સ્ટેન્ડ લેવું? ભયભીત થવું કે બેપરવાહ રહેવું? પકડમાં લેવી મુશ્કેલ એવી ઓવરરિએક્શન 'ને અન્ડરરિએક્શન વચ્ચેની મધ્યમ સ્થિતિ સમજવાની કોશિશ કરીએ તો સારું 'ને કામનું. વિજ્ઞાનમાં બેચાર ડિગ્રી લીધી

હોય તેવા અત્યારે સંદિગ્ધતાનો સામનો કરી રહ્યા છે તો સાધારણ ઈન્સાન લો બીપી 'ને હાઈ બીપી વચ્ચે ઝોલા ખાય એમાં કોઈ નવાઈ નથી.

ફિલ્મોમાં ગમે તેટલો વ્યાપક રોગચાળો 'ને તેની ગમે તેટલી બિહામણી અસર પશ્ચિમના દેશોએ જોઈ હોય, હકીકતમાં કોરોનાચાળો થોડોક જ નજીક આવ્યો તો ત્યાંના લોકો હતપ્રત થઈ ગયા. ચીન રાતોરાત બિલ્ડિંગ ઊભું કરી શકે છે 'ને અમુક્તમુક પ્રકારના જોરદાર બ્રિજ બનાવી શકે છે એવું વીડિયોમાં જોઈને આપણે માનતા હતા કે ચીન જબ્બર સક્ષમ છે. કોરોનાએ હવા કાઢી નાખી કે પછી ચીની તંત્ર પહેલેથી એવું સક્ષમ નહોતું એ થોડું બહાર આવ્યું. પશ્ચિમના દેશોની સિસ્ટમને આપણે ત્યાં આદર્શ ગણવાનો રિવાજ છે. કોરોનાના વાયરામાં સૌ જોઈ રહ્યા છે કે વિકસિત દેશોએ સૌથી પહેલાં લોકડાઉન, ક્વોરેન્ટિન 'ને આઈસોલેશન જેવાં પગલાં લીધાં. વેસ્ટર્ન કલ્ચરની ડિસિપ્લિન 'ને મેનરની દુહાઈ લેવામાં ગર્વ અનુભવતાં ભારતીયો જાણી શકે છે કે જરૂરી 'ને બિનજરૂરી બધું અવ્યવસ્થિત રીતે ખરીદવા ત્યાંના લોકોએ હલ્લો કર્યો 'ને અંતે બજારની કુવ્યવસ્થા છતી થઈ. ના, અહીં ભારતમાં કોરોનાને લઈને વ્યવસ્થા સારી 'ને

સાચી રહેશે એવું કહેવાનો કોઈ આશય નથી. મુદ્દો ઈમેજ 'ને ઈમેજિનેશનનો છે. મુદ્દો હકીકત સાથે જોડાયેલા રહીને ભવિષ્ય માટે સજાગ બનવાના પ્રમાણિક 'ને બિનગુલામ પ્રયાસનો છે.

સ્ટોર્સ 'ને વેબસાઈટ માલ વગરના કરી નાખવાથી સ્થિતિ બગડી છે. પાકા યોગીઓ નવા સાધકને સમજાવતા હોય છે કે મગજમાં જે ક્ષેત્રનો ડેટા ના હોય તે ક્ષેત્રમાં જ્યારે પ્રવેશવાનું થાય ત્યારે તે અજાણી સ્થિતિને કારણે ભય પેદા થાય છે. મગજને પોતાની સત્તા ડગમગતી દેખાય. મનુષ્યને કન્ટ્રોલમાં રહેવાનું નથી ગમતું, મનુષ્યને કન્ટ્રોલ કરવાનું ગમે છે. સ્વસ્થ મનુષ્ય માસ્ક પહેરે એ સારું છે, પરંતુ માસ્કની ગુણવત્તા જોવી પડે 'ને માસ્ક બરાબર પહેરાવો જોઈએ. માસ્ક પહેરવાના કારણે હાથ અગાઉ કરતાં વધુ વખત યહેરા પર જાય છે અને આંખોનું શું? બુરખા પહેરતી મુસ્લિમ સ્ત્રી કોરોનાકાળમાં કદાચ નાક, આંખ 'ને કાન ઢાંકવામાં વધુ સફળ થાય 'ને એ રીતે એ વધુ સુરક્ષિત રહી શકે છે તો શું બધાં બુરખો પહેરશે? એન-૯૫ કે એન-૧૦૦ માસ્ક પહેરનાર પોતાને સુરક્ષિત માની ઓવરકોન્ફિડન્સનો શિકાર બને એ શક્ય છે. એવો માસ્ક ધારક સતત સેનિટાઈઝર વાપરતો રહે 'ને કોરોનાના રોગીની નજીક આવે તોય તેને કશું ના થાય એવી ગેરન્ટી મેડિકલ સાયન્સ નથી આપતું.

વાઈરસ માનવ દેહ માટે નવો છે એટલે નોવેલ કહેવાય છે. એસએઆરએસ-સીઓવી-૨ તેનું ટેકનિકલ નામ છે. આ વાઈરસથી જે રોગ થાય તેનું નામ કોવિડ-૧૯ છે. યુએસ સેન્ટર ફોર ડિઝીઝ કન્ટ્રોલ એન્ડ પ્રિવેન્શન કહે છે કે નોર્મલ હેલ્થ હોય એમણે માસ્ક પહેરવાનો મતલબ નથી. માસ્ક પહેરવાની જરૂર અસ્વસ્થ હોય એમણે છે, ખાસ કરીને એ ખાંસે કે છીંક ખાય ત્યારે વાઈરસ બહાર ના પ્રસારે એટલે. બેશક સેનિટાઈઝરનો ઉપયોગ કે સક્ષમ સાબુથી બરાબર હાથ ધોતાં રહેવું એ કામની બાબત છે જ. માસ્ક પહેરવાથી કોઈ જાણીતું નુકસાન નથી 'ને ફાયદો થઈ શકે છે. બને એટલું એકલા રહેવું કે ઘરમાં રહેવું

સારું છે. ભીડમાં જવાનું ટાળવું એ સારું છે. છતાં આવા પગલાં કાચા સાબિત થાય એવી સંભાવના છે 'ને વાવર વકરે તો આપણા મગજને પણ આ પગલાં અપૂરતાં લાગે એવું શક્ય છે. વાઈરસને એક જ મોકો જોઈએ. વાઈરસને અપવાદ રૂપે એક કે અમુક માનવ દેહ મળી જાય એટલે એનું ગાડું ગબડવાનું.

આપણે સર્વસામાન્ય 'ને અધિકૃત રીતે સૂચવાયેલાં અગમચેતીનાં પગલાં ભર્યા બાદ શક્ય એટલું તટસ્થ મન રાખવાનો પ્રયત્ન કરવો રહ્યો. પગલાં ભર્યા બાદ મર્યાદા ભંગ કર્યા વિના મોજથી જીવી શકાય. બાકી ચિંતાની ચિતામાં પહેલેથી દટાવું એ મૂર્ખામી છે. ઈશ્વરમાં માનનારા વધુ મજબૂતાઈથી જે ધાર્મિક કે આધ્યાત્મિક ક્રિયા કરતાં હોય તે કરી કુદરત પર બાકીનું છોડી શકે છે. નાસ્તિક હોય તે જીવન 'ને મૃત્યુ અંગે તર્ક દોડાવી સ્થિર રહી શકે છે. એ સિવાય સૌથી મહત્વનું કામ આપણે કરવું હોય તો તે છે આપણી ઈમ્યૂનિટી વધારવાની મહેનત કરવાનું. આપણુ આરોગ્ય સુધારવા માટે પરિશ્રમ કરવાનું. શનિ મહારાજની જય સાથે જ્યોતિષો મગનું નામ મરી નથી પાડતાં ત્યારે મહામારીના પંડિતોનું કહેવું છે કે એપ્રિલ અંત 'ને મે મહિનો ખતરનાક સાબિત થઈ શકે છે. નિ:સંદેહ, રોગનો ફેલાવો થઈ ગયો હોય તે

છતાં જો તાપમાન વધશે તો માનવજાતને લાભ થશે. વેલ, અત્યારથી જ ઠંડા વાતાવરણને ટાળી શકાય તો ટાળવામાં સત છે.

હેલ્થ મજબૂત કરવા સૌથી પાયાનું પગલું છે રોજિંદા જીવનની સ્વાસ્થ્યની દ્રષ્ટિએ નબળાઈ શોધી તેને દૂર કરવી. આપણે જે રોજ ખોટું કરતાં હોઈએ 'ને જે જરૂરી હોય છતાં ના કરતાં હોઈએ એ નિત્યક્રમ દુરસ્ત કરવો સમગ્ર સમાજ માટે જરૂરી છે. માનવીનું શરીર સખત શ્રમ કરવા માટે ડિઝાઇન થયું છે. સો, કસરત કરવી ફરજિયાત છે. ઉંમર, શારીરિક હાલત 'ને અંગત પરિસ્થિતિ મુજબ કસરત થઈ જ શકે. કસરત કરવા પાછળ ત્રણ મુખ્ય આશય હોવા જોઈએ - સ્નાયુનો વિકાસ 'ને બળ વધારવું, શારીરિક સહનશક્તિ યાને એનડ્યુરન્સમાં વધારો 'ને લવચીકતા યાને ફ્લેક્સિબિલિટી વધારવી. દંડ, બેઠક 'ને વજન ઊંચકવાના વર્ગની કસરત વડે મસલ્સ સ્ટ્રોન્ગ કરવા રહ્યા. દોડવું, દોરડા કૂદવા 'ને રુંબા કે એરોબિક્સ જેવી કાર્ડિયાક એક્સરસાઈઝ વડે શ્વસન તંત્ર પણ સક્ષમ થાય. આસન 'ને સ્ટ્રેચિંગ પોઝિશન્સ વડે શરીરના સાંધા ઠેકાણે આવશે વત્તા તાજગી આવશે. કસરત વડે વાયુ 'ને કબજિયાતની સમસ્યા દૂર થાય, મન આડુંઅવળું થતું ઓછું થાય 'ને લોહીનું પરિભ્રમણ સારું થાય.

કોરોના ઈસ્યુ માટે ખાસ કરીને અનુલોમ-વિલોમ, કપાલભાતિ 'ને ભસ્ત્રિકા પ્રાણાયામ ખૂબ કામના છે. અનુલોમ-વિલોમ કરો ત્યારે અંદર લીધેલો શ્વાસ થોડી વાર રોકી રાખવો જોઈએ. કપાલભાતિ 'ને ભસ્ત્રિકા બરાબર કરવા એકથી વધુ વીડિયોનો અભ્યાસ કરવો

માનવીનું શરીર સખત શ્રમ કરવા માટે ડિઝાઇન થયું છે. સો, કસરત કરવી ફરજિયાત છે. ઉંમર, શારીરિક હાલત 'ને અંગત પરિસ્થિતિ મુજબ કસરત થઈ જ શકે

જોઈએ. પ્રાણાયામ નિયમિત કરો 'ને લાંબો સમય કરો કે એકથી વધુ રાઉન્ડ દ્વારા કુલ વધુ સમય કરો તો સ્પષ્ટ લાભ આપશે જ. જોર કે જોશ વાપરીને પ્રાણાયામ કરવાની કોઈ જરૂર નથી. પ્રાણાયામ કરવાથી ઈશ્વરનો સાક્ષાત્કાર થાય તેવું માનવાની કોઈ જરૂર નથી, પ્રાણાયામ સંપૂર્ણ રીતે બિનધાર્મિક એવમ સેક્યુલર ક્રિયા છે. હા, પ્રાણાયામ મૂળે માનસિક સ્વાસ્થ્ય માટે મુખ્ય છે એટલે આધ્યાત્મિક સાધન પણ બની શકે છે તેમાં કોઈ શક નથી. કોઈ ફિઝિકલ કન્ડિશન કે રોગ હોય તો પ્રાણાયામમાં તે મુજબ ફેરફાર કરવા શક્ય છે અને જો તન સાધારણ કે સ્વસ્થ હોય તો ધીરે-ધીરે શારીરિક શ્રમમાં ઉમેરો કરવો. અહીં એટલું ખાસ યાદ રાખવું કે વધારાની ચરબી 'ને બેડોળપણા પર ફોકસ રાખવું, વજન કાંટો જોવો હોય તો પછી જોવો.

કોરોના ઈસ્યુ અંગે કસરત 'ને પ્રાણાયામ સિવાય જો મુખ્ય સાવચેતી રાખવી હોય તો તે છે શરદી ના થાય તેની અને થાય તો તેને ડામવા ફટાફટ કારવાઈ કરવી. ત્રણ ચીજ ખૂબ કામની છે. એક તો કાનમાં પૂમડાં નાખવા. બીજું નમક-હળદરવાળા હૂંફાળા પાણીના ગાર્ગલ પ્રકારના ગળામાં પાણી ઊછળે એમ દિવસમાં ત્રણેક વખત કોગળા કરવા. પોટેશિયમ પરમેન્ગેનેટની કણીઓ પણ વાપરી શકાય. ત્રીજી ચીજ છે નાસ લેવો. પાણીમાં અજમો, બામ, ચા ઉમેરી શકાય. ઓફ કોર્સ, આ સિવાય નીલગિરિનું તેલ 'ને કપૂર કામના છે. ઘરમાં ધૂપ કરવાથી કાર્બન ડાયોક્સાઈડ 'ને કાર્બન મોનોક્સાઈડ ભલે થાય, મચ્છર 'ને અન્ય નુકસાનકર્તા જીવ દૂર થશે એ હકીકત છે. જેરી કેમિકલવાળા સ્પ્રે કરતાં ધૂપ કરવો એ સારો વિકલ્પ છે. તદ્ઉપરાંત શરદી થવાની શક્યતા ઘટે એ માટે પવન 'ને પ્રદૂષણ સિવાય ઠંડકથી દૂર રહેવું હિતાવહ. એ.સી. સત્તાવીસ કે અઠવાવીસ ડિગ્રીથી નીચે ના ચલાવવું. ગળપણ પર ગંભીર કાબૂ રાખવો.

સામાન્ય લાગે કે ઓલ્વેરીડી ખબર હોય છતાં જે કામનું હોય એ હોય જ. ખેર, અમુક બાબતો આપણે જાતે લોકમાન્ય બનાવી દીધી હોય છે.

દા.ત. આપણી ગુજરાતી થાળી એટલે સર્વશ્રેષ્ઠ. આ વાક્યમાં 'આપણી' એટલે શું? હું જે રોજ ગુજરાતી ભોજન ગ્રહણ કરું છું તે મારા માટે ગુજરાતી થાળી છે. ગુજરાતી થાળી વિષે લાંબા વિશ્લેષણ 'ને વિવેચનની અત્યારે આવશ્યકતા નથી. અત્રે કેવળ એક મુદ્દો ધ્યાનમાં રાખવાનો છે. પ્રોટીન. યોગ્ય રોગ પ્રતિકારક શક્તિ માટે સૌથી મહત્વની ચીજ છે પ્રોટીન. પ્રોટીન એવી ચીજ છે જે શરીર માંદું પડે ત્યારે પચાવવું અઘરું હોય છે. પ્રોટીન માંદા ના હોય ત્યારે પૂરતું ખાવું ફરજિયાત છે. શાકાહારી ગુજરાતીઓ પ્રોટીન ખાવામાં વિશેષ ધ્યાન આપે એ જરૂરી છે. કઠોળ ખૂબ કામનો ખોરાક છે. દાળ-ભાત કે ભાત-દાળ? ખરી વાત તો એ છે કે બહુમતીને ઘઉંની રોટલી કે ભાખરીમાં જ રસ જેમાં પ્રોટીન ઓછું. દૂધ 'ને દહીં લો તોય બહુ ના લો 'ને ઘી પીવો તોય કેટલું? ટૂંકમાં કઠોળ ખાવાનું વધારો તો શરીરને ઈમ્યુનિટી સમર્થ થાય તે માટેનું બંધારણ મળશે.

મોટા ભાગના ભારતીય જાણે છે કે એક ચમચી હળદર રોજ લેવાથી લાભ થાય છે. જે લોકો દવા તરીકે પણ લસણ નથી ખાતાં તેમની વાત અલગ છે, બાકી લસણ ઈમ્યુનિટી વિકસાવતા ફૂંડના લિસ્ટમાં છે. લસણ કફ 'ને વાયુ ઘટાડે. દૂધ જોડે ડુંગળી લેવામાં વાંધો છે

તેવું લસણ માટે નથી. આપણા ભોજનમાં આદુ પણ રોજની આઈટમ કહેવાય છે. એક ચક્રફૂલ ઉર્ફે સ્ટાર એનિસ આવે છે એ પણ એન્ટિવાઈરલ પ્રકારનો કામનો મસાલો છે. ચામાં તુલસી લેવી જોઈએ, સાથે બહુ ઓછાને ખ્યાલ હશે કે લીલી ચટણીમાં પણ તુલસી ઉમેરી શકાય. કોપરું પણ ઉપયોગી છે. ભલે આપણા મસાલિયાના પ્રત્યેક મસાલામાં ખાસ ગુણ હોય, આ ચીજો રોજ લેવાય તો સારું. એમ તો આપણે જાણીએ છીએ કે દેશી ગાયનું ઘી ઉત્તમ, પણ આપણે રોજ તેલના રેલા જ વહાવીએ છીએ જે ખોટું છે. સવારે જમવામાં ખાટું ના હોય તેવું દહીં લેવું જોઈએ. છાશ શ્રેષ્ઠ, પણ કદાચ ઓછી પડે. જમ્યા પહેલાં 'ને પછી નહીં, પાણી થોડુંક પીવું 'ને એ જમવાની મધ્યમાં.

જૈન ધર્મમાં પરિહાર નામનું એક પ્રાયશ્ચિત તપ છે. પરિહાર અર્થાત રોધક્ષમતા અર્થાત ઈમ્યુનિટી. પૂર્વ જન્મના કર્મ 'ને જનીન સાથે જોડાયેલી ઈમ્યુનિટી બદલવાનો મામલો આપણા બસની બાબત નથી. કલિયુગમાં પ્રાણનો આધાર અન્ન પર એટલે અન્ન પર ધ્યાન આપવું જ જોઈએ. તંદુરસ્તી માટે નડતર રૂપ જીવ માટે પાચન તંત્ર કામની જગ્યા છે. શાકભાજી 'ને ફળવાળા ખોરાકથી આપણી તંદુરસ્તી માટે કામના બેક્ટેરિયા જીવ સમૃદ્ધ થાય છે. પ્લાન્ટ બેઝ્ડ ડાયેટથી આંતરડાંની દીવાલ સક્ષમ બને છે જે કુજીવને દૂર રાખે છે. આંતરડાંમાં કામના બેક્ટેરિયા શોર્ટ ચેઈન ફેટી એસિડ બનાવે છે. આ તત્ત્વ આક્રમણખોર પેથોજન્સ સામે રોગ અવરોધન સંરક્ષણ મજબૂત કરે છે. જો આથી વિપરીત દશા હોય તો આંતરડાંની ગુણવત્તા અસમતોલનમાં હોય 'ને દુશ્મન જીવો હાવિ થઈ જાય. માંસ આધારિત કે રેસા વિનાના ભોજનને કારણે એવી અવદશા થાય.

અને નાદુરસ્ત પાચન ક્રિયાને કારણે પણ એવી અવદશા થાય. સો, પેટ સાફ રહે તે માટે પણ ધ્યાન રાખવું જોઈએ. મેથી, હિંગ, જીરું, અજમો, વરિયાળી, સંચર, ફુદીનો, કાળી જીરી, મરી, લવિંગ, તજ, સૂંઠ, ગંઠોડા જેવી ચીજો પેટ ઠેકાણે રાખવા પણ કામની. તેલ 'ને મરચાંથી સભર અથાણા જેવી ચીજોથી દૂર રહેવામાં સાર. નિયમિત રીતે બટાકાછાપ ના હોય તેવા સાચા ઉપવાસ કરવા. ગરમ પાણી આખો દિવસ ના પીવાય તો કમ સે કમ સવારે ઊઠવા બાદ ત્રણથી ચાર ગ્લાસ પીવું જોઈએ. પેટની સફાઈ માટે હિમજ, ઈસબગુલ 'ને

પેટ સાફ રહે તે માટે પણ ધ્યાન રાખવું જોઈએ. મેથી, હિંગ, જીરું, અજમો, વરિયાળી, સંચર, ફુદીનો, કાળી જીરી, મરી, લવિંગ, તજ, સૂંઠ, ગંઠોડા જેવી ચીજો પેટ ઠેકાણે રાખવા પણ કામની

હરે કે ત્રિફળા સારા. શુદ્ધ દિવેલ પણ સારું. ઔષધમાં અત્યારે ગળો ખૂબ કામની. ગોખરુ પણ કિડની સાફ રાખવા જરૂરી. રાત્રે શક્ય એટલું વહેલા જમવું 'ને હળવું જમવું જોઈએ. જમ્યા પછીની નાસ્તાબાજીને જાકારો આપો તો નુકસાન થતું અટકશે. જે ચીજ ખાવાથી પોતાને તકલીફ થાય છે એવું ભાન હોય તો તે ચીજ પ્રત્યેનું આકર્ષણ છોડી જ દેવું.

અનાજમાં જવ શ્રેષ્ઠ. વિટામિન સી ખૂબ મહત્વની ચીજ છે. ખટાશ ધરાવતાં ફળ ખૂબ કામનાં. ઓરેન્જ કરતાં લીંબુ વધુ સારું. આંબળા શ્રેષ્ઠ. એમાંય બરાબર બનેલો વ્યવનપ્રાશ આંબળા સિવાયની ઘણી કામની ચીજનો લાભ આપે. આયર્ન પણ જેના વિના ના ચાલે એવી કામની ચીજ. સફરજન. પાલખ આયર્ન સિવાય અન્ય ફાયદાકારક તત્ત્વો ધરાવે છે. જોકે ફોલિક એસિડ પાલખ કરતાં ઘણુ વધારે મીઠા લીમડાં ઉર્ફે કરી પત્તામાં હોય છે. ચૈત્ર માસ આવ્યો. કડવો લીમડો એટલે ઉનાળા 'ને એમાંય ખાસ કરીને ચૈત્ર માસ માટે ફરજિયાત કહેવાય તેવી ચીજ. શુકર માનો આપણે ત્યાં લીમડો ઊગે છે. કડવા લીમડાના પાંદડા ચાવવાથી દાંત તેમ જ ગળાને પણ લાભ મળે. કડવો લીમડો પીવો ત્યારે એક વાત ધ્યાન રાખવી કે ગોળ, સાકર, ખાંડ કે મધનો ઉપયોગ કડવાશ કાઢવા ના કરવો. કડવા લીમડાનું તેલ પણ એન્ટિસેપ્ટિક. ફળમાં દાડમ, દેશી પપૈયા 'ને તડબૂચ. બિલ્વનો રસ ઉત્તમ. બિલ્વનો મુરબ્બો 'ને ચૂર્ણ પણ મળે છે.

માણસનું મન તેના શરીર સામે ઉત્કાંતિની પ્રક્રિયામાં ઘણુ પાછળથી જન્મેલું છે. સાંપ્રત વાતાવરણ એવું છે કે સાધારણ મન કોરોનાને લઈને તટસ્થ રીતે વિચારી શકે તેવી શક્યતા નજીવી છે. સૌને અત્યારે મોઢું 'ને નાક ઢાંકવાની પડી છે, વાસ્તવમાં આંખો પણ ઢાંકવી પડે. આંખો સાથે ચશ્મા કે ગોગલ્સ પણ સ્વચ્છ કરતાં રહેવું પડે. વૃત્તિ નિરોધથી ઘણે દૂર સતત આંદોલિત રહેતું આજનું હ્યુમન માઈન્ડ કોરોનાકાંડથી વધુ અસ્થિર થયું. વિદેશમાં પેનિક શોપિંગનો ઉદ્ભવ્વંસ જન્મ્યો. વિવેક એટલે યોગ્ય અયોગ્ય વચ્ચે ભેદ પાડતી અક્કલ

ક્યાં ગઈ? ઈન્ફેક્શન શબ્દ સાથે નુકસાન પ્રત્યક્ષ રીતે સંકળાયેલું છે. સદ્ગુણનો ચેપ લાગે? વિજ્ઞાન કહે છે કે સામાન્ય મગજનો બહુમતી ભાગ મિરર ન્યુરોન્સથી બનેલો છે જેનું કામ કોપિ પેસ્ટ કરવાનું છે. ગણપતિ દૂધ પીવે છે એ વાતના ફેલાવા પર ઠહો કરતું મગજ કોરોનાના મુદ્દે પોતે મશ્કરીને પાત્ર બને તેવું લજજાસ્પદ 'ને ઘૂણાસ્પદ વર્તન કરાવે છે.

ઈમ્યુનિટી કેવળ શરીરનો મામલો નથી, માનસિક રોધક્ષમતા સારી હોય એ પણ ફરજિયાત છે. ચિંતા 'ને ભય મનમાં પેસે એટલે શરીરની કાર્યક્ષમતા નબળી પડે. વેસ્ટર્ન કેપિટાલિઝમે જણેલી ફી ઇકોનોમીમાં જીવતા ગ્લોબલ વિલેજને અનાસક્તિ, ત્યાગ, નિ:સ્પૃહીપણુ, સ્વનિરીક્ષણ જેવી બાબતોમાં રસ ના હોય એ સમજવાથી કશો ફાયદો થવાનો નથી. મનને ઠેકાણે રાખવું જ પડે. સાઈકોલોજિકલ ઈમ્યુનિટી એમ જ સ્ટ્રોન્ગ ના થાય. હાલના માહોલમાં ધ્યાન ઉર્ફે મેડિટેશન ના થાય કે કરવું જ ના હોય તો શાંતિ આપે તેવા સંગીતનું આંખ બંધ કરીને સેવન કરવાથી મનોભાર 'ને મનોકંપન ઘટી શકે છે. હા, એ પહેલાં શાંતિ તથા આનંદ કે મજા વચ્ચેનું અંતર સમજવું પડે. ગુડ મોર્નિંગના સંદેશાના મફતિયા વેપલામાં કામમાં આવે એવા સંબંધ

સાયવવાના વ્યવહારુ જીવનને આદર્શ ગણી આપણે સહઅસ્તિત્વ કોને કહેવાય એ ભૂલી ગયા છે. વર્તમાન સ્થિતિમાં ખરા સહજીવનની જરૂર છે. દા. ત. એકબીજાને પૈસા નહીં સાચી 'ને કામની માહિતી 'ને હકારાત્મકતા આપી શકાય. સમૂહની સાઈકોલોજિકલ ઈમ્યુનિટી મજબૂત થાય એ અગત્યનું છે.

ન્યૂયોર્ક ટાઈમ્સના પત્રકાર થોમસ ફિડમેન કહે છે કે બીસી એટલે બિફોર કોરોના 'ને એસી એટલે આફ્ટર કોરોના એમ વિશ્વનો સમય બે ભાગમાં વિભાજિત થઈ ગયો છે. ગયા અંકે અહીં આપણે થોડું વિચાર્યું હતું કે કોરોનાને કારણે અર્થતંત્ર પર અસર પડશે. માર્ચ એન્ટિંગ આવી રહ્યું છે. જો સંક્રમણ વકર્યું તો રાજકારણ પણ બદલાઈ શકે છે 'ને સાથે શિક્ષણ 'ને સંસ્કૃતિ પણ પરિવર્તન પામી શકે છે. પેટ્રોલ, પરિવહન 'ને પ્રદૂષણની સમસ્યા મધ્યે લોકો તથા સરકાર ઘરેથી કામ કરવામાં ના માન્યા તો કોરોના જનમારી સૌને ફરજ પાડી રહી છે. આપણે બાકીના જીવનમાં હજુ એવું ઘણુ કરવાનું આવી શકે છે જે અગાઉ આપણે ના કર્યું હોય 'ને જે કરવાની આપણે કલ્પના ના કરી હોય. આપણે વર્ષોથી જે કરવાના બંધાણી હોઈએ એ કર્મ છોડવા પડે એવું પણ બની શકે છે.

પડશે એવી દેવાશે 'ને સૌનું થશે એ વહુનું થશે જેવી કહેવતો ચાવવાનો આ કાળ નથી. જાગૃત થવું જ પડે 'ને ચકોર રહેવું જ પડે. સજદા કરો 'ને પ્રાર્થના કરો, પણ હેલ્થ માટે સાવધાન 'ને સતર્ક રહો. મરવાનું હોય ત્યારે જ મારવાનું, પણ જીવતા હો ત્યાં સુધી કેવી રીતે જીવવું એ નિર્ણાયક હોય છે. ભક્તો પ્રેમથી પોતાના ભગવાનની મૂર્તિને માસ્ક પહેરાવે છે 'ને પછી મંદિરો બંધ રાખવાનો નિર્ણય આવે છે તો અમુક જીવોને હસવું આવે છે. કશો વાંધો નથી, જો વિજ્ઞાન કોરોનાની સમસ્યાનો તોડ શોધી કાઢે તો ઈસ્યુ નહીં રહે, પરંતુ ત્યાં સુધી આપણે આપણી રીતે પ્રબળ થવું જ પડશે. પ્રબળ થવાની કોશિશ રોગ ના રહે ત્યારે પણ કામ લાગશે જ. હા, એ ખરું કે મોટે ભાગે કોરોનાકાંડના જન્મ પાછળના જવાબદાર પરિબળ પર કોઈ નક્કર પગલાં નહીં લેવાય.

બુઝારો

આપણે આ વિષાણુને સમજીએ તેના કરતાં વધુ ઝડપથી એ આપણને સમજી રહ્યું છે.

- કોરોના રોગચાળા જેવા એક કલ્પિત રોગચાળા પરની ૨૦૧૧માં આવેલી હોલિવૂડ ફિલ્મ કન્ટેજન. ■

હાલના માહોલમાં ધ્યાન ઉર્ફે મેડિટેશન ના થાય કે કરવું જ ના હોય તો શાંતિ આપે તેવા સંગીતનું આંખ બંધ કરીને સેવન કરવાથી મનોભાર 'ને મનોકંપન ઘટી શકે છે

કોરોના સામેનો જંગ નિર્ણાયક તબક્કામાં

કોરોના વાઈરસ - જેને હવે કોવિડ-૧૯ રોગનું નામ આપવામાં આવ્યું છે - તેની સામેના જંગમાં ભારત નિર્ણાયક તબક્કામાં પહોંચી ગયું છે. આ વાઈરસના સંક્રમણના જે ચાર તબક્કા ગણાવાય છે તેમાં ભારત હજુ બીજા તબક્કામાં છે અને ત્રીજા તબક્કામાં દેશને જતો અટકાવવાનો છે. કેટલાકના મતે ભારતમાં ત્રીજા તબક્કાનો આરંભ થઈ ગયો છે. સંક્રમણના પહેલા - બીજા તબક્કામાં વિદેશથી વાઈરસના સંક્રમણ સાથે ભારતમાં આવતા લોકોથી સાવચેત રહેવાનું હતું. તેમની ઓળખ પણ સરળ હતી, પરંતુ ત્રીજા તબક્કો - જેને કોમ્યુનિટી સંક્રમણ કહે છે - એ તબક્કામાં તો જેનો કોઈ વિદેશ પ્રવાસ કે અન્ય કોઈ પ્રવાસનો રેકોર્ડ નથી એવા લોકોમાં કોરોના વાઈરસનું સંક્રમણ શરૂ થાય ત્યારે પરિસ્થિતિ ઝડપભેર ખતરનાક બનવા લાગે છે. ભારતમાં આવા કેટલાક કેસ જોવા મળ્યા છે અને એટલે જ દેશમાં ત્રીજા તબક્કાનું સંક્રમણ શરૂ થઈ ગયું હોવાનો અભિપ્રાય છે. એ વિશે વાદ-વિવાદ કરવાનો સમય નથી. મહત્ત્વની વાત માત્ર એટલી જ છે કે હવે પછીના દિવસો ભારતે વધુ સાવચેતી રાખવાની અનિવાર્યતા ઊભી થઈ છે. કોમ્યુનિટી સંક્રમણ યાને સંક્રમણનો ત્રીજો તબક્કો એટલો ખતરનાક હોય છે કે તેમાં સર્વત્ર ઝડપભેર સંક્રમક લોકોની સંખ્યામાં વધારો થવા લાગે છે અને જે ઝડપથી રોજ સંખ્યા વધતી જાય એટલા પ્રમાણમાં સૌને માટે સારવાર અને તેમને અલાયદા રાખવાની વ્યવસ્થા કરવામાં આપણા તમામ સંસાધનો ઓછા પડવા લાગે. ઈટલીમાં આજે આવી પરિસ્થિતિ સર્જાઈ છે. કોરોના સંક્રમક લોકો માટે હોસ્પિટલમાં જગા નથી અને દર્દીઓને બહાર ખુલ્લામાં રાખવાની ફરજ પડી રહી છે. એ સ્થિતિ પણ અનેક જોખમોથી ભરેલી હોય છે. કોમ્યુનિટી સંક્રમણનો તબક્કો અત્યંત ખતરનાક એટલા માટે પણ બની રહે છે કે આવા સંક્રમક વ્યક્તિને

કેટલાક દિવસ સુધી તો પોતાને જ ખબર પડતી નથી કારણ કે તેનાં લક્ષણો તત્કાલ દેખાતાં નથી. એ સ્થિતિમાં આવી સંક્રમક વ્યક્તિ પરિવાર, મિત્રો, પાડોશી અને તેના સંપર્કમાં આવનાર તમામને માટે જોખમી બની રહે છે. એટલા માટે જ તેને હરતા-ફરતા કોરોના બોમ્બ હોવાની ઉપમા આપવામાં આવે છે. આ સ્થિતિને અટકાવવા માટે જ સમગ્ર દેશમાં ત્રણ સપ્તાહના લોકડાઉનની ઘોષણા કરવામાં આવી છે. કેટલાકને એમ લાગે છે કે આ પગલું વહેલું લેવાની જરૂર હતી. વડાપ્રધાને જ્યારે પહેલી વખત રાષ્ટ્રને સંબોધન કર્યું એ વીસમી માર્ચે જ આવી જાહેરાત કરવાની જરૂર હતી. ભારત જેવા અપાર વૈવિધ્ય ધરાવતા દેશમાં એકાએક આવું કડક પગલું લેવાના પણ અનેક જોખમો હોય છે. કદાચ એટલે જ ધીમે પગલે ધીરજપૂર્વક લોકોને આવી સ્થિતિ

માટે માનસિક રીતે સજ્જ કરવા માટે સૌ પ્રથમ એક દિવસના જનતા કરફ્યુનો પ્રયોગ કરવામાં આવ્યો. સરકાર કદાચ લોકોના પ્રતિસાદનો અંદાજ મેળવવા માગતી હતી. એ જનતા કરફ્યુ અને આરોગ્ય સેવામાં સંલગ્ન લોકોના અભિવાદનના આહ્વાનને મળેલા અભૂતપૂર્વ પ્રતિસાદ પછી ત્રણ સપ્તાહના ફરજિયાત લોકડાઉનની દિશામાં આગળ વધવાનું વિચારવામાં આવ્યું હોય. સરકાર માટે પણ એક અબજ ત્રીસ કરોડની વસતી ધરાવતા દેશ માટે આવો નિર્ણય લેવામાં મુશ્કેલી પડી હશે. અનેક પાસાંઓનો વિચાર પણ કરવો પડ્યો હશે. અનેક વ્યાવહારિક મુશ્કેલી તેમજ સામાજિક વિડંબનાઓને નજરઅંદાજ કરીને સરકાર આવા નિર્ણય પર પહોંચી હશે અને ત્યારે સરકારનું એક માત્ર લક્ષ્ય તમામ દેશવાસીઓના નિરામય જીવનનું

રહ્યું હશે. નીચલા મધ્યમ વર્ગ અને રોજ કામ કરીને સાંજે રોકડ લાવીને ઘર ચલાવનારા દેશના વિશાળ શ્રમજીવી વર્ગને માટે આ દિવસો અત્યંત કપરા બની રહેવાના છે. તેને માટે કેટલીક રાજ્ય સરકારો સક્રિય થઈ છે, પરંતુ આ વિરાટ કાર્યને પહોંચી વળવાનું સરકારી તંત્રનું ગજું નથી. તેને માટે સ્વૈચ્છિક સંસ્થાઓ અને સામાન્ય પ્રજાજનોનો સક્રિય સહયોગ મેળવવો રહ્યો. કેટલાક સમજદાર અને સેવાપ્રતી લોકો સ્વયંભૂ રીતે આ કાર્યમાં પ્રવૃત્ત બન્યા છે. કોઈ નાગરિક આ દિવસોમાં ભૂખ્યો ન સૂવે તેની કાળજી લેવી પડશે. જનતા કરફ્યુના દિવસે સાંજે એકલ-દોકલ ભિખારી કે ગરીબ ઝૂંપડાવાસીને આપણે તાળી કે થાળી વગાડતા જોયા છે. એમના યોગક્ષેમની ચિંતા પણ સરકાર અને સમાજે કરવી જ જોઈએ.

ભારતમાં અને વિશ્વમાં વાઈરસના સંક્રમિત લોકો અને મૃત્યુ પામનારાઓના આંકડા રોજ સવાર-સાંજ અપડેટ થતા રહે છે. એટલે અહીં એવા કોઈ આંકડા આપવાનો અર્થ નથી. એ તુરત જ ભૂતકાળ બની જાય છે, પરંતુ કેટલાક એવું પણ માને છે કે ભારતના સંક્રમણના આંકડા વાસ્તવિક નથી. કેમ કે ભારતમાં તેને માટે ઓછા ટેસ્ટ થાય છે. કોરોના ટેસ્ટ માટે હવે સરકારે ખાનગી લેબને પણ સ્વીકૃતિ આપી છે. વિશ્વના અન્ય કેટલાક દેશોની સરખામણીમાં ભારતમાં કોરોના ટેસ્ટની સંખ્યા ઘણી ઓછી છે, પરંતુ આ બાબતમાં નિષ્ણાતો પણ ભિન્ન-ભિન્ન મત ધરાવે છે. આરોગ્ય ક્ષેત્રના અનેક નિષ્ણાતો એવા મતના છે કે વધુ પડતા ટેસ્ટ કરવાનો કોઈ મતલબ નથી. કેટલાકને આ ટેસ્ટ મોંઘો હોવાથી સરકારે વિનામૂલ્યે કરી આપવો જોઈએ એવી અપેક્ષા પણ દર્શાવી છે. આ બધું સરકારના ધ્યાનમાં નહીં હોય એવું પણ નથી.

આપણો દેશ અનેક વિચિત્રતાઓથી ભરેલો છે. કોરોના વાઈરસ વૈશ્વિક મહામારી બની છે અને ચોતરફ તેનો આતંક છવાયા પછી આપણા અનેક પંડિતોએ કોઈ શાસ્ત્રમાં કે જ્યોતિષમાં અથવા કોઈ સંત-મહાત્માની આર્ષવાણીમાં તેના ઉલ્લેખ અને ભવિષ્યવાણી થઈ હોવાનું શોધી કાઢ્યું છે. આવા બૌદ્ધિક વ્યાયામનો પણ કોઈ અર્થ નથી. મહામારી સમગ્ર વિશ્વમાં ફેલાઈ ગયા પછી આવું જ્ઞાન લાધે તેનો શો મતલબ? આવી આત્મ મુગ્ધતામાંથી જલ્દી બહાર આવી જવું જોઈએ અને જે સંકટ સર્જાયું છે તેમાંથી બચવાના જે ઉપાયો સૂચવાયા છે

તેના પ્રત્યે લક્ષ આપવું જોઈએ. ખરી વાત તો એ છે કે આપણા શાસ્ત્રોની ઘણી વાતો અને ઘણા સૂચિતાર્થો આપણે સમજતા જ નથી. જો એવી બુદ્ધિમત્તા હોત તો આપણે તેનાથી બચવાના ઉપાયો અને ઔષધો પણ અગાઉથી તૈયાર કરી રાખ્યા હોત, પરંતુ એવું બન્યું નથી અને બનવાનું પણ નથી. સંજોગોના સાક્ષાત્કાર વિના શાણપણ આવી ન શકે.

આજે હવે જ્યારે કોરોના વાઈરસના સંક્રમણને અટકાવવા માટેના નિર્ણાયક તબક્કામાં આપણે પ્રવેશી ચૂક્યા છીએ ત્યારે હજુ સુધી જેની કોઈ અસરકારક દવા શોધાઈ નથી અને જે શોધો થઈ રહી હોવાની કે થઈ ગઈ હોવાની ચર્ચા છે એ દવાઓ પણ જ્યારે બજારમાં ઉપલબ્ધ નથી અને તેનું વ્યાવસાયિક ધોરણે ઉત્પાદન શરૂ થયું નથી ત્યારે પ્રત્યેક વ્યક્તિએ પોતાની અને પરિવારની આત્મરક્ષા માટે તત્પર રહેવું એ જ પરમ કર્તવ્ય છે. આ પ્રકારની બીમારી અને તેના આવા સાવ અનોખા - સ્વેચ્છાએ ઘરમાં કેદ રહેવાના ઉપાયનો અનુભવ ન હોય. યુગાન્તરોમાં માનવ સમાજ સામે જ્યારે જ્યારે આ પ્રકારની અસાધારણ પરિસ્થિતિ સર્જાઈ છે ત્યારે ત્યારે સમાજે સ્વયં સ્થિતિસ્થાપકતા કેળવીને તેના નિવારણો પણ શોધી કાઢ્યા છે. આજના માનવને સંજોગો સાથે સાનુકૂળ થવાનું વધુ કપરું એટલા માટે લાગે છે કે અનેક પ્રકારનાં સંસાધનો, વાહનો, યંત્રો અને જનસંપર્કનાં માધ્યમોના ઉપયોગની અતિરેકપૂર્ણ આદતો પછી તેના પર સ્વનિયંત્રણનો સમય આવ્યો છે ત્યારે અસ્વસ્થતા અનુભવાય છે. આખરે તો એ જાત સાથે સમાધાનો કરવાનો જ વિષય છે. મનને એ દિશામાં નિશ્ચયપૂર્વક વાળવાથી કશું અશક્ય નહીં લાગે. ધરાર બહાર નીકળીને પોલીસના દંડા ખાઈને આપણે આપણી જાતને દંડાને લાયક શા માટે પુરવાર કરવી જોઈએ? પ્રત્યેક પરિવારમાં આધ્યાત્મિક વારસો હોય જ છે. તેનો આશ્રય લઈને આત્મ સંયમના પાઠ સ્વયં શીખી શકાય છે. જે લોકો આ લોકડાઉન દરમિયાનના સમયનો સદુપયોગ કરી શકશે, એ લોકો આ સમયગાળાને અંતે કશુંક નવું પામીને સ્વયંમાં પરિવર્તન લાવીને આંતર-બાહ્ય વ્યક્તિત્વની નવી સજ્જતા સાથે બહાર આવશે, એ નિશ્ચિત છે. જેમાં પ્રત્યેક પરિવાર અને વ્યક્તિ એક સૈનિકની ભૂમિકામાં હોય, એવા જંગ અને એવા અવસર તો વિરલા જ હોય. વિજયી ભવ. ■

બેજવાબદારીભર્યું વર્તન

આપી શકે છે મોતને આમંત્રણ

જરૂરી તમામ પગલાં તંત્ર દ્વારા લેવાઈ રહ્યા હોવા છતાં, દિશા-નિર્દેશો સૂચવ્યા હોવા છતાં લોકો પોતાનો વ્યવહાર, માનસિકતા અને આદત બદલવા તૈયાર નથી. લોકો સમજી નથી રહ્યા કે તેઓ જેમની વચ્ચે રહી રહ્યા છે કે પસાર થઈ રહ્યા છે તેમાંથી કોઈપણ વ્યક્તિ કોરોના વાઈરસની વાહક હોઈ શકે.

સમગ્ર વિશ્વમાં દિન-પ્રતિદિન કોરોના વાઈરસને કારણે સંક્રમિત થનારા લોકોની સંખ્યામાં સતત વધારો નોંધાઈ રહ્યો છે. મૃત્યુઆંક સતત વધી રહ્યો છે છતાં પણ લોકો કોરોના નામની આ વૈશ્વિક મહામારીને લઈને ગંભીરતાથી નથી લઈ રહ્યા. ભારતની જનતાએ ભલે જનતા કરફ્યુને સફળ બનાવ્યો પણ ત્યાર પછીના લોકડાઉનના દિવસોમાં ઘરની બહાર નીકળવાના જે મૂખર્મીભર્યા પગલાં ભર્યા તેના પરથી એક વાત તો સ્વીકારવી જ પડશે કે લોકોને બીજાની જિંદગીની તો ઠીક, પણ પોતાની જિંદગી કે પોતાના પરિવારની સુરક્ષાની પણ નથી પડી. તેઓ એટલું પણ નથી સમજી શકતા કે સરકાર તો દરેક દેશવાસીને સુરક્ષિત રાખવા માટેના તમામ પ્રયત્નો કરી જ રહી છે, પણ એક વ્યક્તિ કે જવાબદાર નાગરિક તરીકે તમે તમારી કે અન્યોની જિંદગીને સુરક્ષિત રાખવા માટેના પ્રયત્નોમાં સદંતર નિષ્ફળ નીવડ્યા અને કરમની કઠિનાઈ તો જુઓ સરકારી તંત્ર, તબીબી સ્ટાફ, પોલીસ વિભાગ અને મીડિયા - આ બધાં જ પોતાની જિંદગીને દાવ પર લગાવીને લોકોને સામે ચાલીને મોતને વહાલું નહીં કરવા સમજાવી રહ્યા છે - પોતાની ફરજ નિભાવી રહ્યા છે, પણ લોકો છે કે સમજવા જ તૈયાર નથી. જેમના માટે તેમણે થાળી, તાલી, ઘંટ, ઢોલ અને શંખ વગાડ્યા

ત્રીજા પ્રકારમાં એવા લોકો આવે છે, જેઓ પોતાની ફરજ નિભાવી રહ્યા છે. કોરોના સંક્રમિત વ્યક્તિ કે વિસ્તારમાં પોતાની ડ્યુટી નિભાવવા જિંદગીને હોડમાં મૂકી રહ્યા છે

એમની જિંદગીને પણ તેઓ જોખમમાં મૂકી રહ્યા છે આવી તે કેવી માનસિકતા.

વર્તમાન સમયમાં બે પ્રકારના લોકો જોવા મળી રહ્યા છે. પહેલા પ્રકારમાં એવા લોકો આવે છે, જેમને શરદી-ખાંસી થયેલી છે અથવા કોરોનાથી સંક્રમિત છે છતાં પણ કોઈ પણ પ્રકારની ગંભીરતા કે સમજદારી નથી દાખવી રહ્યા અને એકાંતવાસમાં રહેવાને બદલે ખુલ્લેઆમ ફરીને અન્ય લોકોને મળીને પોતાનો ચેપ તેમને ટ્રાન્સફર કરી રહ્યા છે. બીજા પ્રકારમાં એવા લોકો આવે છે, જેઓ કારણ વિના રસ્તા પર રખડપટ્ટી કરીને કોરોના સંક્રમિત લોકો દ્વારા ઊભા કરવામાં આવેલી પરિસ્થિતિને આવકારી પોતે પણ સંક્રમિત થઈ રહ્યા છે અને જીવન-મરણ નામના વિકલ્પો ઊભા કરી રહ્યા છે. ત્રીજા પ્રકારમાં એવા લોકો આવે છે, જેઓ પોતાની ફરજ નિભાવી રહ્યા છે. કોરોના સંક્રમિત વ્યક્તિ કે વિસ્તારમાં પોતાની ડ્યુટી નિભાવવા જિંદગીને હોડમાં મૂકી રહ્યા છે, પણ કોરોના વાઈરસનો ચેપ લાગ્યો હોય એ વ્યક્તિને આ પ્રકારના વ્યક્તિઓની કંઈ નથી પડી કે તેને એ બધાની જિંદગીની કોઈ અહેમિયત નથી.

જરૂરી તમામ પગલાં તંત્ર દ્વારા લેવાઈ રહ્યા હોવા છતાં, દિશા-નિર્દેશો સૂચવ્યા હોવા છતાં લોકો પોતાનો વ્યવહાર, માનસિકતા અને આદત બદલવા તૈયાર નથી. લોકો સમજી નથી રહ્યા કે તેઓ જેમની વચ્ચે રહી રહ્યા છે કે પસાર થઈ રહ્યા છે તેમાંથી કોઈ પણ વ્યક્તિ કોરોના વાઈરસની વાહક હોઈ શકે. ગપ્પાં મારવા માટે, અમસ્તા મિત્રોના મળવા માટે, નાસ્તા-પાણી કરવા માટે ભેગા થનાર લોકોને એ વાત સ્વીકારવા કે માનવા તૈયાર જ નથી કે કોઈ પણ વ્યક્તિ કોરોના વાઈરસની વાહક હોઈ શકે. તેઓ પોતે પણ કોરોના વાઈરસથી ગ્રસિત હોઈ શકે અને તેઓ અન્ય વ્યક્તિઓને ચેપ લગાડી શકે છે. એ વ્યક્તિઓ કાલ ઊઠીને હોસ્પિટલના બિછાને પડી શકે છે. તેઓ જીવી પણ શકે છે અને મૃત્યુ પણ પામી શકે છે. શા માટે કોઈની

જિંદગીને દોજખ બનાવવાનું કારણ બનવું. તમારી બેદરકારીને કારણે અન્ય વ્યક્તિને ચેપ લાગશે અને તે હોસ્પિટલના બિછાને હશે. ઘરમાં રહેવાને બદલે આપણે જે કરી રહ્યા છીએ તેનું સામૂહિક પરિણામ ભોગવવાનો વારો આવી શકે છે અને એ પરિણામ કદાચ મૃત્યુ પણ હોઈ શકે. આપણા બેજવાબદારીભર્યા વર્તનને કારણે મેડિકલ સ્ટાફ અને હોસ્પિટલો પર બિનજરૂરી ભાર પડે છે. ક્યાંક આપણે ત્યાં પણ ઈટાલી જેવી પરિસ્થિતિનું નિર્માણ ન થાય, જ્યાં ડોક્ટરોને સાજા થઈ શકે તેવા દર્દીઓની પસંદગી કરવી પડે અને અન્યોને મોતને હવાલે છોડી દેવા પડે. આ પ્રકારની પરિસ્થિતિ સામે આપણે લડી રહ્યા હોવા છતાં હજુ સુધી આપણે આપણુ વર્તન અને વ્યવહાર તેમજ માનસિકતા બદલવા તૈયાર નથી. આપણે આપણી આદત બદલવા તૈયાર નથી. લોકો હેર સલૂનમાં વાળ કપાવવા નીકળી પડે છે, પાર્ટી કરવા બેસી જાય છે, મિત્રોને મળવા નીકળી પડે છે - આ બધું બેજવાબદારીભર્યું વર્તન નથી તો બીજું શું છે. વીસમી સદીની શરૂઆતમાં ટાઈફોઈડ જેવી બીમારીએ હાહાકાર મચાવી દીધો હતો. આજે કોરોનાએ એ સ્થિતિ સર્જી છે તો પણ લોકો નિશ્ચિત બનીને રસ્તાઓ પર ફરી રહ્યા છે. આવી કટોકટીભરી સ્થિતિમાં થોડા સમય માટે સંયમપૂર્વક વર્તવાનું મુશ્કેલ શા માટે લાગી રહ્યું છે તે સમજાતું નથી.

એક તરફ જ્યાં ભારતમાં લોકો ગંભીરતા સમજી નથી રહ્યા, પોતાની અને પરિવારની સુરક્ષાને નજરઅંદાજ કરી રહ્યા છે ત્યાં બીજી બાજુ વુહાન શહેરની એક યુવતીએ કોરોનાથી સંક્રમિત પોતાની માતાને સાજી તો કરી સાથે પોતે પણ કોરોનામુક્ત કરી. આ યુવતીએ પોતાની સુરક્ષાની સાથે પરિવારની સુરક્ષાને પ્રાધાન્ય આપ્યું. વુહાનની આ યુવતી આજે દુનિયાના લોકો માટે ઉદાહરણ રૂપ બની છે. આ યુવતીની માતાને કોરોના વાઈરસનો ચેપ લાગ્યો. તેણે તેની માતાની સાથે પાંચ દિવસ ગાળ્યા. માતાની સેવા કરી. તેની માતાને પાંચ દિવસ ઓબ્ઝર્વેશન વોર્ડમાં રાખવામાં

આવી ત્યાર બાદ આઈસોલેશન વોર્ડમાં શિફ્ટ કરવામાં આવી. આઈસોલેશન વોર્ડમાં લઈ ગયા એ પહેલાંના પાંચ દિવસ એટલે કે ઓબ્ઝર્વેશન પિરિયડ દરમિયાન આ યુવતી તેની માતા સાથે રહી, માતાની સેવા કરી અને પોતે પણ કોરોના મુક્ત રહી. તબીબોએ પાંચ દિવસ બાદ જ્યારે આ યુવતીની તપાસ કરી ત્યારે તે યુવતી કોરોના વાઈરસથી મુક્ત હતી. આપણને સહજ રીતે એવો વિચાર આવે કે કોરોના વાઈરસ ચેપી છે, બહુ સરળતાથી તેનો ચેપ લાગે છે તો આ યુવતી કેવી રીતે તેનાથી બચીને રહી. તો તેનો જવાબ છે - તકેદારી અને કાળજી. યુવતી જેટલા દિવસ તેની માતા સાથે રહી તેણે તેની માતા સાથે ભોજન ન આરોગ્યું. તે સૌથી પહેલાં પોતાની માતાને જમાડતી પછી પોતે એકલી જ્યાં અન્ય કોઈ વ્યક્તિની અવરજવર ન હોય તેવી જગ્યાએ જઈને જમતી. આ યુવતીનું કહેવું છે કે ભોજન લેવાનો જે સમયગાળો હોય છે એ જ કટોકટીવાળો હોય છે. એ સમયમાં જ કોરોના વાઈરસનો ચેપ લાગવાની મહત્તમ શક્યતા હોય છે. યુવતી કોઈ નર્સ કે ડોક્ટર નથી, પણ તેણે જે અનુભવ કર્યા, સૂચનો અનુસર્યા, કાળજી રાખી તેને કારણે જ તે માતાને સ્વસ્થ કરવામાં અને પોતે સ્વસ્થ રહેવામાં સફળ રહી. જેટલો સમય તેની માતાની સારવાર ચાલી એટલો સમય તે જેકેટ પહેરી રાખતી. જેકેટનું મટીરિયલ એવું હતું કે

તેને સ્પિરિટ કે આલ્કોહોલથી સરળતાથી સાફ કરી શકાય. બહાર નીકળતી વખતે તે એન-૯૫ માસ્કનો ઉપયોગ કરતી અને આ માસ્કની ઉપર તે સામાન્ય માસ્ક પહેરતી. આ સામાન્ય માસ્કને દર ચાર-પાંચ કલાકે બદલી નાખતી. સાથે જ આ યુવતી સૂચન કરે છે કે આંખો પર કાળા ચશ્મા પહેરી રાખવા પણ લાભકારી છે. જ્યારે પણ બહાર નીકળો ત્યારે હાથને નાક, મોઢા, આંખ કે શરીરના અન્ય કોઈ ભાગો પર ન લગાવો. હાથમાં ડિસ્પોઝેબલ હાથમોજાં પહેરી રાખો. હાથમોજાંને કારણે સીધા સંક્રમણની ઝપટમાં નહીં આવો. માસ્ક અને હાથમોજાં બદલતી વેળાએ સાવધાની રાખો કે તે તમારી ત્વચાને સ્પર્શે નહીં. હોસ્પિટલમાં જતી સમયે કે અન્ય કોઈ સ્થળોએ જતી વખતે, બહાર જઈને આવ્યા પછી સમયાંતરે હાથને સતત સેનેટાઈઝરથી સેનેટાઈઝ કરતા રહો. બહાર નીકળતી વખતે જે કપડાં પહેર્યા હોય તેને ઘરમાં જતાં પહેલાં બહાર જ ઉતારી દો. કપડાંના બે લેયર પહેરો. ઉપરના લેયરના કપડાં ઘરની બહાર કાઢો અને બહાર જ સૂકવી દો. બાલ્કનીમાં સૂકવો, પણ ઘરમાં અંદર ન લઈ જાઓ. જેટલાં પણ કપડાં પહેરો તેને રોજેરોજ ધોતાં રહો અને બરાબર સૂકવ્યાં બાદ પહેરો. બહાર પહેરી જવાનાં કપડાં નક્કી જ રાખો. જુદા જુદા ન રાખો, પણ એ કપડાં જંતુમુક્ત થાય તેની તકેદારી રાખવાનું ન ચૂકો. એટલે કે તેને બરાબર સાફ કરો, સૂકવો અને પછી પહેરો. આ તો વાત હતી પોતે શું કરવું હવે વાત કરીએ ઘરની વ્યવસ્થામાં કેવા પ્રકારની કાળજી રાખવી. તો આ યુવતી કહે છે કે ઘરમાં છોડને પાણી આપવાનું થાય તો પાણીમાં આલ્કોહોલ મિલાવીને કે સેનેટાઈઝર મેળવીને છોડમાં પાણી છાંટો. આવું જ ઘરના દરવાજા, બારીઓ, પડદા, કાર, બાઈક, કપડાં વગેરે વસ્તુઓ પર પણ કરો. રોજે રોજ જે વસ્તુઓને સ્પર્શવાની થાય છે તેને સેનેટાઈઝ કરો. જોકે, એ કરવાને બદલે ટિશ્યુ પેપર વડે સેનેટાઈઝરથી તેને લૂછવાના રાખો.

આમ એક તરફ એવા લોકો છે, જે એકાંતવાસ સ્વીકારવાને બદલે, ઘરમાં રહેવાને બદલે અન્યોને પણ મહામારીનો શિકાર બનાવી રહ્યા છે જ્યારે બીજી તરફ વુહાનની યુવતી જેવા પણ કેટલાક લોકો છે જે દર્દીની સેવા તો કરે છે, સાથે જ પોતાને પણ સુરક્ષિત રાખે છે અને સમાજ પણ સુરક્ષિત રહે તે માટે સૂચનો અને મદદ પણ કરે છે. ■

આપણે આપણી આદત બદલવા તૈયાર નથી. લોકો હેર સલૂનમાં વાળ કપાવવા નીકળી પડે છે, પાર્ટી કરવા બેસી જાય છે, મિત્રોને મળવા નીકળી પડે છે

કોરોના ‘બેકારી’નો ‘વાઈરસ’ પણ સાથે લાવ્યો છે

કોવિડ-૧૯ની વૈશ્વિક મહામારીના કારણે કચ્છના ઉદ્યોગો પર બહુ જ ખરાબ અસર પડી રહી છે. ઉદ્યોગોની ૬૦ ટકા પ્રવૃત્તિ બંધ થઈ છે. વિશ્વભરમાંથી થતી આયાત નિકાસ પર પડેલી અસરના કારણે ઉદ્યોગો ટૂંક સમયમાં પોતાના ઉત્પાદનો બંધ કરવા મજબૂર થશે અને તેની સીધા પરિણામસ્વરૂપ બેકારીની સમસ્યા વધવાની શક્યતા છે. માર્ચ મહિનાના પહેલા ૨૦ દિવસો દરમિયાન કચ્છનાં બે મહાબંદરો પર જહાજોના આવાગમન પર વધુ અસર પડી નથી, પરંતુ કોરોનાના ફેલાવાની સ્થિતિમાં સુધારો નહીં થાય તો કપરા દિવસો આવી શકે છે.

suchita@sambhaav.com

ગુજરાતના ઝડપથી વિકસતા જિલ્લા તરીકે કચ્છ છેલ્લા બે દાયકાથી ઊભરી રહ્યું છે. લોકોને ઉદ્યોગો થકી સીધી કે આડકતરી રોજગારી મળવા લાગી છે. જિલ્લા અને રાજ્ય બહારના અનેક લોકો કચ્છને પોતાની કર્મભૂમિ બનાવી રહ્યા છે. વૈશ્વિક મંદીના પગલે છેલ્લાં થોડાં વર્ષોથી નવા ઉદ્યોગો આવવાની ગતિમાં ઘટાડો જરૂર થયો છે, પરંતુ તેની બહુ મોટી અસર લોકોની રોજગારી પર દેખાતી નથી, પરંતુ વિશ્વને બાનમાં લીધેલી કોરોના વાઈરસની મહામારીના કારણે કચ્છના ઉદ્યોગો થકી મળતી રોજગારી પર મોટી અસર થવાની શક્યતા છે. કચ્છમાં ઉદ્યોગોનું રોકાણ અંદાજે રૂ. ૧.૫ લાખ કરોડનું છે, જ્યારે વાર્ષિક ઉત્પાદન રૂ. ૩.૫૦ લાખ કરોડનું અંદાજાય છે. કોરોનાની સ્થિતિમાં ૨૦મી માર્ચ સુધીમાં કચ્છના ઉદ્યોગોને અંદાજે ૩૦થી ૩૫ હજાર કરોડનું નુકસાન થઈ ચુક્યું છે.

કચ્છના તમામ ઉદ્યોગોનો વિદેશ સાથે સીધો સંબંધ છે. અમુક ઉદ્યોગો કાચા માલની આયાત કરે છે તો અમુક ઉદ્યોગો તૈયાર ઉત્પાદનોની નિકાસ કરે છે. હાલ વિશ્વભરમાં કોરોના વાઈરસ ભયજનક રીતે ફેલાયેલો હોવાથી આયાત - નિકાસ પર અસર પડી રહી છે.

ભલે માર્ચ માસના શરૂઆતના ૨૦ દિવસોમાં આ અસર બહુ મોટા પાયે જણાતી નથી, પરંતુ જો કોરોના વાઈરસ પર કાબૂ મેળવવામાં જલ્દી સફળતા ન મળી તો તેના બહુ ગંભીર અને દૂરગામી પરિણામો જોવા મળી શકે છે. અત્યારે તો ઉદ્યોગો પાસે કાચો માલ હોવાથી ઉત્પાદન થાય છે, પરંતુ જહાજોના આવાગમન પર આ જોખમી વાઈરસની અસર પડશે તો ઉદ્યોગો પાસેનો કાચો માલ ખલાસ થઈ જશે. નવું ઉત્પાદન કેવી રીતે કરવું તે પ્રશ્ન ઊભો થશે. તેના કારણે ઉદ્યોગોને પોતાના મજદૂરો, કર્મચારીઓ અને અધિકારીઓને છૂટા કરવાની ફરજ પણ પડી શકે છે. આમ કોરોના વાઈરસ પોતાની સાથે બેકારીની મોટી સમસ્યા પણ સર્જશે તેવી દહેશત નિષ્ણાતો વ્યક્ત કરી રહ્યા છે.

હાલમાં જે રીતે આ મહામારી ગુજરાતમાં વધી રહી છે, ગુજરાતનાં મોટાં શહેરોમાં લોકડાઉન કરાયું છે, કચ્છમાં એક કેસ પોઝિટિવ આવ્યો છે, અહીંના મોટા ભાગના ઉદ્યોગોએ જ્યાં શક્ય છે ત્યાં કર્મચારીઓને ઘરેથી કામ કરવાની સહુલિયત આપી છે. અનેક ઉદ્યોગોએ કર્મચારીઓને થોડા દિવસની રજા આપી છે. તે જોતાં કચ્છના ઉદ્યોગો પર કોરોનાની અસર વધુ ને વધુ નકારાત્મક થવાની છે, તે નક્કી છે.

ફેડરેશન ઓફ કચ્છ ઈન્ડસ્ટ્રીઝ એસોસિયેશન (ફોકિઆ)ના મેનેજિંગ

ડાયરેક્ટર નિમિષ ફરકે સાથે આ અંગે વાત કરતાં તેમણે પરિસ્થિતિ વધુ ખરાબ થવાની દહેશત વ્યક્ત કરતાં જણાવ્યું હતું કે, ‘કચ્છમાં અત્યારે ૨૫૦થી ૩૦૦ જેટલા મોટા અને મધ્યમ ઉદ્યોગો છે, જ્યારે ૩૦૦૦થી ૪૦૦૦ જેટલા નાના ઉદ્યોગો છે. જેમાં ૧.૧૦ લાખ લોકોને સીધી રોજગારી મળે છે, જ્યારે ૩ લાખ લોકો આડકતરી રોજગારી મેળવે છે. ૧૦૦ ટકા ઉદ્યોગ વિદેશો સાથે આયાત અથવા નિકાસ કરે છે. તેથી કોરોનાની બહુ મોટી અસર થશે. વિદેશથી આવતા કાચા માલનો પુરવઠો અટકી જશે અને તૈયાર માલની નિકાસ પણ બંધ થશે. તેથી ખૂબ મોટા પ્રમાણમાં નાણા અટકી પડશે. અત્યારે તો વિશ્વ આખાની પુરવઠા સાંકળ ખોરવાઈ ગઈ છે. ભારતમાં છેલ્લા એક મહિનાથી કોરોનાની અસર દેખાવાની ચાલુ થઈ છે અને હવે તે ચરમસીમા ભણી આગળ વધી રહી છે. અત્યારે જ કચ્છના ઉદ્યોગોની ૬૦ ટકા જેવી પ્રવૃત્તિઓ અટકી ગઈ છે.’

જિલ્લામાં કંડલા અને મુન્દ્રા અદાણી એ બે મહાબંદરો છે. તેથી કચ્છમાં કાર્યરત ઉદ્યોગોની આયાત નિકાસ અહીંથી જ થાય છે. ઉત્તર અને પશ્ચિમ ભારતના ઉદ્યોગો પણ પોતાની પસંદગી આ બે મહાબંદરો પર જ ઉતારે છે. આ બંદરો અંગે વાત કરતાં ફોકિઆના મેનેજિંગ ડાયરેક્ટર વધુમાં જણાવે છે કે, ‘આ બંદરો પરથી દેશના ૩૫ ટકા કાર્ગોનું પરિવહન થાય છે. આ બંદરો પર પણ કોરોનાની અસર થઈ રહી છે. તેના કારણે કચ્છ, ગુજરાત સહિત આખા ઉત્તર ભારતને ફટકો પડવાની દહેશત છે.’

બેકારી વધવાની દહેશત અંગે વાત કરતાં તેઓ કહે છે, ‘કોરોનાની અસર સર્વિસ સેક્ટર પર પણ પડશે. અત્યારે ભલે કોરોનાના કારણે સર્જાયેલી બેકારી દેખાતી નથી, પરંતુ નજીકના સમયમાં કોરોનાને નાથવામાં વિશ્વવ્યાપી સફળતા નહીં મળે તો આગામી એકાદ- બે માસમાં જ તમામ ઉદ્યોગો પાસેનો કાચો માલ ખલાસ થઈ ગયો હશે. તેથી ઉત્પાદન પણ બંધ કરવું પડશે અને તેની સીધી અસર રૂપે બેરોજગારીનું પ્રમાણ વધવાની શક્યતા છે. જ્યાં ઘરે બેસીને કામ કરી શકાય તેમ હોય ત્યાં આ અસર ઓછી દેખાશે, પરંતુ જ્યાં વ્યક્તિની પ્રત્યક્ષ હાજરી જરૂરી હોય તેવી ઉત્પાદનની પ્રક્રિયા સાથે સંકળાયેલા લોકોને બેકારીના રૂપમાં કોરોનાનું વધુ વરવું સ્વરૂપ જોવું પડશે.

કચ્છમાં જ્યાં ૫૦૦થી ૧૦૦૦ લોકો કામ કરતાં હોય તેવા પણ ઉદ્યોગો છે. અહીં ઉત્પાદન કેવી રીતે શક્ય બને? જો કોરોનાની સ્થિતિ વધુ વકરે તો ઉદ્યોગો પર તવાઈ આવવાની પૂરી શક્યતા છે.’

આવી જ વાત કરતાં ગાંધીધામ ચેમ્બર ઓફ કોમર્સના પ્રમુખ અનિલ જૈન કહે છે, ‘કચ્છના તમામ ઉદ્યોગો વિશ્વભરના દેશો સાથે સંકળાયેલા છે. કોરોનાની અસર થવાની શરૂઆત તો થઈ ગઈ છે. ઉદ્યોગોની તમામ આર્થિક પ્રવૃત્તિઓ ધીમી થઈ ગઈ છે. શિપિંગ ઉદ્યોગ પણ ખૂબ અસરગ્રસ્ત છે. નવા જહાજોમાં માલસામાન ભરાતો નથી. આગામી સમયમાં શું થશે તેની ચિંતા સાથે બધા રાહ જુઓની નીતિ અપનાવી રહ્યા છે. નવા ઓર્ડર સ્વીકારવાની પણ ના પડાઈ રહી છે. અત્યારે જે સ્થિતિ છે તે જોતા તો કચ્છના ઉદ્યોગો પર તેની અસર આગામી ૬થી ૮ મહિના સુધી ચાલશે. જો આવી જ સ્થિતિ ચાલુ રહી તો ઉત્પાદન અટકશે અને તેથી રોજગારી પર પણ તેની ગંભીર અસર પડી શકે છે. આ સ્થિતિ વૈશ્વિક મંદી કરતાં પણ વધુ ભયાનક હશે.’

અત્યારે સ્થિતિ ભયાવહ હોવાની વાત ઉદ્યોગોના પ્રતિનિધિઓ વર્ણવી રહ્યા છે, પરંતુ ૨૦મી માર્ચ સુધી જહાજોના આવાગમન પર બહુ અસર થઈ ન હોવાનું બંદર સાથે સંકળાયેલા સત્તાવાર સૂત્રો જણાવી રહ્યા છે. મુન્દ્રા બંદરેથી મળતાં આંકડા મુજબ ફેબ્રુઆરી માસમાં ૨૫૪ જેટલાં જહાજો અદાણી બંદર પર આવ્યાં હતાં. જ્યારે ૨૦મી માર્ચ સુધીમાં ૧૮૦ જહાજો અહીં બર્થ થયાં હતાં. જોકે એનું એક કારણ એ પણ હોઈ શકે કે ચીનમાં કોરોનાની મહત્તમ અસરના કારણે ત્યાં કાર્ગોની મૂવમેન્ટ અટકી હતી. તેથી કચ્છમાં જહાજોનું આવાગમન વધ્યું હોઈ શકે. આવા જ આંકડા મુન્દ્રાના જૂના બંદરના છે. અહીં દેશી વહાણોની અવરજવર હોય છે. ફેબ્રુઆરીમાં ૧૮ જેટલાં વહાણો આવ્યાં હતાં. ૨૦મી માર્ચ સુધીમાં ૮ વહાણો આવ્યાં હતાં. આમ ૧૦-૧૫ ટકા જેટલો ઘટાડો નોંધાયો છે. કંડલા બંદર પર આવી જ સ્થિતિ હોવાનું સૂત્રો જણાવી રહ્યા છે. હવે ચીનમાં સ્થિતિ કાબૂમાં છે અને ત્યાં જહાજોનું આવાગમન ચાલુ થઈ ગયું છે. બીજા બાજુ ભારતમાં સ્થિતિ વધુ ખરાબ થઈ રહી છે, તેથી આગામી દિવસોમાં વિદેશમાંથી જહાજો આવવાનું કે જવાનું પ્રમાણ ઘટી શકે છે.

તેવી જ રીતે ઉદ્યોગોમાં વપરાતી વીજળીના આંકડા પણ હજુ કોરોનાની ભયાવહ અસર દેખાડતાં નથી, પરંતુ નજીકના ભવિષ્યમાં અસર જોવા મળવાની શક્યતા ગેટકો સાથે સંકળાયેલા સૂત્રો જણાવી રહ્યા છે. અંજાર અને મુન્દ્રા તાલુકામાં આવેલા પાંચ મોટા ઉદ્યોગોએ ફેબ્રુઆરીમાં ૨૧,૮૦૬.૭૮ એમ. ડબ્લ્યુ.એચ. (મેગાવોટ અવર) જેટલી વીજળી વાપરી હતી. જ્યારે આ જ ઉદ્યોગોએ ૧૮મી માર્ચ સુધીમાં ૧૩૨૪૨.૮૧ એમ. ડબ્લ્યુ.એચ. જેટલી વીજળી વાપરી છે. આમ, અત્યાર સુધી વીજવપરાશમાં પણ ખૂબ વધુ ફરક જણાતો નથી, પરંતુ અત્યારની કથળેલી સ્થિતિ જોતાં આગામી દિવસોમાં વીજવપરાશ ઘટવાની પૂરી શક્યતા છે.

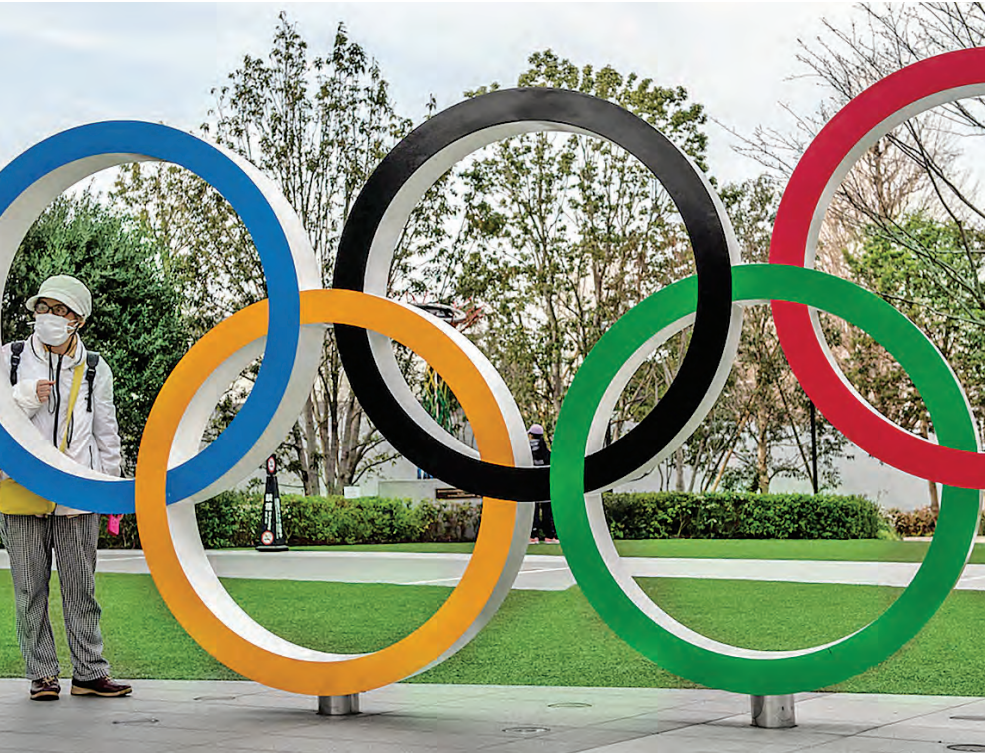
જોકે પ્રવાસન ઉદ્યોગ પર આગામી સિઝન સુધી કોરોનાની અસર દેખાવાની શક્યતા છે. કચ્છ એક્સપિડિશન સંસ્થાના પ્રવિણ ડાંગેરા જણાવે છે, ‘અત્યારે કચ્છમાં પ્રવાસન બિલકુલ બંધ છે. વિદેશથી આવેલા પ્રવાસીઓને પણ અચાનક જ પરત ફરવું પડ્યું છે. અહીં સામાન્ય રીતે ફ્રાન્સ, જર્મની, ઈટાલી, સ્વિટ્ઝરલેન્ડ જેવા યુરોપિયન દેશોના તથા અમેરિકાના પ્રવાસીઓ વધુ આવે છે. અત્યારે ઉનાળાની સિઝનમાં ડોક્યુમેન્ટરી બનાવનારા, કચ્છના હસ્તઉદ્યોગ પર કામ કરનારા પ્રવાસીઓ વધુ હોય છે. જ્યારે ઓગસ્ટ, સપ્ટેમ્બરથી શરૂ થતી મેળાઓની સિઝનમાં ફોટોગ્રાફર્સ વધુ આવે છે. તેઓ પોતાનું બુકિંગ બહુ વહેલા કરાવતા હોય છે, પરંતુ આ વખતે તેમણે પોતાનું એડવાન્સ બુકિંગ પણ કેન્સલ કરાવ્યું છે. આમ, અત્યારની ઉનાળાની અને આગામી સિઝન પણ પ્રવાસનની દૃષ્ટિએ ખરાબ જવાની પૂરી બીક છે.’

કચ્છમાં પ્રવાસનના કારણે ટૂર ઓપરેટર્સ, ગાઈડ તરીકે અનેક લોકોને રોજી રોટી તો મળે જ છે, સાથે-સાથે અન્ય નાના મોટા ધંધાર્થીઓ પણ તેના પર આધારેલા હોય છે. આમ, કોરોનાના કારણે બે સિઝનમાં મંદી રહેવાની શક્યતાથી અનેક લોકોને આર્થિક મુશ્કેલીનો સામનો કરવાની ફરજ પડશે તેવું લાગી રહ્યું છે.

કોરોનાના વાઈરસે કચ્છના લોકોનું આરોગ્ય તો જોખમમાં મૂક્યું છે જ, તો નજીકના ભવિષ્યમાં બેકારીની સમસ્યા પણ ઊભી કરશે તેવું ભયાવહ ભાવિ ઉદ્યોગકારોને ડરાવી રહ્યું છે. ■

આખરે ઓલિમ્પિક્સ ૨૦૨૦ રદ કરાયો

ચીનથી શરુ થયેલા કોરોના વાઇરસને મહામારીનું રુપ ધારણ કરી લીધું છે. હાલના સમયમાં દુનિયાનો ભાગ્યે જ એવો કોઇ દેશ હશે જેણે કોરોના વાઇરસ સામે લડવા માટે પગલાં ન લીધા હોય. સમગ્ર વિશ્વ કોરોના વાઇરસને સર્જલી કટોકટીને કારણે ચિંતામાં છે. ત્યારે આ વર્ષે ટોકિયોમાં રમાનારા ઓલિમ્પિક્સ રમતોત્સવના આયોજનને પણ રદ કરવાની ફરજ પડી. આ વર્ષે ઓલિમ્પિક્સ રમતોત્સવ રજ જુલાઈથી ૯ ઓગષ્ટની વચ્ચે ટોક્યોમાં યોજાવાનો હતો પણ હવે તે નહીં રમાય. કોરોના વાઇરસને કારણે જે પરિસ્થિતિ સર્જાઈ છે તેને ધ્યાનમાં રાખીને ઘણાં દેશોએ ઘણી રમતોના આયોજનો રદ કર્યા છે. હવે રદ કરાયેલી રમતોત્સવની યાદીમાં ઓલિમ્પિક્સનું નામ પણ ઉમેરાયું છે.

જુસ્સાને જાળવવાનું કામ કરે છે.

તેમનામાં ઉત્સાહનો સંચાર કરે

છે. હવે જ્યારે મેદાનમાં

દર્શકોની હાજરી જ ન

હોય તો સ્વાભાવિક

છે કે ખેલાડીઓને

પણ રમવાની મજા

ન આવે. આ જ

પ્રકારની ઘટના

થોડા દિવસો પહેલાં

ઓસ્ટ્રેલિયામાં જોવા

મળી હતી. દુનિયાના

સૌથી મોટા ક્રિકેટ ગ્રાઉન્ડ

પૈકીના એક એવા સિડની

ક્રિકેટ ગ્રાઉન્ડમાં ઓસ્ટ્રેલિયા અને

ન્યૂઝીલેન્ડ વચ્ચે વન ડે મેચનું આયોજન

કરવામાં આવ્યું હતું. હવે કોરોના વાઈરસની

મહામારીના પગલે આ મેચ દર્શકો વિના જ

રમાડવામાં આવી. દર્શકોની ગેરહાજરીને

કારણે ખેલાડીઓમાં પણ ઉત્સાહની

ગેરહાજરી વર્તાતી જોવા મળી. ખેલાડીઓનો

ઉત્સાહ ગાયબ હતો. સ્થિતિ એ હતી કે

જ્યારે ઓસ્ટ્રેલિયન ઓપનર ડેવિડ વોર્નરે

અર્ધશતક પૂરું કર્યું તેની જાણ તેને પોતાને જ

ન થઈ. આખરે થોડી ક્ષણો બાદ તેને ખ્યાલ

આવ્યો કે તેણે પચાસ રન પૂરા કર્યા છે અને

તેણે ટ્રેસિંગ રુમ તરફ પોતાનું બેટ બતાવી

અન્ય ખેલાડીઓનું અભિવાદન સ્વીકાર્યું.

ટૂંકમાં દર્શકોની તાળીઓનો ગડગડાટ અને

તેમના અવાજો ખેલાડીઓને તેમની રમતમાં

સક્રિય બનવામાં મદદ કરે છે. દર્શકો તો

ખેલાડીઓની રમતનો આનંદ ઉઠાવે જ છે પણ

ખેલાડીઓ પોતે પણ દર્શકોની હાજરીને કારણે

રમતમાં સારું પ્રદર્શન કરવા માટે પ્રેરિત થાય

છે. આ જ મેચમાં જ્યારે વોર્નરે ન્યૂઝીલેન્ડના

બોલર લોકી ફર્ગુસનના બોલ પર સિક્સર

થોડા દિવસો પહેલાં અમેરિકાના રાષ્ટ્રપતિ ડોનાલ્ડ ટ્રમ્પે કહ્યું હતું કે ઓલિમ્પિક્સના આયોજનને એક વર્ષ પાછું ઠેલવું જોઈએ એટલે કે આવતા વર્ષે ઓલિમ્પિક્સ રમતોત્સવ આયોજિત કરવો જોઈએ. તેમનું કહેવું હતું કે જો દર્શકો વિના જ રમતોત્સવનું આયોજન કરવાનું હોય તો તેના કરતાં આયોજન મોકૂફ રાખવું કે એક વર્ષ લંબાવવું વધુ સારું છે. જોકે, ઓલિમ્પિક્સનું આયોજન કરતી ઇન્ટરનેશનલ ઓલિમ્પિક કમિટિ એ સમયે વિમાસણમાં હતી કે રમતોત્સવનું આયોજન કરવું કે નહીં પણ વર્તમાન સ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને આખરે આઈઓસીએ વિશ્વના ખેલ મહાકુંભ એવા ઓલિમ્પિક્સ ૨૦૨૦નું આયોજન રદ કરવાનો નિર્ણય કર્યો.

સામાન્ય રીતે ખેલાડીઓને દર્શકોની વચ્ચે રમવાની મજા આવે છે. દર્શકો ખેલાડીઓના

કોરોનાના સંક્રમણને કારણે હવે ખેલાડીઓમાં પણ ચિંતા જોવા મળી રહી છે. ઘણા ખેલાડીઓ ઓલિમ્પિક્સમાં ભાગ લેવો કે ન લેવો તેની વિમાસણમાં છે

લગાવી તો ફર્ગુસને પોતે સ્ટેન્ડમાં જઈને બોલ શોધવાની અને લઈને આવવાની ફરજ પડી હતી. કારણ શું. તો કારણ હતું દર્શકોની ગેરહાજરી. જો દર્શકો સ્ટેન્ડમાં હાજર હોત તો કોઈ ને કોઈ એ બોલ પકડવા અને પાછો આપવાની તત્પરતા બતાવતું જ પણ જ્યાં દર્શકોની જ ગેરહાજરી હોય ત્યાં તત્પરતાનો તો પ્રશ્ન જ નથી ઉદભવતો. જો ઓલિમ્પિકનું આયોજન થાત તો પણ આ પ્રકારની સ્થિતિ જ જોવા મળતી. થોડાં દિવસો પહેલાં આઈઓસી દ્વારા કહેવાયું હતું કે હવે પછી ઓલિમ્પિક ક્યારે યોજાશે તે નક્કી નથી પણ નિયત તારીખ એટલે કે ૨૪ જુલાઈ તો નહીં જ શુ થાય તે નક્કી છે. ટૂંકમાં એ સમયે ઓલિમ્પિક રદ કરવાનો નિર્ણય નહોતો કરવામાં આવ્યો પણ હાલનની પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને કમિટિએ પોતાના નિર્ણય પર પુનઃવિચાર કર્યો અને ઓલિમ્પિક રદ કરવામાં જ સારાઈ છે એમ વિચારીને તેનું આયોજન પડતું મૂકવામાં આવ્યું. હવે ઓલિમ્પિક ફરી ક્યારે રમાશે તેની જાહેરાત પછીથી કરવામાં આવશે. એક સમય હતો જ્યારે કોરોના વાઈરસની વૈશ્વિક મહામારી હોવા છતાં આઈઓસીના પ્રમુખ થોમસ બાખ સતત કહી રહ્યા હતા કે તેઓ ઓલિમ્પિકના આયોજન માટે કટિબદ્ધ છે. પણ હવે વિશ્વના જુદા જુદા દેશોમાં જે સ્થિતિ સર્જાઈ છે તેને જોતાં હવે નમતું જોખ્યું હોય એમ લાગે છે અથવા આયોજન ન કરવામાં જ સારાઈ છે એવું તેમને લાગ્યું હોય એમ લાગે છે.

કોરોનાના સંક્રમણને કારણે ખેલાડીઓમાં પણ ચિંતા જોવા મળી રહી છે. ઘણાં ખેલાડીઓ ઓલિમ્પિકમાં ભાગ લેવો કે ન લેવો તેની વિમાસણમાં હતા. માત્ર ઓલિમ્પિક જ નહીં પણ અન્ય રમતોમાં પણ આ જ સ્થિતિ જોવા મળી રહી છે. ખેલાડીઓ હવે અન્ય દેશોનો પ્રવાસ કરવા નથી ઈચ્છતા. ઓસ્ટ્રેલિયા, કેનેડા જેવા દેશોએ તો જાહેર કર્યું હતું કે તેમના ખેલાડીઓ અન્ય દેશોનો પ્રવાસ નહીં કરે અને રમતોત્સવમાં ભાગ નહીં લે. ઓસ્ટ્રેલિયા અને કેનેડાઓ તો તેમના ખેલાડીઓની સુરક્ષાને

લઈને આ પગલું ભર્યું હતું પણ ખેલાડીઓ પોતે પણ પોતાની સુરક્ષાને લઈને સતર્ક છે અને તેનું તાજું ઉદાહરણ છે - પીવી સિંધુ. પી વી સિંધુએ ગયા વર્ષે ઓલિમ્પિકમાં રજત ચંદ્રક જીત્યો હતો. થોડા સમય પહેલાં ઓલ ઈંગ્લેન્ડ બેડમિન્ટન ચેમ્પિયનશિપમાં ભાગ લેવા ગયેલી સિંધુએ ખેલ મંત્રી કિરેન રિજિજુને ફોન કરીને પૂછ્યું હતું કે તે ટુર્નમેન્ટમાં રમવાનું ચાલુ રાખે કે ભારત પરત ફરે. સિંધુની આ ચિંતા સ્વાભાવિક છે. ઘણાં જાણીતા ખેલાડીઓ કોરોનાના સંક્રમણનો શિકાર બની રહ્યા છે તો ખેલાડીઓને પણ પોતાના સ્વાસ્થ્યની સુરક્ષા પણ સતાવે તે માનવું રહ્યું. પોર્ટુગલના સ્ટાર ફૂટબોલર ક્રિસ્ટિયાનો રોનાલ્ડો તો કોરોનાના સંક્રમણથી એ હદે ડરી ગયો કે તેણે પોતે જ એકાંતવાસ એટલે કે આઈસોલેશનમાં રહેવાનું નક્કી કર્યું.

ઈંગ્લિશ પ્રીમિયર લીગ ક્લબ આર્સેનલ અને ચેલ્સીના કોચ પણ કોરોના વાઈરસની ઝપેટમાં આવી ગયા છે, જેના પગલે હવે આર્સેનલે તો હાલ પૂરતું પોતાનું લંડન સ્થિત ટ્રેનિંગ સેન્ટર બંધ કરી દીધું છે. ઓસ્ટ્રેલિયન ક્રિકેટર કેન રિયર્ડસને પણ ગળામાં ઈન્ફેક્શનની ફરિયાદ કરી અને આ ફરિયાદને કારણે ન્યૂઝીલેન્ડ સામેની સીરિઝમાંથી તેને

બાકાત રાખવામાં આવ્યો. સારી વાત એ રહી કે કેનનો કોરોના વાઈરસ રિપોર્ટ નેગેટિવ આવ્યો. જોકે, કેનની ફરિયાદને પગલે ટીમ ચિંતામાં મૂકાઈ ગઈ અને આખી સીરિઝ સ્થગિત કરી દેવામાં આવી. આ જ સ્થિતિ ભારત આવેલી દક્ષિણ આફ્રિકાની ટીમની હતી. પરિણામે ત્રણ મેચોની વન ડે અધૂરી રાખીને ટીમ પોતાના દેશ પરત ફરી. બંને ટીમો હવે સ્થિતિ સામાન્ય થાય ત્યાર બાદ જ સીરિઝ રમશે એમ કહેવામાં આવ્યું છે. ઓલિમ્પિક તો રદ કરી દેવામાં આવ્યો પણ હજુ આઈપીએલના આયોજન પર શંકા સેવાઈ રહી છે. પહેલાં કહેવામાં આવ્યું હતું કે આઈપીએલ નિયત કાર્યક્રમ પ્રમાણે જ શરુ થશે અને દર્શકો વિના રમાડવામાં આવશે. જોકે વૈશ્વિક મહામારીના પગલે આઈપીએલનું આયોજન પાછું ઠેલવામાં આવ્યું અને ૧૫ એપ્રિલ સુધી તેને સ્થગિત કરવામાં આવ્યું. બીસીસીઆઈ તો નિર્ધારિત સમય પર જ આઈપીએલનું આયોજન કરવા પર અડી ગઈ હતી પણ કેન્દ્ર સરકારે વિદેશી ખેલાડીઓને વિઝા આપવાની મનાઈ કરી અને પછી રાજ્ય સરકારે પણ સ્ટેડિયમમાં ભીડ એકઠી કરવા પર રોક લગાવી તેથી આઈપીએલના આયોજનને પણ ૧૫ એપ્રિલ સુધી પાછું ઠેલવાનો નિર્ણય બીસીસીઆઈએ કર્યો. વર્તમાન પરિસ્થિતિઓને જોતાં ઓલિમ્પિકનું આયોજન રદ કરી દેવામાં આવ્યું પણ આઈપીએલ આ વર્ષે જ રમાશે કે પછી આવતા વર્ષે આયોજિત થશે તે તો હવે આવનારા દિવસો જ નક્કી કરશે. ■

બીસીસીઆઈ તો નિર્ધારિત સમય પર જ આઈપીએલનું આયોજન કરવા પર અડી ગઈ હતી, પણ કેન્દ્ર સરકારે વિદેશી ખેલાડીઓને વિઝા આપવાની મનાઈ કરી

પરિવારના આયનામાં ખુદને નિરખવાનો અવસર

શરીરને જોવાના આયના તો ઘણા મળશે બજારમાં અને એમાં તો કંઈક લોકોએ આખા ને આખા શીશમહેલ ઊભા કરી મૂક્યા છે, પણ પોતાની જાતને જોવાના આયના બહુ ઓછા છે. આજે જે લોકો ઘરમાં આપણી આજુબાજુ ફરી રહ્યા છે ને, એ જ આપણા આયના છે...!!

જો બરજસ્ત બિઝી જિંદગી અચાનક ઠપ થઈ ચૂકી છે, એક ના એક વોટસએપના ફોર્વર્ડિંગ થઈ રહ્યા છે, બીજા સોશિયલ મીડિયામાં પણ એકની એક ક્લીપો આવી રહી છે, છોકરાઓ નેટફ્લિક્સ અને પ્રાઈમ કે પછી ઓનલાઈન ગેમના સહારે છે...!!

અમારા જેવા મજાધારે આવેલા હવે રિટાયર્ડ થયા પછીની જિંદગી કેવી હશે એનો અહેસાસ કરી રહ્યાં છે...!!

અંતે તો તું અને હું અને બીજા શબ્દોમાં કહીએ તો જેના એ તેના અને ડોશી ફાંફાં મારે એના...!!

પોતાની જાત જોડે રહેવાનો સમય આવ્યો છે.

મોટિવેશનલ લોકોને સાંભળ્યા, પણ ક્યાંક મૂંઝાઈ ગયા હોય એવું લાગે છે...!!

ગુજરાતી દાળમાં હળદર, મીઠું, ગોળ, રાઈ, મરચું, મીઠો લીમડો બધું માપમાં પડે..! જરાક માપ આધુંપાછું થયું તો પછી દાળ બગડી અને ખબર છે ને દાળ બગડે તો શું થાય...?

એમને પણ એમની જાત જોડે જ રહેવું પડે છે જખ મારીને...!!

બહુ જ કપરું છે જાત જોડે રહેવું.

કોઈને એવો સવાલ થાય કે ક્યા એવા એકલા છીએ કે જાત જોડે રહીએ છીએ?

આખું ઘર ભરેલું છે, બધાય સામાને સામા મૂઆ છે...!!

બહેન મારી, આજે જે લોકો તારી સામાને સામા છે ને એ જ તારી જાતના પ્રતિબિંબ છે.

શરીરને જોવાના આયના તો ઘણા મળશે બજારમાં અને એમાં તો કંઈક લોકોએ આખા ને આખા શીશમહેલ ઊભા કરી મૂક્યા છે, પણ પોતાની જાતને જોવાના આયના બહુ ઓછા છે. આજે છેલ્લા બે દિવસથી જે લોકો ઘરમાં આપણી આજુબાજુ ફરી રહ્યા છે ને, એ જ આપણા આયના છે...!!

ઝીણી નજરે આજે જોજો... ખાલી ઓજાવ કરજો, બોલશો નહીં, પણ જેવું બાપા બા કરે છે એ જ તમે કરો છો અને એ જ તમારા છોકરા કરે છે...!

દાદી જેવી દીકરી છે કે દાદા જેવો દીકરો છે, બધાની હરકતો અને ડિમાન્ડ બધું જ એકબીજાને મળતું આવે છે.

ભારત ભૂમિની આ જ ખાસિયત કે જોડે રહી રહીને બધા જ એકબીજા જોડે એડજસ્ટ કરી કરીને બધાય એકબીજા જેવા થઈ ગયા હોય અને સૌથી મોટી વાત એ છે કે જો દુઃખના વધારે કાઢ્યા હોય તો એકબીજાના ચહેરા સુધ્યાં એકસરખા થઈ ગયા હોય...!

જીવનનો એક મોકો છે આ, આપણા પોતાના લોકોને નીરખવાના છે, ઘસાઈ ગયેલા સંબંધોને સહેજ ચમક આપવાની છે.

નીરખવા શબ્દ વાપરું છું. જોવું અને નીરખવું એનો ફર્ક રાખજો, પેલું મહેતા નરસિંહનું આવે છે ને, નીરખવા નંદકુમાર રે...!! બસ, જેમ નંદકુમારને નીરખો ને એમ નીરખજો..

વ્હાલ આવશે...!!

હેરાન પરેશાન કરી મૂકતા બાળરાક્ષસને ઊંઘતો નીરખો, કરચલીઓ પડેલા ચહેરાને

સોશિયલ મીડિયા

ધ્યાનથી જુઓ અને તમારા ખરા ટાઈમે કેવા આવીને ઊભા રહી ગયા હતા એ યાદ કરો. ક્યક્ય કરતી કે ક્યકચિયાને નવરો કે નવરી બેઠેલીને 'નીરખો' બસ આનંદ લ્યો...!!

નીરખવા નીરખવામાં જો એક પણ સારી પોઝિટિવ વાત યાદ આવશે ને તો આખો દિવસ મસ્ત જશે..!!

આ બધું કરવામાં એક શરત પણ છે, એકાદ દિવસ પૂરતું કોગળિયું ફાટ્યું છે એની ચર્ચા ટીવી કે સોશિયલ મીડિયા ઉપર 'મ્યૂટ' રાખજો.. હજી ઘણા દિવસો કાઢવાના છે, એક ના એક ટોપિક ઉપર વાત કરવી અને જોવા કરીએ તો ઉપર લખેલું કશું જ થતું નથી..!!

દરેકના જીવનમાં એકાદ બે દસકા જાય એટલે આવો સમય આવતો જ હોય છે અને એના માટે જ આપણા ઘરની અંદર સામાને સામા ફરી રહેલા જે લોકો છે જેમણે જૂની જૂની વાતો કરીને આપણને ભૂતકાળમાં 'પકવ્યા' હોય એ પકવેલું આજે ઊગશે..!!

આપણા ઘરોમાં ઘરડાઓ પોતાને પડેલી મુસીબતોને વારંવાર દોહરાવતા હોય છે, પણ આજે એ વાત યાદ કરજો તો આ કપરો કાળ કેમ કાઢી નાખવો કે ખેંચી નાખવો એની ચાવી એમાંથી મળી જશે..!!

મુસીબત હંમેશાં પોતાના સ્વરૂપ બદલી બદલીને આવતી હોય છે અને જિંદગી એ પ્રમાણે પોતાને એડજસ્ટ કરીને જીવતી થઈ જતી હોય છે..!!

બીજું પણ એક કામ કરજો કે, છેલ્લા બે દિવસથી કોને કોને નથી મળાયું અને કોનો રીતસરનો ખાલીપો લાગી રહ્યો છે એ યાદ કરો.

કેટલા ચહેરા નજરની સામે આવ્યા? એ ચહેરામાં દોસ્ત કેટલા દુશ્મન કેટલા? દોસ્તના સ્વરૂપમાં દુશ્મન દેખાયા કે દુશ્મનના સ્વરૂપમાં દોસ્ત?

છતાંય એમના વિના નથી ચાલતું ને? આજે? કંટાળો આવે છે?

મતલબ શું? એ પણ તારો એક આયનો જ છે, પણ થોડો જુદો.. યાદ છે પેલા બહિર્ગોળ અને અંતર્ગોળ આયના?

હા, આ લોકો એવા બહિર્ગોળ કે અંતર્ગોળ આયના છે, તમારાને મારા ..!!

આપણે જાડા હોઈએ તો પતલા દેખાવા અંતર્ગોળ આયના પાસે જઈને બેસીએ છીએ અને પતલા હોઈએ તો જાડા દેખાવા બહિર્ગોળ આયના પાસે બેસી જઈએ છીએ..!!

જો ઊંધું થઈ જાય તો? દોસ્તમાં દુશ્મન અને દુશ્મનમાં દોસ્ત..!! આપણી જાતને જે આયનામાં જોવી ગમે ને એની સામે બેસવું ગમે..!!

રોમેન્ટિક ફિલ આવી નહીં? જો જો અલ્યા, રિસેમ્બરમાં પછી ગાયનેકને ત્યાં ખાટલા ઓછા પડશે, જાળવજો..!!

કેમિસ્ટની દુકાને થોડીક રૂટિન દવા લેવા ગયો હતો, આપણો પાળેલો એક છે ત્યાં...

મેં પૂછ્યું, ભૂરા શું વધ્યું લ્યા? મારો બેટો પેલું કોન્ટ્રાસેપ્ટિવવાળું કોનર બતાડીને કહે, સાહેબ, આ 'નહીં' વેચાતું..!! બાકી તો આખી દુકાન સાફ કરી ગઈ છે જનતા..!!

ભૂરો...ભૂરો..!!!

ભૂરો સાચો હતો 'હાઉ' બહુ મોટો થઈ ગયો છે, સાવધાની 'ને સતર્કતા ચોક્કસ જરૂરી છે, પણ મનમાં ભય રાખવાથી કે બીક રાખી ને આ દિવસો નહીં જાય. જો લાંબું ખેંચવાનું આવ્યું તો એકબીજાના વાંક અને વાળ ખેંચ્યે નહીં ખેંચાય એટલે વચડકાં ઓછાં કરો ને થોડુંક સારું બોલો અને હા, બહુ પ્રેમ કરતા હો તો થોડાક છણકાભણકા પણ કરતા રહેજો..!!

ગુજરાતી દાળમાં હળદર, મીઠું, ગોળ, રાઈ, મરચું, મીઠો લીમડો બધું માપમાં પડે..!

જરાક માપ આધુપાદું થયું તો પછી દાળ બગડી અને ખબર છે ને દાળ બગડે તો શું થાય...?

બોલો બોલો..? માપમાં, માપમાં બધું..!! ■

સર્વશ્રેષ્ઠ સ્વાદનું અભય વચન

દરેક સેન્ટરમાં સ્ટોકીસ્ટ નિમખાના છે

કસ્ટમ ચોક, અંજાર (કચ્છ). ફોન : (૦૨૮૩૬) ૨૪૩૦૬૦ મો. 94264 73273
hirjitejpar@gmail.com | www.ganeshmasala.com

દીરજ તેજપાર એન્ડ સન્સ

પર્યાવરણવાદીઓ માટે એક મર્યાદા અનિવાર્ય...!!!

કોરોના વાઈરસના 'પેનિક'માં અને તેની તકેદારીમાં એક અતિ મહત્વના સમાચાર દબાઈ ગયા છે. હકીકતમાં આ સમાચાર પ્રત્યેક અખબારની હેડલાઈન બનવા જોઈતા હતા. માર્ચ ૧૧, ૨૦૨૦ના રોજ તેલંગાણા હાઈકોર્ટના ચીફ જસ્ટિસ રાઘવેન્દ્રસિંહ ચૌહાણ અને જસ્ટિસ અભિષેક રેડ્ડીની બેન્ચે ભારતની દરિયાઈ સીમાની સુરક્ષા માટે દેશની નૌસેના માટે બહુમૂલ્ય અને અનિવાર્ય એવા ઈએલએફ રડાર પ્રોજેક્ટ ઉપર સ્ટે આપ્યો છે. સાઈ ભાસ્કર રેડ્ડી જેવા પર્યાવરણવાદીઓ દ્વારા 'દમ્માગુડમ ફોરેસ્ટ પ્રોટેક્શન જોઈન્ટ એક્શન કમિટી'ના નેજા હેઠળ કરાયેલી જાહેર હિતની અરજી તેલંગાણા હાઈકોર્ટમાં કરવામાં આવી છે. કેન્દ્ર સરકારના સોલિસિટર જનરલ દ્વારા વિનંતી કરવામાં આવી કે કેસની આખી સુનાવણી ન થઈ જાય ત્યાં સુધી કોઈ પણ પ્રકારનો સ્ટે આપવામાં ન આવે. તેમ છતાં તેમની દલીલોને માન્ય ન રાખીને સ્ટે આપીને બેન્ચે કહ્યું કે, 'Centre and the Indian Navy can not cut a single tree till they filed their counters on what they are proposing to do with the fragile ecosystem at Damagundam forest. We understand the defence of the country is crucial and is an important aspect, but the environment is also our greatest concern. Everyone knows that low frequency affects the wildlife, the flora and fauna and the forest ecology adversely. It is surprising that the forest department agreed to the idea of ELF Radar in the area without Navy obtaining environment clearance.'

આ કેસમાં પર્યાવરણવાદીઓની મુખ્ય દલીલ છે કે આ પ્રોજેક્ટના કારણે જંગલો ખતમ થઈ જશે, માનવ શરીરને અને જંગલી પશુઓને ખૂબ જ લો ફ્રિક્વન્સી (ઈએલએફ)ના રડારના રેડિયેશનના કારણે નુકસાન થશે તથા આજુબાજુ રહેતા લોકોને અને વિશેષ કરીને બાળકો અને વૃદ્ધોને ખૂબ જ નુકસાન કરશે. ન્યાયતંત્ર પ્રત્યે પૂરેપૂરા સન્માન અને ગરિમા સાથે મારે એવું કહેવું છે કે શું હાઈકોર્ટ સ્ટે આપતા પહેલાં આ પ્રોજેક્ટના કારણે ખરેખર શું નુકસાન થવાનું છે અને આ પ્રકારનું રેડિયેશન માનવ જીવનને કેટલું નુકસાનકારક છે તેની વૈજ્ઞાનિક રીતે ચકાસણી ન કરાવી શકે?

હકીકતમાં ભારતીય નૌસેનાનો ઈએલએફ રડાર પ્રોજેક્ટ રંગારેડ્ડી જિલ્લામાં વિકારાબાદ નજીક આવેલા દમ્માગુડમ રિઝર્વ ફોરેસ્ટની જગ્યામાં થવાનો છે. આ માટે ૨,૮૦૦ એકર જમીન ભારતીય નૌસેનાને આપવામાં આવી છે. આ જગ્યામાંથી માત્ર ૧,૦૮૦ એકર જમીનમાં ઈએલએફ રડાર

પ્રોજેક્ટ માટે બાંધકામ થવાનું છે. ૧,૫૦૦ એકર જગ્યામાં 'ગ્રીનબેલ્ટ' જ રાખવાનો છે. આટલી મોટી વિશાળ જગ્યા સલામતી અને સુરક્ષાનાં કારણો માટે સંપાદન કરવામાં આવી છે જેથી કોઈ આવી વ્યૂહાત્મક જગ્યામાં પ્રવેશ ન કરી શકે. આ પ્રોજેક્ટ માટેની જમીન સંપાદન કરવામાં આવી હતી તે માટે ભારતીય નૌસેનાએ ૧૩૦ કરોડ જમા કરાવી દીધા છે તથા ૧,૫૦૦ એકરમાં ગાઢ જંગલ જેવો 'ગ્રીન બેલ્ટ' બનાવવાના કરાર પણ કરવામાં આવ્યા છે. એક વાત તો છે જ કે જે જગ્યાએ ભારતીય સેનાનો પ્રોજેક્ટ હોય ત્યાં 'ગ્રીન બેલ્ટ' સવિશેષ જોવામાં આવે છે એટલે જ્યારે ભારતીય નૌસેનાને ૧,૫૦૦ એકરમાં ગાઢ જંગલ જેવો 'ગ્રીન બેલ્ટ' બનાવવાનો કરાર કર્યો હોય તો પછી તે અંગે કોઈને કોઈ પણ પ્રકારની શંકાનું કારણ ન હોઈ શકે.

નૌસેનાનો આ પ્રોજેક્ટ વર્ષ ૨૦૧૧માં મંજૂર કરવામાં આવ્યો હતો. આ જગ્યામાં પ્રાચીન રામલિંગેશ્વર મહાદેવનું મંદિર આવેલું છે, પરંતુ તેનું સમાધાન થઈ ગયું છે. આ મંદિરના વહીવટકર્તાઓને તેમની જે ૩૨ એકર જમીન સંપાદિત થતી હતી તેની સામે તેમને યોગ્ય વળતર આપી દેવામાં આવ્યું છે તથા મંદિર નવી જગ્યાએ ભવ્યતાથી બાંધવામાં આવશે તે અંગે પણ કરાર થઈ ગયા છે. તદ્દુપરાંત મંદિરમાં આવતા ભક્તજનો માટે એક અલાયદો પેસેજ પણ ભારતીય નૌસેના બનાવી આપવાની છે. આથી અન્ય કોઈ વિવાદ હતો નહીં. આ સંપાદિત કરેલ જગ્યાની આજુબાજુના ગ્રામ્યજનો પણ ખુશ છે કે આ પ્રોજેક્ટના કારણે તેમના વિસ્તારમાં વિકાસ થશે અને અંતે તેનો લાભ તેમને મળશે.

ભારતીય નૌસેના માટે આ પ્રોજેક્ટ આ જ જગ્યાએ થવો એ દેશની સુરક્ષા અને સલામતી માટે ખૂબ જ અનિવાર્ય છે. આ જગ્યાએથી અરબી સમુદ્ર, બંગાળનો ઉપસાગર અને હિન્દ મહાસાગરમાં ફરતી અથવા તો પ્રવેશ કરતી સબમરીન ઉપર તથા તેની હેરફેર અને અવરજવર ઉપર નજર રાખવા માટે આ જગ્યા જ સૌથી વધુ યોગ્ય છે. તેવા સંજોગોમાં કોઈ પણ પ્રકારનો વિચાર કર્યા વગર દેશની સુરક્ષા અને સલામતી માટે ખૂબ જ અનિવાર્ય એવા આ પ્રોજેક્ટ માટે તેલંગાણા હાઈકોર્ટ દ્વારા સ્ટે કેવી રીતે આપવામાં આવ્યો તે સમજી શકાતું નથી.

ભારતીય નૌસેનાનો આવો જ એક ઈએલએફ રડાર પ્રોજેક્ટ તામિલનાડુના તિરુનવેલ્લી જિલ્લામાં આવેલ કટ્ટાબોમનમાં ૨૦૧૪થી સફળતાપૂર્વક ચાલી રહ્યો છે. આંતરરાષ્ટ્રીય કક્ષાએ થઈ રહેલા ફેરફારો અને સાઉથ ચાઈના સી અને તેની આસપાસના દેશોમાં અંતે ટાપુઓમાં થઈ રહેલી ગતિવિધિઓના કારણે હવે આવા જ એક ઈએલએફ રડાર પ્રોજેક્ટની અનિવાર્યતા નૌસેનાને છે અને તેના માટે જ રંગારેડી જિલ્લામાં વિકારાબાદ નજીક આવેલા દમ્માગુડમ રિઝર્વ ફોરેસ્ટની જગ્યામાં ઊભો કરવામાં આવી રહેલ છે. આ નવું સ્થાપનાર રડાર મથકમાં અતિ આધુનિક સેટેલાઈટ કોમ્યુનિકેશનની સગવડો સાથેનું આખું કમાન્ડ સેન્ટર ઊભું થવાનું છે.

આવા દેશની સુરક્ષા અને સલામતી માટે અતિ આવશ્યક એવા પ્રોજેક્ટમાં રોડાં નાખવા પાછળનું સાચું કારણ સમજમાં આવતું નથી. કારણ કે તેઓની મુખ્ય ત્રણ દલીલ છે કે (૦૧) આ પ્રોજેક્ટના કારણે જંગલો ખતમ થઈ જશે, (૦૨) માનવ શરીરને અને જંગલી પશુઓને ખૂબ જ લો ફ્રિક્વન્સી (ઈએલએફ)ના રડારના રેડિયેશનના કારણે નુકસાન થશે તથા (૦૩) આજુબાજુ રહેતા લોકોને અને વિશેષ કરીને બાળકો અને વૃદ્ધોને ખૂબ જ નુકસાન કરશે. આમાંની પહેલી દલીલનો છેદ જ ઊડી જાય છે, કારણ કે સંપાદિત કુલ ૨,૯૦૦ એકરમાંથી ૧,૫૦૦ એકરમાં ગાઢ જંગલ જેવો 'ગ્રીન બેલ્ટ' બનાવવાનો જ છે અને તે જમીન સંપાદનના કરારનો એક ભાગ છે. બીજી બે દલીલો વાહિયાત છે.

આ બે દલીલો કેમ વાહિયાત છે હું તેની પાછળનાં કારણો આપું છું. દેશની સુરક્ષા અને સલામતી માટે તથા વ્યૂહાત્મક રીતે અનિવાર્ય એવા રડાર પ્રોજેક્ટ માટે એવી દલીલ કરવામાં આવે છે કે તેમાંથી નીકળનારા રેડિયેશનના કારણે માનવ શરીરને અને જંગલી પશુઓને તથા જંગલમાં રહેલાં વૃક્ષોને ખૂબ જ નુકસાન થશે. આ કહેવાતા પર્યાવરણવાદીઓને મારો ખુલ્લો પડકાર છે કે તમને જો રેડિયેશનની જ

ચિંતા હોય અને તેને કારણે માનવ જીવન અને પશુ-પંખી ઉપર થનારી અસરોની ચિંતા હોય તો તમને ભરચક વસ્તીમાં થોડા થોડા અંતરે ઊભા થઈ રહેલા 'મોબાઈલ ટાવર' કેમ દેખાઈ નથી રહ્યા? તે અંગે કેમ કોઈ પર્યાવરણવાદીએ દેશની સર્વોચ્ચ અદાલતમાં માર્ગદર્શન માટે રિટ કરી નથી?

મોબાઈલના ટાવરના કારણે શહેરો અને ગામડામાં પ્રજાના આરોગ્યને નુકસાન થતું અટકાવે એવો કોઈ કાયદો નથી કે કેટલી ઊંચાઈએ આ ટાવર અને તેના એન્ટેના હોવા જોઈએ અને બે મોબાઈલ ટાવર વચ્ચે ઓછામાં ઓછું કેટલું અંતર હોવું જોઈએ. એક વાત ચોક્કસ છે કે મોબાઈલ ટાવરના એન્ટેનાની આજુબાજુ રહેતા લોકોમાં તેમાંથી નીકળતા રેડિયેશનના કારણે કેન્સર તથા અન્ય રોગોનું જોખમ વધારે હોય છે. મોબાઈલ ટાવરથી ૫૦થી ૩૦૦ મીટરના દાયરામાં રહેતાં લોકો એ બાબતથી તદ્દન અજાણ છે કે તેઓ કેટલા ઊંચા વિકરણવાળા વિસ્તારમાં રહે છે અને આ ઈલેક્ટ્રોમેગ્નેટિક વિકિરણોની તેમને કેટલીક ઘાતક અસર થવાની છે.

વન અને પર્યાવરણ વિભાગ, ટેલિકોમ્યુનિકેશન વિભાગ તથા સરકારના અન્ય વિભાગોએ કેટલાક વિશેષ માપદંડ નક્કી કરેલા છે. જેમ કે શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને હોસ્પિટલથી ૧૦૦ મીટરના દાયરામાં કોઈ પણ મોબાઈલ ટાવર કે મોબાઈલ એન્ટેના ન હોવા જોઈએ. એક કિલોમીટરના દાયરામાં બીજો મોબાઈલ ટાવર ન હોવો જોઈએ. આસપાસના વિસ્તારમાં જે સૌથી ઊંચું બિલ્ડિંગ હોય તેના કરતાં મોબાઈલ ટાવરની ઊંચાઈ વધુ હોવી જોઈએ. એક મોબાઈલ ટાવરમાં બે કરતાં વધુ એન્ટેના ન હોવા જોઈએ. મોબાઈલ કંપનીઓ દ્વારા મોબાઈલ ટાવર કે મોબાઈલ એન્ટેના અંગેના એક પણ નિયમનું પાલન કરવામાં આવતું નથી.

આપણે ત્યાં તો ૧૨થી ૧૫ જેટલા એન્ટેના ધરાવતાં ટાવર પણ છે. માત્ર ૨૦ મીટરના દાયરામાં પણ બીજું ટાવર જોવા મળે છે. સાથે જ નજીકમાં હયાત તમામ ઊંચા બિલ્ડિંગ કરતાં

નીચેના ભાગમાં પણ મોબાઈલ ટાવર ફિટ કરવામાં આવ્યાં છે. નાગરિકોના આરોગ્યની ચિંતા તરફ સરકાર કે નગરપાલિકાની બેદરકારીને કારણે આજે આપણે લાલચુ વ્યક્તિઓ અને સંસ્થાઓની નાગર્યુડમાં ફસાઈ ચૂક્યા છીએ અને તેઓ કેન્સર, ટ્યૂમર અને એવા ગંભીર રોગના જોખમ હેઠળ આપણને સૌને મૂકી રહ્યા છે. આપણી જ્યાં પણ નજર ફેરે ત્યાં આપણને મોબાઈલ ટાવર અને તેના એન્ટેના જોવા મળી રહ્યા છે.

પર્યાવરણવાદીઓની નજર આ મોબાઈલ ટાવર અને મોબાઈલ એન્ટેના અંગે કેમ કશું જોતી નથી? કેટલાક પર્યાવરણવાદીઓએ આ અંગે નાનું-મોટું કામ કરેલ છે, પરંતુ તે પરિણામલક્ષી નથી. માત્ર કહેવા પૂરતું જ કાર્ય કરેલ છે. તેવા સંજોગોમાં દેશની સુરક્ષા અને સલામતી માટે અતિ આવશ્યક એવા પ્રોજેક્ટમાં રોડાં કેમ નાખી રહ્યા છે? જ્યાં કરોડો નાગરિકોના સ્વાસ્થ્યનો સવાલ આવે છે ત્યાં કહેવા પૂરતી કામગીરી કરે છે અને જે પ્રોજેક્ટ દેશ માટે, દેશની સુરક્ષા અને સલામતી માટે ખૂબ જ અનિવાર્ય છે તેમાં જ કેમ આટલા ઊંચા લેવલ સુધી લડત આપે છે?

પર્યાવરણની સુરક્ષા એ સૌની ચિંતા હોવી જ જોઈએ તે અંગે હું પણ એકદમ સ્પષ્ટ જ છું, પરંતુ 'સિલેક્ટેડ પ્રોજેક્ટ' સામે વિરોધ કરવામાં આવે છે તેની સામે મારો વાંધો છે. વિરોધ હોય તો તમામ જગ્યાએ એકસરખો હોવો જોઈએ. 'કાટલાં' જુદાં કેમ એ સામે મારો પ્રશ્ન છે. રેડિયેશનનો પ્રશ્ન મોબાઈલ ટાવર અને મોબાઈલ એન્ટેનાના કારણે જેટલો વિકટ અને ગંભીર છે તેટલી વિકટતા ભારતીય નૌસેનાના ઈએલએફ રડાર પ્રોજેક્ટ રંગારેડી જિલ્લામાં વિકારાબાદ નજીક આવેલા દમ્માગુડમ રિઝર્વ ફોરેસ્ટની જગ્યામાં થનાર પ્રોજેક્ટમાં નથી.

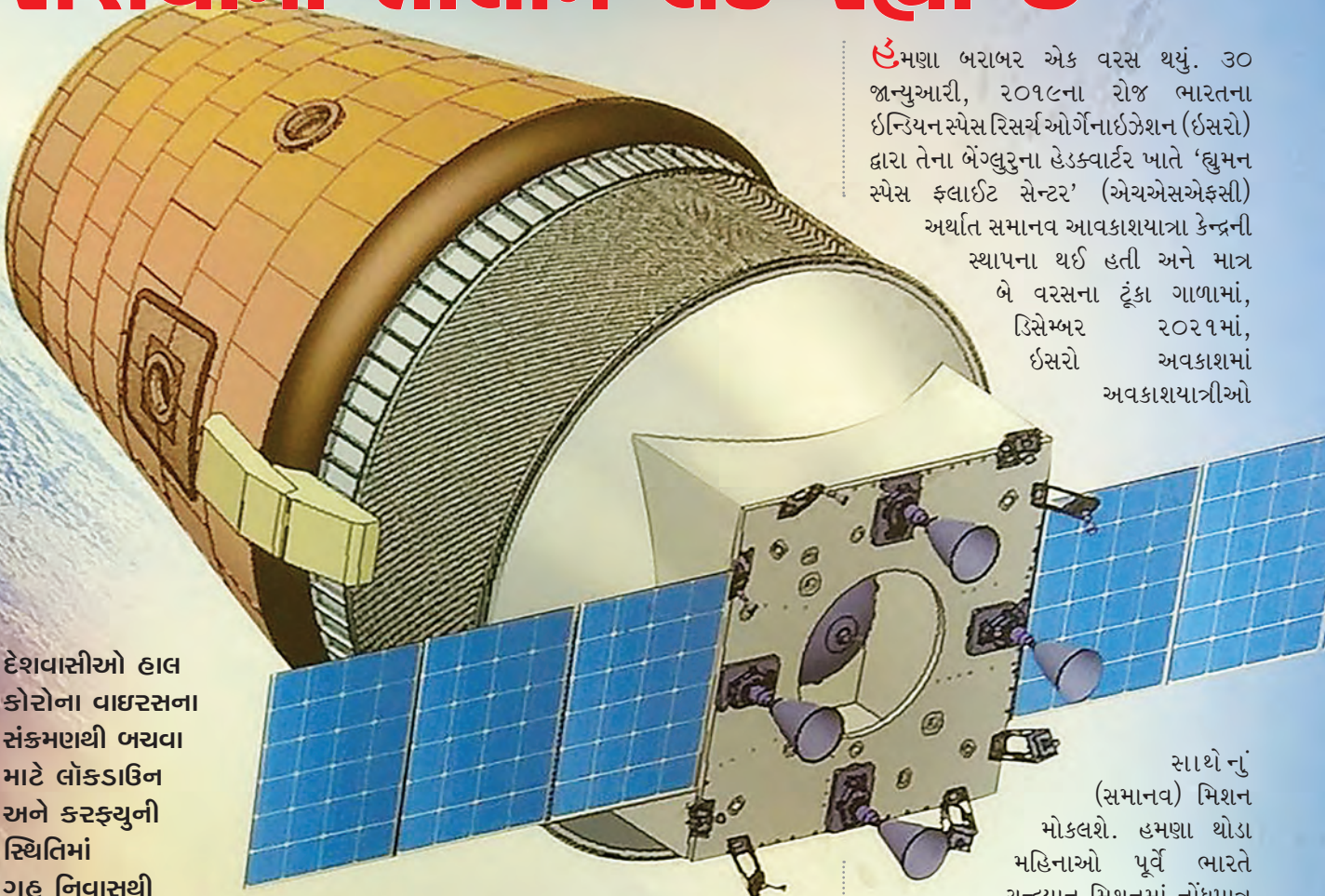
ન્યાયતંત્ર પ્રત્યે પૂરેપૂરા આદર અને સન્માન સહિત મારો ન્યાયતંત્રને પ્રશ્ન છે કે, કોઈ પણ પ્રોજેક્ટ અંગે જ્યારે રિટ થાય ત્યારે તેના સર્વાંગી પાસાંઓ ઉપર ચર્ચા થવી જોઈએ. આ અંગે સામસામી દલીલો થવી જોઈએ. જરૂર પડે તો વિજ્ઞાન સુસંગત છે કે નહીં, તે અંગે નિષ્ણાતોની કમિટીની નિયુક્તિ કરીને તેમની પાસેથી તટસ્થ અહેવાલ મેળવવો જોઈએ અને ત્યાર બાદ જ કોઈ પણ નિર્ણય ઉપર કોર્ટે આવવું જોઈએ એવો મારો દ્રઢ મત છે.

મિત્રો...તમે શું માનો છો...? ■

એક વાત ચોક્કસ છે કે મોબાઈલ ટાવરના એન્ટેનાની આજુબાજુ રહેતા લોકોમાં તેમાંથી નીકળતા રેડિયેશનના કારણે કેન્સર તથા અન્ય રોગોનું જોખમ વધારે હોય છે

મિશન ગગનયાન :

ભારતના અવકાશયાત્રીઓ રશિયામાં તાલીમ લઈ રહ્યા છે

દેશવાસીઓ હાલ કોરોના વાઇરસના સંક્રમણથી બચવા માટે લોકડાઉન અને કરફ્યુની સ્થિતિમાં ગૃહ નિવાસથી લાભાન્વિત

થઈ રહ્યા છે ત્યારે આપણા મહત્વાકાંક્ષી ગગનયાન પ્રોજેક્ટ માટે ભારતના ચાર સંબંધિત અવકાશયાત્રીઓ ગગનયાન દ્વારા ચંદ્ર પર જવા માટે રશિયામાં ઘનિષ્ઠ તાલીમ લઈ રહ્યા છે. રશિયા ભૂતકાળમાં ચંદ્ર પર સમાનવ અવકાશયાન સફળતાપૂર્વક મોકલી ચૂક્યું છે. તેના શ્રેષ્ઠ અનુભવ અને જ્ઞાનનો લાભ ભારતના સૂચિત અવકાશયાત્રીઓ મેળવી રહ્યા છે. કોરોના વાઇરસની સૌથી ઓછી અસરવાળા દેશોમાં રશિયા એક છે અને સંબંધિત અવકાશયાત્રીઓની તાલીમ માટેની વ્યવસ્થા પણ તદ્દન અલાયદી અને અનોખી હોય છે. ગૃહ નિવાસ દરમિયાન 'વાઇરસ-વિચાર'ના માહિત્યમાંથી બદલાવ માટે પણ ગગનયાન માટેની ભારતની તૈયારીઓ પર એક નજર નાખી લેવી જોઈએ. ગગનયાન ડિસેમ્બર ૨૦૨૧માં રહના થશે.

હમણા બરાબર એક વરસ થયું. ૩૦ જાન્યુઆરી, ૨૦૧૯ના રોજ ભારતના ઈન્ડિયન સ્પેસ રિસર્ચ ઓર્ગનાઇઝેશન (ઈસરો) દ્વારા તેના બેંગ્લુરુના હેડક્વાર્ટર ખાતે 'હ્યુમન સ્પેસ ફ્લાઈટ સેન્ટર' (એચએસએફસી) અર્થાત સમાનવ આવકાશયાત્રા કેન્દ્રની સ્થાપના થઈ હતી અને માત્ર બે વરસના ટૂંકા ગાળામાં, ડિસેમ્બર ૨૦૨૧માં, ઈસરો અવકાશમાં અવકાશયાત્રીઓ

સાથેનું (સમાનવ) મિશન મોકલશે. હમણા થોડા મહિનાઓ પૂર્વે ભારતે ચંદ્રયાન મિશનમાં નોંધપાત્ર સફળતા પ્રથમ પ્રયાસમાં મેળવી.

વિક્રમ લેન્ડર લેન્ડિંગ અગાઉની પાંચથી સાત મિનિટમાં તૂટી ન પડ્યું હોત તો તે સંપૂર્ણ સફળતા ગણાઈ હોત, છતાં જે કંઈ સિદ્ધ કર્યું તે કોઈ નાની ઘટના ન હતી અને સમાનવ ગગનયાન મિશન પણ ભારત માટે, ચંદ્રયાન મિશનથી અનેકગણી ચડિયાતી સિદ્ધિ હશે.

યાંત્રિક મિશનો મોકલવા અને સમાનવ મોકલવા તેમાં લિટરલી જમીન આસમાનનો ફરક છે. સમાનવ મિશન સફળતાપૂર્વક સ્વાસ્થ્ય થાય પછી સલામત રીતે જમીન પર પાછું લાવવું પડે. તેમાં અવકાશવીરો હોવાના

તેથી યાનમાં ખાવા, પીવાની, સૂવાની, કુદરતી હાજતની અનેક વ્યવસ્થા કરવી પડે. આ કારણથી તેનું વજન પણ વધે. રવાના થાય ત્યારથી માંડીને જમીન પર યાત્રીઓ સલામત ઊતરે ત્યાં સુધીમાં અનેક જીવન સટોસટની કસોટીઓમાંથી યાન અને યાત્રીઓ પસાર થાય. અમેરિકાની મશહૂર નાસાએ સ્પેસશિપને લગતા ત્રણ ગંભીર અકસ્માતોમાં ૧૭થી ૧૮ તાલીમબદ્ધ એગ્રેડના એસ્ટ્રોનોટ્સ ગુમાવ્યા છે, જેમાંની એક કલ્પના યાવલા પણ હતી. આજની તારીખમાં પણ સમાનવ મિશનો એટલાં જ જોખમી છે, જેટલાં ૫૦ વરસ અગાઉ એપોલો મિશન વખતે હતાં.

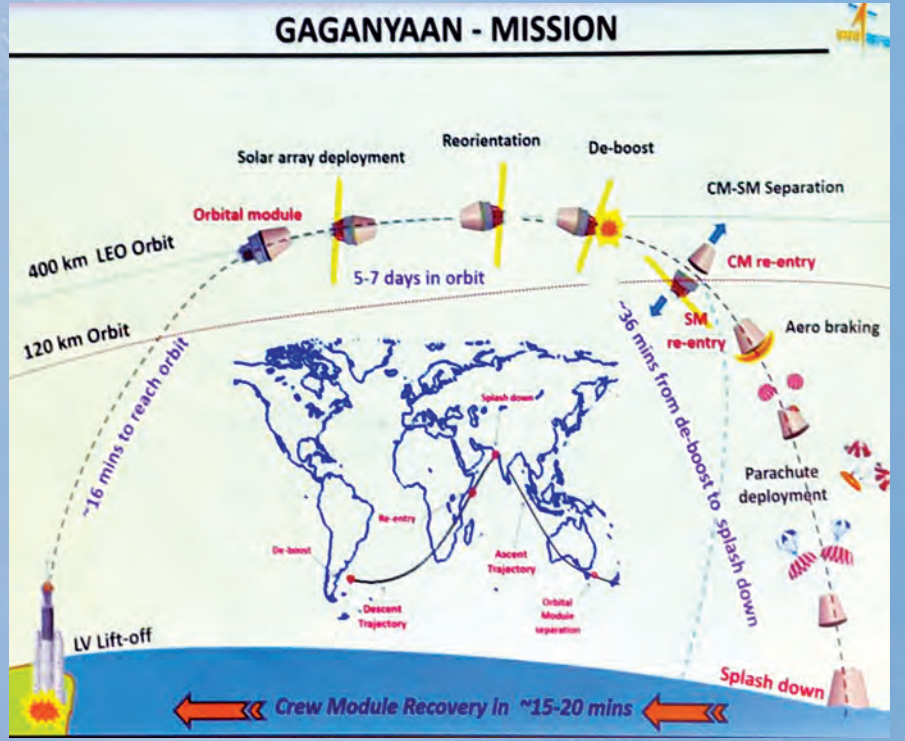
એક તરફ પૃથ્વીની પ્રચંડ ગુરુત્વાકર્ષણ શક્તિ સામે, ઝડપને કારણે સર્જાતી ગરમી સામે, હવાના શૂન્યાવકાશ સામે લડવાનું હોય. તમામ સાધનો કાર્યક્ષમપણે કામ કરે તે પણ જરૂરી હોય. એપોલો ૧૩ની શી હાલત થઈ

હતી તે જોવા સમજવા માટે

એ જ નામથી બનેલી ફિલ્મ જોવી આવશ્યક છે. કદાચ યુ-ટ્યૂબ પર પણ હશે.

અગાઉ કોઈ ભારતીય નાગરિક સ્પેસમાં ગયો નથી એવું નથી, પણ તે ભારતનું પોતાનું સુવાંગ મિશન ન હતું. બીજી એપ્રિલ, ૧૯૮૪ના રોજ ભારતીય વાયુ દળના

પાઈલટ રાકેશ શર્મા રશિયન (ત્યારનું સોવિયેત સંઘ) સ્પેસશિપ સોયુઝ ટી-૧૧ પર સવાર થઈ અવકાશમાં પહોંચ્યા હતા. ભારત સાથેની સમજૂતી મુજબ રશિયનોએ રાકેશ શર્માને તાલીમ આપી હતી. શર્માએ અવકાશમાંથી વડાં પ્રધાન ઈન્દિરા ગાંધી સાથે વાતચીત પણ કરી હતી. ઈન્દિરાજીએ પૂછ્યું કે અવકાશમાંથી ભારત કેવું દેખાય છે? તો શર્માએ જવાબ આપ્યો હતો કે, ‘સારે જહાં સે અચ્છા.’ શર્મા અવકાશમાં ગયા ત્યારે પોતાના નાગરિકને સ્પેસમાં મોકલનારા દેશોમાં ભારત ૧૪મો દેશ બન્યો હતો. શર્માને અશોક ચક્રથી સન્માનિત કરાયા હતા અને ૨૦૦૧ સુધી એમણે હિન્દુસ્તાન એરોનોટિક્સ લિમિટેડ (એચએએલ)માં કામ કર્યું. બાદમાં નિવૃત્ત થયા છે. રાકેશ શર્માની સાથે સોવિયેત સંઘમાં રવિશ મલ્હોત્રાને તાલીમ અપાઈ હતી. બેમાંથી માત્ર એકને જ સ્પેસમાં જવાનું હતું તેથી મલ્હોત્રાને મોકલાયા ન હતા. એમને

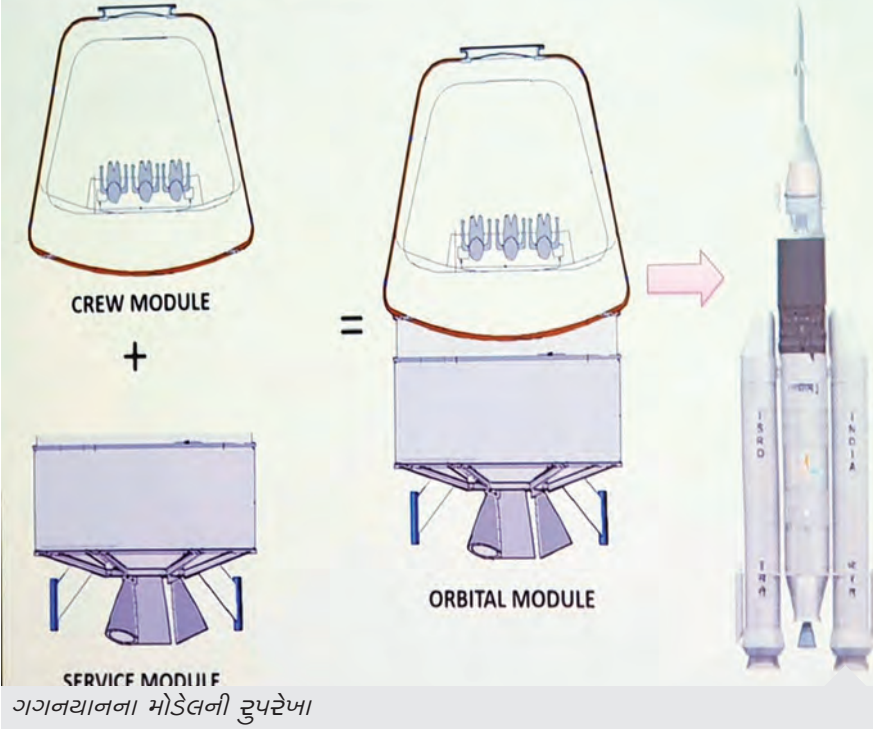

કીર્તિ ચક્રથી નવાજવામાં આવ્યા હતા. આ સિવાય કલ્પના યાવલા સ્પેસમાં ગઈ હતી, પણ તે સુનિતા વિલિયમ્સની માફક અમેરિકન નાગરિક હતી. સુનિતા વિલિયમ્સ અમેરિકામાં જન્મી અને માત્ર એનું મોસાળ અમદાવાદમાં છે. ભારતને સુનિતા અને સુનિતાને ભારત ખૂબ પ્રિય છે. જો આ બહાદુર લોકો અમેરિકન કે રશિયન સ્પેસ ફ્લાઈટોમાં જઈને ભારતમાં લાડીલા નાયકો બન્યાં છે તો જેઓ ભારતના ખુદના સ્પેસ મિશનમાં જશે તે દેશના મહાનાયકો બનશે તે ચોક્કસ છે. કુલ ચારને પસંદ કરાયા છે. હાલમાં તેઓની ઓળખ ગુપ્ત (ટોપ સિક્રેટ) રાખવામાં આવી છે, કારણ કે ટીવી ચેનલોના રિપોર્ટરો અને કેમેરામેનનાં ધાડાં તેઓને સતત ઘેરી રાખે અને ત્રાસ આપે તેમ ઈસરો ઈચ્છતી નથી. આ સિવાયનાં પણ કેટલાંક વધુ મહત્વનાં કારણો હોય છે. તેમાં સલામતી પ્રમુખ હોય છે. ઈસરોના ચેરમેન ડૉ. કે. શિવન જણાવે છે કે આ પસંદ થયેલા એસ્ટ્રોનોટ્સમાં કેટલાક યુવાનો છે તો અમુક મધ્યમ આયુ (મિડલ એજ) ધરાવે છે. હવે પછી વરસથી સવા વરસ તેઓ રશિયામાં તાલીમ લેશે. શ્રી શિવનના કહેવા મુજબ હજી નક્કી નથી થયું કે અવકાશ મિશનમાં કેટલા એસ્ટ્રોનોટ્સ મોકલાશે. તે નિર્ણય હવે પછી લેવાશે.

તેઓ રશિયામાં માત્ર પાયાની શારીરિક તાલીમ લેશે. મોડ્યુલ્સ ચલાવવાની અને તેને લગતી બીજી તાલીમ તેઓને ભારતમાં જ આપવામાં આવશે. રશિયાને સમાનવ યાત્રાનો ખૂબ લાંબો અનુભવ છે. ઈન ફેક્ટ, દુનિયાનો સૌ પ્રથમ અવકાશવીર રશિયાનો યુરી ગાગરિન હતો. ભારત પણ આ તાલીમ ભારતમાં ટ્રાયલ એન્ડ એરરના માર્ગે ભારતીય વીરોને આપી શકે, પણ તેમાં ઘણો લાંબો સમય લાગે. કેટલાંક જોખમો પણ રહે. જેમ કે એપોલો મિશનના ત્રણ અવકાશવીરો જમીન પર તાલીમ વખતે જ એક અકસ્માતમાં ભોગ બની ગયા હતા.

રશિયામાં તે પાયાની તાલીમ સિવાય ગગનયાન સાથે જોડાયેલી તમામ બાબતો અને ચીજો પૂર્ણપણે ભારતીય હશે. મિશનનું યાન અથવા ઓરબિટર કેપ્સૂલ પૂર્ણપણે ભારતીય બનાવટની હશે. ભારતીય રોકેટો અથવા લોન્ચ વ્હીકલ દ્વારા તે લોન્ચ થશે. તમામ અવકાશયાત્રીઓ ભારતીય છે અને આન્ધ્ર પ્રદેશના શ્રીહરિકોટા ટાપુ પરથી તે લોન્ચ થશે. શ્રી શિવનના કહેવા મુજબ પ્રથમ માનવરહિત મિશન આ વરસના અંતે અને બીજું માનવરહિત મિશન જુલાઈ ૨૦૨૧માં લોન્ચ થશે. આ મિશનમાં તાજુબ કરે તેવી બાબત એ હશે કે આ માનવરહિત મિશનો

GAGANYAAN : SYSTEMS

સાથે એક તદ્દન માણસ જેવા દેખાતો રોબોટ (હ્યુમનોઇડ) પણ જશે. આ યંત્રમાનવ ઈસરો દ્વારા જ વિકસાવાયો છે અને ઈસરોએ હમણા ૨૨ જાન્યુઆરીના રોજ તેનું પ્રદર્શન પણ કર્યું. આ યંત્રમાનવ સ્ત્રીસ્વરૂપમાં છે અને તેને 'વ્યોમ મિત્ર' નામ આપવામાં આવ્યું છે. બેંગલુરુ ખાતે યોજાયેલ હ્યુમન સ્પેસફ્લાઈટ એન્ડ એક્સપ્લોરેશન સિમ્પોઝિયમમાં આ વ્યોમ મિત્રને વાતો કરી રહી અને દુનિયાએ તેને નિહાળી હતી. આ યંત્રસહેલી માનવરહિત યાનોનું મિશન સાથે અવકાશમાં જઈ સંચાલન કરશે અને ત્રીજા સમાનવ મિશનમાં પણ અવકાશવીરો સાથે જોડાશે.

અગાઉ જ્યારે અન્ય દેશોએ સમાનવ યાત્રાના રિહર્સલ રૂપે મિશનો મોકલ્યાં હતાં ત્યારે માનવ યાત્રીની જગ્યાએ પ્રાયોગિક ધોરણે અન્ય પ્રાણીઓને રાખ્યાં હતાં, પરંતુ પ્રાણીઓને રાખવામાં ઘણી મર્યાદાઓ છે. તેઓ પોતે સંચાલન જાણતાં નથી અને પોતાના અનુભવોની નોંધ રાખી શકતા નથી કે અન્યને જણાવી શકતાં નથી. યંત્રમાનવની પણ કેટલીક મર્યાદાઓ છે, પણ પ્રાણીઓ જેટલી નહીં. તેઓ સેન્સરોના આધારે કેટલીક અનુભૂતિઓ કરી શકે છે અને તેની નોંધ, રેકોર્ડ વગેરે રાખી

શકે છે. અવકાશમાં ગુરુત્વાકર્ષણના અભાવમાં ચીજ કે શરીરની સ્થિતિ વજનરહિત બને છે. આ સિવાય અવકાશમાં લાંબો સમય ગાળવાથી વિકિરણો અથવા રેડિયેશનનો સામનો કરવો પડે છે. આ બંને સ્થિતિની માનવ શરીર પર કેવી અસરો પડે છે તેનો અભ્યાસ વ્યોમ મિત્ર દ્વારા થશે. સમાનવ મિશનમાં વ્યોમ મિત્ર અન્ય આકાશવીરોની મદદગાર બનશે. સ્ત્રી

હોવાને નાતે એ વાતો પણ ઘણી કરશે. વ્યોમ મિત્ર હિન્દી અને અંગ્રેજી બંને ભાષા સારી રીતે બોલી શકે છે અને એકસાથે અનેક કામ આટોપી શકે છે. માણસની ઢબે જ તે કામ કરી શકે છે. બીજા જીવતાં માનવીઓને ઓળખી શકે છે અને તેઓના સવાલોના જવાબ આપે છે. કેબિનનું તાપમાન, પર્યાવરણ વગેરે જાણીને તે મુખેથી બોલીને સૂચના આપી શકે છે.

જે માનવરહિત બે મિશનો જશે તે પણ સમાનવ હોય એવી ઢબથી લોન્ચ અને ઓપરેટ થશે. આમ કરાય તો જ સમાનવ મિશનને વધુ સલામત અને ચોકસાઈપૂર્વકનું બનાવી શકાય. ક્યાં શી તકલીફ પડે છે તે જાણી શકાય. માનવરહિત મિશનોમાં સાચા અવકાશવીરોની જગ્યાએ માત્ર વ્યોમ મિત્ર બેઠી હશે એટલો જ ફરક. એ જમીન પરના વિજ્ઞાનીઓ સાથે વાતચીત કરશે. માહિતી આપશે અને સૂચનાઓનું પાલન કરશે. વ્યોમ મિત્ર યાનની યાંત્રિક વ્યવસ્થાઓનું એ રીતે સંચાલન કરશે જે રીતે એક સાચો અવકાશવીર કરે. તેની સફળતાના અંતે ડિસેમ્બર ૨૦૨૧માં સમાનવ મિશન ઊપડશે.

પરિક્રમા યાન અથવા ઓરબિટલ કેપ્સૂલ (કાફ્ટ) કટોકટીના સમયે મિશન પડતું મુકવાની અથવા સલામત રીતે છટકી જવાની સંરચનાથી જોડાયેલું હશે. આ વ્યવસ્થા રોકેટ સળગવાના પ્રથમ કે બીજા તબક્કામાં ખૂબ મહત્વની પુરવાર થતી હોય છે. ભવિષ્યમાં ઈસરો દ્વારા જે સમાનવ મિશનો જશે તેમાં એક સ્પેસકાફ્ટને આકાશમાં બીજા સ્પેસકાફ્ટ સાથે જોડવાની, અવકાશમાં કે નીચે સમુદ્રમાં પહોંચ્યા બાદ અવકાશવીરો એકમેકને શોધીને કેવી રીતે મળી શકે તે વિષેની તાલીમ પણ આજથી સામેલ કરવામાં આવી છે.

ગગનયાનના ઓરબિટરનું કુલ વજન ૭૮૦૦ કિલોગ્રામ હશે, જેમાં યાનનું પોતાનું વજન (અન્ય સાધનો અને અવકાશવીરો સિવાયનું) લગભગ ૩૭૩૫ કિલોગ્રામ હશે. યાન અર્ધચન્દ્રાકાર હશે જેની દીવાલો બેવડા પડની બનેલી હશે. બહારની બાજુએ છ પેનલો હશે જેમાં એન્ટેના, સૂર્યશક્તિ વગેરે માટેનાં સાધનો હશે. ડબલ દીવાલ એટલા માટે રાખવામાં આવે છે કે બહારની બદલાતી પ્રચંડ માત્રાની ગરમીની અસર અંદર ના પહોંચે. કુ મોડ્યુલમાં બેથી ત્રણ એસ્ટ્રોનોટ્સને સમાવવાની ક્ષમતા હશે. આઠ ઘન મીટરની

કેબિન હશે, જેની અંદરની આબોહવા નિયંત્રિત હશે. અવકાશયાત્રા દરમિયાન એસ્ટ્રોનોટ્સ માઈક્રોગ્રેવિટી અથવા સૂક્ષ્મ ગુરુત્વાકર્ષણને લગતા પ્રયોગો હાથ ધરશે.

જે સર્વિસ મોડ્યુલ છે તેમાં અનેક સંયંત્રણાઓ ઉપરાંત યાનને ઊર્જા માટેની પ્રપલ્શન ટેન્કો હશે. સર્વિસ મોડ્યુલને લિક્વિડ પ્રોપેલન્ટ એન્જિનો વડે ઊર્જા અથવા ચાલકબળ મળશે. ફોટોવોલ્ટાઈક સોલર પેનલો યાન અવકાશમાં પહોંચશે. ત્યાર બાદ ખૂલશે અને લિથિયમ આયર્ન બેટરીઓના સહયોગમાં યાન પર પાંચથી છ કિલો વોટ વીજળી જનરેટ કરશે. શ્રીહરિકોટા ખાતેના સતીષ ધવન સ્પેસ સેન્ટર (એસડીએસસી) પરથી લોન્ચ થયા પછીની ૧૬ મિનિટ બાદ રોકેટ અવકાશયાનને તેની કક્ષા (ઓરબિટ) સુધી પહોંચાડશે. આ ઘટના આકાશમાં પૃથ્વીથી ૩૦૦થી ૪૦૦ કિલોમીટરની દૂરી પર આકાર લેશે. ઓરબિટર કેપ્સૂલ પ્રત્યેક દોઢ કલાકે પૃથ્વીની એક સંપૂર્ણ પરિક્રમા પૂરી કરશે અને તે પ્રત્યેક પરિક્રમા દરમિયાન અથવા દોઢ કલાક દરમિયાન અવકાશયાત્રીઓ એક વખત સૂર્યોદય અને એક વખત સૂર્યાસ્ત નિહાળશે. બીજી રીતે કહો તો પ્રત્યેક દોઢ કલાકમાં તેઓનો એક દિવસ પૂરો થશે અને પૃથ્વી પરના ૨૪ કલાકના દિવસમાં તેઓ ૧૬ વખત સૂર્યાસ્ત અને સૂર્યોદયના સાક્ષી બનશે. આ રીતે ગગનયાન કલાકના ૧૭,૧૦૦ માઈલની ઝડપે ગતિ કરશે. હાલમાં આટલી જ ઊંચાઈએ ગગનમાં ઈન્ટરનેશનલ સ્પેસ સ્ટેશન કામ કરે છે અને તે પણ આટલી જ ઝડપે ગતિ કરે છે. તેના યાત્રીઓ પૃથ્વીના ૨૪ કલાકમાં સોળ વખત સૂર્યોદય અને સૂર્યાસ્તનાં દર્શન કરે છે. સ્કોટકેલી નામના અમેરિકન એસ્ટ્રોનોટ ફોટોગ્રાફર આઈએસએસ પર છે તે ૩૪૨ દિવસ રોકાશે. તેમાં ૧૦,૮૪૪ વખત સનરાઈઝ અને સનસેટનાં દર્શન કરશે જ્યારે આટલા જ દિવસોમાં પૃથ્વીવાસીઓ ૩૪૨ વખત દર્શન કરશે. આઈએસએસ પર એકસાથે ૩૪૨ દિવસ ગાળવાનો કેલીનો રેકોર્ડ હશે, પણ રશિયન અવકાશયાત્રી ગેન્નાડી પડાલકાએ

અવકાશયાત્રીઓ માટે તૈયાર કરવામાં આવેલો ફ્લાઇટસુટ

છૂટક-છૂટક પાંચ વખત મળીને ૮૭૮ દિવસો આઈએસએસ પર રહીને કુલ લગભગ બે વરસ જેટલો સમય માઈક્રોગ્રેવિટીમાં વિતાવ્યો છે, તે પણ એક રેકોર્ડ છે.

ગગનયાન કેપ્સૂલને અવકાશમાં પાંચથી સાત દિવસ તરતી રાખવાનો કાર્યક્રમ છે. કેપ્સૂલને પૃથ્વી પર પરત ફરવામાં લગભગ ૩૬ કલાકનો સમય લાગશે. કેપ્સૂલ અથવા ગગનયાન જ્યારે બંગાળના ઉપસાગરમાં ઊતરાણ કરવા માટેની તૈયારી કરશે ત્યારે

તેની પેરાશૂટો આપોઆપ ખૂલી જશે. પેરાશૂટ ખૂલવામાં સફળ ના થાય તો તેની અવેજીમાં કુ મોડ્યુલ સાથે વિકલ્પમાં બીજી પેરાશૂટ પણ રાખી છે. જોકે સલામત ઊતરાણ (લેન્ડિંગ) માટે એક પેરાશૂટ કાઢી છે. આ પેરાશૂટની મદદ વડે કેપ્સૂલની ઝડપ સેકન્ડના ૨૧૬ મીટરમાંથી ઘટીને સેકન્ડની ૧૧ મીટરથી પણ ઓછી થઈ શકે.

ગગનયાન એટલા માટે હેરતઅંગેજ હશે કે તે જોખમોથી ભરપૂર હશે. ચન્દ્રયાન છેલ્લી પળે તૂટી પડ્યું તેમ ગગનયાન તૂટી પડે તો યાત્રીઓ પેરાશૂટ ઈજેક્ટ કરીને બચી જાય, પણ વચ્ચે કંઈક બન્યું તો સલામત રહેવું મુશ્કેલ છે. ચન્દ્રયાન તૂટી પડ્યું, પણ કોઈ જાનની ખુંવારી નથી થઈ તેથી ગમગીન ઘટના બની નથી. ગગનયાન સમાનવ હશે અને અગાઉ લખ્યું

ગગનયાન કેપ્સૂલને અવકાશમાં પાંચથી સાત દિવસ તરતી રાખવાનો કાર્યક્રમ છે. કેપ્સૂલને પૃથ્વી પર પરત ફરવામાં લગભગ ૩૬ કલાકનો સમય લાગશે

તેમ યાત્રીઓ સલામત રીતે જાય અને આવે તે જરૂરી છે. ભારતનો આ પ્રથમ સમાનવ પ્રવાસ હશે. યાનને અવકાશમાં મોકલવાની વિધિ પડકારરૂપ છે. એક અમેરિકન મિશન લોન્ચ થતી વેળાએ તૂટી પડ્યું હતું અને સાત અવકાશયાત્રીઓ માર્યા ગયાં હતાં. તેમાં એક શિક્ષિકા પણ હતી. અમેરિકામાં અને વિશ્વમાં ઘોર ગમગીની છવાઈ ગઈ હતી. અવકાશમાં પહોંચ્યા બાદ યાત્રીઓને પૃથ્વી પર હોય છે તેવા વાતાવરણમાં રાખવા જરૂરી છે. તે માટે સાથે અનેક વજનદાર ઉપકરણો લઈ જવા પડે. વળી, પ્રવાસ પૂરો થાય ત્યારે તેઓને સલામતપણે જમીન પર આણવાનું કામ અતિશય કપરું, જોખમી અને ચેલેન્જિંગ હોય છે. ગુરુત્વાકર્ષણને કારણે યાન જમીન તરફથી અત્યંત ઝડપથી પાછું ફરે તેમાં બહારના વાતાવરણ સાથે ઘર્ષણ થવાથી પ્રચંડ ગરમી પેદા થાય અને યાન સળગી ઊઠે. કલ્પના ચાવલા અને બીજા છ અવકાશયાત્રીઓનું ૨૦૦૩માં જેમાં મરણ થયું તે સ્પેસશટલ કોલંબિયા પૃથ્વી તરફ પાછું ફરી રહ્યું હતું ત્યારે વાતાવરણમાં પ્રવેશ્યું ત્યારે જ સળગી ઊઠ્યું હતું. તે જ્યારે પૃથ્વી પરથી રવાના થયું હતું ત્યારે બહારની સપાટી પર ચીટકાડેલી આગ પ્રતિરોધક ટાઈલ્સો ખરી ગઈ હતી તેથી પરત

ફરતી વેળા કોલંબિયા ગરમી સહન કરી શક્યું ન હતું.

યાન પરની તમામ યંત્રણાઓની ખૂબ ધ્યાનપૂર્વક અને વારંવાર ચોકસાઈ રાખવી પડે. ગગનયાન માટે પ્રત્યેક મહત્વનાં સાધન દીઠ બીજા ત્રણ વિકલ્પમાં રાખવામાં આવશે. એક બગડી જાય તો બીજું અને ત્રીજું પણ બગડી જાય તો ચોથું કામ લાગે. આ કારણથી વજન વધી જાય. આટઆટલી ચીવટ અને તકેદારી રખાય છતાં જોખમ લરજતું રહે છે. આ જોખમોની જરા વિગતથી વાત કરીએ.

પ્રથમ તો યાન પરના વસવાટની તકલીફો જોઈએ. અવકાશયાત્રીઓએ એક નાનકડી કેબિનમાં, ગીચગીચ જગ્યામાં બીજાઓની સાથે રહેવાનું હોય. એસ્ટ્રોનોટ્સને ભલે પ્રચૂર તાલીમ અપાઈ હોય તો પણ રહેણીકરણની સમસ્યાઓ પેદા થવાની. યાત્રીઓએ ખૂબ સીમિત સાધનોથી ચલાવવાનું હોય. પૃથ્વીથી દૂર જતા રહેવાની ફિલિંગ ગૂંઘાવનારી હોય. દિવસો, મહિનાઓ સુધી સતત એવા જ વાતાવરણમાં રહેવાનું હોય જ્યાં અંદર સંકડાશ અને બહાર અફાટ વિશાળતા, નિર્જનતા અને ખાલીપણુ ફેલાયેલું હોય. આ કારણથી ઘણી વખત યાત્રીઓ ડિપ્રેશનનો શિકાર બને છે. કેબિન ફિવર, થાક, ખલેલભરી ઊંઘ અને

બીજી માનસિક તકલીફોનો પણ શિકાર બને.

સ્પેસફ્લાઈટ દરમિયાન યાત્રીઓ એક એક્સટ્રીમ હવામાનમાં, પરિસરમાં રહેતા હોય છે. તેથી તેમની સાંભળવાની, જોવાની, સૂંઘવાની, સ્વાદની, સ્પર્શની ગતિ અને સમતુલા જાળવવાની શક્તિઓ નબળી પડી જાય છે. તેઓની પ્રોપ્રીઓસેપ્શન સિસ્ટમ એટલી હદે કામ કરતી બંધ થઈ જાય છે કે તેઓ તેમના શરીરના અવયવોની પોઝિશન પણ બરાબર સમજી શકતા નથી. ઈન્દ્રિયોની શક્તિ નબળી પડી જવાને કારણે તેઓનું માનસિક આરોગ્ય પણ બગડે છે.

અવકાશયાત્રીઓને આવી બધી વ્યાધિઓની અસર ઓછી થાય તે માટે તેઓની શારીરિક અને માનસિક જરૂરિયાતો પર પણ ખૂબ ધ્યાન આપવું પડે છે. હેલ્થનું સતત મોનિટરિંગ કરવું પડે. તેઓનાં ખોરાક, પાણી, ઔષધી અને હાજતો બાબતમાં ખાસ ચીવટ રાખવી પડે. એક એસ્ટ્રોનોટને દિવસના સામાન્ય કામકાજ માટે પાંચ કિલોગ્રામ જેટલા ઓક્સિજન, ખોરાક અને પાણીની જરૂર પડે છે. જેમાં ૦.૮૪ કિલોગ્રામ ઓક્સિજન, ૦.૬૨ કિલોગ્રામ ખોરાક અને ૩.૫૪ કિલોગ્રામ પાણીનો સમાવેશ થાય. આટલી જ માત્રામાં શરીરમાંથી ઉત્સર્ગો પેદા થાય છે જેમાં સોલિડ ક્યરો ૦.૧૧ કિલોગ્રામ, પ્રવાહી ક્યરો ૩.૮૮ કિલોગ્રામ અને કાર્બન ડાયોક્સાઈડ ૧.૦૦ કિલોગ્રામ હોય છે. પ્રવૃત્તિના પ્રકાર પ્રમાણે આ પ્રમાણમાં વધારો ઘટાડો થાય છે.

પાણી પીવા ઉપરાંત નહાવા અને સફાઈ માટે પણ જોઈએ. આથી ખરેખર પાણીનો વપરાશ બમણો થતો હોય છે. પાણીને સંગ્રહી રાખવું પડે. કરકસરયુક્ત ઉપયોગ કરવો પડે અને ગંદા પાણીને ફરીથી સ્વચ્છ બનાવી વપરાશમાં લેવું પડે. આજ સુધી જે સમાનવ મિશન ગયા છે તેમાં યાત્રીઓ માટે ખાસ સપ્લાય કરેલો ખોરાક પૂરો પડાયો છે. જે ઘન ક્યરો પેદા થાય તેનું કદ ઘટે અને તેને કાર્યક્ષમપણે સ્ટોર કરી શકાય તેવી કમ્પોઝિટ વેસ્ટ મેનેજમેન્ટ સંચયના યાન સાથે બેસાડવી પડે છે. અવકાશમાં ક્યરો છોડવામાં આવતો નથી, પરંતુ પૃથ્વીના વાતાવરણમાં આવે ત્યારે ફેંકી દેવામાં આવે જે બળીને ખાક થઈ જાય.

યાનની આસપાસની સ્થિતિ પણ જોખમોથી ભરેલી હોય છે. આ પરિવેશમાં ગુરુત્વાકર્ષણનો સદંતર અભાવ હોય, હવા

યાન પરની તમામ યંત્રણાઓની ખૂબ ધ્યાનપૂર્વક અને વારંવાર ચોકસાઈ રાખવી પડે. ગગનયાન માટે પ્રત્યેક મહત્વનાં સાધન દીઠ બીજા ત્રણ વિકલ્પમાં રાખવામાં આવશે

તો હોતી નથી. રેડિયેશન અર્થાત વિકિરણો ધરાવતી સૂર્યની પ્રભા પણ જોખમી હોય છે. ગુરુત્વાકર્ષણ અર્થાત ગ્રેવિટીના એક ક્ષેત્રમાંથી નીકળી બીજા ક્ષેત્રમાં પ્રવેશવાને કારણે હાથ અને આંખ તેમ જ મસ્તક અને આંખ વચ્ચેનું સંકલન ખોરવાઈ શકે છે. ગુરુત્વાકર્ષણ વગરના પરિસરમાં અવકાશયાત્રીઓ દિશાભાન, પોતે ક્યાં છે તેનું ભાન (ઓરીએન્ટેશન), દૃષ્ટિ, સ્નાયુની શક્તિ, હાડકાંની ઘનતા અને ઊછળકૂદની સમજણ અને ક્ષમતા ગુમાવે છે અને આ શક્તિઓ ઝાંખી પડી જાય છે. ગ્રેવિટીના અભાવમાં હાડકાંમાંથી ખનીજો નીકળી જાય છે. આ કારણથી એસ્ટ્રોનોટને ઓસ્ટીઓપોરોસિસ જેવી હાડકાં ક્ષીણ અથવા બટકણ થવાની તકલીફ લાગુ પડવાની સંભાવના વધુ રહે છે. પાંચથી અગિયાર દિવસ સુધીની સ્પેસફ્લાઈટમાં એસ્ટ્રોનોટ્સ લગભગ વીસ ટકા જેટલા સ્નાયુ ગુમાવે છે. જો યાનનું ઈમરજન્સીમાં લેન્ડિંગ કરવાનું હોય તો આ તકલીફ ગંભીર સમસ્યા બની જાય છે. આમ ના થાય તે માટે આકાશવીરોએ તંદુરસ્ત રહેવા માટે જરૂરી વ્યાયામ અને ખોરાકના શિક્ષુલનું પાલન કરવું પડે છે.

ઈસરોમાંથી નિવૃત્ત થયેલા પ્રસિદ્ધ વિજ્ઞાની ડૉક્ટર આનંદ કુમાર શર્માના જણાવવા પ્રમાણે જો કેબિનમાં હવાનું દબાણ ના હોય તો માનવીનું લોહી ઊકળવા માંડે છે. આથી કેબિનમાં સમતોલ દબાણ સતત જળવાઈ રહે તેવી યંત્રણા ગોઠવવી પડે છે.

રેડિયેશનની અસર લાંબા સમયની દૂરના અંતરોની સ્પેસફ્લાઈટોના વીરો પર વધુ પડે. ગગનયાનમાં તેની વિપરીત અસરની સંભાવના ઓછી રહે છે, કારણ કે તે મહત્તમ સાત દિવસમાં પરત આવશે. સ્પેસ સ્ટેશનના યાત્રીઓ પર તેની અસર વધુ પડે, કારણ કે તેઓ લાંબા સમય માટે ત્યાં રહેવાના હોય. આમ છતાં ભવિષ્યની આપણી ફ્લાઈટોને ધ્યાનમાં રાખીને તેનું નિવારણ જાણવું જરૂરી બને છે. આપણને જમીન પર જેટલું રેડિયેશન મળે છે તેનાથી દસ ગણુ વધુ અવકાશમાં મળે છે. તેનાથી કેન્સર થવાનો ખતરો વધી

ગગનયાનમાં જનાર ફિમેલ રોબોટ વ્યોમમિત્ર

જાય છે. મગજની જ્ઞાનેન્દ્રિયોની વ્યવસ્થાને હાનિ પહોંચે છે અને રોગપ્રતિકારક ક્ષમતા ઘટી જાય છે. રેડિયેશનને કારણે ઉધરસ, ઊલટી થાય, ભૂખ ના લાગે, થાક લાગે. પૃથ્વીની નીચેની અથવા નજીકની ભ્રમણ કક્ષાથી ઉપર જવાય તો સૂર્યની જ્વાળાઓને કારણે જે અત્યંત ઊર્જાના પ્રોટોન્સ વહૂટે છે તેના કારણે રેડિયેશન સિકનેસ લાગુ પડે અને મૃત્યુ પણ સંભવી શકે તેમ ડૉક્ટર શર્મા જણાવે છે.

આ બધાં વિપરીત પરિબળોનો પ્રતિકાર કરવા માટે યાનમાં જરૂરી લાઈફ સપોર્ટ સિસ્ટમ ગોઠવવી પડે છે. તમામ પ્રકારના કચરાનો યોગ્ય નિકાલ કરવો પડે. નાના નાના ઉલ્કાપાતો થતાં હોય તેની સામે રક્ષણ માટે કવચ ગોઠવવું પડે. રેડિયેશન અને માઈક્રોગ્રેવિટીનાં જોખમો દૂર કરવા પડે. કેબિનમાં હવાનું યોગ્ય બંધારણ અને દબાણ જાળવવા પડે. કાર્બન ડાયોક્સાઈડ અને બીજા નુક્સાનકારક વાયુઓ દૂર કરવા પડે. તાપમાન અને ભીનાશનું યોગ્ય પ્રમાણ જાળવવું પડે. આ સિવાય આગ પ્રતિરોધક ક્ષમતાઓ ગોઠવવી પડે. પ્રવૃત્તિઓનો કોઈ પાર નહીં, પણ મોટા ભાગની આપોઆપ થતી રહે છતાં તેના પર ધ્યાન તો આપવું જ પડે. નાની સરખી ભૂલ જીવન-મરણનો સવાલ બની જાય.

શ્વસન માટેની હવાનો કૃત્રિમ પરિવેશ સર્જવામાં આવે છે તેમાં બેમાંથી એક પદ્ધતિ અપનાવવામાં આવે છે. નાઈટ્રોજન કે હિલિયમ જેવા નિષ્ક્રિય વાયુ સાથે પ્રાણવાયુ મેળવીને પૃથ્વી પર હોય છે તેવી કૃત્રિમ હવા રચવામાં આવે અથવા શુદ્ધ ઓક્સિજન પૂરો પાડવામાં આવે, પરંતુ શુદ્ધ અને ઘટ્ટ બનાવેલો ઓક્સિજન ઝેરી પણ બની શકે છે અને આગ લાગવાનું કારણ પણ બની શકે. અમુક ખાસ સ્થિતિમાં, જમીન પરનાં ઓપરેશનોમાં, કે જ્યારે અંદરનું હવાનું દબાણ બહારના દબાણ કરતાં વધુ રાખવાનું હોય ત્યારે એકલો પ્રાણવાયુ જોખમી વધુ પુરવાર થાય.

આજના આધુનિક સમાનવ યાનોમાં પરંપરા પ્રમાણેની નાઈટ્રોજન અને ઓક્સિજનના મિશ્રણથી કૃત્રિમ હવા સર્જવામાં આવે છે. જેમ કે આઈએસએસ અને સોયુઝ સ્પેસક્રાફ્ટ. લોન્ચ થાય તે અગાઉ નાઈટ્રોજન અને ઓક્સિજનનું મિશ્રણ અને અવકાશમાં પહોંચ્યા બાદ માત્ર શુદ્ધ ઓક્સિજનને, જેનું દબાણ હળવું રખાય છે, તેને સલામત વિકલ્પ માનવામાં આવે છે.

ગગનયાનના લે-આઉટ અને ડિઝાઈન તૈયાર થઈ ચૂક્યા છે. તેની અનેક સંચંત્રણાઓ પુરજાઓ, યંત્રો વગેરેનું ટેસ્ટિંગ ચાલી રહ્યું છે. કુ મોડ્યુલની રચનાને પણ આખરી ઓપ અપાઈ રહ્યો છે. પૃથ્વી પર શૂન્ય ગુરુત્વાકર્ષણનું વાતાવરણ પેદા કરી અને શૂન્યવકાશ પેદા કરી (સિમ્યુલેટિંગ) યાન અવકાશમાં લોન્ચ થાય ત્યાર પછીની જે સ્થિતિ પેદા થાય તેનાં પરીક્ષણો આ સિમ્યુલેટિંગ લેબોરેટરીમાં થશે.

ઈસરોમાંથી નિવૃત્ત થયેલા પ્રસિદ્ધ વિજ્ઞાની ડૉક્ટર આનંદ કુમાર શર્માના જણાવવા પ્રમાણે જો કેબિનમાં હવાનું દબાણ ના હોય તો માનવીનું લોહી ઊકળવા માંડે છે

તે અગાઉનાં ગ્રાઉન્ડ પરનાં કેટલાંક પરીક્ષણો આલી રહ્યાં છે.

સ્પેસફ્લાઈટ લોન્ચ થાય ત્યારે તેને મુસાફરી માટેનાં વિમાનો કરતાં પણ અતિ ઝડપની જરૂર પડે છે. આ માટે ઊંચી શક્તિ કે ઊર્જાવાળા પ્રપલ્શન (એન્જિનો)ની જરૂર પડે છે. આ કારણથી યાન રવાના થાય ત્યારે પૃથ્વીના વાતાવરણમાં પ્રચંડ પ્રમાણમાં ઊર્જા પ્રસરી જાય છે. ડૉક્ટર આનંદ કુમાર શર્મા

જણાવે છે કે એક રોકેટ પર સવાર થઈને પ્રવાસ કરવો તે એક ફાટી રહેલા બોમ્બ પર બેસવા સમાન છે. માત્ર થોડી મિનિટોમાં તમે કલાકના ઝીરોથી માંડીને ૨૫ હજાર કિલોમીટરને ઝડપે ફેંકવા માંડો. પ્રિ-લોન્ચમાં અને ત્યાર બાદ કોઈ પણ બાબત બગડી શકે. આપણને યાદ છે કે ચન્દ્રયાનનું પ્રથમ વખત પ્રક્ષેપણ થવાનું હતું ત્યારે આખરી પળોમાં કોઈક ટેકનિકલ ખામી સર્જઈ હતી અને પ્રક્ષેપણ આગળની તારીખ

પર ટાળવું પડ્યું હતું. લોન્ચ વખતે કંઈક અનર્થ સર્જાય તો અવકાશયાત્રીઓ, જેઓ છેક ટોચ પર બિરાજેલા હોય છે, તેઓ આબાદ રીતે છટકી અને બચી જાય તે યંત્રણા પણ રોકેટ અને યાન સાથે જોડવામાં આવે છે. જોકે આગળ લખ્યું તેમ અમેરિકા આવી સિસ્ટમનો કોઈ ફાયટો મેળવી શક્યું ન હતું. એ પ્રસંગ બાદ ઘણા સુધારા થયા હશે, કારણ કે ત્યાર બાદ સેંકડો ફ્લાઈટો ઊપડી, પણ કોઈને તેવો અકસ્માત નડ્યો નથી. આજની ટેકનોલોજીમાં સમગ્ર યાનમાં કોઈ ખામી કે ખલેલ સર્જાય તો કુ કેબિનમાં આગોતરી ચેતવણી અપાઈ જાય છે અને કુ મોડ્યુલ પોતે વિખૂટું પડીને સલામત અંતર સુધી પહોંચી જાય છે. ત્યાંથી એ કેબિનને સમુદ્ર કે જમીન પર લેન્ડ કરાવવામાં આવે છે. આ કામ તેની સાથે જોડાયેલા પેરાશૂટો દ્વારા કરાવાય છે. ત્યાર બાદ કેમ્પૂલમાં બેઠેલા યાત્રીઓની પોતપોતાની સીટો પણ કેબિનમાંથી યોગ્ય સમયે બહાર ફેંકાઈ જાય છે. તેની સાથે વ્યક્તિગત પેરાશૂટ જોડેલા હોય છે, તેની મદદથી યાત્રી જમીન કે સમુદ્ર પર લેન્ડ કરે છે. યાત્રી સાથે એક પિસ્તોલ પણ હોય છે. જમીન, વન કે સમુદ્રમાં કોઈ પ્રાણી યાત્રી પર હુમલો કરે તો તેને ઠાર મારવા માટે એ પિસ્તોલ સરંજામમાં ગોઠવેલી હોય છે. સમુદ્રમાં લેન્ડ કરવાનું હોય કે જમીન પર, ઈજેક્ટ સીટો પાણી પર તરે તેવી બનાવવામાં આવે છે. ત્યાં રાહ જોઈ રહેલી મોટી નૌકાઓ અવકાશવીરોને ઉપર ખેંચી લે છે. હમણા રશિયામાં અવકાશયાત્રી નિર્ધારિત સ્થળેથી કોઈ દૂરના જંગલમાં ઊતરી પડ્યા હતા. મહામહેનતે તેઓની ભાળ મળી હતી.

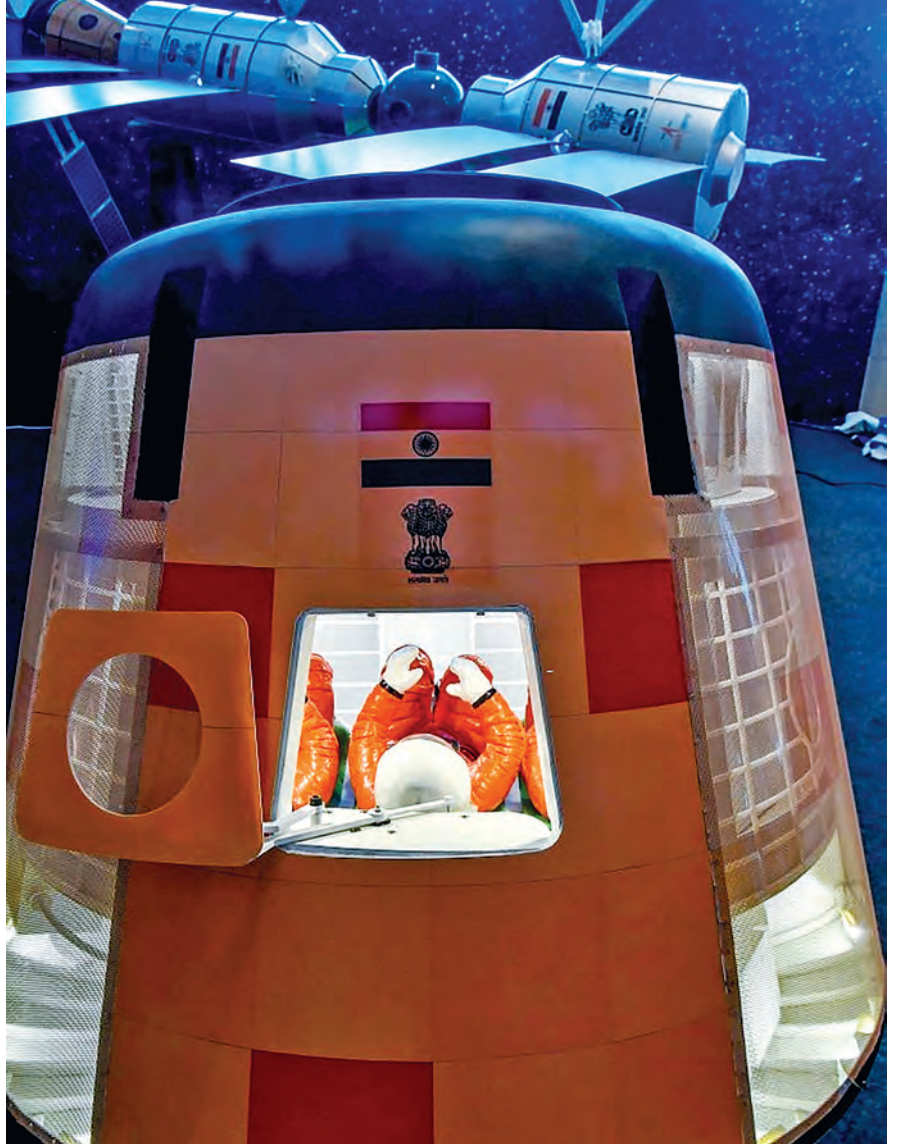
આ ઈજેક્શનની અથવા સલામત અંતરે દૂર ફેંકાઈ જવાની જે તેને 'પેડ ઓબોર્ટ' કહે છે, ઈસરો દ્વારા ૨૦૧૮ જુલાઈમાં તેની અસરકારતા માપવાના પ્રયોગો થઈ ચૂક્યા છે. ભારત-પાકિસ્તાનની સીમા પર કેપ્ટન અભિનંદન મીગ-૨૧માંથી જે રીતે ફંગોળાઈને, ઈજેક્ટ થઈને દૂર થયા હતા તેવી જ આ વિધિ અને રચના અવકાશયાનો માટે પણ હોય છે, પરંતુ પાઈલટો અર્થાત્ એસ્ટ્રોનોટ્સની સીટો અલગ થાય તે અગાઉ સમગ્ર કુ કેબિન અલગ થઈ જાય, કારણ કે અવકાશમાં એસ્ટ્રોનોટની સીટ અલગ થઈ જાય તો હવા ક્યાંથી મેળવે? કદાચ સીટ સાથે યાત્રી અનંતકાળ પૃથ્વીની આસપાસ પરિક્રમા ફરતા રહે જેમાં યાત્રી હયાત ન હોય. જોકે આનું થાય તો હવે તેને

સ્પેસફ્લાઈટ લોન્ચ થાય ત્યારે તેને મુસાફરી માટેનાં વિમાનો કરતાં પણ અતિ ઝડપની જરૂર પડે છે. આ માટે ઊંચી શક્તિ કે ઊર્જાવાળા પ્રપલ્શન (એન્જિનો)ની જરૂર પડે છે

કેમ્પર કરવાની અન્ય રીતો ઈજાજ થઈ છે, પરંતુ હવા વગર યાત્રી ગૂંગળાઈ જરૂર જાય. જો તેમાં ઓક્સિજનનું માસ્ક પહેરીને બચાવી લેવામાં આવે તો પૃથ્વી તરફ પ્રયંડ ઝડપે પતન શરૂ થાય તેમાં આગથી તમામ ભસ્મીભૂત થઈ જાય. આથી કેપ્સૂલ જમીનથી આકાશમાં અમુક સો મીટર ઊંચે હોય ત્યારે એસ્ટ્રોનોટ્સ અળગા થઈ પેરાશૂટ વાટે સમુદ્રમાં જમ્પ લગાવે છે.

સ્પેસક્રાફ્ટ અથવા યાનને જમીન કે સાગર પર લેન્ડ કરાવવાની વિધિ પણ જટિલ અને જોખમોથી ભરપૂર હોય છે. તેનો ઊતરવાનો માર્ગ પૂર્વનિર્ધારિત કરવો પડે છે. તેની ઝડપ અને ઊતરવાનો એન્ગલ બરાબર ગોઠવવા પડે. તેમાં નાનો સરખો ફેરફાર પણ ડિઝાસ્ટરમાં પરિણમી શકે. પરત ફરતી વેળા હવામાન સાથેના ઘર્ષણને કારણે હજારો ડિગ્રી ગરમી પેદા થાય. ત્રણ હજારથી પણ વધુ. આ તાપને સહન કરી શકે તે માટેની ખાસ ટાઈલ્સો વિકસાવવામાં આવી છે. તેને યાનની બહારની સપાટી પર મઢવામાં આવે, પરંતુ આ વ્યવસ્થા હજી સંપૂર્ણ બની નથી. જતી વેળાની કે આવતી વેળાની ગરમીને કારણે ટાઈલ્સો યાન પરથી ઊખડી પડે છે અને યાનની ઢાલ કે કવચ જતાં રહે છે. પરિણામે આખું યાન સળગી ઊઠે છે. ઈલોન મસ્કની સ્પેસએક્સ કંપનીએ હમણા સ્પેસ-ટ્રાવેલની ટેકનોલોજીમાં ઘણા નવા વિકાસો કર્યા છે. અગાઉ જે રોકેટો યાનને આકાશમાં મોકલે તે છૂટા પડીને સમુદ્રમાં પછડાઈ ડૂબી જતાં હતાં. બીજવાર વપરાશને લાયક રહેતાં ન હતાં. તેથી દર વખતે નવાનું નિર્માણ કરવું પડતું, પણ સ્પેસએક્સ દ્વારા વિકસાવાયેલું એકનું એક રોકેટ વારંવાર વાપરી શકાય છે.

તે પોતાનું કામ પૂરું કરી જમીન પર સલામત રીતે પાછું ફરે છે. આથી સ્પેસ મિશનોના ખર્ચમાં ખૂબ મોટી બચત થઈ છે. ઢાલ માટેની ટાઈલ્સની સમસ્યાનો પણ સ્પેસએક્સ દ્વારા ઉપાય શોધી કાઢવામાં આવ્યો છે, તેની જાહેરાત કંપનીએ હજી હમણા જ કરી છે. જો તે સિસ્ટમ સફળ થશે તો રિ-એન્ટ્રી માથાનો દુઃખાવો નહીં બને. કલ્પના ચાવલાના કોલંબિયાની માફક ગગનયાન માટેનું એક પ્રાયોગિક

વ્હીકલ, જે 'ક્રુ મોડ્યુલ એટમોસ્ફેરિક રિ-એન્ટ્રી એક્સપેરિમેન્ટ' (કેર) તરીકે ઓળખાતું હતું, તે ૧૮ ડિસેમ્બર, ૨૦૧૪ના રોજ જીએસએલવી માર્ક ત્રણ રોકેટ વડે શ્રીહરિકોટા ખાતેથી લોન્ચ કરવામાં આવ્યું હતું. પ્રયોગ માટેનું હતું તેથી તેણે ૧૨૬ કિલોમીટર ઊંચે જઈ પાછું ફરવાનું હતું. જમીન પરથી ઉપડવાની વીસ મિનિટ બાદ મોડ્યુલ વાતાવરણમાં રિ-એન્ટર થયું. યોજના પ્રમાણે તેના પેરાશૂટ્સ ખૂલી ગયા અને તે

બંગાળના ઉપસાગરમાં આંદામાન ટાપુના પોર્ટ બ્લેરથી ૬૦૦ કિલોમીટર દૂર જઈને ખાબક્યું. સારું થયું કે કોઈ શહેર પર ના ખાબક્યું. આમ જુઓ તો શ્રીહરિકોટાની લોન્ચ સાઈટથી તે છેક ૧૬૦૦ કિલોમીટર દૂર ખાબક્યું હતું. ઈન્ડિયન કોસ્ટ દ્વારા તેને શોધી કાઢવામાં આવ્યું હતું. કદાચ તેની ટાઈલ્સો ઊખડી જવાથી તે આડા માર્ગે ફંટાઈને તૂટી પડ્યું હતું.

જેમ રોબોટ એસ્ટ્રોનોટને વ્યોમમિત્ર નામ અપાયું છે તેમ ભારતીય અવકાશવીરો 'વ્યોમનોટ્સ' તરીકે ઓળખાશે. રશિયાની સરકારી સ્પેસ સંસ્થા રોસકોસ્મોસની પેટા કંપની ગ્લાવકોસ્મોસ દ્વારા ભારતીય મિશનને સહયોગ આપવામાં આવી રહ્યો છે. ઈસરોના હ્યુમન સ્પેસ ફ્લાઈટ સેન્ટર સાથે ગ્લાવકોસ્મોસે

સ્પેસક્રાફ્ટ અથવા યાનને જમીન કે સાગર પર લેન્ડ કરાવવાની વિધિ પણ જટિલ અને જોખમોથી ભરપૂર હોય છે. તેનો ઊતરવાનો માર્ગ પૂર્વનિર્ધારિત કરવો પડે છે

ગયા જુલાઈમાં સહયોગના કરાર કર્યા હતા. ભવિષ્યમાં વ્યોમનોટ્સની ભરતી અને તાલીમમાં રશિયન સંસ્થા મહત્વની ભૂમિકા ભજવશે. વરરાજાઓ માટે પોશાક પણ તૈયાર થઈ ચૂક્યા છે. ઈસરો દ્વારા સપ્ટેમ્બર, ૨૦૧૮માં બેંગ્લુરુમાં સ્પેસ એક્સપોનું આયોજન થયું હતું ત્યારે વ્યોમનોટ્સ માટેના ઓરેન્જ કલરના સ્પેસશૂટ પ્રદર્શનમાં મૂકવામાં આવ્યા હતા. નીલ આર્મિસ્ટ્રોન્ગ અને બજ એલ્ડીને એપોલો-૧૧ મિશન વખતે પહેરેલા સ્પેસશૂટ્સ, ટૂથપેસ્ટ, બ્રશ વગેરેને સાવ નજીકથી જોવાનું સદ્ભાગ્ય આ લખનારને મળ્યું છે. વોશિંગ્ટનના સ્પેસ મ્યુઝિયમમાં જાય તે સૌને આ લાભ મળે છે. વ્યોમનોટ્સ માટેના સ્પેસશૂટ્સ માટેની ડિઝાઈન થિરૂવનંતપુરમના વિક્રમ સારાભાઈ સ્પેસ સેન્ટર દ્વારા કરવામાં આવી છે, પરંતુ તેની રચના અને નિર્માણ કાર્ય બેંગ્લુરુ ખાતેના 'ડિકેન્સ રિસર્ચ એન્ડ ડેવલપમેન્ટ ઓર્ગનાઈઝેશન' (ડીઆરડીઓ) દ્વારા થશે.

સ્પેસશૂટ માટે ઓરેન્જ કલર એટલા માટે પસંદ કરવામાં આવ્યો છે કે શોધ અને બચાવ કામગીરીની જરૂર પડે તો ઓરેન્જ રંગ દૂરથી સ્પષ્ટપણે જોઈ શકાય છે, પણ દૂરનું જોઈ નહીં શકતી કોંગ્રેસને આ પસંદગી પાછળ કોઈ જુદો જ મક્કસદ જણાશે. એ વાત અલગ છે કે કોંગ્રેસ શિવસેનાને પસંદ કરી ચૂકી છે. વ્યોમયાત્રીઓની (મને વ્યોમનોટ્સ કરતાં આ નામ વધુ ઉપયુક્ત લાગે છે) હેલ્મેટ પોલિકાર્બોનેટમાંથી ઘડવામાં આવી છે જે નાના સૂક્ષ્મ કદના અવકાશી ધૂળ-ઢેંફા સામે, અર્થાત ઉલ્કાપિંડ સામે રક્ષણ આપી શકે. અંદર એક પારદર્શક કુગ્ગામાં પ્રેશરાર્જૂડ ઓક્સિજન હશે જેને વ્યોમયાત્રીઓ શ્વાસમાં ભરશે. જો તેઓ તરસ્યા થશે તો સ્પેસશૂટ સાથે જોડેલી એક નાની નળીને મોં વડે તોડી નાખવાની અને છાતીના ભાગમાં ગોઠવેલી એક બેગમાંનું પ્રવાહી 'ને નળી દ્વારા યાત્રી પી શકશે. આ બધી વ્યવસ્થા કટોકટીના સમય માટે કરવામાં

આવી છે. બીજા અવકાશયાત્રીઓ અને પૃથ્વી પરના મિશન કન્ટ્રોલ સાથે સંપર્કમાં રહી શકાય તે માટે હેલ્મેટમાં એક માર્શકોફોન અને હેડસેટ ગોઠવેલાં છે, જેને બોલચાલની ભાષામાં 'સ્નૂપી કેપ' તરીકે ઓળખાવાય છે.

સ્પેસશૂટમાં છાતી અને ઘડના (ટોસો) ભાગ સાથે રહેનારો સૂટ ફાઈબર ગ્લાસમાંથી તૈયાર કરાયો છે. આ સૂટની પાછળ, બેકપેકની માફક લાઈફ સપોર્ટ સિસ્ટમ ગોઠવવામાં આવી છે. વ્યોમયાત્રી શ્વાસ લે ત્યારે સૂટ સાથેના લિથિયમ હાઈડ્રોક્સાઈડ કેનિસ્ટર્સ (નાના ટિનના કેન અથવા ડબ્બા) હવામાંથી કાર્બન ડાયોક્સાઈડ ખેંચી લેશે જેથી સરળતાથી પ્રાણવાયુ લઈ શકાય. સ્ક્યુબા ડાઈવરો (ડૂબકીમારો) આ પ્રકારની સિસ્ટમ વાપરતાં હોય છે. સ્પેસશૂટમાં વ્યોમમિત્રના પગના પાયચા અને હાથની બાંધોમાં નીચે સુધી જતી નલિકાઓ અથવા પાઈપ છે. આ નલિકાઓમાં ઠંડું પ્રવાહી પસાર થવાથી વ્યોમયાત્રીને ઠંડક અને વેન્ટિલેશન મળશે. લાઈફ સપોર્ટ સિસ્ટમ દ્વારા ઠંડા પાણીની સપ્લાય થાય છે, જેનાથી ગરમી કાબૂમાં રખાશે અને પરસેવો સુકાઈ જશે, પણ જ્યાં સુધી તેઓ સલામત પાછા ન ફરે ત્યાં સુધી દેશના લોકોને જરૂર પરસેવો વળશે. ■

સ્પેસશૂટમાં છાતી અને ઘડના (ટોસો) ભાગ સાથે રહેનારો સૂટ ફાઈબર ગ્લાસમાંથી તૈયાર કરાયો છે. આ સૂટની પાછળ, બેકપેકની માફક લાઈફ સપોર્ટ સિસ્ટમ ગોઠવવામાં આવી છે

કુદરતથી નજીક રહો તો શું રોના કે શું કોરોના...?

કુછ પાને કે લિએ કુછ ખોના પડતા હૈ, મુસ્કરાને કે લિએ ભી રોના પડતા હૈ,
યું હી નહીં હોતા સવેરા, નયા સવેરા દેખને કે લિએ રાતભર સોના ભી જરૂરી હોતા હૈ...

વહેલી સવારે પ્રકૃતિ પૃથ્વી પર જે ઉત્સાહનો અભિષેક કરે છે, એનાથી વંચિત રહેવું યોગ્ય નથી. ભારતીય પ્રજાની આખી ઘડિયાળ બ્રિટિશરોએ ઊથલાવેલી છે. બ્રિટિશરો ભારતમાં આવ્યા એ પહેલાં ભારતીય નાગરિક વહેલી સવારે કામે લાગી જતો અને જ્યારે સૂરજ માથે આવે ત્યારે એ પોતાનું કામકાજ સંકેલી લેતો. ફરી સાંજે ચાર કે પાંચ વાગે એ ફરી કામે ચડતો અને અંધારું થાય એ પહેલાં ઘરે પહોંચી જતો. દેશના કૃષિજીવનમાં મહદંશે હજુ એ એ કમ ચાલે છે. બ્રિટિશ લોકો ખૂબ ઠંડીથી ટ્રૂજતા હોવાને કારણે તેમની અનુકૂળતા અગિયારથી પાંચના સમયપત્રકની જ હતી જે બધા ઠંડા પ્રદેશોમાં આજે પણ છે. ભારતનું ઉષ્ણતામાન સરેરાશ ઊંચું રહે છે. એટલે શિયાળા સિવાય બપોરે ભારતીયોને કામ કરવાની અનુકૂળતા ન રહે. એ શ્રેષ્ઠ પરફોર્મન્સ ન આપી શકે. છતાં મોટા ભાગની ભારતીય પ્રજા હજુ સવારે અગિયાર વાગ્યાથી સાંજના પાંચ વાગ્યાના સમયપત્રકમાં જ કામ કરે છે જેની આપણા આરોગ્ય પર નકારાત્મક અસર પડે છે.

કુદરતની સાથે ચાલવાના અનેક ફાયદાઓ છે અને એ વિશે બધા જ જાણે છે. એક રીતે જુઓ તો આ દુનિયામાં હવે બધા, બધું જ જાણે છે અને છતાં વાસુદેવ જગ્ગી સદગુરુથી શરૂ કરીને મોરારિબાપુ જેવા અનેક સાધુસંતો માનવજાતને ઊંઘમાંથી ઉઠાડવા તનતોડ પ્રયત્નો કરે છે. ક્યારેક તો તેઓ અપમાનો સહન કરીનેય માનવજાતની સેવા કરે છે, પણ તોય સરેરાશ મનુષ્ય હજુ મોહનિદ્રામાંથી જાગ્યો નથી અને એ તો વિદિત છે કે જાગેલાને જાગાડવાનું કામ કઠિન છે. લગભગ બધા જ લોકો સર્વજ્ઞાની છે. બધાને કહેવું છે, સાંભળવું નથી. કેટલાક લોકો તો પોતે જેનું પાલન કરતા નથી એ જ વાતો કહેતા રહે છે. હવે થોડા સમયમાં કોરોના સામે ટકી રહેવાના ઉપાયોનો પ્રલય થવાનો છે. વ્યર્થજ્ઞાનીઓથી દેશ છલકાઈ રહ્યો છે.

આરોગ્યનાં ધોરણો નગરસંસ્કૃતિએ બનાવી લીધેલાં છે, પરંતુ તે હવે ચાલે એમ નથી. નવા નિયમો અને નવી જીવન પ્રણાલિકાની તાત્કાલિક જરૂરિયાત ઊભી થઈ છે. એ નીપજાવવામાં પણ વરસો લાગશે. વળી, એનો સાર્વત્રિક અમલ પણ સુગમ નહિ હોય, કારણ કે આપણે પ્રકૃતિથી બહુ જ દૂર નીકળી ગયા છીએ. આજે દુનિયાનાં અનેક મહાનગરોના નાગરિકોને પોતે ફસાઈ

ગયા હોવાનો અહેસાસ થાય છે. અને એમાં આપણે સહુ પણ છીએ. દરરોજ સવારે લાખો ફૂલો ખિલે છે, એમાંના એક ફૂલ સામે જોવાનો ન તો સમય છે કે ન તો વ્યવસ્થા છે. કેટલાક લોકો દરરોજ મંદિરે જાય છે ત્યારે એમને દેવોની સાથે ફૂલોનાં પણ દર્શન થાય છે. એ ફૂલો આપણા હૃદયકમળ બનીને અંતઃકરણને પવિત્ર કરે છે. લીલા ઘાસનાં મેદાનો પર હરણની જેમ કૂદતાં કૂદતાં છેક ક્ષિતિજલગ પહોંચવું નજરને ગમે છે, પણ વન કે વગડાની કેડીએ ક્યાં કોઈ રોજ પગલાં પાડી શકે છે?

હવે તો ઘણી નવરાશ મળી છે, પરંતુ આ નવરાશના ઉપયોગમાં કોઈનું ધ્યાન પ્રકૃતિ તરફ નથી જવાનું. સૌ જાણે છે કે કોરોના પ્રકરણ જેવું પૂરું થશે કે તુરત જ લોકો ભૌતિક બાબતોના ઘેરાવામાં આવી જશે. પછી એને કુદરતની યાદ આવવાની નથી અત્યારે દરેક ઘરમાં એક દેશી વૈદ્ય અસ્તિત્વમાં આવશે અને થોડા સમયમાં તો આયુર્વેદિક સલાહ-સૂચનના ધોધ વહેતા થઈ જશે, પરંતુ એ પ્રમાણેની જીવનશૈલી કેટલા લોકો ઘડશે છે એ પ્રશ્ન છે.

જે લોકોએ પ્રકૃતિ સાથે પોતાનું અનુસંધાન રાખવું છે એમને માટે બધું જ સરળ છે. વહેલા ઊઠવાનું... નરણા કોઠે થોડું ઉષ્ણજળ પીવાનું... આસન સિદ્ધ કરીને ઊંડા શ્વાસ લેવાના... થોડાં ડગલાં ચાલવાનું... આટલું તો કરો તો બહુ છે. વહેલી સવારની તાજગી પામવા માટે બહુ વ્યાકુળ થવાની જરૂર નથી, પરંતુ એની ફળશ્રુતિ તો જ પ્રાપ્ત થાય જો એ તમારી જીવનશૈલી બની જાય. પ્રાચીનકાળમાં આપણું જીવન કેવું હતું? જીવનની વિવિધ દિનચર્યામાં જ સર્વ કસરતો સમાવિષ્ટ હતી. હવે આપણે વ્યાયામ અલગથી કરવો પડે છે. કોરોનાનાં બધાં સર્વેક્ષણો હવે પ્રગટ થવા લાગ્યા છે. એમાં એક સર્વેક્ષણ પ્રમાણે કોરોના સ્ત્રીઓને ઓછી અસર કરે છે અને પુરુષોને વધારે અસર કરે છે. એનું કારણ પણ એ જ છે કે વિવિધ પ્રકારે સ્ત્રીઓ કામકાજમાં જોડાયેલી હોય છે અને તેમને સહજ વ્યાયામનો ઘરકામમાં લાભ મળે છે, જ્યારે કે મોટા ભાગના પુરુષો એક પ્રકારના બેઠાડુ જીવનનો ભોગ બની રહ્યા છે. એ તો બધા જાણે છે કે ઘરકામ જેવો શ્રેષ્ઠ વ્યાયામ બીજો કોઈ નથી. ■

રિમાર્ક : કા જાઈ કા કરિ....?

(કલિયુગમાં સહુને એક મૂંઝવણ હશે કે ક્યાં જવું ને હવે શું કરવું..? - તુલસીદાસ)

શ્રીકૃષ્ણ અને રુક્મણિનાં લગ્નનું ઐતિહાસિક સ્થળ માધવપુર ઘેડ

માધવપુરનો મેળો રદ

પોરબંદર નજીક સમુદ્ર કિનારે આવેલા માધવપુર ઘેડ ખાતેના માધવરાય મંદિરમાં દર વર્ષે શ્રીકૃષ્ણ-રુક્મણિનાં લગ્નનો પ્રસંગ ધામધૂમથી મનાવાય છે. એ નિમિત્તે ત્રણ દિવસનો મેળો પણ યોજાય છે, જે માધવપુરના મેળા તરીકે ખ્યાલ છે. છેલ્લાં ત્રણ વર્ષથી સરકારે આ સ્થળને પ્રવાસન સ્થળ તરીકે વિકસાવવાના ઉદ્દેશ સાથે મેળાને ભવ્ય સ્વરૂપ આપ્યું છે એટલું જ નહીં તો રુક્મણિના વતન રાજ્ય અરુણાચલ પ્રદેશના અધિકારીઓ રુક્મણિના પિયર પક્ષ તરીકે હાજર રહી આ પ્રસંગને વિશિષ્ટ બનાવે છે. આ વર્ષે પણ આગામી બીજીથી છઠ્ઠી એપ્રિલ સુધી આ ભવ્ય મહોત્સવની તૈયારીઓ ચાલતી હતી, પરંતુ કોરોના વાઇરસના સંકટને લક્ષમાં રાખીને આ આયોજન રદ થયું છે અને માધવરાય મંદિરને પણ બંધ કરી દેવામાં આવ્યું છે. મહોત્સવ ભલે રદ થયો હોય પરંતુ શ્રીકૃષ્ણના જીવનની આ મહત્ત્વની ઘટનાની પૌરાણિક અને ઐતિહાસિક વિગતો જાણવા જેવી છે.

ગુજરાતના પોરબંદર જિલ્લાના માધવપુર ઘેડનું આજે પણ મહત્ત્વ શા માટે છે? કારણ કે ભગવાન શ્રીકૃષ્ણએ અહીંયાના માધવરાયજી મંદિરમાં રુક્મણિ સાથે આજથી સાડા ત્રણ હજાર વર્ષ પહેલાં લગ્ન કર્યા હતાં. આજે પણ તે ઐતિહાસિક પણ ને દર વર્ષે રામનવમીથી પાંચ દિવસ સુધી લગ્નની બધી તૈયારીઓ સાથે ભવ્ય આયોજન કરીને જીવંત કરવામાં આવે છે અને ધામધૂમથી રીતિ-રિવાજો સાથે કૃષ્ણનાં લગ્ન રુક્મણિ સાથે કરવામાં આવે છે. આ વર્ષે આ લગ્નોત્સવ રદ કરવામાં આવ્યો છે. મજાની વાત એ છે કે વરઘોડિયા ગુજરાતી દ્વારકાના અને માંડવિયા પૂર્વાચલી એટલે કે અરુણાચલ

પ્રદેશના હોય છે. દ્વારકા વિષે તો બધા જાણે છે કે તે કૃષ્ણનું જન્મ સ્થળ છે, પણ દ્વારકાથી ફક્ત ૧૬૦ કિલોમીટર દૂર માધવરાય ઘેડ વિષે લોકો નથી જાણતા કે જ્યાં કૃષ્ણ એ રુક્મણિ સાથે માધવરાયના મંદિરમાં લગ્ન કર્યા હતાં. દર વર્ષે અહીં રંગેરંગો ઉત્સવ ઉજવાય છે પણ આ વર્ષે કોરોનાનની વૈશ્વિક મહામારીને પગલે આ ઉત્સવમાં જાહેર જનતાને આમંત્રણ નહોતું આપવામાં આવ્યું.

ગુજરાતના ત્રણ લોકમેળા જગ પ્રસિદ્ધ છે - ભવનાથનો મેળો, જે જૂનાગઢ જિલ્લામાં ભગવાન શિવ ભક્તો, સંતો, યોગીઓ અને સાધકોનો મેળો છે. બીજો તરણેતરનો મેળો - જે જુવાનિયાની ધડકન છે, જેમાં આદિવાસી સ્વયંવર રચાય છે અને ત્રીજા માધવપુરનો મેળો - જ્યાં શ્રીકૃષ્ણએ રુક્મણિ સાથે લગ્ન કર્યા હતાં.

શ્રીકૃષ્ણએ ભગવદ્ ગીતામાં જે કાંઈ પણ ઉપદેશ અર્જુનને આપ્યા તેનો ગૂઢ અર્થ હતો. કૃષ્ણએ ધરતી ઉપર જન્મ જ મનુષ્યને જ્ઞાન આપવા માટે અને જન કલ્યાણ માટે લીધો હતો, એટલે જ તેમણે કૃષ્ણાવતારમાં નટખટ લીલાઓ દેખાડી, પણ જો ધ્યાનથી તેમની લીલાને સમજી વિચારીને જોઈએ તો તેનો ઊંડો અર્થ નીકળે છે.

કૃષ્ણએ રુક્મણિ સાથે લગ્ન શા માટે કર્યા? કૃષ્ણ તો રાધાને પ્રેમ કરતા હતા તો પછી રુક્મણિ કેમ? રાધા અને રુક્મણિ બંને ઉંમરમાં કૃષ્ણ કરતાં મોટા હતાં. આજકાલ પણ આ એક પ્રકારનો ટ્રેન્ડ બની ગયો છે. બીજું, આંતરજાતીય પ્રેમલગ્ન. કૃષ્ણએ આજથી હજારો વર્ષો પહેલાં જ આ વાતની ચોખવટ કરી દીધી હતી કે તેમાં કોઈ વાંધો નથી. છોકરી ઉંમરમાં મોટી હોય તો પણ ચાલે અને બીજા પ્રદેશની હોય તો પણ ચાલે તેમાં કોઈ વાંધો નથી. બસ, પતિ-પત્નીના આપસી વિચારોનો મનમેળ હોવો ખૂબ જરૂરી છે અને એકબીજાની ભાવનાને સમજી તેની કદર કરવાની સૂઝબૂઝ હોવી જોઈએ.

ઈતિહાસ પ્રમાણે રામચરિત માનસના બાલકાંડ પ્રમાણે એક વખત વિષ્ણુજીએ

નારદજી સાથે કપટ કર્યું હતું. તેમણે નારદજીને પોતાનું સ્વરૂપ આપવાના બદલે વાનરનું સ્વરૂપ આપી દીધું હતું, જેના કારણે લક્ષ્મીજીના સ્વયંવરમાં તેઓ હાંસીના પાત્ર બન્યા હતા અને તેમના મનમાં લક્ષ્મીજી સાથે લગ્ન કરવાના અભરખા મનમાં ને મનમાં જ રહી ગયા હતા. પછી નારદજી કોપાયમાન થઈને સીધા વૈકુંઠ પહોંચી ગયા અને વિષ્ણુજીને ‘પત્ની વિયોગ સહન કરવો પડશે’ એવો શ્રાપ આપી દીધો. નારદજીના આ શ્રાપના કારણે જ રામાવતારમાં ભગવાન રામચંદ્રને સીતાનો વિયોગ અને કૃષ્ણાવતારમાં રાધાનો વિયોગ સહન કરવો પડ્યો હતો.

અમુક વિદ્વાનો એવું પણ માને છે કે રાધા નામની કોઈ સ્ત્રી જ ન હતી. રુક્મણિ જ રાધા હતી. રાધા અને રુક્મણિ બંને ઉંમરમાં કૃષ્ણ કરતાં મોટાં હતાં. શ્રીકૃષ્ણનાં લગ્ન રુક્મણિ સાથે થયાં એટલે જાણે રાધા સાથે જ થયાં. રાધાનું અલગ કોઈ અસ્તિત્વ નથી. રાધાજીને નારદજીના શ્રાપના કારણે વિરહ સહન કરવો પડ્યો અને રુક્મણિ સાથે કૃષ્ણને લગ્ન કર્યાં. રાધા અને રુક્મણિ બંને જ લક્ષ્મીજીના અંશ છે, એવું પણ કહેવાય છે.

શ્રીકૃષ્ણ અને રુક્મણિ કેવી રીતે મળ્યાં? - દ્વારકામાં રહેતા ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ અને બલરામ બંને ભાઈઓની ખ્યાતિ અને પરાક્રમ

દૂર-દૂર સુધી ફેલાયેલા હતા. તે સમયે વિદર્ભ દેશમાં ભીષ્મક નામનો એક પરમ તેજસ્વી અને સદ્ગુણી રાજા રાજ્ય કરતો હતો. કુંડિનપુર એની રાજધાની હતી. તેમને પાંચ દીકરા અને એક દીકરી હતી. દીકરીમાં લક્ષ્મી સમાન જ દિવ્ય લક્ષણ હતાં. એટલે લોકો તેને ‘લક્ષ્મીસ્વરૂપા’ પણ કહેતાં. રુક્મણિ પરણવા લાયક થઈ ત્યારે પિતા ભીષ્મકને તેનાં લગ્નની ચિંતા થઈ. રુક્મણિ પાસે જે પણ લોકો આવતા-જતા હતા તે બધા શ્રીકૃષ્ણના વખાણ કરતા થાકતા ન હતા અને કહેતા કે તે અલૌકિક પુરુષ છે, આ ધરતી ઉપર તેની સરખામણીમાં કોઈ અન્ય ન આવી શકે. બસ, ત્યારથી જ શ્રીકૃષ્ણની સુંદરતા અને ગુણો પર મોહિત થઈને રુક્મણિએ મનોમન નક્કી કરી લીધું કે તે પરણશે તો ફક્ત કૃષ્ણને જ અન્યથા લગ્ન નહીં કરે.

બીજી બાજુ, શ્રીકૃષ્ણએ પણ રુક્મણિ વિશે સાંભળ્યું હતું કે તે, સ્વરૂપવાન છે અને સુલક્ષણી છે. ભીષ્મક રાજાનો મોટો પુત્ર રુક્મી શ્રીકૃષ્ણથી શત્રુતા રાખતો હતો. તે પોતાની બહેન રુક્મણિનાં લગ્ન શિશુપાલ સાથે કરવા ઈચ્છતો હતો, કારણ કે શિશુપાલ પણ શ્રીકૃષ્ણ સાથે વેર રાખતો હતો. ભીષ્મકે પોતાના મોટા પુત્રની ઈચ્છાનુસાર પુત્રી રુક્મણિના લગ્ન શિશુપાલ સાથે નક્કી કરી નાંખ્યા અને શિશુપાલને સંદેશો મોકલાવીને લગ્નની તારીખ પણ કઢાવી લીધી. રુક્મણિને જ્યારે આ વાતની ખબર પડી ત્યારે તે દુઃખી થઈ ગઈ, પણ તેને પોતાના મનની વાત કૃષ્ણને જણાવવા માટે એક બ્રાહ્મણ મારફત સંદેશો દ્વારકા મોકલાવ્યો.

અમુક વિદ્વાનો એવું પણ માને છે કે રાધા નામની કોઈ સ્ત્રી જ ન હતી. રુક્મણિ જ રાધા હતી. રાધા અને રુક્મણિ બંને ઉંમરમાં કૃષ્ણ કરતાં મોટાં હતાં

રુક્મણિએ લખ્યું હતું કે, ‘હે નંદ-નંદન! મેં આપને જ પતિના રૂપમાં સ્વીકાર કર્યા છે. હું આપના સિવાય અન્ય કોઈ પુરુષ સાથે લગ્ન નથી કરી શકતી. મારા પિતા મારી ઈચ્છા વિરુદ્ધ મારાં લગ્ન શિશુપાલ સાથે કરવા માગે છે. લગ્નની તારીખ પણ નક્કી થઈ ગઈ છે. અમારા કુળમાં રિવાજ છે કે લગ્ન પહેલાં દીકરીએ એક વખત બહાર ગિરિજા મંદિરે દર્શન કરવા જવું પડે છે. હું પણ તે દિવસે તૈયાર થઈને લગ્ન પહેલાં એક વખત ગિરિજાના મંદિરે દર્શન માટે જઈશ. મારી ઈચ્છા છે કે તમે ત્યાં આવો અને મને પત્ની તરીકે સ્વીકારો. જો તમે ત્યાં નહીં આવો તો હું મારા પ્રાણ ત્યાં જ ત્યાગી દઈશ.’ રુક્મણિનો સંદેશ વાંચીને ભગવાન શ્રીકૃષ્ણ તરત જ રથ પર સવાર થઈને કુંડિનપુર જવી નીકળી પડ્યા. તેમણે રુક્મણિના દૂત બ્રાહ્મણને પણ રથ પર બેસાડી લીધા. શ્રીકૃષ્ણના કુંડિનપુર રવાના થવાના સમાચાર જ્યારે બલરામને મળ્યા તો તેમને ચિંતા થઈ કે કૃષ્ણ એકલો જ નીકળી પડ્યો છે, એટલે તેઓ પણ પાછળ-પાછળ યાદવોની સેના લઈને નીકળી પડ્યા.

બીજી બાજુ, ભીષ્મકના સમાચાર મેળવીને શિશુપાલ રાજ્યભુશી વરઘોડો લઈને કુંડિનપુર જવા નીકળી પડ્યો હતો. શિશુપાલના વરઘોડામાં જરાસંધ, પૌંડ્રક,

શાલ્વ અને વક્રનેત્ર વગેરે અનેક રાજા પોત-પોતાની સેનાઓ લઈને સાથે હતા. તે બધા રાજા કૃષ્ણ સાથે શત્રુતા રાખતા હતા. લગ્નના દિવસે આખું નગર શણગારવામાં આવ્યું હતું. ચારેકોર મંગળ ગાન અને શરણાઈઓ સંભળાઈ રહી હતી. નગરવાસીઓને શ્રીકૃષ્ણ અને બલરામના આગમનના પણ સમાચાર મળ્યા અને તેઓ મનોમન વિચારતા હતા કે જો રુક્મણિનાં લગ્ન કૃષ્ણ સાથે થયાં હોત તો સારું થાત, કારણ કે એ જ એના માટે યોગ્ય વર છે.

સાંજનો સમય હતો, રુક્મણિ પણ ઉદાસ મને તૈયાર થઈને ગિરિજા મંદિરે દર્શન જવા નીકળી, તેની સાથે તેની સખીઓ અને અંગરક્ષકો પણ હતા. બ્રાહ્મણના કોઈ સમાચાર ન મેળવવાથી તે દુઃખી હતી. મંદિરમાં માની પૂજા કરતા રુક્મણિએ પ્રાર્થના કરી કે, ‘હે મા, તમે જગદંબા છો, મારી ઈચ્છા પૂર્ણ કરો. હું શ્રીકૃષ્ણ સિવાય અન્ય કોઈ પુરુષ સાથે લગ્ન નથી કરવા માગતી.’ રુક્મણિએ મંદિરથી બહાર નીકળતાં જ બ્રાહ્મણને જોયો અને ખુશ થઈ ગઈ, કે જાણે કૃષ્ણએ તેની વાત સ્વીકારી લીધી છે. હજી તે કાંઈ વિચારે તે પહેલાં જ કૃષ્ણ પોતાના રથ ઉપર સવાર થઈને ઝડપથી ત્યાં આવ્યા, તેમણે રુક્મણિનો હાથ પકડીને પોતાના રથ ઉપર ખેંચી લીધી અને વાયુ વેગે ત્યાંથી પસાર થઈ ગયા, પળવારમાં બધા જોતાં

જ રહી ગયા કે રુક્મણિ ક્યાં ગઈ. અંગરક્ષકો પણ કાંઈ ન કરી શક્યા. કુંડિનપુરમાં ચારેકોર હાહાકાર મચી ગયો કે શ્રીકૃષ્ણ રુક્મણિનું અપહરણ કરીને તેને દ્વારકા લઈ ગયા છે. શિશુપાલને જ્યારે આ સમાચાર મળ્યા તો તે ગુસ્સે થઈ ગયો અને પોતાના મિત્ર રાજાઓની સેના લઈને તેણે શ્રીકૃષ્ણનો પીછો કર્યો, પણ વયમાં જ બલરામે પોતાની યદુવંશી સેના સાથે તેને રોકી લીધો. ભયંકર યુદ્ધ થયું. બલરામ અને યદુવંશીઓએ વીરતા સાથે લડીને શિશુપાલ અને તેના મિત્રોની સેનાને ધ્વસ્ત કરી નાંખી. પરિણામે શિશુપાલે નિરાશ થઈને કુંડિનપુર પરત ગયો. રુક્મી તે જોઈને ખૂબ જ ગુસ્સામાં આવી ગયો. તે પાછો પોતાની વિશાળ સેના લઈને શ્રીકૃષ્ણ સાથે લડવા નીકળી પડ્યો અને તેણે પ્રતિજ્ઞા લીધી કે તે કુંડિનપુર પરત શ્રીકૃષ્ણને બંદી બનાવીને જ આવશે અન્યથા નહીં આવે. શ્રીકૃષ્ણ અને રુક્મીનું પણ ખૂબ જ ભયંકર યુદ્ધ થયું, રુક્મીને હરાવીને કૃષ્ણએ તેને પોતાના રથ સાથે બાંધી દીધો, પણ બલરામે વચ્ચે પડતાં કહ્યું કે, તે હવે આપણો સંબંધી કહેવાય એટલે તેની સાથે આવો વ્યવહાર વાજબી ન ગણાય. અંતે મોટાભાઈની વાતને માન આપતાં કૃષ્ણએ રુક્મીને છોડી મૂક્યો, પણ રુક્મીને પોતે આપેલું વચન યાદ હતું એટલે તે યુદ્ધમાં હારીને પરત કુંડિનપુર ન ગયો અને રસ્તામાં જ નવું નગર વસાવીને રહેવા લાગ્યો. કહેવાય છે કે આજે પણ રુક્મીના વંશજો ત્યાં રહે છે.

શ્રીકૃષ્ણ પછી રુક્મણિને લઈને દ્વારકા પહોંચ્યા અને માધવપુર ઘેડમાં માધવરાયના મંદિરમાં જઈને તેમણે રુક્મણિ સાથે ધામધૂમથી લગ્ન કર્યા. આજ સુધી પાંચ દિવસ સુધી લગ્નની તૈયારીઓ ચાલે છે અને એટલી જ ધામધૂમથી લગ્નોત્સવ ઉજવાય છે. ગુજરાત સરકાર આ પવિત્ર સ્થળને પર્યટક સ્થળ તરીકે વિકસાવવા માગે છે જેથી દેશ-વિદેશના લોકો તેનો લાભ લઈ શકે. દ્વારકા - પોરબંદર - માધવપુર ઘેડ (ઘેડ- એટલે એ જગ્યા જ્યાં વરસાદનું પાણી ભરાઈ રહે છે અને ચોમાસા પછી વરસાદી પાણીથી આ વિસ્તારમાં ખેતી થાય છે.) - સાસણ ગીર - સોમનાથ એક ટૂરિસ્ટ સર્કિટ તરીકે વિકસિત થઈ શકે છે. માધવપુરમાં દરિયા કિનારો પણ લોકોના આકર્ષણનું કેન્દ્ર બની શકે છે. ગુજરાત ટૂરિઝમ અહીંયા કચ્છના રણની જેમ ટેન્ટ સિટી પણ વિકસિત કરવાનો પ્લાન ઘડી રહી છે. ■

માધવપુરમાં દરિયા કિનારો પણ લોકોના આકર્ષણનું કેન્દ્ર બની શકે છે. ગુજરાત ટૂરિઝમ અહીંયા કચ્છના રણની જેમ ટેન્ટ સિટી પણ વિકસિત કરવાનો પ્લાન ઘડી રહી છે

ગીરની નેસ સંસ્કૃતિને લાગી રહી છે ઝાંખપ

રબારી, ગઢવી, કાઠી ક્ષત્રિયો સહિતના લોકોથી અને તેમના ગામઠી પહેરવેશથી ગીર સોહામણુ લાગે છે. દરેક નેસની એક અલગ ખાસિયત છે. પરંતુ નેસન સંસ્કૃતિને ઝાંખપ લાગી રહી છે અને તેનું કારણ છે. સરકારી તંત્રની ઉદાસીનતા અને ગેરકાયદેસર બાંધકામ કરતાં લોકો.

ગીરમાં નેસની એક અલગ સંસ્કૃતિ છે. સાવજ જોયા, ગીર જોયું, પણ જો ત્યાંના નેસ ન જોયા તો મુલાકાત અધૂરી ગણાય. હાલ ઈસ્ટ અને વેસ્ટ બંને સાર્ઈડમાં ૭૫થી ૧૦૦ જેટલી નેસ છે, પરંતુ ક્રમશઃ તેની સંસ્કૃતિને ઝાંખપ આવી રહી છે. સિંહ પરિવારો સાથે તો તેમને મિત્રતા છે, પરંતુ સરકારની જંગલ નીતિ અને સ્થાનિક અધિકારીઓથી તેમને અનેક સમસ્યાઓ છે. સાસણ ગામથી સતાધારના જંગલ રસ્તે પ્રથમ વસવાટ દાધિયા નેસનો છે. સાસણથી ૩ કિલોમીટર હિરણ નદીને ઓળંગીને ત્યાં પહોંચાય છે.

કનકાઈ ચેકપોસ્ટથી આગળ વધતા જ માનવ વસાહતનો અવાજ સંભળાવા લાગે છે. ત્યાં પહોંચ્યા પછી સમસ્યાનો કકળાટ સંભળાવા લાગે છે! કરણા લખમણ યોપડા, પૂંજાભાઈ કરમટા, પીઠા રામા કરમટા, કરશનભાઈ, બાવનભાઈને મળવાનું થયું. તેઓએ જણાવ્યું કે, સરકારી ખાતાની નીતિ બિઝનેસમેનોને ગોળ અને અમને ખોળની નીતિ છે. ૧૫ વર્ષ પૂર્વે અહીં આવ્યા હોત તો એક પણ ગેસ્ટહાઉસ જોવા ન મળે, જ્યારે હાલ આસપાસમાં જ ૧૦૦થી વધુ હોટેલ્સ, ગેસ્ટહાઉસ, ફાર્મહાઉસ, રિસોર્ટની ભરમાર છે. બીજી તરફ અમે અહીં વર્ષોથી રહેતા હોવા છતાં મોબાઈલમાં ગીતો સાંભળવા હોય તો પણ ડરતાં-ડરતાં શરૂ કરવા પડે છે. મેંદરડાથી સાસણ થઈ તાલાળા સુધી બિઝનેસમેનો રૂપિયાની છોળો ઉડાવી રહ્યા છે, રાત્રે ડી.જે. સંગાથે પાર્ટીઓ થઈ રહી છે.

મેંદરડાથી સાસણ સુધી તો પાકો રસ્તો છે, પરંતુ જમણી તરફ જંગલના કાચા રસ્તે ગળકિયા

નેસ છે. લોકસાહિત્યનાં લખાણોમાં તેનો જાજરમાન ઈતિહાસ લખાયેલો છે. ત્યાંની મુલાકાત વેળાએ ઢોર ચારતા દેવાભાઈ, નેસમાં લખમણભાઈ મકવાણા, મેરામણભાઈ, પરેશ કોડિયાતર સાથે વાતચીત કરી. કુવાડિયા છોડ જાનવરો માટે ખતરનાક છે, જે છેલ્લા દસકામાં ગીરમાં ઊગી નીકળ્યા તેવું જાણવા મળ્યું. ૧૦ વર્ષ પૂર્વે ગીર ઘાસિયા મેદાનોથી સભર હતું. જેનું સ્થાન કુવાડિયાએ લઈ લીધું છે. ફોરેસ્ટ ડિપાર્ટમેન્ટ દ્વારા તેનો નિકાલ થાય તો સિંહ જેવા જાનવરોને બહાર નીકળી જવાની જરૂર રહેતી નથી.

ગીરમાં જેટલું મહત્વ એશિયાટિક લાયનનું છે, એટલું જ મહત્વ માલધારીઓ અને નેસડાનું છે. સિંહના ઘરને ગ્રહણ લાગ્યું છે. મુખ્ય રોડના કિનારે એક વાવ છે. સાસણ ગામ પહેલાની આ વાવ વાણિયાઓએ બંધાવી હતી, તેવું કહેવાય છે અને પછી માલઢોર સાથે વસવાટ થયો એટલે નેસનું નામ વાણિયાવાવ. વાવમાં અત્યારે પાણી નહોતું. વરજાંગભાઈ કોડિયાતર, લાલાભાઈ રબારીએ નેસ સંસ્કૃતિને લાગેલી ઝાંખપ વિષે જણાવ્યું કે, પહેલાના સમયમાં અમારા વડવાઓ જે હેરાનગતિ આવતી તે વેઠી લેતા હતા. જ્યારે હવે નવી પેઢી શિક્ષિત થઈ છે. કાયદા-કાનૂન જાણે છે. માટે કોઈ ઊંઠાં ભણાવીને અન્યાય કરે તો સામે બંડ પોકારે છે. હવે અમે પણ લડી લેવાના મૂડમાં છીએ. નેસ બચાવવા છે, ગીર બચાવવું છે, સાવજને બચાવવા છે.

કુવાડિયા વનસ્પતિ જેવી એક અન્ય વનસ્પતિને સ્થાનિકો બાપસી-એન્ટેના કહે છે. જેનાથી તેમના જાનવરો બીમાર પડે છે, મૃત્યુ પામે છે. સિંહને તો કેન્સર થતું હોવાનો મત છે. માલઢોર બચે નહીં, તો નેસડા પણ બચશે નહીં. ફોરેસ્ટના માણસો આવી જંગલને નુકસાનકારક વનસ્પતિ રોડ કાંઠે-કાંઠેથી કાઢી જાય છે અને કાગળ ઉપર દર્શાવી દેવાય છે, જ્યારે ઊંડે જંગલમાં કંઈ કામ થતું નથી. એટલે ગીરનું હીર હણાઈ રહ્યું છે. અમૃતવેલ નેસના દુલાભાઈએ કહ્યું કે, વીજળીનો તો ઉપયોગ કરી શકાતો નથી તેમ જ બાંધકામની પણ મનાઈ હોવાથી ભગવાન-માતાજીની દેરી બનાવી હોય તો તે પણ તોડી પડાય છે. જોકે લાઈટ માટે તો હવે ગીરના દરેક નેસમાં સોલર પેનલ જોઈ શકાય

છે. આધુનિક જીવનશૈલીના કારણે અંધકારમય જીવનમાં થોડોઘણો પ્રકાશ જરૂર ફેલાયો છે.

રબારી, ગઢવી, કાઠી ક્ષત્રિયો સહિતના લોકોથી અને તેમના ગામઠી પહેરવેશથી ગીર સોહામણુ લાગે છે. દરેક નેસની એક અલગ ખાસિયત છે. પશુપાલન જ તેમનો મુખ્ય વ્યવસાય હોવાથી ત્યાંના માવાથી બનતા પેંડાની જિયાફત માણવા જેવી છે. સૂર્યોદય પહેલાં અને સૂર્યાસ્ત પછી ગીરના જંગલમાં પ્રવેશની મનાઈ હોવાથી પરગામના કોઈ મહેમાન અંધારામાં આવી પડે તો નેસવાસીઓને ખરી તકલીફ પડે છે. જંગલ ખાતાના કર્મચારીઓ અંદર જવા દેતા નથી. પરિણામે હવે મોબાઈલના કારણે મે'માન કોલ કરી નેસમાંથી યજમાનને બોલાવે છે અને ત્યાર બાદ મહેમાન ઘર સુધી પહોંચી શકે છે. કેટલાક નિયમો જંગલના નીતિ-નિયમો માટે જરૂરી છે, તે વાત પણ સાચી છે, પરંતુ 'સમરથ કો નહીં દોષ ગોસાઈ' તેમ જે ધનાઢ્યો સમર્થ છે તે ફાર્મિલાઉસ, રિસોર્ટવાળા ગેરકાયદેસરો માટે કોઈ નિયમો કેમ લાગુ પડતા નથી તેવો બળાપો કાઢી રહ્યા છે. ■

શબ્દ સફર-૧૩૪

૧	૨	૩			૪	૫	૬	
૭					૮			
				૯			૧૦	૧૧
			૧૨			૧૩		
	૧૪				૧૫		૧૬	
૧૭					૧૮			
	૧૯	૨૦		૨૧			૨૨	૨૩
૨૪				૨૫			૨૬	
	૨૭							

આડી ચાવી

૦૧. એક જીવલેણ વાઈરસ (૩)
૦૪. વિષાણુ જેવા ચેપનું અન્ય વ્યક્તિમાં ફેલાવું તે, ઈન્ફેક્શન (૪)
૦૭. ગણપતિ, વિઘ્નહર્તા (૪)
૦૮. મદદ (૩)
૦૯. પ્રહાર ઝીલવાનું એક સાધન (૨)
૧૦. ધુમ્મટ જેવા છત્રવાળું ઘોડા જોડેલું એક સાધન (૨)
૧૪. હિન્દુ ધર્મના ત્રણ મુખ્ય દેવ (૭)
૧૭. પરમતત્ત્વ, વેદ (૨)
૧૮. મોજૂદ કે તૈયાર હોવું તેવું (૩)
૧૯. ભોગ ભોગવનાર (૨)
૨૧. પરવા, દરકાર (૨)
૨૨. મા, જનની (૨)
૨૪. એક વનસ્પતિ તથા તેનું કંદ (૩)
૨૫. યુક્તિ, તદબીર (૨)
૨૬. 'પળ' શબ્દને ઊલટાવો (૨)
૨૭. નવત્વ, નવતા (૪)

ઊભી ચાવી

૦૧. એક વિષૂચિકા, કોલેરા (૪)
૦૨. નિત્ય, હંમેશ (૨)

૦૩. નાની હોડી (૩)

૦૪. અસંગત, કોમ્પ્લેક્સ (૩)
૦૫. શ્રેણી, હારમાળા (૨)
૦૬. રાશિચક્રમાંની દશમી રાશિ (૩)
૧૧. ઉત્પત્તિસ્થાન, પ્રારંભસ્થાન (૨)
૧૨. શુદ્ધ, પાવન (૩)
૧૩. થોડું, અલ્પ (૩)
૧૪. બ્રાહ્મણને જમાડવા તે (૫)
૧૫. મરકી, (ચેપી) વાવર-રોગ (૪)
૧૬. સંકોચશીલ (૪)
૨૦. ગીરવેલી વસ્તુ (૩)
૨૧. 'તાકાત' શબ્દને ઊલટાવો (૩)
૨૩. તપ કરનાર (૩)

- દેવેન્દ્ર મારૂ

શબ્દ સફર-૧૩૩

વિ	શા	મિ	ત્ર		દ	ધી	ચિ	
જ		રા	ય	તુ		ક	તા	ર
ય	ફ	ત		ગ	મ	વું		વિ
	પા				ગ			
ત્ર્યં			શી	લ		શ		ગા
બ	ર	સા	ત			ર		મ
કે	કા	વ	લ		દા	ત	ર	ડું
શ્ચ	સ	ન		પ્રે	ત		બ્બ	
ર			જ	મ	ણ	વા		ર

‘કોરોના-કહેર’ વચ્ચે

વિશ્વપ્રસિદ્ધ ચીની પ્રેમકથાની વાત...

વિશ્વપ્રસિદ્ધ ચાઇનીઝ નવલકથા ‘કુમારી તુ’ લેખક લિન યુટાંગની યશદા કૃતિ છે. વર્ષ ૧૯૫૨માં સૌ પહેલીવાર પ્રકાશિત થયેલી આ કૃતિને પ્રકાશકે આ કૃતિના અનુવાદક અને ગુજરાતી ભાષાને અનેકવિધ ભારતીય ભાષાઓમાંથી સરળ સ્પષ્ટ અને ચોખ્ખા અનુવાદ આપનારા નવનીતલાલ મદ્રાસીની જન્મશતાબ્દી નિમિત્તે પુનર્મુદ્રિત કરી છે. નવનીતભાઈએ તમિળમાંથી ૩૦, મલયાલમમાંથી ૮, કન્નડમાંથી ૯, તેલુગુમાંથી ૧૦, ઉર્દૂમાંથી ૩, અંગ્રેજીમાંથી ૧૫, ઊડિયા-ડોગરી-હિન્દીમાંથી એક-એક અનુદિત કૃતિ આપવા સાથે ૧૦ મૌલિક કૃતિઓ તથા અન્યો સાથે ૮ સહલેખન પણ કર્યા છે. બિલકુલ શોખના સ્તરે, પોતાના માટે કરેલું આ કાર્ય એક અર્થમાં સમાજપયોગી કાર્ય પણ નીવડ્યું છે છતાં ગુજરાતી સાહિત્યમાં એની ઝાઝી નોંધ લેવાઈ નથી.

અત્યારે ચીનમાં પેદા થયેલો ‘કોરોના’ વાઈરસ વૈશ્વિક સ્તરે ત્રાહિમામ્ પોકારાવી રહ્યો છે ત્યારે આપણે જે લઘુનવલની વાત કરી રહ્યા છીએ એ, ચીની ભાષાના એક સમર્થ સર્જક લિન યુટાંગની લઘુનવલ ‘મીસ તુ’નો વિશ્વની અનેકવિધ ભાષાઓમાં અનુવાદ થયો છે. અનુવાદ માટે અંગ્રેજી પરથી થયેલા મરાઠી અનુવાદનો આધાર લેવામાં આવ્યો છે. ચીની ભાષા વિશ્વની અન્ય ભાષાઓની તુલનામાં લિપિ અને ઉચ્ચારણની દૃષ્ટિએ જુદી પડી જાય છે. એટલે એ ભાષામાં લખાયેલી કૃતિઓના બીજા ભાષામાં અનુવાદો સરળતાથી ઉપલબ્ધ હોતા નથી. આવી પરિસ્થિતિ વચ્ચે છેક ૧૯૫૨માં આ કૃતિનો અનુવાદ ગુજરાતીમાં આપવાનું કાર્ય કરનારા અનુવાદકને સલામ જ કરવા પડે.

કુલ ૧૪૨ પાનાંના પટલ પર પથરાયેલી આ કથામાં બે યુવાન હૈયાં શામિંગ અને કુમારી તુ વચ્ચેના તીવ્ર પ્રણય, તદ્દુજન્ય સંઘર્ષ અને કરુણ અંતની વાત છે. વાર્તાકથક દ્વારા કહેવાયેલી આ કથાનાં મુખ્ય પાત્રો શામિંગ અને કુમારી તુ ઉર્ફે વૈનિયાંગ વચ્ચે ઘણી મોટી

સામાજિક ખાઈ છે, કારણ કે શામિંગ ઉચ્ચ વર્ગના કમિશનરનો પુત્ર છે અને કુમારી તુ નગરની પ્રસિદ્ધ ગણિકા છે, જે એની માતા ગણાતી ‘બાઈ તુ’ સાથે રહે છે. કોઈક એક ક્ષણે આકસ્મિક મિલનથી આ બે યુવા હૈયાં વચ્ચે પ્રણયનો સંબંધ રચાય છે અને પછી એ સહજીવનનાં સપનાં સાથે લગ્ન કરવાના નિર્ણય તરફ આગળ વધે છે. જોકે હકીકતમાં એ શક્ય ન બનતાં પ્રેમીપંખીડા પોતાના જીવનનો કરુણ અંત આણે છે.

કથાની શરૂઆત વર્તમાનકાળથી થાય છે. નવવધૂના વેશમાં સજ્જ એક પ્રખ્યાત ગણિકાએ નદીમાં પડતું મૂક્યું અને લઘુનવલ શરૂ થાય છે. વાર્તાકથકને પણ આપઘાત પાછળનું કારણ જાણવામાં રસ પડે છે અને પછી આખો ઘટનાક્રમ ચાલે છે. રૂપવતી ગણિકા કુમારી તુને કાયમ માટે પોતાના ‘ઉપવસ્ત્ર’ તરીકે રાખવા ઈચ્છતો શ્રીમંત વેપારી મોં માંગી કિંમત ચૂકવવા તૈયાર હોય છે, પરંતુ શામિંગના પ્રેમમાં ડૂબી ગયેલી કુમારી તુ સ્પષ્ટ નનૈયો ભણે છે અને પ્રેમની વાર્તામાં સંઘર્ષબીજ રોપાય છે. શામિંગ મિત્ર દ્વારા એક હજાર ડોલર બાઈ તુને આપી,

કુમારી તુને છોડાવે છે. જોકે બીજા બાજુ વેપારી પ્રપંચ રચી શામિંગના ઘરે સંદેશો મોકલે છે કે એણે કુમારી તુને ખરીદી લીધી છે. આ બધા ઘટનાક્રમ વચ્ચે પ્રેમના પારખાં થતાં રહે છે.

કુમારી તુ વેપારી માવૂ ને કહે છે કે, ‘..તારી તુચ્છ સંપત્તિથી મને ખરીદી શકીશ એમ તું માનતો હતો, નહિ?..અમો પ્રેમીઓની જોડીમાં ભંગાણ પાડવા માટે તે ષડ્યંત્ર રચ્યું અને તને લાગે છે કે તેમાં તું સફળ થયો તે પણ હું જોઉં છું.’ (પા. ૧૩૬)

ભગ્નહૃદયી કુમારી તુ શામિંગને ઠપકો આપતાં કહે છે કે, ‘શામિંગ, મેં તમને મારું હૃદય, મારો આત્મા, મારું સર્વસ્વ અર્પણ કર્યું હતું. તમારી સાથે રહેવા માટે મેં આ બધું સહન કર્યું અને આટલે દૂર આવી..મેં તમારા પર ભરોસો મૂક્યો, પણ હવે મને લાગે છે કે તેમાં હું થાપ ખાઈ ગઈ છું. વધુ બીજું શું કહું?’ (પા. ૧૩૭) ..અને કુમારી તુ નદીમાં કૂદી પડે છે. તરવૈયાઓ એને બચાવવા આખી નદીમાં શોધ આદરે છે, પણ અંતે માત્ર એની વાદળી ઓઢણી આવે છે. કથાનો એક ભાગ અહીં પૂર્ણ થાય છે. કથાનો ઉત્તરાર્ધ બે દાયકા પછીના દૃશ્ય સાથે શરૂ થાય છે. વાર્તાકથકના ગામમાં કુમારી તુના સ્મરણાર્થે બંધાયેલા મંદિરમાં એક ભિક્ષુક જેવો જણ આવે છે. ઘાસની પથારીમાં સૂઈ જાય છે. અચાનક આગ લાગતાં ઘાસની પથારીમાં જ એ ભિક્ષુક પણ સળગી મરે છે.

ચીની ભાષાની હજુય લોકપ્રિય અને સતત વંચાતી રહેતી આ પ્રેમકથાનો જો કોઈ વિશેષ છે તો એ કે એનું ગુજરાતીમાં અવતરણ. કદાચ આ પહેલાં, ૧૯૫૨ પહેલાં, કોઈ ચીની કથા ગુજરાતી ભાષામાં આવી હોય એવું જણાતું નથી. જોકે, આ કથા સીધી ચીની કે એના અંગ્રેજી અનુવાદ પર નહીં, પરંતુ એના આધારે થયેલા મરાઠી અનુવાદ આધારિત છે. છતાં વિશ્વપ્રસિદ્ધ પ્રેમકથાને આપણી ભાષામાં સાત દાયકા પહેલાં આવી, વંચાઈ અને આજે ફરીથી પ્રકાશિત થઈ છે એ માટે એની સાથે સંકળાયેલા સૌ કોઈને અભિનંદન. ■

છેડો એકલતાનો રાગ...

કોલકાતા મહાનગરમાં દરરોજ કેટલી ટ્રેનોની અવરજવર છે, કેટલા મુસાફરોનાં પગલાં પડે છે, હાવડા બ્રિજ કેટલો ભાર દર મિનિટે ઉપાડે છે તે આંકડા વિક્રમ ધરાવે છે. બજારો, ગીચ રસ્તાઓ, ગલીઓ, વાહનો અને રાહદારીઓ વચ્ચે આ શહેર રાત્રિના થોડા કલાકો સિવાય ગિરદીમાં ગૂંચવાયેલું જ રહે છે. એક મહાન રોગને વકરીને ફેલાતાં રોકવા માટે એક જ ઉપાય હતો ‘લોક-આઉટ.’

કોરોના વાઈરસની ચોક્કસ દવા હજી વૈજ્ઞાનિકોને મળી નથી. ટીકા પણ બન્યા નથી. આ સંજોગોમાં તેના સંક્રમણને તોડી નાખવાનો કે તેના નેટવર્કને વિખેરી નાખવાનો એકમાત્ર ઈલાજ બાકી રહ્યો હતો જે અમલમાં મુકાઈ ગયો છે. પશ્ચિમ બંગાળ સાથે બાંગ્લાદેશની સરહદ વચ્ચે વાહનવ્યવહાર દરેક રીતે બંધ કરી દેવામાં આવ્યો હતો. હવે પાડોશી રાજ્યો વચ્ચે બસ અને ટ્રેન પણ બંધ કરી દેવામાં આવી છે. દૂરગામી ટ્રેનો પણ લગભગ બંધ છે. ૩૧ માર્ચ સુધી બંધ રહેશે, ભૂગર્ભમાં ચાલતી મેટ્રોરેલ પણ બંધ રહેશે.

પહેલાં વડાપ્રધાન નરેન્દ્ર મોદીની જનતા કફરુની અપીલ ત્યાર બાદ દરેક રાજ્યોના મુખ્યમંત્રીઓ સાથે વીડિયો કોન્ફરન્સ યોજાઈ તે પછી તબક્કાવાર મળતી સૂચનાઓના આધારે લોક-આઉટ થશે તે સ્પષ્ટ જણાતું હતું. જો કે એ વાતનું ખાસ ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે કે કોઈ અફરાતફરી ન થાય. લોકો જાગૃતિ દાખવે અને સમયસૂચકતા સમજી તેનું સમર્થન કરે.

દાર્જિલિંગ પ્રવાસીઓ માટે પહેલાં જ બંધ કરી દેવામાં આવ્યું હતું. જે મંદિરોમાં સવાર-સાંજ મેદની ઊમટતી હતી જેમ કે દક્ષિણેશ્વર, બેલુર મઠ, હવેલી, તારાપીઠ, માયાપુર, તારકેશ્વર, વૈકુંઠનારાયણ મંદિર સહિત તમામ દેવસ્થાનોમાં જાહેર દર્શન બંધ કરી દેવામાં આવ્યાં હતાં.

વ્યવસાય માટે આ કપરો સમય છે તે છતાં કાપડ બજારોનાં મંડળોએ સ્વૈચ્છિક ધોરણે તત્કાળ નિર્ણય લઈ દુકાનો બંધ રાખવાનો નિર્ણય લીધો. કોલકાતામાં રાજ્ય સરકારની લોક આઉટની ઘોષણાને પૂર્ણ સમર્થન આપ્યું. રાજ્ય સરકાર નાગરિકોને સ્વસ્થ અને સુરક્ષિત રાખવાના પ્રયાસરૂપે અનિવાર્ય સંજોગો સિવાય ઘરમાં જ રહેવાની અપીલ કરી રહી છે. નાગરિકો પણ હવે એકલતાનો

પ્રવાસીઓનું આગમન બંધ થયું હોવાથી વાહનવ્યવહાર સીમિત છે. જોવાલાયક સ્થળો બધાં બંધ છે. સાવચેતી માટે બંગાળી ફિલ્મો અને સિરિયલોનું આઉટડોર શૂટિંગ બંધ છે

અર્થ અને સંક્રમિત થવાથી બચવાનો આ માર્ગ અપનાવી ચૂક્યા છે. કોલકાતા, ઉપનગરો અને જે જિલ્લાઓમાં લોક-આઉટ જાહેર થયું છે ત્યાં દૂધ, રાશન, દવા અને જરૂરી ખાદ્ય સામાન મળે તે વ્યવસ્થા કરી છે. બિનજરૂરી અવરજવર ન થાય તે માટે પગલાં ભરવામાં આવ્યાં છે. બહારગામથી પ્રવાસીઓનું આગમન બંધ થયું હોવાથી વાહનવ્યવહાર સીમિત છે. જોવાલાયક સ્થળો બધાં બંધ છે. સાવચેતી માટે બંગાળી ફિલ્મો અને સિરિયલોનું આઉટડોર શૂટિંગ બંધ છે. કલાકારો અને શાસ્ત્રીય સંગીતના પંડિતો ઓનલાઈન મનોરંજન કરાવી રહ્યાં છે.

તબીબોની સલાહ ફોન પર મળી રહે છે. આ બાબત ‘અભિયાન’ને અનુભવી ડૉ. પ્રમોદ જસાણીએ જણાવ્યું કે, વર્તમાન સંજોગોમાં આ જીવલેણ બીમારી ન વકરે તે માટે સતર્ક રહેવું જોઈએ. બેદરકારી દુનિયાને ભારી પડી છે. જે ભલામણો આ મહામારીને અટકાવવા જરૂરી છે તે ચોક્કસ અમલમાં મૂકવી જોઈએ. શક્ય છે, આ રોગને ડામવા લાંબા સમય માટે સજાગ રહેવું પડે. ડૉ. વિરલ પારેખે ‘અભિયાન’ને કહ્યું કે, લોકોએ ઘરમાં અને સુરક્ષિત સંપર્કમાં રહેવું જોઈએ. માણસોથી અંતર રાખવા ઉપરાંત નિર્જીવ વસ્તુઓના કારણ વગરના સ્પર્શથી બચવું જોઈએ. જીવરક્ષા (કોલકાતા), ૧૦૮ જેવી ગુજરાતી સંસ્થાઓએ, સામાજિક કાર્યકર્તાઓએ નબળા વર્ગમાં વિનામૂલ્યે માસ્ક વિતરણ કરી સેવા કાર્ય ઉપાડ્યું છે. લોક-આઉટ દરમિયાન મૂંગા પશુઓને આહાર મળે તેવી અપીલ તેમણે સહુને કરી છે. આખા શહેરમાં નાગરિકો માટે જાહેર સૂચનાઓ મૂકવામાં આવી છે. અફવાઓ અને જૂઠા સમાચારોની અવગણના કરવા અનુરોધ કરવામાં આવ્યો છે.

કોલકાતામાં જ્યોતિષ શાસ્ત્રનો બહુ મહિમા છે. હસ્તરેખા અને જન્મકુંડળી જોઈ વરતારો ભાખનારા પણ ગ્રહોનું ગણિત માંડી ચૂક્યા છે. સામાન્ય મત એવો છે કે મે મહિના સુધી આ રોગ પર કાબૂ થઈ જશે.

જેમને ઈશ્વર પર ભરોસો છે તેઓ મંદિરની બહાર બંધ દરવાજે શ્રદ્ધા સાથે ટકોરા મારી વિનવી રહ્યાં છે, ‘મંગળ મંદિર ખોલો દયામય’ મહાનગરની એક પછી એક દિશા સૂમસામ થઈ રહી છે. અનુરાગના શહેરમાં એકલતાનો આલાપ છે, પણ તે જરૂરી છે. પાંચજન્મ ફૂંકાયા પછી યુદ્ધ થયું, ભારતમાં મહાભારત એ યુગ પરંપરા છે...! ■

ભુજમાં નિસર્ગ દેવતાની અનોખી પૂજા

આપણને સૌને પ્રકૃતિના ખોળે રમવું બહુ ગમે છે. ગમે તે તહેવાર હોય કે રજાના દિવસો મોટા ભાગના લોકો પ્રકૃતિના સાંનિધ્યમાં સમય વિતાવવા ઇચ્છતા હોય છે. નદી, તળાવ, દરિયા કિનારો કે ટેકરીઓ પર ટોળે ટોળાં ઊમટે છે, પરંતુ જે જગ્યા અને જે સૌંદર્ય જોઈને તેઓ અભિભૂત થાય છે, તેને તેઓ પરત જાય ત્યારે બદસ્તૂર કરી મૂકે છે.

લોકોની આવી ટેવ જોઈને ત્રાસેલા ભુજનાં યુવક- યુવતીઓએ નિસર્ગ દેવતાની અનોખી પૂજા કરવાનું વિચાર્યું અને સર્જાયું ‘નિષ્ઠા ધૃતિ પ્રકૃતિ’ ગ્રૂપ. સાતેક જેટલા યુવાઓએ રચેલા આ ગ્રૂપે પ્રકૃતિના ખોળે જે સ્થળોએ વધુ ને વધુ લોકો સમય વિતાવતા હોય તે સ્થળોએ સ્વચ્છતા કરવાનું શરૂ કર્યું. પ્રકૃતિ પ્રત્યે સમર્પિત એવા આ ગ્રૂપના

માત્ર સાત દોસ્તોએ જાતે સફાઈ કરવી શરૂ કરી, પરંતુ પછી બીજા લોકોને પણ પોતાના અભિયાનમાં જોડવા માટે ફેસબુક, ટ્વિટર, વોટ્સએપ અને ઇન્સ્ટાપેજ જેવા સોશિયલ મીડિયાનો સહારો લીધો.

આ ગ્રૂપના મેમ્બર નિરલ ઠક્કરના જણાવ્યા મુજબ, ‘અમારું ગ્રૂપ ૨૦થી ૨૫ વર્ષનાં યુવક- યુવતીઓનું છે. જેમાંના કોઈ અભ્યાસ કરે છે તો કોઈ નોકરી, પરંતુ બધા જ પ્રકૃતિને ચાહનારા છે. પ્લાસ્ટિકની થેલીઓ- બોટલો, તળાવમાં પધરાવાતી મૂર્તિઓ, નાળિયેર, ચૂંદડી વગેરેના કારણે પાણી અને પ્રકૃતિનો નાશ થાય છે. જો આપણે કુદરતને સાચવીશું, જાળવશું નહીં તો તે આપણને કઈ રીતે જાળવે? આથી જ અમે પ્રવાસીઓના માનીતા કુદરતી સૌંદર્યના ધામોમાં સફાઈ કરવાનું વિચાર્યું. પહેલા

તબક્કે માંડવી બીચ, ટપકેશ્વરી ટેકરી, ગંગેશ્વર અને હમીરસરની સફાઈ કરી છે. નજીકના ભવિષ્યમાં લોકોને પી.ઓ.પી.ની ગણપતિ કે અન્ય દેવી- દેવતારોની મૂર્તિઓ ન લાવવા સમજાવશું. આમ છતાં જો કોઈ પી.ઓ.પી.ની મૂર્તિ લાવે તો તેને પધરાવવા માટે એક કૃત્રિમ તળાવ બનાવશું અને લોકોને તેમાં મૂર્તિ વિસર્જન કરવા કહીશું.’

ભુજમાં સાતમ- આઠમનો મેળો હમીરસર તળાવના કાંઠે ભરાય છે. મેળા પહેલાં જ લગભગ ૭૦૦ કિલો જેટલો કચરો આ ગ્રૂપે તળાવમાંથી કાઢ્યો હતો. મેળા પછી ફરી વખત તળાવમાં પાણીની જગ્યાએ કચરો જમા થયો છે. આ ગ્રૂપ દ્વારા ફરી વખત તેની સફાઈ કરવામાં આવે છે. નગરપાલિકા તેની હદમાં આવતા વિસ્તારમાંથી આ ગ્રૂપે એકઠો કરેલો કચરો લઈ જાય છે અને બીજા વિસ્તારમાંથી ગ્રૂપના સભ્યો પોતે જ કચરાને ડમ્પિંગ સાઇટ સુધી પહોંચાડે છે.

જો લોકો પોતે જ ગમે ત્યાં કચરો ન ફેંકે તો પ્રાકૃતિક સૌંદર્યધામો દૂષિત ન થાય, આ બાબત લોકોમાં જાગૃતિ આવે તે માટે પણ આ ગ્રૂપ પ્રયત્નશીલ છે. ■

આખરે માંડવીના ટાવરના ડંકા સંભળાવા લાગ્યા

માંડવી અને તેનો ભિમાણી ટાવર પર્યટકોમાં વિખ્યાત છે. દૂર કૂટ ઊંચો ટાવર થોડાં વર્ષો પહેલાં તો આખા માંડવીમાં સહેલાઈથી જોઈ શકાતો હતો. નગરના ઝઝઝામા સ્થાપના દિનની પહેલાં આ ઘડિયાળ બંધ પડી હતી. ૧૯૬૦માં માંડવીના મનુભાઈ ભિમાણીએ તેમના પિતા કરસનદાસ ભિમાણીના સ્મરણાર્થે રૂ. ૩૫ હજારના ખર્ચે બનાવેલો આ ટાવર શહેરની શાન ગણાતો હતો. વર્ષ ૨૦૦૧ના ભૂકંપમાં ટાવર ક્ષતિગ્રસ્ત થયો અને ઘડિયાળ બંધ પડી.

ન.પા.એ આ માટે ત્રણથી ચાર વખત ટેન્ડરિંગ પ્રક્રિયા કરી, પરંતુ એક પણ કોન્ટ્રાક્ટર આગળ ન આવ્યા. આખરે માંડવીના કોન્ટ્રાક્ટર માવજીભાઈ પટેલે ટાવર રિપેર કરવાનું બીડું ઝડપ્યું. તેમણે

નગરપાલિકા અને દાતાના સહકારથી પોતાના કામદારોના વીમા ઉતરાવ્યા અને ટાવરનું રિપેરિંગ કર્યું. જૂની ઘડિયાળના બદલે દાતા મનુભાઈ ભિમાણીના પરિવાર દ્વારા જ ડિજિટલ ઘડિયાળ મૂકાઈ. આ ઘડિયાળ પણ પહેલાંના ઘડિયાળની જેમ જ દર કલાકે નગરજનોને જાગૃત કરવા ડંકા વગાડે છે. ટાવરને વીજળી પડવાથી કોઈ નુકસાની ન થાય તે માટે ખાસ પ્રકારનું અર્થિંગ પણ કરાયું છે. જે માટે ચાર મણ કોલસાની ભૂકી, ચાર મણ મીકું અને ત્રણ કિલો તાંબાની પ્લેટનો ઉપયોગ કરાયો છે.

ટાવરના દાતા એન્કર, લેખક અને ફિલ્મ નિર્માતા ‘મૈં સમય હૂં’ ફેમ હરીશ ભિમાણીના વડવા હોવાનું પણ કહેવાય છે. દાતા પરિવાર ટાવરનું પાંચ વર્ષ સુધી મેન્ટેનન્સ પણ કરશે. ■

તમારું વીક કેવું જશે?

૨૮ માર્ચથી ૩ એપ્રિલ ૨૦૨૦

મેષ (અ,લ,ઈ): સપ્તાહમાં સકારાત્મક પરિણામો મળતાં થાય. વડીલો તરફથી લાભ મળે. અધ્યાત્મ, મેડિટેશન તરફનો લગાવ વધે. લગ્નોત્સુક જાતકો માટે સમય શુભ ચાલી રહ્યો છે. સ્વાસ્થ્ય સુધરે.

વૃલા (ર,ત): સપ્તાહના સમયગાળામાં ઋતુગત વ્યાધિથી પરેશાન રહેશે. સ્વાસ્થ્ય બાબતે સાવચેતી રાખવી. લગ્નજીવનમાં વાદવિવાદના પ્રસંગો બને. ઘંઘાકીય કામકાજોમાં છેતરપિંડીના બનાવો બની શકે.

વૃષભ (બ,વ,ઉ): સપ્તાહમાં આપની પ્રતિષ્ઠામાં વૃદ્ધિ થાય. સામાજિક કાર્યોમાં ભાગ લઈ શકશો. પરિવારજનો સાથે અહમનો ટકરાવ થવાના પ્રસંગો બને. ગ્રહોનું પરિવર્તન શુભત્વમાં વૃદ્ધિ કરાવી શકે છે.

વૃશ્ચિક (ન,ય): સરકારી કાર્યોમાં સંકળાયેલા, સરકારી કોન્ટ્રાક્ટના કામકાજોમાં આર્થિક લાભ મળતા થાય. સમાજમાં માનપ્રતિષ્ઠા મળે તેવા પ્રસંગો બને. શત્રુઓ પર વિજય મેળવી શકશો. દામ્પત્યજીવનના સુખ માણી શકો.

મિથુન (ક,છ,ઘ): ઘંઘાકીય કામકાજોમાં લાભ મળતો થાય. મહિલા જાતકો માટે શુભ સમય ચાલી રહ્યો છે. મહત્વના નિર્ણયોમાં સફળતા મળે. અગાઉ કરેલાં કાર્યોનો લાભ મળતો થાય. આર્થિક સ્થિરતા બની રહે.

ધન (ભ,ફ,ધ,ટ): પરિવારજનો સાથેના સંબંધોમાં ખટરાગના પ્રસંગો બને. નાણાકીય વ્યવહારોમાં સાવચેતી રાખવી. શેર-સહાના કે લાલચના કિસ્સાઓમાં નુકસાની ભોગવવી પડે. આર્થિક ખર્ચાનું પ્રમાણ વધે.

કર્ક (સ,હ): સપ્તાહમાં વિદેશનાં કાર્યોમાં લાભ મળે. વિદેશ અભ્યાસ કરવા જવા માગતા વિદ્યાર્થી જાતકો માટે શ્રેષ્ઠ સમય છે. અવિવાહિત જાતકો માટે યોગ્ય પસંદગી માટે સમય શુભ છે. આર્થિક લાભ મળે.

મકર (ખ,જ): સપ્તાહના સમયગાળા દરમિયાન નોકરિયાત વર્ગ અને સરકારી અધિકારીઓ માટે લાભદાયી પુરવાર થશે. મહત્વના પ્રોજેક્ટ્સ પર સારાં પરિણામો મેળવી શકશો. મિત્રવર્તુળનો સાથ મળી રહે.

સિંહ (મ,ર): સમાજમાં માન-સન્માન મળતાં થાય. નોકરિયાત વર્ગને ઉપરી અધિકારીઓનો સાથ-સહકાર મળતો થાય. કલા-સાહિત્ય સાથે સંકળાયેલા જાતકોને સન્માન મળે. ભાગ્યનો સાથ મળતો રહે.

કુંભ (ગ,શ,સ,ષ): સપ્તાહની શરૂઆતના સમયમાં કાર્યોમાં વિઘ્નો આવી શકે છે. જીવનસાથીનો સહકાર તમામ રીતે મળી રહે. વેપારના કામકાજોમાં વિઘ્ન બાદ સફળતા મળી રહે. વડીલોની મદદ મળી રહે.

કન્યા (પ,ઠ,ણ): સપ્તાહમાં વિચારોની અસ્થિરતા બની રહે. મન ઉદ્વેગમાં રહે. નિર્ણયોમાં અસમંજસની પરિસ્થિતિ ઊભી થાય. વડીલોનું માર્ગદર્શન સલાહભરેલું રહેશે. વાણી-વર્તનમાં સંયમ અને સાવચેતી રાખવી.

મીન (દ,ચ,ઝ,થ): સપ્તાહના સમયગાળામાં મનમાં ઉદ્વેગ રહે. નવાં સાહસો હાલ પૂરતાં મુલતવી રાખવાં. કાનૂની કામકાજોમાં સાવચેતી રાખવી. ગૂઠ વિદ્યામાં રુચિ વધે. સ્વાસ્થ્યને લગતી ફરિયાદનું પ્રમાણ વધે.

સમસ્યા અને નિરાકરણ

પ્રશ્ન : હાલમાં મને નોકરી મળી છે, પરંતુ આ નોકરીમાં બહારગામ ટ્રાવેલિંગ કરવાનું સતત રહે છે, જેનાથી હું પરેશાન છું. હું મારી કરિયરમાં સ્થાયી ક્યારે થઈ શકીશ? મારી કુંડળીની વિગતો મોકલી છે. ઉપાય જણાવવા વિનંતી. - નીતિન પારેખ, વૂનાગઢ જવાબ - તમારો જન્મ વૃશ્ચિક લગ્નમાં થયો છે અને અક્રમેશ મંગલનો સ્વામી આઠમા ભાવમાં સ્થિત છે. તમારે ચિંતાનું કોઈ કારણ નથી. માર્ચ ૨૦૨૦થી પરિસ્થિતિમાં સુધારો થશે. ગ્રહોની નકારાત્મક અસર આપના પર થતી રહી છે, જેના નિવારણ માટે તાંબામાં અંકિત થયેલા કેતુના ચંત્રની પૂજા કરો. જમણા હાથની તર્જની આંગળી પર સોનામાં મટેલા પીળા નીલમ નંગવાળી વીંટી પહેરવાનું રાખો. નોકરીમાં પણ લાભ થશે અને કરિયરમાં તરક્કી કરી શકશો.

તમે પણ તમારી મૂંઝવતી સમસ્યાનું નિરાકરણ મેળવી શકો છો. પ્રશ્ન મોકલવાનું સરનામું : 'સમસ્યા અને નિરાકરણ', 'અભિયાન', સમભાવ હાઉસ, ચીફ જસ્ટિસ બંગલોની સામે, બોડકદેવ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૧૫. પ્રશ્ન મોકલતી વખતે જન્મનો સમય, સ્થળ, જન્મ તારીખ અને કુંડળી સાથે તુટક લાઈનવાળી આ કૂપન અવશ્ય બીડવી.

 GaneshaSpeaks.com

Your friend, astrologer & guide
FOR ASTROLOGY DIAL 55181*

અમે ઘાડ મારી!

બહુ દિવસોથી તો નહીં પણ બહુ મહિનાઓથી કે કદાચ બહુ વરસોથી ખરેખર જ અમારી પાસે બિલકુલ સમય નહોતો! અચાનક કોરોના નામના યમદૂતે સપનામાં આવીને અમને સમયના બે ઓપ્શન આપી દીધા. ‘થોડા દિવસ મારા સહારે જીવવું છે કે ઉપરથી લખાવી લાવ્યાં છો એટલું પૂરું કરવું છે?’ સાવ અજાણ્યા એવા કોરોનાના સવાલે અમને ગભરાવી દીધાં. આ વળી કોણ અમને પૂછનાર ને ડરાવનાર? જાગીને જોયું તો કોરોના દીસે નહીં, ઊંઘમાં અટપટા રોગ ભાસે! અરે બાપ રે! કુછ તો ગરબડ હૈ. અમે તરત ટીવી ચાલુ કર્યું. ઘરમાં હોઈએ ત્યારે બે જ મિત્ર મદદે આવે, ટીવી ને મોબાઈલ. (‘અમે એટલે હું’ એ હવે સમજવાની વાત છે, એટલે વધારે સમજાવતી નથી.)

ટીવીમાં તો કોરોનાનો હાહાકાર હતો ને કોરોનાનો કહેર હતો! અરેરે! આ મૂઝો તો રેલ, ભૂકંપ કે સુનામી કરતાંય ખતરનાક દેખાયો. આખી દુનિયાને એક સૂત્રે બાંધીને એણે તો સૌના શ્વાસ અધ્ધર કરી દીધા ને વળી રોજની હજારો જાનને પોતાની ઝોળીમાં પણ નાંખતો રહ્યો. તૈયાર તો એટલો સરસ થઈને આવેલો કે એના દેખાવ પર દુનિયા મોહી પડી, પણ એ નિર્મોહી ક્યાં કોઈને ગણકારે એવો હતો? જ્યાં જ્યાં લોકોને એણે બેદરકાર જોયા ત્યાં ત્યાં એ પોતાનો થપ્પો લગાવતો નીકળી જ ગયો. બહુ ઝડપી ભાઈ આ તો. કામની એટલી પણ શી ઉતાવળ? જરા કોઈ સિગ્નલ આપતે, લોકોને ગભરાવવાના શરૂ કરતે અને ડોક્ટરોને કે સરકારને થોડી તો તૈયારીનો સમય આપતે ને? ના, આ તો ભઈ બહુ જિદ્દી. પોતાની મરજીમાં આવે તે જ કરે. સેના તો એટલી મોટી નહોતો લાવ્યો, પણ એના ગણિતથી ભલભલા ખેરખાં અચંબિત થઈ ગયા! વગર ગણગણ્યે કે વગર કેલ્ક્યુલેટરે દુનિયાના દેશોની બેદરકારીની સામે આંકડા લખતો ગયો. લોકો કોઈ દિવસ નહોતા ગભરાયા એટલા આ રોના-ધોના કરાવતા કોરોનાની અસરે એકાદ છોક કે ઉધરસના હળવા ઠહકાથીય કાન સરવા કરતા થઈ ગયા.

ખેર, જાગૃત નાગરિક તરીકે અમેય (અહીં અમે બંનેએ) ચોવીસે કલાક ટીવી ચાલુ રાખીને કોરોનાના ઈતિહાસ, ભૂગોળ ને ગણિત, વિજ્ઞાન સમજી લીધાંનો દાવો એકમેક આગળ કર્યો.

‘આપણે અ’વે સિનિયર સિટીઝન છે.’ મેં કહ્યું.

‘તો? આજે ખબર પડી? તને તો ગમતું નીં ઊતુ પણ એ તો દરેકે બનવું જ પડે.’

‘તો કંઈ નીં, આપણને જલદી ચેપ લાગે.’ મેં એમને બીવડાવ્યા.

‘એ તો મેં હો ટીવીમાં જોયું ને હાંભઈરુ હો. મને એમ કે તું કોઈ નવી વાત કે’વાની ઓહે.’

‘હા, એટલે કે અ’વેથી આપણુ ઘરની બહાર નીકરવાનું તદ્દન બંધ. કોઈ ખાસ કામ ઓ’ય

તો જ આજુબાજુના કોઈને બોલાવીને કરાવી લેવાનું, એટલિસ્ટ પંદર દા’ડા તો ઘરમાં જ રે’વાનું હું?’

‘આ હો મેં હાંભઈરુ. બીજું કંઈ?’

‘અ’વે મારે તમને મોં ફોડીને જ કે’વું પડવાનું કે ભઈ તમે ગુપચુપ પાન, બીડી કે સિગરેટ લેવા ઊપડી નો જતા. પોલીસ ડંડાવારી કરતી છે અવે તો. મારાથી ટીવીમાં તમને ડંડા ખાતા નીં જોવાહે. ઊઠબેહ તો તમારાથી થહે નીં એટલે ડંડાવારી જ કરહે જોજો.’

‘ઓહોહો! તું તો જાણે મિસિસ હરિશ્ચન્દ્ર કેમ? કેથ્થે નથી જવાનું ક’ઈને મને બી’વડાવે તે તું જ હવારમાં વે’લ્લી ચાલવા નીકરી પડહે જોજે, પણ માતાજી મારા પર મે’રબાની કરજો. તમને તો પોલીસ આ’થ નીં લગાડહે પણ ટીવીમાં તમને બબડહે તે એમ તો મને જોવાની બો મજા પડહે, પણ હરમથી મારું માથું નીચું થાય તે તમને ગમતું ઓ’ય તો જજો હવારમાં બેનપણા હાથે ભટકવા.’

આ તો બેઉંએ એકબીજાની ધોલાઈ કરી લાખી! અ’વે? આખરે મેં જ પહેલ કરી.

ઓહોહો! તું તો જાણે મિસિસ હરિશ્ચન્દ્ર કેમ? કેથ્થે નથી જવાનું ક’ઈને મને બી’વડાવે તે તું જ હવારમાં વે’લ્લી ચાલવા નીકરી પડહે જોજે.

‘હારુ ચાલો, ઉંહો ઘરની બા’ર નીં નીકરા ને તમે હો બા’ર નીં નીકરતા બસ? એટલા પંદર દા’ડા આપણે ઘરમાં રેહું તો કંઈ મરી ઓછા જવાના? બા’ર નીકરીએ ને કદાચ પેલો આપણી હાથે હાથે જો આપણા ઘરમાં જ આવી રી’યો તો કાયમ માટે જ આપણે ઘરની બા’ર હું આ દુનિયાની બા’ર જ નીકરી જહું. એના કરતાં તો હારુ ને કે આપણે જ ઘરમાં આવી ખાટીમીઠી કચકચ કરી લેહું. કંટારહું ત્યારે ટીવી જોહું ને ટીવીથી કંટારહું તો થોડી ખટપટ કરી મૂકહું. તમે પેલું વાજું વગાડતાં તે કાં મૂકેલું કંઈ યાદ છે? બેઠાં બેઠાં વગાઈડા કરજો નીં, એટલે બીડી સિગરેટની યાદ જ ની આવહે ને ઉં ઘરમાં આંટા મારી લેવા એટલે રોજનું ચલાઈ જહે મારુ. હું કે’ઓ?’

‘તું જેમ કે’ય તેમ.’ વાહ! પે’લ્લી વાર આવું હાંભઈરુ..! ■

કોરોનાનો કાળો કે'ર (કહેર)

ચીનના વુહાન શહેરમાં જેનું ઉદ્દગમસ્થાન છે એવા કોરોના નામના વાઈરસે આજે આખા વિશ્વને હચમચાવી નાખ્યું છે. અત્યારે ચોરે અને ચૌટે, અખબાર અને ટી.વી., સેલફોન અને કોમ્પ્યુટર જ્યાં જુઓ ત્યાં બસ એક જ ચર્ચા ચાલે છે અને તે કોરોના, કોરોના અને કોરોના જ છે.

કોરોનાથી સાવચેત રહેવું જોઈએ તે અત્યંત જરૂરી છે, પણ આપણે જેટલા ગભરાઈ ગયા છીએ એટલા બધા ગભરાઈ જવાની પણ જરૂર નથી. લોકો પાંચ રૂપિયાના માસ્ક પચીસ રૂપિયામાં ખરીદે છે જ્યારે વાસ્તવિકતા એ છે કે યુવાન અને નીરોગી લોકોને માસ્ક પહેરવાની જરૂર જ નથી. લોકો સો રૂપિયાની સેનેટાઈઝરની બોટલ બે હજારમાં ખરીદે તો એ મૂર્ખામી નથી તો બીજું શું છે? આપણે ભાગ્યશાળી છીએ કે આ લખાય છે ત્યાં સુધીમાં ગુજરાતમાં કોરોનાનો એક પણ કેસ પોઝિટિવ આવ્યો નથી. એમ કહેવાય છે કે ગરમી વધશે એટલે કોરોના વાઈરસ આપોઆપ ખતમ થઈ જશે. આખું વિશ્વ નીરોગી બને એવી પ્રભુપ્રાર્થના.

‘શું વિચારો છો?’ પત્નીએ રસોડામાંથી દીવાનખંડમાં પ્રવેશતા જ પ્રશ્ન ઊભો કર્યો. આમ પણ પ્રશ્નો ઊભા કરવામાં એમની હથોટી છે. અમારો દીવાનખંડ એટલે આઠ-બાય દસનો ઓરડો. અમુક અમીરોના બાથરૂમ અમારા દીવાનખંડ કરતાં મોટી સાઈઝના હોય છે.

‘તમને પૂછું છું. શું વિચારો છો?’ જૂનો પ્રશ્ન ફરી ઊભો થયો.

‘મને સૈફઅલી ખાનની દયા આવે છે.’ અમે કહ્યું.

‘કેમ?’

‘એ બિચારો અત્યાર સુધી કરીનાથી જ ડરતો હતો જ્યારે હવે કોરોનાથી પણ ડરતો હશે.’ અમે ચોખવટ કરી.

‘એમને કોરોનાથી તો વધારે સમય ડરવું પડશે નહીં, કારણ કોરોના બહુ ટકે એ વાતમાં માલ નથી.’ પત્ની બોલ્યાં.

‘કેમ?’ અમે સખુશી પૂછ્યું.

‘કારણ મેઈડ ઈન ચાઈના છે.’

‘થોડાં વરસો પહેલાં ચાઈનાના

પ્રેસિડન્ટ શી જિનપિંગ અમદાવાદ આવ્યા હતા.’

‘જ્યારથી વડનગરવાળા નરેન્દ્રભાઈ વડાપ્રધાન થયા છે ત્યારથી બધા દેશોના પ્રમુખોને દિલ્હી કરતાં અમદાવાદ વધુ ગમે છે. થોડા દિવસ પહેલાં જ ટ્રમ્પકાકા ન આવ્યા?’

‘તારે ક્યાંથી કાકા થયા? ટ્રમ્પ મારા પરમ પૂજ્ય સસરાના લઘુબંધુ નથી.’ અમે છણકો કર્યો.

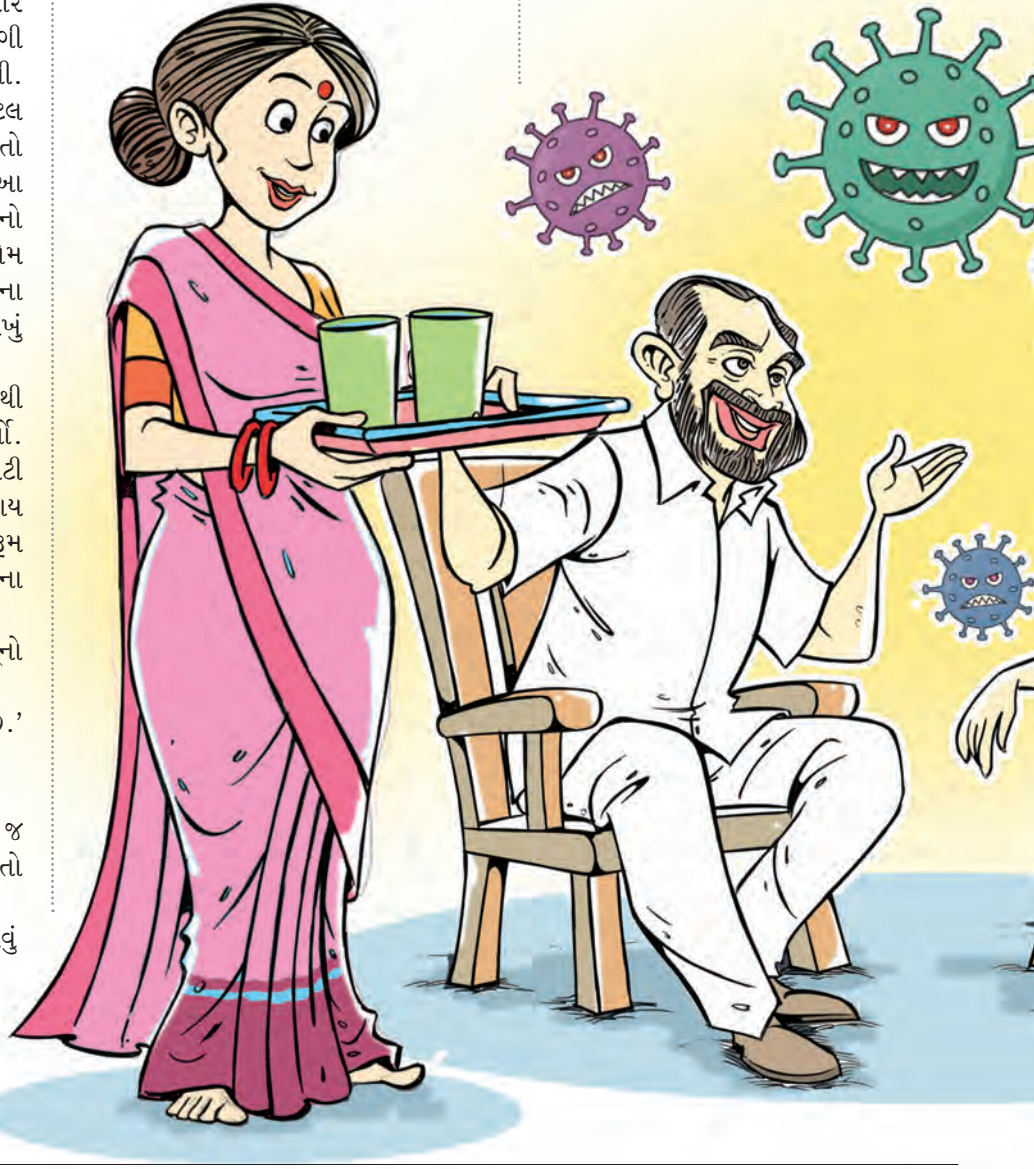
‘તમારા સસરાના ભાઈ નથી તો મારા

સસરાના ભાઈ હશે, બસ? તમે જિનપિંગની વાત કરો.’

‘મેં અંબાલાલને કહ્યું કે ચાઈનાના પ્રમુખ આવ્યા છે તો સાલો મોઢું બગાડીને બોલ્યો કે, ચાઈનાના બોલાવ્યા એના કરતાં ઓરિજિનલ બોલાવ્યા હોત તો સારું હતું.’ અમે શ્વાસ લેવા ઊભા રહ્યા.

‘કોરોના પણ મેઈડ ઈન ચાઈના છે, પણ ડુલ્કિડેટ વાઈરસ નથી. ઓરિજિનલ જીવલેણ વાઈરસ છે.’

‘એનાથી ફાટી પડવાની જરાય

હસતાં રહેજો રાજ

જરૂર નથી.’ અમે કહ્યું.

‘કોનાથી ફાટી પડવાની જરાય જરૂર નથી?’ અંબાલાલે મારા ઘરમાં પ્રવેશ સાથે જ સવાલ ઊભો કર્યો.

‘તારી.’

‘મારાથી આમ પણ કોઈ ફાટી પડે તેમ નથી.’

‘કેમ કાલે દેખાયો નહીં?’

‘કાલે સવારે થોડીવાર મને કોરોના થયો હતો.’

‘હું...?’ અમારાથી રાડ ફાટી ગઈ.

‘કોરોના મતલબ માથાનો દુઃખાવો થયો હતો. અત્યારે કોરોના આખી દુનિયા માટે હેડેક થઈ ગયો છે.’ અંબાલાલે ચોખવટ કરી.

‘જો અંબાલાલ, હિન્દુઓ સદીઓથી બે હાથ જોડીને નમસ્તે, પ્રણામ, સુપ્રભાતમ્ અથવા વંદન બોલે છે. હિન્દુઓ હાથ મિલાવવાને બદલે હાથ જોડતાં ત્યારે નોનહિન્દુઓ અને નોનએશિયનો હિન્દુઓની

મુદ્રા ઉપર હસતાં હતા. આજે અમેરિકાના પ્રેસિડન્ટ પણ બે હાથ

‘તમે આખો દિવસ હાથ ધૂઓ છો. ખાલી હાથ ઘોવા ફરતાં દરેક વખતે હાથ સાથે એકાદ વાસણ કે એકાદ કપડું ઘોતા જાવ તો મને કેટલો બધો ટેકો થાય?’

જોડીને નમસ્તે કરે છે.’

‘સાવ સાચી વાત.’

‘હિન્દુઓ પર્વતો, નદીઓ, વૃક્ષો અને જાનવરની પૂજા કરતા અને માંસાહારથી દૂર રહેતા ત્યારે માંસાહારીઓ હિન્દુઓને શાકાહારી જાનવર કહીને મઝાક કરતા હતા એના બદલે હવે માંસાહારીઓ પણ શુદ્ધ શાકાહારી બની રહ્યા છે.’

‘કોરોનાનો રોગચાળો વુહાનમાંથી ઉદ્ભવ્યો એનું કારણ ખબર છે?’ અંબાલાલનો અઘરો સવાલ.

‘ના.’

‘વુહાનમાં સી ફૂડનું મોટામાં મોટું માર્કેટ છે. ત્યાં સાપ, ઉંદર, ગરોળી, ચામાચીડિયા, છછૂંદર વગેરે આરોગવામાં આવે છે.’

‘છી...છી...છી...’ પત્ની ઊભા થઈને બીજા રૂમમાં જતાં રહ્યાં.

‘ભગવાન એક વસ્તુ આપે તો બીજી ઝૂંટવી લે છે. અમેરિકાને પાવર એટલે શક્તિ આપી તો શાંતિ હણી લીધી. ચીનને પાવર અને પીસ બંને આપ્યા તો શું ખવાય અને શું ન ખવાય એની સમજણ લઈ લીધી.’

‘ભારતને તો બધું સરસ આપ્યું.’

‘બધું સારું આપ્યું તો પાડોશી નબળો બટકાવી દીધો.’ મેં કહ્યું.

‘હા... આપણે પાડોશીમાં ઠર્યાં નહીં.’

‘હિન્દુઓ સ્મશાનથી આવે, હોસ્પિટલમાંથી આવે, દિવસે ટોઈલેટ જઈને આવે તો સ્નાન કરતા હતા એ જોઈને નોનહિન્દુઓ આપણો ઉપહાસ કરતા હતા, પરંતુ કોરોનાએ બધાને આખો દિવસ હાથ - પગ ધોતાં કરી દીધા.’

‘મારું એક સજેશન છે.’ પત્ની ફરી પ્રગટ થઈ.

‘બોલો...’

‘તમે આખો દિવસ હાથ ધૂઓ છો.

ખાલી હાથ ધોવા કરતાં દરેક વખતે હાથ સાથે એકાદ વાસણ કે એકાદ કપડું ઘોતા જાવ તો મને કેટલો બધો ટેકો થાય?’

‘તું વાસણ-કપડાં માટે કામવાળી રાખી લે.’ અમે કહ્યું.

‘ના... મારે હૈયું બાળવું એના કરતાં હાથ બાળવા સારા.’

‘તમારા માવતરને ખબર હતી કે દીકરીને સાસરે જઈને ઘરકામ કરવું પડશે છતાં લગ્ન કર્યા.’

‘દીકરીને કોઈ કુંવારી ન રાખે. તમારી સાથે ન પરણી હોત તો બીજે ક્યાંક સુખસાહ્યબી ભોગવતી હોત.’ પત્નીએ નિસાસો નાખ્યો.

‘એમ, તો મારે પણ દૂરદૂરથી માગાં આવતાં હતાં.’

‘ભાભી... અમારા ભાઈને દૂરદૂરથી માગાં એટલે આવતાં હતાં, કારણ નજીકના તો બધા બરાબર ઓળખતાં હતા.’ અંબાલાલે કુગ્ગામાં ટાંકણી મારી દીધી.

‘હું હિન્દુ ધર્મના રીતરિવાજની વાત કરતો હતો જે અત્યારે બીજા ધર્મના અને બીજા દેશના લોકો પણ સ્વીકારવા લાગ્યા છે, કારણ હિન્દુ ધર્મ નથી, પરંતુ જીવન જીવવાની વૈજ્ઞાનિક પદ્ધતિ છે.’ મેં વાત પુરી કરી.

‘એમ, તો જૈનધર્મની જીવનશૈલી પણ અત્યારની વર્તમાન પરિસ્થિતિમાં ઘણી ઉપયોગી થઈ શકે તેમ છે.’ અંબાલાલે દલીલ કરી.

‘લાખ વાતની એક વાત, પણ કોરોનાનો કહેર ગુજરાતમાં નથી એ ખૂબ આનંદની વાત છે.’ પત્નીએ કહ્યું.

‘કોરોનાનો કહેર નથી તો રાજકારણીઓનો કહેર છે. લોકો જ્યારે મત આપે ત્યારે એ પવિત્ર અને કિંમતી હોય છે, પરંતુ ચૂંટાઈ ગયા પછી એ પવિત્રતા ગુમાવે છે અને માત્ર કિંમતી બનીને રહી જાય છે.’ અમે ચર્ચાનું સ્ટિયરિંગ રાજકારણ તરફ વાળ્યું.

‘જાહેરમાં થૂંકે એને પાંચસો રૂપિયા દંડ છે અને નેતાઓ લાખો મતદારોના વિશ્વાસ ઉપર થૂંકીને પક્ષપલટો કરે એને પેનલ્ટી બદલે પદ આપવામાં આવે છે.’ અંબાલાલે બળતામાં ઘી હોમી દીધું.

‘No Politics Please. રાજકારણની ચર્ચા કરવી હોય તો પથુભાના પાનના ગલ્લે જાવ અથવા ચંદુભાની ચાની હોટેલે જાવ. અહીં મારા ઘરમાં તો સંસ્કારી માણસોની વાતો જ કરવી પડશે.’ પત્નીએ જાણે-અજાણે નેતાઓને પ્રમાણપત્ર આપી દીધું. એ વધુ કોપાયમાન થાય તે પહેલાં હું અને અંબાલાલ ગૂહત્યાગ કરી ગયા. ■

વિધવા મહિલાઓની પુનઃલગ્ન વરફ એક પહેલ

હેતલ રાવ

hetalrao@abhiyaan.com

વિધવા મહિલાઓ પુનઃ વિવાહને લઈને હવે મક્કમતાથી વિચારી રહી છે. ઘણા લોકોને લાગે છે કે પાછળની ઉંમરમાં સહારો મળે તે માટે કદાચ આ નિર્ણય લેવામાં આવે છે, પરંતુ માત્ર આ એક કારણ જ નથી. હવે નોકરી કરતી અને પગભર મહિલાઓ પણ પોતાનાં સંતાનો માટે અને ખાસ કરીને દીકરીઓના એક ઉમદા ભવિષ્યને લઈને સહકાર, સાથ અને હૂંફ માટે પુનઃલગ્ન કરી રહી છે.

૪૨ વર્ષની ઉન્નતિ રોજની જેમ જ સવારે બરોબર સાડાચારના ડંકે ઊઠી જાય છે. ફટાફટ ઘરના કામમાં જોતરાય છે. સાત વાગે દીકરી માર્ગીને ઉઠાડી તૈયાર કરી સ્કૂલે જવા રવાના કરે છે અને પોતે પણ ટિફિન લઈને ઓફિસ જવા નીકળી જાય છે. ઓફિસનો સમય નવ વાગ્યાનો છે, પરંતુ ત્રણ રિક્ષા બદલી જવું પડે, માટે વહેલા જ નીકળવું જ પડે. ઓફિસ ડ્યુટી પૂર્ણ કરી ઘરે આવતા આવતા તો રાતના આઠ વાગી જાય છે. માર્ગી સાતમા ધોરણમાં ભણતી લાડકોડમાં ઉછરેલી એકની એક દીકરી છે. માટે હજુ પણ તે પોતાની જાતને નાની પરી જ સમજે છે. માટે ઉન્નતિને જ ઘરે આવી બધું કામ પૂર્ણ કરવાની જવાબદારી આવે છે. ઘણી વાર તો ઘરના કામમાં અને દીકરીની સાચવણીમાં એટલી થાકી જાય છે કે પોતાને જમવાનું છે તે પણ યાદ નથી રહેતું. પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએશનનો અભ્યાસ

કરેલી ઉન્નતિ સારી જગ્યાએ અને સારા હોદ્દા પર જોબ કરી રહી છે, પરંતુ પોતાની દીકરીની તેને સતત ચિંતા થયા કરે છે. સમાજમાં બનતા અણબનાવના કારણે ઘણીવાર ડરી જાય છે. પિયર પક્ષમાં બહેન-બનેવીનો સહકાર હોવા છતાં ક્યાંક ને ક્યાંક અંદરથી રીબાયા કરે છે. પતિના મૃત્યુને ઘણો સમય થયો, પરંતુ ફરી લગ્ન કરવાનું તો દૂર, પણ તે વિચાર પણ તેના મનમાં ક્યારેય નથી આવ્યો. કોઈ તેને કહે તો પણ સ્પષ્ટ શબ્દોમાં તે ના કહી દેતી, પરંતુ છેલ્લા ઘણા સમયથી પોતાની સમસ્યાઓ, એકલતા અને દીકરીના ભવિષ્યનો વિચાર કરી તેને લાગે છે કે જો માર્ગીને સારી રીતે સાચવી શકે તેવી વ્યક્તિ મળે તો પુનઃલગ્ન કરું. આ વિચાર માત્ર ઉન્નતિના નથી, પરંતુ સંતાનોના ભવિષ્ય માટે અનેક મહિલાઓ બીજા લગ્ન માટે વિચારી રહી છે. હા, સમાજની તાસીર હજુ જોઈએ એટલી બદલાઈ નથી, છતાં

આધુનિક સમયમાં વિધવા મહિલાના પુન:લગ્નને લોકો સ્વીકારી રહ્યાં છે.

વાત છે વિધવાના હકની, માનની,

આત્મસન્માનની અને તેની ખુશીઓની. કહેવાય છે કે હવે તો એકવીસમી સદી અંત તરફ છે. આપણે ઘણા ફોરવર્ડ બની ગયા છે. સમાજમાં હવે એવા ઘણા રિવાજો, રસમો અને કહેવાતા ખોટા વિચારો દૂર થઈ રહ્યા છે. હવે સમાજ ઓપનમાઈન્ડેડ બની રહ્યો છે, પરંતુ શું આ સાચી વાત છે! સમાજમાં ખરેખર બદલાવ આવ્યો છે. બે કે પાંચ ટકા લોકો એવા છે જે બદલાવને પસંદ કરે છે, બાકી આજે પણ વિધવાના સન્માનની વાત હોય કે તેના પુન:લગ્નની વાત હોય, સમાજ સ્વીકાર કરવામાં નૈયમો જ ભરે છે.

આ વિશે વાત કરતાં કીર્તિ (નામ બદલ્યું છે) કહે છે કે, ‘મારાં લગ્નને ૨૦ વર્ષ થઈ ગયાં હતાં. ગ્રેજ્યુએટ પૂર્ણ કર્યું અને લગ્ન થયાં. લગ્નના બે જ વર્ષમાં મારા પતિ કાર અકસ્માતમાં મૃત્યુ પામ્યા. મારો પરિવાર ઘણો ધનિક છે. માટે પરિવારે મને પરત

બોલાવી લીધી. સાસરીવાળાને પણ હું પિયર ચાલી જઉં તેવી જ આશા હતી. મારી ફેમિલી એજ્યુકેટેડ હતી. ભાઈ, ભાભી, મમ્મી, પપ્પા બધાએ સારો અભ્યાસ કર્યો હતો, પરંતુ ઘરમાં દાદીમા કહે તેટલું જ થતું હતું. હું પરત તો ફરી અને દાદીમાએ મારા પર નિયમોની તલવાર ખેંચી, મારે ડાર્ક કલરના કપડાં નહીં પહેરવાના, બહેનપણીઓ સાથે બહાર નહીં જવાનું. સવારે વહેલા ઊઠવું, ઘરકામમાં મદદ કરવી, સારા પ્રસંગમાં હાજર નહીં રહેવાનું. કોઈ સગાને ત્યાં પણ નહીં જવાનું, પપ્પા અને ભાઈને બહાર જતાં હોય ત્યારે ચહેરો નહીં બતાવાનો. અરે, ત્યાં સુધી કે દાદીમા તો ટીવી જોવાની પણ ના પાડતા હતા. હું મમ્મીને કહું પણ તેનું કશું ચાલે નહીં. ઘરમાં દાદીમાના ડિસિઝન ઉપર કોઈ જવા તૈયાર નહોતું. મારી સાથે મારી દીકરી દીર્ઘાઈને પણ આ બધું સહન કરવું પડતું હતું. દીકરીની તકલીફને હું જોઈ નહોતી શકતી, મારા પતિ અનિકેતને હું ખૂબ જ પ્રેમ કરતી હતી. માટે તેમની જગ્યા કોઈને આપી શકું તેમ નહોતી. છતાં દીકરી માટે મેં પુન:લગ્નનો નિર્ણય કર્યો. ઘરમાં દાદીમાં સિવાય બધાં ખુશ હતાં, હાલ હું અમદાવાદમાં રહું છું, બીજા લગ્ન પણ કરી લીધાં છે. મારા પતિ બિઝનેસમેન છે અને આ બધા વિચારોથી પર છે. મારી દીકરી દીર્ઘાઈને સારા પિતા મળ્યા, સાથે મને સન્માન. વિધવા સ્ત્રીને પણ જીવવાનો હક છે.’

હું વિધવા છું, પરંતુ ભગવાન તો હંમેશાં મારી સાથે જ હોય છે. હવા, સૂરજ, વરસાદ, ચંદ્રમા કોઈ પણ મારાથી દૂર નથી રહેતું તો પછી સમાજને શું થાય છે. એમ કહેતાં વિધવા મહિલા સમાજનાં રંજનબહેન કહે છે, ‘હા, પહેલાં કરતાં આજે સમાજમાં ઘણો બધો સુધારો આવ્યો છે. હું સારા હોદ્દા પર જોબ કરું છું, પરંતુ ઘણીવાર બધાની વચ્ચે પણ એકલતા સતાવે છે. ઘણી એવી વાતો જે શેઅર કરવી હોય છે, પરંતુ એમ લાગે છે કે આ વાતો માત્ર મારા સાથી સાથે જ શેઅર કરી શકું. પતિના મૃત્યુને પંદર વર્ષ થઈ ગયાં. સંતાનોને ઘણી મુશ્કેલીથી ઉછેર્યાં છે. ઘણા લોકોને લાગે છે કે પૈસા હોય તો બધું સરળ છે, પરંતુ હું માનું છું કે

બે વ્યક્તિના સહકારથી બાળકોને વધુ સારી રીતે મોટા કરી શકાય. સંતાનો મોટા થઈ ગયા. અનેક એકલતાની વચ્ચે પરંતુ હવે ક્યાંક ને ક્યાંક મને મારું જીવન સૂનકારમય લાગી રહ્યું છે. જો યોગ્ય સાથી મળે તો લગ્ન માટે કોઈ ઉંમરનો બાધ નથી અને વિધવા મહિલા પણ બાળકો માટે, પોતાના માટે અને સન્માન માટે પુન:લગ્ન કરી શકે છે.’

મહિલાઓ માટે કામ કરતી એનજીઓમાં વર્ક કરતી આકાંક્ષા કહે છે, ‘વિધવા મહિલાઓની જીવનશૈલી બદલાઈ છે, પરંતુ આ માત્ર ઉચ્ચ કહેવાતા સમાજમાં જ બને છે. જ્યાં ઘરની દીકરી વિધવા હોય છતાં માતા-પિતા અને સ્વજન સાથે મળીને તેના દુ:ખને દૂર કરે છે. તો વળી ઘણીવાર એવા કિસ્સા પણ જોવા મળે છે કે સાસરી પક્ષના લોકોએ જ દીકરાના મૃત્યુ પછી પુત્રવધૂનાં લગ્ન કરાવતાં હોય, પણ આખું જીવલે જ બનતું હોય છે. વિધવા વિવાહને તો પ્રોત્સાહન મળતું થયું છે, પરંતુ સમાજમાં વિધવા મહિલાને જે સન્માન મળવું જોઈએ તે હજુ પણ નથી મળતું.’

મેરેજ બ્યુરોના ઓનર વિપુલ પટેલ કહે છે, ‘અમારા ત્યાં જેમ અન્ય લોકો મેરેજ માટેની ઈન્ફોર્મેશન કરે છે એ જ રીતે હવે વિધવા મહિલાઓ પણ બીજા લગ્ન માટે પૂછપરછ કરે છે, ફોર્મ ભરે છે. તેમની પ્રાથમિકતા બાળકોની જવાબદારી હોય છે, જેમાં ખાસ કરીને દીકરીની માતા હોય તેવી મહિલાઓની સંખ્યા વધુ છે. અંક અંદાજ પ્રમાણે એમ કહી શકાય કે છેલ્લાં પાંચ વર્ષમાં વિધવાનાં પુન:લગ્નની સંખ્યામાં ૩૫ ટકાનો વધારો થયો છે. જેમાં સંતાન માટે લગ્ન કરનારી મહિલાઓની સંખ્યા ૨૨થી ૨૫ ટકા અને એકબીજાની હુંફ માટે લગ્ન કરતી હોય તેવી મહિલાઓની સંખ્યા ૧૫ ટકા જેટલી છે. એટલું કહી શકાય કે, પુન:લગ્ન માટે હવે મહિલાઓ જાતે જ આગળ આવી રહી છે.’

વિધવા મહિલાએ ખુલ્લા દિલે પોતાના પુન:લગ્નનો વિચાર કરવો જ જોઈએ. લગ્ન કરવાનો અર્થ એ નથી કે તમે સંતાનોની કે પોતાની જવાબદારી નિભાવી નથી શકતા. લગ્ન કરવાનો અર્થ એ પણ હોઈ શકે કે તમે પોતાના જીવનને બીજો ચાન્સ આપો છો. ■

વિચારો બદલો તો જ સમાજ બદલાશે

‘સવારના બરાબર ૮.૩૦ કલાકે સ્ટોરી સંદર્ભે મળવા જવાનું હતું. સોસાયટીની બહાર જઈ એક રિક્ષાચાલકને હાથ કર્યો અને રિક્ષાચાલક મારી પાસે આવી પહોંચ્યો, મીટર જુરો કરી રિક્ષાને મારા કહેલા એડ્રેસ પર લઈ જવા સ્ટાર્ટ કરી. ત્રીસથી પાંચીસ મિનિટમાં સરનામા પર રિક્ષાચાલકે મને પહોંચાડી. મીટર ચેક કરી પૈસા આપીને હું નીકળતી હતી, રિક્ષા સહેજ આગળ જઈને બંધ થતાં ચાલક ચાલુ કરવાનો પ્રયત્ન કરતો હતો. ત્યાં જ મારી નજર રિક્ષા પાછળ લગાવેલા સ્ટિકર પર પડી. જેમાં લખેલું હતું, ‘આ રિક્ષાચાલક સ્ત્રીઓનું સન્માન કરે છે.’ રિક્ષાચાલક સાથે વાત કરું તે પહેલાં તે રિક્ષા સ્ટાર્ટ કરી ચાલી નીકળ્યો. મને પણ સ્ટોરી માટેની ઉતાવળ હતી, પણ મારા મન પર એ લખાણે જરા વધારે જ અસર કરી હતી. હવે સમય હતો, એ રિક્ષાચાલકને શોધવાનો અને સ્ટિકર વિશે જાણવાનો. બે-ત્રણ અઠવાડિયાં લાગ્યાં, પરંતુ મારી આતુરતાનો અંત આવી જ ગયો.’

રિક્ષાચાલક કોણ હતો, શું કામ તેણે આ પ્રકારનું સ્ટિકર લગાવ્યું હતું, તેનો આશય આ બધું જાણવા કરતાં સારી વાત એ હતી કે, આવી ઘણી બધી રિક્ષાઓ અને વાહનો હતાં જેની પાછળ મહિલાઓને સન્માન આપતાં વાક્યો લખવામાં આવ્યાં હતાં. ઘણા બધા યુવાનો સાથે મળીને આવી નવી પહેલ કરી રહ્યા છે. મહિલાઓ દિવસે તો ઘણીવાર મોડી રાત્રે ઓફિસેથી કે પછી અન્ય કામ

પરથી ઘરે પરત જવા રિક્ષાઓ અને અન્ય વાહનોનો ઉપયોગ કરે છે. જ્યારે રિક્ષામાં બેસતાં પહેલાં જ સ્ત્રીને જાણવા મળે કે મારા આદર માટે આ લખવામાં આવ્યું છે, ત્યારે તે ભયભીત થઈને નહીં પરંતુ નીડરતાથી બેસે

મહિલા દિવસ આવ્યો અને ચાલ્યો પણ ગયો. ૮ માર્ચે વિશ્વમાં મહિલાઓને સવિશેષ સન્માન આપવામાં આવ્યું. બદલાતા સમયની સાથે ઘરમાં, ઓફિસમાં અને દરેક એ સ્થળે જ્યાં મહિલાઓ વર્ક કરે છે, ત્યાં તેમને અહેસાસ કરાવવામાં આવ્યો કે તેમનું ઇમ્પોર્ટન્ટ છે, પછી બધું રાબેતા મુજબ, પરંતુ યુવા વર્ગમાં મહિલાઓના સન્માન માટે નવો ટ્રેન્ડ શરૂ થયો છે.

છે, કારણ કે તેને ખબર છે કે જે ચાલક છે એ તેમનું સન્માન કરે છે.

કોમર્સમાં સ્નાતક થઈને પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએશનનો અભ્યાસ કરતા આનંદ ચંદાણી કહે છે, ‘ઘરની સ્થિતિ સારી ન હોવાના કારણે હું રિક્ષા ચલાવું છું, સાથે અભ્યાસ પણ કરું છું. અમે ઘણા મિત્રો છીએ

જે જુદી-જુદી નોકરી કરીને કે પછી કંપનીની ગાડી કે રિક્ષા ચલાવી પાર્ટ ટાઇમમાં અન્ય કોર્સ કે પોસ્ટ ગ્રેજ્યુએટનો અભ્યાસ કરીએ છીએ. અમારો આ વિચાર હતો કે જેમ ઘરમાં માતા, બહેન, ભાભી અને અન્ય

મહિલાઓને સન્માન આપીએ છીએ એવી જ રીતે દરેક મહિલાને સન્માન મળે, સાથે જ એમને વિશ્વાસ પણ રહે કે, ઘરની બહાર પણ તે સુરક્ષિત છે અને આદરણીય છે. હકીકતમાં આ વિચાર અમારી મિત્ર ત્રીષા અમન બોધીનો છે, જે ફેશન ડિઝાઇનરનો કોર્સ કરી રહી છે. સાથે જ જરૂરિયાતમંદ બાળકોને ફીમાં અભ્યાસ પણ કરાવે છે. મહિલાઓને માત્ર એક દિવસ રિસ્પેક્ટ આપવાની જરૂર નથી. એવું કંઈ કરવાની જરૂર છે, જેના કારણે તેમને લાગે કે તે કોઈ પણ જગ્યાએ સુરક્ષિત છે. અમારી આ શરૂઆત છે. માત્ર રિક્ષા પર કે અન્ય વાહનો પર લખીને નહીં પરંતુ દિલથી તેમનું સન્માન કરીને.’

રિક્ષા પર લખેલા લખાણની સાથે અન્ય પણ એક એડ હતી, પરંતુ એ વાતમાં પડ્યા વિના મને આનંદ, ત્રીસા અને તેના ગ્રૂપના વિચારો પસંદ આવ્યા. આનંદના મિત્ર પંકજ શર્માએ પણ પોતાના પર્સનલ વ્હીકલ પર લખાવ્યું છે, દરેક સ્ત્રીનું હું સન્માન કરું છું. વાત નાની છે, પરંતુ તેનો આશય સારો છે. ■

હેતલ રાવ
hetalrao@abhiyaan.com

સમય વર્તે સાવધાન...

અરુણ અને અલકા મુંબઈનાં યુવક - યુવતી વધુ ભણવા અમેરિકા ગયાં. અમેરિકામાં એમની ઓળખાણ થઈ. એ મૈત્રી પ્રેમમાં પરિણમી. બંનેને અમેરિકાની એક મોટી કંપનીમાં સારા પગારે નોકરી મળી. બંને જણાએ વારાફરતી ઈન્ડિયા આવી પોતપોતાના પાસપોર્ટ ઉપર એચ-૧બી વિઝાનો સ્ટેમ્પ મરાવી લીધો. પરિવારની સંમતિથી લગ્ન કરવા તેઓ મુંબઈ આવવા નીકળ્યાં. પહેલા અલકા આવી. અરુણ અઠવાડિયા પછી એક બીજા ઍરલાઈન્સ, ટર્કિસ ઍરલાઈન્સમાં ઈન્ડિયા આવ્યો.

જોગાનુજોગ એ સમયે જ કોરોના વાઈરસ ફાટી નીકળ્યો. ધામધૂમથી લગ્ન કરવા આવેલાં અલકા-અરુણને લગ્ન સાદાઈથી પતાવી નાખવા પડ્યાં. લગ્ન બાદ બેઉ ઈથોપિયન ઍરલાઈન્સમાં ફરી પાછા અમેરિકા જવા નીકળ્યાં. અબુધાબી ઍરપોર્ટ ઉપર એમણે પ્લેન બદલવાનું હતું. એ સમયે એમની બંનેની સીટો ઍરલાઈન્સે અલગ-અલગ આપી. આથી એમણે, અમે બંને હવે પતિ-પત્ની છીએ તો સાથે બેસવા ઈચ્છીએ છીએ, આથી અમારી સીટો બદલીને બેઉ સાથેની આપો એવી વિનંતી કરી. જવાબમાં એવું જણાવવામાં આવ્યું કે અરુણને અમેરિકામાં પ્રવેશ નથી. આશ્ચર્ય પામેલ એ નવદંપતી અમેરિકાના ઈમિગ્રેશન ખાતાના ઓફિસરો, જેઓ ઈથોપિયામાંથી સીધા અમેરિકા જવાની ફલાઈટ લેતાં હોય એવા પેસેન્જરની ચકાસણી કરતા હોય છે, એમને મળ્યાં. અરુણને જણાવવામાં આવ્યું કે, ફક્ત ચાર દિવસ પહેલાં જ એ અમેરિકાથી ઈન્ડિયા આવ્યો હતો. રસ્તામાં ઈસ્ટબૂલ એ પાંચ કલાક રોકાયો હતો. આથી એને કોરોનાનો ચેપ લાગી શક્યો હોય, કારણ કે તુર્કીમાં એ રોગ ફેલાયેલો છે.

અરુણે જણાવ્યું કે, એ ઈસ્ટબૂલ ઍરપોર્ટ ઉપર ટ્રાન્ઝિટમાં પાંચ કલાક હતો. ઍરપોર્ટની બહાર ગયો નહોતો. આમ છતાં એને અમેરિકાના ઈમિગ્રેશન ઓફિસરે અબુધાબીથી અમેરિકા જતી ફલાઈટમાં ચડવા ન દીધો. અલકાને જણાવ્યું કે એ જો ઈચ્છે તો અમેરિકા

જતી ફલાઈટ પકડી શકે છે. નાછૂટકે તેઓ મુંબઈ પાછા આવી પહોંચ્યાં.

મુંબઈ આવી અરુણે એની કંપનીનો સંપર્ક સાધ્યો. અમેરિકાના હેલ્થ ડિપાર્ટમેન્ટનો સંપર્ક સાધ્યો. એ જ્યારે અમેરિકાથી ઈન્ડિયા આવ્યો હતો ત્યારે ઈસ્ટબૂલ ઍરપોર્ટ ઉપર ફક્ત ટ્રાન્ઝિટમાં હતો એ વાતની એણે હેલ્થ ડિપાર્ટમેન્ટના ઉપરીને ખાતરી કરાવી આપી. અરુણ અમેરિકાની જે કંપનીમાં હતો ત્યાં એનો હોદ્દો ખૂબ જ સારો અને ઊંચો હતો. એ કંપનીને એની ખૂબ જ જરૂર હતી. એ કંપની પણ અમેરિકાની જ નહીં, વિશ્વની મોટી કંપનીઓમાંની એક હતી અને એની વગ અમેરિકાની સરકાર ઉપર સારા પ્રમાણમાં હતી. આથી અરુણની કંપનીના કહેવાથી અને હેલ્થ ડિપાર્ટમેન્ટને ખાતરી થતાં કે અરુણ એની સફર દરમિયાન ઈસ્ટબૂલ ઍરપોર્ટમાંથી બહાર નીકળ્યો નહોતો, તુર્કીના એ શહેરમાં એણે પગ પણ મૂક્યો નહોતો, એટલે એને અમેરિકા આવવાની પરવાનગી આપવામાં આવી. અબુધાબી અને અમેરિકાના ઍરપોર્ટ ઉપર અમેરિકાના હેલ્થ ડિપાર્ટમેન્ટે એવી મતલબના ખાસ સંદેશાઓ પાઠવ્યા અને અરુણ એની પત્ની સાથે અમેરિકા જઈ શક્યો.

અમેરિકાના ‘ધ ઈમિગ્રેશન એન્ડ નેશનાલિટી એક્ટ’ની કલમ ૨૧૨(એ)(૧) હેઠળ ‘હેલ્થ રિલેટેડ’ એટલે કે તંદુરસ્તીને લગતાં કારણોસર પરદેશીઓને અમેરિકામાં પ્રવેશવા ઉપર નિષેધ લાગે છે. આ કાયદાની કલમ જો ૨૧૨(એ)(૧)(અ)(આઈ) જો કોઈ પરદેશી એવો ચેપી રોગ ધરાવતો હોય, જેના કારણે અમેરિકામાં રહેતા લોકોની તંદુરસ્તીને હાનિ પહોંચી શકે એમ હોય, તો એને પ્રવેશતો રોકવાની સત્તા આપે છે.

જે લોકો ઈમિગ્રન્ટ વિઝાની માગણી કરતા હોય છે, જે મેળવીને અમેરિકામાં પ્રવેશતાં એમને ગ્રીનકાર્ડ આપવામાં આવે છે, એ લોકોએ તો ઈમિગ્રન્ટ વિઝાની માગણી કરવા જતાં પહેલાં એમનો મેડિકલ ચેકઅપ કરાવવાનો રહે છે, પણ નોન-ઈમિગ્રન્ટ વિઝાના અરજદારોને વિઝાની માગણી કરતા પહેલાં મેડિકલ ચેકઅપ કરાવવાની જરૂરિયાત

અત્યાર સુધી નથી. હવે પછી કોરોના વાઈરસના ભયના કારણે એવી જરૂરિયાત દાખલ કરવામાં આવે તો નવાઈ નહીં.

આમ છતાં નોન-ઈમિગ્રન્ટ વિઝાના અરજદારોને જોતા જો કોન્સ્યુલર ઓફિસરને એવું જણાય કે તેઓ એવો કોઈ રોગ ધરાવે છે જે અમેરિકા માટે હાનિરૂપ છે અથવા તો નોન-ઈમિગ્રન્ટ વિઝા મેળવીને પરદેશીઓ જ્યારે અમેરિકામાં પ્રવેશવાની માગણી કરે છે ત્યારે બોર્ડર ઉપરના ઈમિગ્રેશન ઓફિસરને જો એવું લાગે કે પરદેશી એવા કોઈ રોગથી પીડાય છે, જેના કારણે અમેરિકા અને ત્યાં રહેતા લોકોને ખતરો છે તો તેઓ એ પરદેશીને વિઝા હોવા છતાં અમેરિકામાં પ્રવેશવાની ના પાડી શકે છે.

અરુણ આગળ અમેરિકાના એચ-૧બી વિઝા હતા, પણ વિશ્વભરમાં ફેલાયેલ કોરોના વાઈરસ, જે તુર્કીમાં પણ ફેલાયેલો છે, એ દેશમાં એના વિમાને ઉતરાણ કર્યું હતું. એ તુર્કીના ઍરપોર્ટ ઉપર થોડા કલાક થોભ્યો હતો. આ કારણે અબુધાબીમાં આવેલા અમેરિકન ઈમિગ્રેશન ઓફિસરને એવી ભીતિ લાગી હતી કે જો અરુણ કોરોના વાઈરસનો ભોગ બન્યો હોય, જે સંભવિત હતું, તો એનો અમેરિકામાંનો પ્રવેશ અમેરિકા માટે જોખમરૂપ છે. આથી એને અમેરિકામાં પ્રવેશવાની એમણે ના પાડી હતી. અરુણના નસીબ સારા હતા કે એની કંપનીએ એની સિફારિશ કરી. અરુણ પોતે પણ હોશિયાર હતો એટલે એણે અમેરિકાના હેલ્થ ડિપાર્ટમેન્ટમાં વાત કરી અને એને અમેરિકામાં પ્રવેશવા દેવામાં આવ્યો. અરુણની જગ્યાએ જો કોઈ સામાન્ય વ્યક્તિ હોત તો એને અમેરિકામાં પ્રવેશ મળ્યો ન હોત.

આ આખી સત્ય ઘટનાનું તાત્પર્ય એ છે કે, હાલ પૂરતું, જો અનિવાર્ય ન હોય તો, કોઈએ અમેરિકા જવું ન જોઈએ. અમેરિકામાંથી ઈન્ડિયા આવવાનું ન જોઈએ. જ્યાં સુધી આ વાઈરસનો ફેલાવો અટકે નહીં, બધું થાળે પડે નહીં, ત્યાં સુધી મુસાફરી બંને ત્યાં સુધી ટાળવી જોઈએ. વિઝાની અરજી, નોન-ઈમિગ્રન્ટ તેમ જ ઈમિગ્રન્ટ, થોડા સમય માટે કરવી ન જોઈએ. સમય વર્તે સાવધાન...! ■

હેમિલી ઓન • નવી ક્ષિતિજ

બિગ ડેટા ડેવલોપર ઉજ્જવળ કારકિર્દી

દુનિયામાં રોજ લગભગ ૨.૫ કેવિલ્ટન બાઇટ્સ ડેટાની બનાવટ થાય છે. આ વાત જાણીને સહજ રીતે નવાઈ લાગે, પરંતુ આ હકીકત છે. જેના દ્વારા અંદાજો લગાવી શકાય કે, ડેટાની સમસ્યા કેટલી મોટી છે. આવી સમસ્યાઓનું સોલ્યુશન ડેટા ડેવલોપર કરે છે.

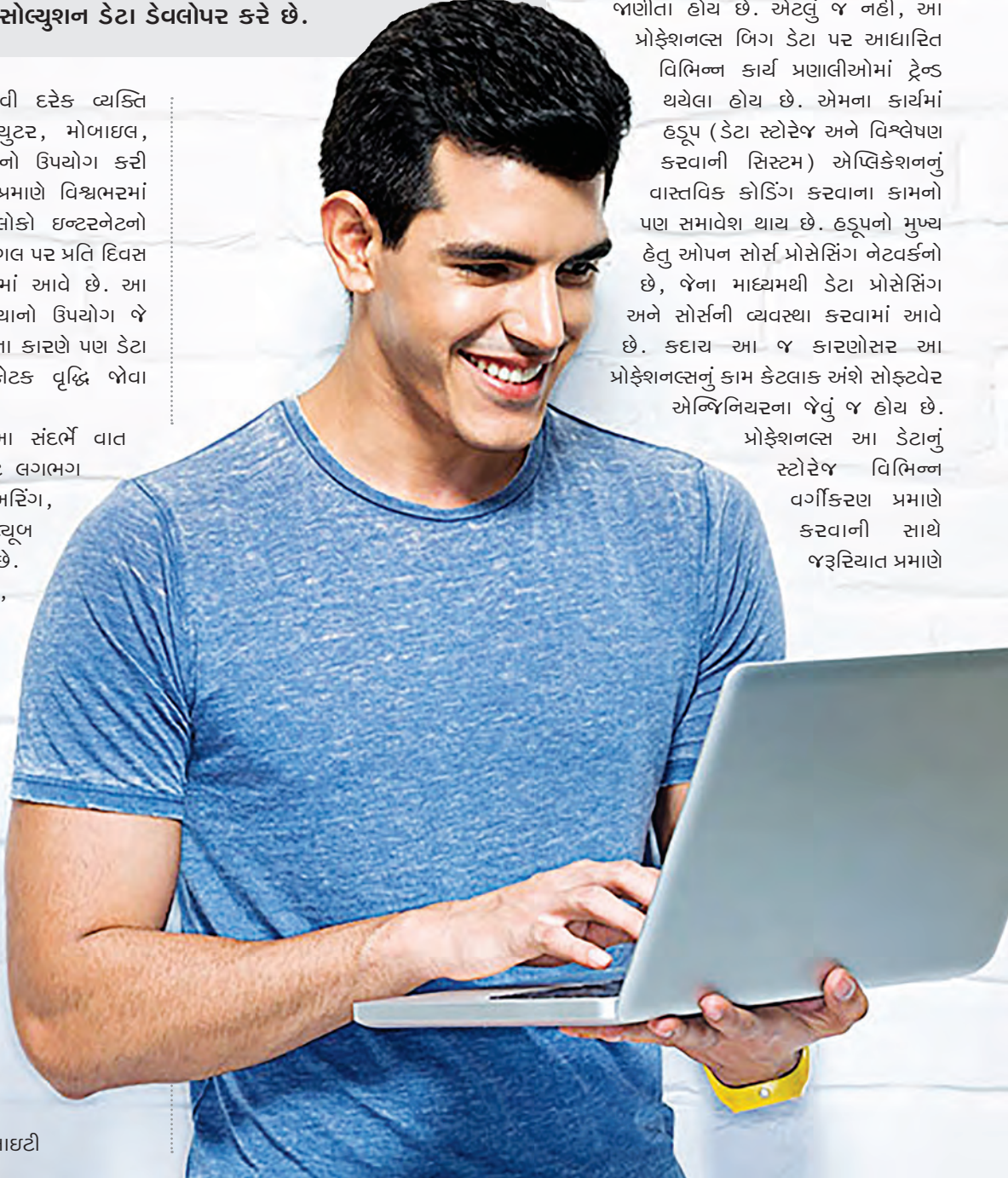
ડેટાની બનાવટમાં એવી દરેક વ્યક્તિ જોડાયેલી છે જે કોમ્પ્યુટર, મોબાઇલ, ઇન્ટરનેટ જેવા માધ્યમોનો ઉપયોગ કરી રહી છે. એક અંદાજ પ્રમાણે વિશ્વભરમાં લગભગ ૩.૫ અબજ લોકો ઇન્ટરનેટનો ઉપયોગ કરી રહ્યા છે. ગૂગલ પર પ્રતિ દિવસ ૩.૫ અબજ સર્ચ કરવામાં આવે છે. આ ઉપરાંત સોશિયલ મીડિયાનો ઉપયોગ જે પ્રમાણે વધી રહ્યો છે, તેના કારણે પણ ડેટા બનાવટના દરમાં વિસ્ફોટક વૃદ્ધિ જોવા મળે છે.

વર્તમાન સમયમાં આ સંદર્ભે વાત કરીએ તો, પ્રતિ મિનિટ લગભગ બાવન હજાર ફોટાનું શેઅર્સિંગ, ૪૦ લાખથી વધુ યુ-ટ્યૂબ વીડિયો જોવામાં આવે છે. સાંડા ચાર લાખ ટ્વિટ, ૧૬ લાખ ટેક્સ્ટ મેસેજ, ૧૫.૩ કરોડ ઈ-મેઇલ સહિત અન્ય પ્રકારના ઘણા બધા ડેટાની બનાવટ 'ને રજૂઆત થઈ રહી છે. આટલા વિપુલ પ્રમાણમાં વપરાશ કરવામાં આવતા ડેટાનો સંગ્રહ અને વિશ્લેષણનું કામ સહેલું નથી. આવા વિશાળ ડેટાને એકત્ર કરવાના કામને બિગ ડેટાના નામથી ઓળખવામાં આવે છે.

બિગ ડેટા ડેવલોપરનું કામ

આ પ્રોફેશનલ્સને આઘટી

એન્જિનિયર, ડેટા વેરહાઉસ ડેવલોપર અને સોફ્ટવેર ડેવલોપરના નામથી પણ ઓળખવામાં આવે છે, જે કોર જાવા, એસક્યુઅલ અને અન્ય સ્ક્રિપ્ટિંગ લેન્ગ્વેજના જાણીતા હોય છે. એટલું જ નહીં, આ પ્રોફેશનલ્સ બિગ ડેટા પર આધારિત વિભિન્ન કાર્ય પ્રણાલીઓમાં ટ્રેન્ડ થયેલા હોય છે. એમના કાર્યમાં હડૂપ (ડેટા સ્ટોરેજ અને વિશ્લેષણ કરવાની સિસ્ટમ) એપ્લિકેશનનું વાસ્તવિક કોડિંગ કરવાના કામનો પણ સમાવેશ થાય છે. હડૂપનો મુખ્ય હેતુ ઓપન સોર્સ પ્રોસેસિંગ નેટવર્કનો છે, જેના માધ્યમથી ડેટા પ્રોસેસિંગ અને સોર્સની વ્યવસ્થા કરવામાં આવે છે. કદાચ આ જ કારણોસર આ પ્રોફેશનલ્સનું કામ કેટલાક અંશે સોફ્ટવેર એન્જિનિયરના જેવું જ હોય છે. પ્રોફેશનલ્સ આ ડેટાનું સ્ટોરેજ વિભિન્ન વર્ગીકરણ પ્રમાણે કરવાની સાથે જરૂરિયાત પ્રમાણે

મહત્વપૂર્ણ ડેટાને જુદા પણ કરે છે. સાથે ડેટા ટ્રેકિંગ માટે ઉચ્ચ કાર્ય-પ્રદર્શન કરવામાં સક્ષમ વેબ સર્વિસના ડેવલોપમાં પણ મહત્વની ભૂમિકા નિભાવે છે.

ટ્રેનિંગ :

આ વ્યવસાયમાં કારકિર્દી બનાવવા માટે ખાસ પ્રકારની ટ્રેનિંગ અને સર્ટિફિકેશન કોર્સ કરવો અનિવાર્ય છે. આ ટ્રેનિંગ પ્રોગ્રામ સર્ટિફિકેશન લેવલનો હોય છે. જેમાં બિગ ડેટા અને હડૂપ સિસ્ટમ પર આધારિત જુદા-જુદા ટૂલ્સ, જેવા કે મેપ રેડ્યૂઝ, હાઈપ, પિગ એચ બેસ, સ્પાર્ક જેવી ટ્રેનિંગ પર ફોકસ કરવામાં આવે છે.

સંસ્થાઓ :

હાલના સમયમાં ડેટા ડેવલોપર 'ને તેની સાથે સંબંધિત પ્રોફેશનની ટ્રેનિંગ ખાનગી સંસ્થાઓ દ્વારા જ કરાવવામાં આવે છે. આવી સંસ્થાઓની યાદી અને રેટિંગ વિશેની જાણકારી ઇન્ટરનેટ દ્વારા જાણી શકાય છે.

નોકરીના વિકલ્પ :

ભારતની ગણના વિશ્વના મહત્વના બિટ ડેટા એનાલિટિક્સ માર્કેટમાં થાય છે. દેશમાં ૬૦૦થી વધારે કંપનીઓ આ ફીલ્ડમાં કામ કરી રહી છે. નિષ્ણાતોના મત પ્રમાણે આ અભ્યાસના બિઝનેસમાં વૃદ્ધિ થવાના કારણે એક્સપર્ટની માગમાં વધારો થશે, સાથે જ આવી કંપનીઓની સંખ્યામાં પણ વધારો થશે. મુખ્ય રીતે આ ફીલ્ડમાં ડેટા એનાલિસ્ટ, બિગ ડેટા વિઝ્યુલાઇઝર, બિગ ડેટા સોલ્યુશન, આર્કિટેક્ટ, બિગ ડેટા એન્જિનિયર, બિગ ડેટા રિસર્ચર, ડેટા વેયરહાઉસ મેનેજર, ડેટા આર્કિટેક્ટ, ડેટાબેસ મેનેજર, બિઝનેસ ઇન્ટેલિજન્સ એનાલિસ્ટ, ડેટા વેરહાઉસ એનાલિસ્ટ, ડેટા મોડ્યુલર, ડેટાબેસ ડેવલોપર, ડેટાબેસ એડ્મિનિસ્ટ્રેટર, ચીફ ડેટા એનાલિસ્ટ, બિઝનેસ સિસ્ટમ એનાલિસ્ટ, ડેટા માઇનિંગ એનાલિસ્ટ, ડેટા સ્ટ્રેટેજિસ્ટ અને બિઝનેસ ડેટા એનાલિસ્ટ જેવા હોદ્દાઓ પર યોગ્યતાના આધારે નોકરી મળી રહે છે.

પડકાર :

- આ પ્રકારની ટ્રેનિંગ આપનારી સંસ્થાઓની સંખ્યા સીમિત પ્રમાણમાં છે.

ઉપરાંત ફીનું ધોરણ પણ વધુ છે. ઘણામરું પોતાની જાતે જ શીખવું યોગ્ય રહેશે.

- પોતાની સ્કિલની સાથે ટેકનોલોજીથી અપડેટ રહેવાની પણ જરૂરિયાત છે.
- સરખબર ક્ષમતામાં ડેટાની સુરક્ષા પર યોગ્ય રીતે ધ્યાન આપવું અનિવાર્ય છે.
- અનેક પ્રકારના સોફ્ટવેર 'ને પ્રોગ્રામિંગ લેન્ગ્વેજ પર અંકુશ હોવો જોઈએ.
- બિગ ડેટા સંબંધિતમાં ઘણા પ્રકારના સ્પેશ્યલાઇઝેશન કરતા રહેવાથી તરક્કીની સંભાવનાઓ વધી જાય છે.

કામ અને ફરજ :

● **બિગ ડેટા ડેવલોપર** આ પ્રોફેશનલ્સનું મુખ્ય કામ સિસ્ટમ ડિઝાઇન પ્રમાણે પ્રોગ્રામ તૈયાર કરવાનું છે.

● **હડૂપ આર્કિટેક્ટ** સિસ્ટમની પદ્ધતિની ટેકનિકલ આર્કિટેક્ટ તૈયાર કરવાનું અને સંપૂર્ણ કાર્યક્રમનું મેનેજમેન્ટ કરવાનું કામ આ પ્રોફેશનલ્સ કરે છે.

● **હડૂપ, બિગ ડેટા એડ્મિનિસ્ટ્રેટર** આ પ્રોફેશનલ્સ સિસ્ટમ એડ્મિનિસ્ટ્રેટર પ્રમાણે જ કામ કરે છે. તેમની જોબમાં એચ ડી એફ એસની જાળવણીનો પણ સમાવેશ થાય છે.

બિગ ડેટા એનાલિસ્ટ : આ પ્રોફેશનલ્સ સતત એકત્ર થયેલા ડેટાનું વિશ્લેષણ અને ક્લાઇન્ટના કહ્યા પ્રમાણે ઉપયોગી ડેટાની ઓળખ કરે છે.

જોબ ઇન્ટરવ્યૂ :

આ હોદ્દાઓ માટે પસંદ પ્રક્રિયામાં ઉમેદવારોનું એકેડેમિક્સ અને તેમના પ્રોફેશન સાથે જોડાયેલા સૈદ્ધાંતિક જ્ઞાનની ઓળખની જગ્યાએ કોઈ વાસ્તવિક સમસ્યાઓનું નિર્ધારિત સમયમાં સમાધાન કરવાનું કહેવામાં આવે છે. આવી સમસ્યાઓમાં ઘણા પ્રકારની પ્રોગ્રામિંગ લેન્ગ્વેજ અને બિગ ડેટા આધારિત અન્ય સ્કિલ્સનો ઉપયોગ કરવાની પણ જરૂર પડે છે. ત્યાર બાદ ઇન્ટરવ્યૂ લેવલે ટેકનિકલ બાબતો પર ધ્યાન આપવામાં આવે છે. આ પ્રકારના પ્રશ્નો પર આધારિત ટિપ્સ ઇન્ટરનેટ અને પ્લોગસ્પોટ પર જોવા મળે છે. ઇન્ટરવ્યૂ આપતા પહેલાં કંપની વિશેની માહિતી વેબસાઇટ દ્વારા મેળવી લેવી

અનિવાર્ય છે, જેના કારણે કંપનીની કાર્યપ્રણાલી વિશે તમને પહેલેથી જ જાણકારી મળી રહેશે.

સ્કિલ્સ :

- બિગ ડેટા અને હડૂપ સંબંધિત જાણકારી
- જાવા સહિત અન્ય બેક એન્ડ પ્રોગ્રામિંગ લેન્ગ્વેજમાં કુશળતા
- ડેટા બેસ સ્ટ્રક્ચરની સૈદ્ધાંતિક અને વ્યવહારિક બાબતો વિશે જ્ઞાન
- એનાલિટિકલ અને પ્રોબ્લેમ સોલ્યુશન સ્કિલ્સ
- કોમ્યુનિકેશન કલામાં નિપુણતા
- ટીમ વર્કમાં વિશ્વાસ

જવાબદારી :

- બિગ ડેટાબેસ માટે ઉપયોગી સિસ્ટમની ડિઝાઇન, બિલ્ડિંગ અને ઇન્ટોલેશન
- ડેટા સિક્યોરિટી
- વિભિન્ન કાર્યો અને લક્ષ્ય પ્રમાણે ડિઝાઇનિંગમાં ફેરફાર કરવા અને સલાહ આપવી
- વિશાળ ડેટાનું વિશ્લેષણ અને વર્ગીકરણ
- ડેટા ટ્રેકિંગ માટે વેબ આધારિત સિસ્ટમનું નિર્માણ

આ પ્રોફેશનની ટ્રેનિંગ માટે પ્રતિષ્ઠિત અને સારું ઇન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર ધરાવતી સંસ્થાની પસંદગી કરવી જોઈએ. જે સંસ્થામાં તમે અભ્યાસ અર્થે જઈ રહ્યા છો તે ઓછામાં ઓછી પાંચથી દસ વર્ષ જૂની હોવી જોઈએ. કોઈ સંસ્થામાં ઓછી ફી હોય તો તેની પસંદગી કરી લેવી યોગ્ય નથી. જુદાં-જુદાં માધ્યમોનો ઉપયોગ કરી આ વ્યવસાય વિશેની જાણકારી એકત્ર કરવી મદદરૂપ બની રહેશે. ઉપરાંત આ ફીલ્ડ સાથે જોડાયેલી કોઈ વ્યક્તિ પાસે પણ સમયઅંતરાલે માહિતી મેળવી શકાય છે. એટલું હંમેશાં યાદ રાખજો કે આ સ્કિલ્સ અને આવડત આધારિત વ્યવસાય છે. આ ક્ષેત્રે આગળ વધવા માટે ઘણા પ્રકારનું ટેકનિકલ જ્ઞાન પ્રાપ્ત કરતા રહેવું પડે છે. ઓન હેડ ટ્રેનિંગ અને અનુભવનો હંમેશાં લાભ મળે છે. આ વિષય સાથે જોડાયેલા સેમિનાર-વર્કશોપમાં જવાથી નવી જાણકારી મેળવવી સરળ બની જાય છે. ■

- હેતલ રાવ

hetalrao@sambhaav.com

ડેઇલી વેજ વર્કસને ચૂકવાશે પૂરતું મહેનતાણુ

કોરોના વાઇરસનો પ્રકોપ જે રીતે વધી રહ્યો છે, તેના કારણે તમામ સૌ કોઈને મનોરંજન પીરસનારું બોલિવૂડ અને ટેલિવૂડ પણ છે. જોકે સમસ્યા એ છે કે આ ક્ષેત્રમાં રોજિંદા કામ કરનારા લોકોને આવકની મુશ્કેલી ઊભી થઈ રહી છે પરંતુ તેના નિવારણની જવાબદારી ફેડરેશન ઓફ વેસ્ટર્ન ઇન્ડિયા સિને એમ્પ્લોયર્સ (FWICE)એ લીધી છે.

કોઈ પણ ફિલ્મ કે ટેલિવિઝન પર રજૂ કરવામાં આવતાં એપિસોડ બનાવવા પાછળ જેટલી મહેનત તેના ડાયરેક્ટર કે કલાકારોની હોય છે એટલી જ મહેનત સેટ પર કામ કરનારા સ્પોટબોય, મેકઅપ આર્ટિસ્ટ, લાઇટમેન અને પ્રોડક્શન સાથે જોડાયેલા ઘણા બધા જુનિયર આર્ટિસ્ટની પણ હોય છે. ફર્ક એટલો જ છે કે આપણે ડાયરેક્ટર અને કલાકારોની વાહવાહી કરીએ છીએ, પરંતુ રોજની આવક કરી પોતાનું સો ટકા પરફોર્મન્સ આપતા આ રિયલ આર્ટિસ્ટોને

ઓળખતા પણ નથી. આપણે જ શું કામ, સેટ પર કામ કરનારા કલાકારો પણ ભાગ્યે જ આવા જુનિયર આર્ટિસ્ટોને ઓળખતા હશે. ખેર, આપણે વાત ઓળખાણની નહીં પરંતુ આ આર્ટિસ્ટોની સમસ્યાની કરવાની છે. દેશભરમાં કોરોનાનો કહેર એ રીતે ફેલાયો છે કે, ઘણા મરજીથી, ઘણા મજબૂરીથી અને ઘણા વગર ઇચ્છાએ ઘરમાં પુરાવા મજબૂર બન્યા છે. જોકે સરકારે ૩૧ માર્ચ સુધી લોકડાઉનનો આદેશ કરતા હાલ અન્ય સામાન્ય માણસોની જેમ આ રોજિંદા આવક કરતાં આર્ટિસ્ટોની પણ કફોડી હાલત થઈ છે. ખાસ કરીને ડેઇલી વેજ વર્કસને આવકની મુશ્કેલી ઊભી થઈ રહી છે.

શૂટિંગ બંધ કરવાનો નિર્ણય લેવાયા બાદ ઘણા જાણીતા ફિલ્મ નિર્દેશકોએ સેટ પર આવતા અને રોજિંદી થતી આવકમાંથી પોતાનું જીવન નિર્વાહ કરનારા ડેઇલી વેજ વર્કસને લઈને પોતાની ચિંતા વ્યક્ત કરી હતી. નિર્દેશક સુધીર મિશ્રાએ ટ્વિટ કરીને જુનિયર ટેકનિશિયન, લાઇટ બોય અને સેટ વર્કસ જેવા ડેલી આર્ટિસ્ટો માટે એક ફન્ડ બનાવવાનો પ્રસ્તાવ રજૂ કર્યો. આ આઇડિયાને વિક્ષમાદિત્ય મોટવાને, અનુરાગ કશ્યપ, નિખિલ આડવાણી, મનોજ મુંડા જેવા નિર્માતા-નિર્દેશક અને અનેક કલાકારો પણ આવકારી રહ્યા છે.

જરૂરિયાતની ચીજ-વસ્તુ આપવામાં આવશે

એફડબ્લૂઆઇસીઇ એસોસિયેશન દ્વારા નિર્ણય લેવામાં આવ્યો છે કે, મજબૂર યુનિયનના ૫૦૦ કર્મચારીઓને ગોરેગાવમાં આવેલા ફિલ્મસ્તાન સ્ટુડિયોમાં ફૂડ પેકેટ આપવામાં આવશે. ઉપરાંત એસોસિયેશન એવા પ્રયત્ન પણ કરશે કે તેમને રિલીફ ફન્ડ પણ આપવામાં આવે. આ સાથે અન્ય ચીજ વસ્તુ પણ જરૂરિયાત પ્રમાણે પુરી પાડવામાં આવશે.

પુરો પગાર આપવામાં આવશે

પ્રોડ્યુસર એસોસિયેશન મેક્સ સાથે વાતચીત કરી નક્કી કરશે કે ડેલી વર્કસને દિવસ પ્રમાણે પૈસાની ચુકવણી કરવામાં આવે. જે લોકો સેલેરી પર કામ કરે છે એટલે મહિને જેમનો હિસાબ કરવામાં આવતો હોય તેવા લોકોના પગારમાં પણ કાપકૂપ કર્યા વગર પુરા પૈસા ચૂકવવામાં આવે. આ કપરા સમયમાં તેમની હાજરી કરતાં તેમની જરૂરિયાત પર પૂરતું ધ્યાન આપવામાં આવે.

યોગદાન માટે સેલિફિટી આગળ આવ્યા

એફડબ્લૂઆઇસીઇના ચીફ અને એડવાઇઝર સેલિફિટીને આ કાર્ય માટે અપીલ કરી હતી. આ સારા હેતુમાં સહકાર આપવા ઘણા બધા કલાકારો જોડાયા છે. જેમાં સોનમ કપૂર, ગીતકાર જાવેદ અખ્તર, મનોજ મંતુસીર, ફિલ્મ મેકર સંજય ગુપ્તા, મધુર ભંડારકર, વિવેક અગ્નિહોત્રી, સંગીતકાર સલીમ મર્ચન્ટ, અનુપમ ખેર અને કરણવીર બોહરા જેવા નામ મોખરે છે. ફિલ્મ ઇન્ડસ્ટ્રી

સાથે જોડાયેલા દરેક લોકોએ આ કેમ્પેઇનની સરાહના કરી છે અને હેલ્થ કરવાની પણ તૈયારી દર્શાવી છે. પ્રોડ્યુસર ગિલ્ડ ઓફ ઇન્ડિયાએ રિલીફ ફન્ડ બનાવવાની જાહેરાત કરી ત્યારે અભિનેત્રી સોનમ કપૂરે પોતાના પરિવાર સાથે આ કામમાં મદદ કરવાનું નક્કી કર્યું છે. ટીસ્કા ચોપડા, ફરહાન અખ્તર, નિરમત કોરે પણ આ ફન્ડ યોજનાની પ્રશંસા કરી છે. બોલિવૂડના મોટા ભાગના કલાકાર, નિર્માતા, નિર્દેશક ફન્ડ યોજનાને આવકારી રહ્યા છે. ઉપરાંત પોતાનાથી બનતી પૂરતી મદદ કરવાનો પણ નિર્ણય કર્યો છે.

બોલિવૂડના મિલેનિયમ સ્ટાર અમિતાભ બચ્ચન, અક્ષય કુમાર, ભાઈજાન સલમાન ખાન, અનુપમ ખેર જેવા દિગ્ગજ લોકોએ પોતાના સેટ પર કામ કરતા લોકોને મદદ કરવાની તૈયાર બતાવી છે. એટલું જ નહીં, બિગ બીએ કહ્યું હતું કે દેશ જ્યારે આવી કપરી સ્થિતિમાંથી પસાર થઈ રહ્યો હોય ત્યારે આપણે એકબીજાને સહકાર આપીને જ સારા સમયની રાહ જોવી જોઈએ. અક્ષય કુમારને મદદ શબ્દ સારો નથી લાગતો. તેનું માનવું છે કે, ભલે આપણે રોજના ભાગદોડ ભરેલા જીવનમાં આ વ્યક્તિને મળી શકતા નથી, પરંતુ હંમેશાં યાદ રાખવું જોઈએ કે દરેક શૂટિંગ તેમના વિના અધૂરું છે. આજે જ્યારે તેમને જરૂર હોય તો તે મદદ નથી પણ આપણી ફરજ છે. બોલિવૂડ, ટેલિવૂડના લગભગ દરેક કલાકારો પોતાનાથી બનતી હેલ્થ કરવા તૈયાર છે. આ તેમની એકતાનું ઉત્તમ ઉદાહરણ ગણી શકાય.

સેલિબ્રિટીની પહેલ, કોરોના વાઈરસથી રહો સાવધાન

ટૂંકાગાળામાં બોલિવૂડનો ચહીતો સ્ટાર બનનાર કાર્તિક આર્યનનો વીડિયો સોશિયલ મીડિયા પર ઝડપથી વાઈરલ થઈ રહ્યો છે.

નવા શૂટિંગ કેન્સલ, રિપીટ થશે એપિસોડ

કોરોના વાઈરસ મહામારી દુનિયાભરમાં ઝડપી વધી રહી છે, ત્યારે મનોરંજન ઇન્ડસ્ટ્રી તેનાથી વધારે પ્રભાવિત જોવા મળે છે. માર્ચના અંત સુધી દરેક શૂટિંગ રદ કરવામાં આવ્યા છે. ત્યાર પછીની સ્થિતિ પ્રમાણે આગળનો નિર્ણય લેવામાં આવે તેમ છે. આ સંદર્ભે તારક મહેતા કા ઉલ્ટા ચશ્માના પ્રોડ્યુસર અસિત મોદીએ એક ઇન્ટરવ્યૂમાં કહ્યું હતું કે, દેશમાં કોરોના વાઈરસના કારણે સ્વાસ્થ્ય અધિકારી અને સરકારે હેલ્થ એડવાઈઝરી રજૂ કરી છે. આ બાબતને ગંભીરતાપૂર્વક લેતાં અમારા એસોસિએશને પણ શૂટિંગ રદ કર્યાં છે. આ નિર્ણયને અમે પૂરતો સહકાર આપી રહ્યા છીએ.

તારક મહેતા.. સિરિયલમાં જે ટોપિક્સ પબ્લિકને સ્પર્શતો હોય તેના પર એપિસોડ બનાવવામાં આવે છે. કોરોના વાઈરસ પર પણ એપિસોડ બનાવવામાં આવ્યો છે. જેમાં સ્ટાર્સ આ વાઈરસથી બચવાના ઉપાયો બતાવી રહ્યા છે. વધુમાં તેમણે કહ્યું કે, અમારી પાસે પહેલેથી શૂટ કરવામાં આવેલા એપિસોડ તૈયાર છે, પરંતુ ઘણા એપિસોડ એવા છે જેનું એડિટિંગ બાકી છે. આ એપિસોડના એડિટિંગ પછી જ જાણ થશે કે કેટલા શો અમે બતાવી શકીશું. કદાચ સિરિયલનું રિપીટ ટેલિકાસ્ટ પણ કરવું પડે.

આ મહિનાનું શૂટિંગ પૂર્ણ

ઘણા ટીવી નિર્માતાઓએ આ મહિનાના એપિસોડનું શૂટિંગ પૂર્ણ કર્યું છે. જેમાં સોની ટીવી પર પ્રસારિત થતાં ઇન્ડિયા બેસ્ટ ડાન્સર, એક દૂબ્ કે વાસ્તે-ર, મેરે સાઈ, બેહદ, પટિયાલા બેબ્સ, એન્ડ ટીવીના શોમાં ભાભીજી ઘર પર છે, હપ્પૂ કી ઉલટન પલટન, એક મહાનાયક ડો. આંબેડકરનો સમાવેશ થાય છે.

જેમાં તે થોડા ગુસ્સા સાથે લોકોને સમજાવી રહ્યો છે કે, સરકાર આપણા માટે જો આટલા બધા પ્રયત્નો કરી રહી છે તો થોડા દિવસ આપણે પણ સરકારને સહકાર આપવા માટે ઘરમાં રહેવું જોઈએ. પ્રધાનમંત્રીના આદેશને અનુસરીને આપણે આપણુ જ સાચું કરવા જઈ રહ્યા છીએ. માત્ર કાર્તિક આર્યન જ નહીં, પરંતુ બોલિવૂડના મોટા ભાગના સ્ટાર્સ લોકોને કોરોનાની સામે લડવાના અને સરકારને સહકાર આપવાની ઝુંબેશ ચલાવી રહ્યા છે. જેમાં વિશ્વ સ્વાસ્થ્ય સંગઠને પણ સોશિયલ મીડિયા પર હેશટેગ સેફ હેન્ડ ચેલેન્જ ની શરૂઆત કરી છે. આ ચેલેન્જને લોકો સુધી પહોંચાડવા માટે બોલિવૂડ કલાકારોને નોમિનેટ કરવામાં આવ્યા છે. સ્ટાર્સ પણ આ પડકારને ગંભીરતાપૂર્વક લઈ રહ્યા છે અને હાથ ધોતો વીડિયો બનાવી સોશિયલ મીડિયા પર અપલોડ કરી રહ્યા છે. આ લિસ્ટમાં દીપિકા પાદુકોણ અને અનુષ્કા શર્માનું નામ પણ છે.

દીપિકાએ આ ચેલેન્જને પૂર્ણ કરતો વીડિયો પોસ્ટ કર્યો છે. વીડિયોમાં તે સાબુથી હાથ ધોઈ રહી છે. બાથરોબની સાથે તેણે માસ્ક પણ પહેરી રાખ્યું છે. કેપ્શનમાં લખ્યું

છે કે, લોકોના બચાવ માટે આ ઘણું જરૂરી છે. આપણે સૌ આ લડાઈમાં સાથે છીએ. હું વિરાટ કોહલી, ક્રિસ્ટેનો રોનાલ્ડ અને રોજર ફેડરરને આ ચેલેન્જ માટે નોમિનેટ કરું છું.

અનુષ્કા શર્માએ ચેલેન્જને પૂર્ણ કરી ઇન્સ્ટાગ્રામ સ્ટોરી પર વીડિયો શેઅર કર્યો છે. જેમાં તેણે કહ્યું કે કોરોનાથી બચવા માટે કેવી રીતે હાથને સાફ રાખે છે અને લોકોને હેલ્થી રહેવાની પણ સલાહ આપી. આ ચેલેન્જમાં માત્ર દીપિકા, અનુષ્કા જ નહીં, પ્રિયંકા ચોપરા, હોલિવૂડ સ્ટાર્સ આર્નોલ્ડ શ્વાર્ઝનેગર અને અમેરિકન મોડેલ ક્રિસ્ટી ટર્લિંગટનને પણ નોમિનેટ કરવામાં આવ્યા હતા. ક્રિકેટર સચિન તેંડુલકર, રિદ્ધિમા કપૂરે પણ પોતાનો હેન્ડ વોશ કરતો વીડિયો સોશિયલ મીડિયા પર અપલોડ કર્યો હતો.

કોરોના વાઈરસની ગંભીરતાને લઈને સરકાર પોતાની રીતે તમામ પ્રયત્ન કરી રહી છે ત્યારે બોલિવૂડ સેલિબ્રિટી પણ પોતાનાથી બનતા તમામ પ્રયત્ન કરે છે. તો ચાલો આપણે પણ તેમના પ્રયત્નોને સફળ બનાવવા અને પોતાની સલામતી માટે સરકારના નિયમોનું પાલન કરીએ અને પોતાની સાથે દરેક વ્યક્તિને સ્વસ્થ રાખવાની નેમ લઈએ. ■

મેડોના - નામ સાંભળીએ કે સુમધુર અવાજ અને વિવાદિત વ્યક્તિત્વ આંખો સામે તરવરવા લાગે. જોકે, આ વખતે મેડોના કોઈ વિવાદને કારણે નહીં પણ તેના બહુચર્ચિત મેડમ એક્સ વર્લ્ડ ટુરનો છેલ્લો કાર્યક્રમ રદ રવાને કારણે ચર્ચામાં છે. કરોડો લોકોના દિલ પર રાજ કરનારી પોપ સિંગર મેડોનાનો વર્લ્ડ ટુર કાર્યક્રમ કોરોના વાઇરસની મહામારીને કારણે રદ કરવામાં આવ્યો છે. મેડમ એક્સ વર્લ્ડ ટુર કાર્યક્રમ અંતર્ગત પેરિસના ગ્રાન્ડ રેક્સ ઓડિટોરિયમમાં મેડોનાના ચાર કોન્સર્ટ યોજાવાના હતા. જોકે, કોરોનાની વૈશ્વિક મહામારીને પગલે ફ્રાન્સની સરકારે લોકોના એકઠા રવા પર પ્રતિબંધ લગાવી દીધો અને આ જ કારણસર મેડોનાની મેડમ એક્સ વર્લ્ડટુર રદ કરવામાં આવી. વર્લ્ડટુર રદ રવાને કારણે મેડોનાના ચાહકોમાં નિરાશા વ્યાપી ગઈ પણ મેડોનાની વાત કરીએ તો તે આ વર્લ્ડટુર કેન્સલ રવાને કારણે ખુશ છે. આખરે લોકોના સ્વાસ્થ્ય અને સુરક્ષાનો સવાલ છે એમ તેનું માનવું છે. મેડોના છેલ્લાં કેટલાંક સમયસરે ઘૂંટણના દુખાવાસરે પરેશાન છે. તેમ છતાં તે વર્લ્ડટુર પર નીકળી હતી કારણકે સંગીત તેનો શ્વાસ છે. મેડોનાએ પોતાના આવનારા આલ્બમ મેડમ એક્સના પ્રમોશન માટે વર્લ્ડટુરની શરૂઆત કરી હતી. ગત સપ્ટેમ્બર મહિનાસરે તે સતત વર્લ્ડટુર કરી રહી છે, જેને હમણા ખેંચ વાગી છે. મેડોનાએ ૮ માર્ચ સુધીમાં અમેરિકા, પોર્ટુગલ, લંડન અને ફ્રાન્સમાં કુલ મળીને ૭૫ કોન્સર્ટ કર્યાં. જોકે, એ સમયગાળા દરમિયાન તેનો ઘૂંટણનો દુખાવો એ હદે વકરી કે ડોક્ટરે તેને આરામ કરવાની સલાહ આપી. ત્યારબાદ મેડોનાએ તેના ચૌદ જેટલાં કાર્યક્રમો રદ કર્યા અને હવે કોરોના વાઇરસના સંક્રમણને પગલે કોન્સર્ટ રદ કરવાની ફરજ પડી.

મેડોના દુવ વર્ષની છે પણ તે હંમેશાં તેના બિન્દાસ્ત અવતારમાં જ લોકોની સમક્ષ આવે છે. લોકોના શોરબકોર અને મેડોનાના નામની બૂમો જ્યારે પડતી હોય છે ત્યારે મેડોના પોતાના ભૂતકાળના સંભારણા ક્યાંય દૂર મૂકીને લોકોની સામે પોપ સિંગરના

મેડોનાની વર્લ્ડ ટુરનો છેલ્લો કાર્યક્રમ રદ મેડોના ખુશ

બેબાક અવતારમાં સામે આવે છે.

લોકોના દિલમાં રાજ કરનારી મેડોનાને કોન્સર્ટમાં જોઈએ તો સહેજ પણ ન લાગે કે તેનો ભૂતકાળ દુઃખ અને વ્યસનસરે ભરેલો છે. એમ લાગે કે જાણે તે પોતાની જાતને કહેતી હોય કે - ભૂલી હુઈ યાદોં મુઝે ઘતના ના સતાઓ, ચેન સે રહને દો મેરે પાસ મત આઓ...મેડોના પોપ ગાયિકા છે, સારે જ તે અભિનેત્રી, નિર્દેશિકા, લેખિકા અને નિર્માત્રી પણ છે.

અમેરિકાના વ્યાવસાયિક શહેર મિશિગનથી ૧૪ કિ.મી. દૂર રોચેસ્ટર ગામમાં ૧૬ ઓગસ્ટ ૧૯૫૯માં જ્યારે મેડોનાનો જન્મ થયો ત્યારે પરિવાર આનંદિત થઈ ગયો હતો. એબ્રિનિયર પિતા લાઉસ વિલસનને ૪ પુત્ર હતા, પરંતુ તેને પહેલેથી જ દીકરીની અભિલાષા હતી જે મેડોનાના આવવાથી પૂરી થઈ. તેના પગલે પરિવારમાં અન્ય ૩ દીકરીઓનો પણ જન્મ થયો, પરંતુ

કમનસીબે મેડોના માત્ર ૬ વરસની હતી ત્યારે માતાની છત્રછાયા ગુમાવી દીધી. મોટી દીકરી

હોવાથી ઘર સંભાળવાની જવાબદારી તેના માથે આવી જેના કારણે શાળામાં પણ તેનું એડમિશન ઘણું મોડું થયું. મેડોનાએ ઘરકામ સાથે પિયાનો શીખવાનું શરૂ કર્યું. સંગીતની સમજ વધી પછી તેણે નાના મોટા સ્ટેજ પોગ્રામો કર્યાં. એક કાર્યક્રમમાં એક રેકોર્ડ કંપનાનીના મેનેજર ગેરી સ્ટોકહોમએ તેનામાં છુપાયેલી પ્રતિભાને શોધી. માત્ર ૨૪ વરસની ઉંમરમાં તેનું પ્રથમ આલ્બમ મેડોના (૧૯૮૩) માર્કેટમાં આવ્યું. સંગીતની દુનિયામાં આ આલ્બમે ધૂમ મચાવી. રેકોર્ડ વેચાણમાં પ્રુલ્વિશ, પ્રશલે, બ્રિટલ અને અબાનો રેકોર્ડ માઇકલ જેક્શન પહેલાં જ તોડી ચૂક્યો હતો. મેડોનાએ જેક્શનનો પણ રેકોર્ડ તોડ્યો.

૧૯૮૫માં મેડોનોનું બીજું આલ્બમ 'લાઇફ એ વર્ષિન' આવ્યું જેણે તેના જ પ્રથમ આલ્બમના રેકોર્ડને તોડ્યો. આ આલ્બમના 'આઇ એમ નોટ એ બિગ ડીલ', 'આવર એન્ડ આવર' અને 'એબિલ એબિલ' જેવાં ગીતોથી મેડોનાનો અવાજ અમેરિકાની સરહદો પાર કરી દુનિયાભરમાં ગુંજવા લાગ્યો. ત્યાર પછી મેડોનાએ પાછું ફરી જોયું નથી. ટૂંકાગાળામાં તેણે હોલિવૂડમાં પગ જમાવી દીધો. ૧૮ જેટલી ફિલ્મોમાં કામ કરવાની સાથે તેણે ફિલ્મોનું નિર્દેશન પણ શરૂ કરી દીધું. સંગીત અને ફિલ્મોની દુનિયામાં તેને જેટલી સફળતા મળી એટલી સફળતા પ્રેમની દુનિયામાં ના મળી શકી. ૧૯૮૫માં અભિનેતા સીન પેન અને વર્ષ ૨૦૦૦માં નિર્દેશક ગે રિચી સાથે લગ્ન થયાં, પરંતુ તે ટક્યા નહીં. કદાચ આ જ હકીકત છે જ્યાં દરેક સફળતા આકાશ આંબે ત્યાં ઘણુબધું પાછળ રહી પણ જાય છે. મેડોનાની સફળ જિંદગીનાં પાસાંમાં તેના અંગત જીવનનાં પાનાં ખાલી રહી ગયાં. આ ખાલીપો તેની ખુશીમાં આજે પણ છલકાય છે. ■

અને બંને ખડખડાટ હસી પડ્યાં.

‘અચાનક તારા જેવો મિત્ર મળવાથી હું અતીતની સ્મૃતિઓમાં ખોવાઈ હતી. કદાચ એક્સાઈટ બની ગઈ હતી. તું કહે તો આપણે મળીએ. જો શક્ય હોય તો.. તું ક્યાં છો?’

‘અહીં જ તારા જ શહેરમાં..’

‘ઓહ..રિયલી? ધેન મોસ્ટ વેલકમ.’

‘થેન્ક્સ.’

‘બોલ, ક્યારે અને ક્યાં?’

‘આજે રાત્રે ડિનર સાથે લેશું?’

‘ડન.’

આયનાએ પોતાનો ફોન નંબર અને એડ્રેસ લખ્યા.

સમય નક્કી થયો. લેપટોપ બંધ કરી આયના રણવીરની પ્રતીક્ષામાં ડૂબી રહી. કદાચ ઈશ્વરે જ તેને મદદગાર મોકલીને કોઈ દિશાનો સંકેત આપ્યો હતો કે શું? રણવીર સાથેની મુલાકાત કેવી નીવડશે? તે કોઈ રીતે પોતાને મદદરૂપ થઈ શકશે ખરો?

આયના થોડી વાર કોલેજના ટિવસોમાં, અતીતની યાદોમાં, સ્મરણોની ગલીમાં ધૂમતી રહી. રણવીરને પોતા માટે લાગણી હતી એનો ખ્યાલ આવી જતાં આયના જેવી

સ્માર્ટ યુવતીને વાર લાગે તેમ નહોતી. તે પોતે પણ રણવીરને એક સાચા દોસ્ત તરીકે જોતી હતી, પણ એનાથી વિશેષ કોઈ લાગણી તે નહોતી અનુભવી શકતી. બંનેની દોસ્તી સાચી હતી. એમાં બેમાંથી કોઈને શંકા નહોતી.

મનમાં વિચારો ચાલતા રહ્યા. આયના ડિનરની તૈયારી કરતા કરતા આયનાના મનમાં અનેક વિચારો ઊમટી રહ્યા હતા. ઘડીકમાં વર્તમાનમાં તો ઘડીકમાં અતીતની સફરે તે વિહરી રહી.

ટેબલ તૈયાર કરી, તે પોતે પણ તૈયાર થઈ. મધ્યમા હમણા તેને ઘેર ગઈ હતી. એથી તે એકલી જ હતી. રણવીર કેટલો બદલાયો હશે? કેવો લાગતો હશે? શું કામ કરતો હશે? પોતાને જે કરવું હતું એમાં મદદરૂપ થઈ શકશે કે કેમ? ભીતરમાં ઊઠતા અનેક સવાલો સાથે તે અધીરતાથી રણવીરની પ્રતીક્ષા કરી રહી.

ખરેખર, રણવીર આયનાને મદદરૂપ બની શકશે ખરો..?

● ● ●

આયનાએ ઝટપટ રસોઈ બનાવી. ટેબલ ગોઠવી બધું તૈયાર કરી લીધું અને

આતુરતાથી રણવીરની પ્રતીક્ષા કરી રહી. આટલાં વરસોમાં રણવીરમાં કેવો અને કેટલો બદલાવ આવ્યો હશે એની કલ્પના કરી રહી. જોકે ફેસબુક પર જે રીતે વાત થઈ હતી એ જોતા તેના સ્વભાવમાં તો ઝાઝો બદલાવ આવ્યો હોય એવું નહોતું લાગતું. એવો જ સરળ અને સહજ લાગ્યો હતો. બાકી તો આવે ત્યારે જ સાચી જાણ થાય. રણવીરની જિંદગીમાં પણ કોઈ સ્ત્રી આવી હશે. તેણે લગ્ન કર્યા હશે. બાળકો પણ હશે. તે પોતાના આ પ્રોજેક્ટમાં કેટલો મદદરૂપ થઈ શકશે એનો કોઈ આઈડિયા નહોતો, પણ પ્રયાસ તો કરવો જ રહ્યો.

આખરે થોડી વારે બેલ વાગી. જરૂર કરતા વધારે ઝડપથી આયના દોડી...અને બારણું ખોલ્યું.

‘હાય આયના.’

આયના જોઈ રહી.

એ જ રણવીર..એવો જ. વરસો પહેલાં જોયેલો એવો જ તરોતાજા..કોલેજમાં હતો ત્યારે લાંબા વાળ રાખતો અત્યારે એ મિલિટરી કટમાં હતો. એટલો જ તફાવત પહેલી નજરે દેખાયો.

‘અરે, ઘેર બોલાવીને અંદર આવવા

વહી ગયેલી વાર્તા

દેશના અગ્રગણ્ય વિજ્ઞાની ડો. કુલદીપ આબેદૂબ માનવ જેવી ઇવા રોબોટનું સર્જન કરે છે. ઇવાને લાગે છે કે કુલદીપ તેના પ્રેમમાં છે. ઇવાના મનમાં પણ કુલદીપ માટે પ્રેમના અંકુર ફૂટે છે. કુલદીપ ઇવાના પ્રેમને નકારી દે છે તેથી ઇવા તેને છોડીને ચાલી જાય છે. ઇવા ઉશ્કેરાઈને ગેરકાનૂની કામ કરતા આરીફ નામના માણસના સંપર્કમાં આવે છે. આરીફ અને તેના સાગરીતો ઇવાનું અપહરણ કરી તેની પાસે બોમ્બ વિસ્ફોટ કરાવવાનું કાવતરું ઘડે છે. ઝાયેદ નામનો શપ્સ મુંબઈ પહોંચે છે. ઝાયેદ મોના નામની યુવતીને મળે છે. મોના રાજેન વકીલ નામની વ્યક્તિને પ્રેમ કરે છે. રાજેન ગુપ્ત રીતે આતંકવાદીઓની માહિતી એકઠી કરી સરકારને આપવાનું કામ કરતો હોય છે. મોના રાજેનને તેના આ કામમાં સાથ આપે છે. ઝાયેદ બોમ્બ વિસ્ફોટ માટે મોનાનો ઉપયોગ કરવાનું નક્કી કરે છે. આ તરફ કુલદીપ તેની સેક્રેટરી આયનાને ઇવાના સર્જન અને વિસર્જનની વાત કરે છે. આ વાતની જાણ થતાં આયના

કુલદીપને આતંકવાદીઓના પડયંત્રને રોકવા માટે પ્રયત્ન કરવાનું કહે છે અને મોનાની મદદ લે છે. મોના કુલદીપ અને આયનાની ઓળખાણ રાજેન સાથે કરાવે છે. રાજેન જે ગ્રૂપ સાથે સંકળાયેલો હોય છે તેના વડા કામ્બલી રાજેનને અમદાવાદમાં આતંકવાદીઓ બોમ્બ વિસ્ફોટ કરવાનું કાવતરું ઘડી રહ્યા હોવાની વાત કરે છે. ઝાયેદ મોનાને અમદાવાદના જુદા જુદા ઠેકાણા ખતાવે છે. જોકે, તે મોનાને તેનો પ્લાન નથી જણાવતો. મોના આ બધી વાત રાજેનને કરે છે. રાજેનને મોનાની ચિંતા સતાવવા લાગે છે. રાજેન મોનાની સુરક્ષા માટે વિક્રમસિંહ નામના વ્યક્તિને નિયુક્ત કરે છે. બીજી તરફ આયનાને ખ્યાલ આવે છે કે ડો. કુલદીપને આતંકવાદી હુમલા કે અન્ય કોઈ ઘટનાઓમાં રસ નથી તેથી તે તેના મિત્ર રણવીરસિંહની મદદ લેવાનું નક્કી કરે છે. રણવીર અને આયના કોલેજમાં સાથે હોય છે. રણવીર આયનાને પ્રેમ કરતો હોય છે પણ આયના સમક્ષ તેનો એકરાર નથી કરી શકતો.

- હવે આગળ વાંચો...

દેવાનો ઈરાદો નથી કે શું?’

‘ઓહ..સોરી...સોરી, પ્લીઝ કમ ઈન.’
કહેતી દરવાજો રોકીને ઊભેલી આયનાએ એક તરફ ખસીને મિત્રને આવકાર આપ્યો.
રણવીર અંદર દાખલ થયો.

ઓરડામાં ચારે તરફ નજર નાખતા રણવીરે સોફાને બદલે હીંચકા પર બેસવાનું પસંદ કર્યું.

‘આયના, ઘર સરસ સજાવ્યું છે.’

‘થેન્ક્સ..રણવીર..’

‘ખાલી વીર કહીશ તો પણ ચાલશે અને વધારે ગમશે.’

‘ભલે..’ કહેતી આયનાએ વીર સામે પાણીનો ગ્લાસ ધર્યો અને પછી સામે રાખેલી રોકિંગ ચેર પર બેઠી.

ચેર અને હીંચકાની ધીમી ગતિ જાણે એકમેક સાથે તાલ મેળવી રહી.

‘ઘરમાં બીજું કોઈ કેમ દેખાતું નથી?’

‘કોઈ હોય તો દેખાય ને?’

‘એટલે?’

‘એકલા માણસના ઘરમાં બીજું કોણ હોય?’

‘મતલબ..તેં હજુ સુધી લગ્ન નથી કર્યા?’

‘કદાચ મારી સાથે કોઈએ લગ્ન કરવાની હિંમત નથી કરી.’

આયના હસી પડી.

‘અર્થાત આવ ભાઈ હરખા..આપણે બેઉ સરખા..એના જેવું કંઈક.’

‘મીન્સ તું પણ મારી જેમ એકલો..’

‘હા, તારી જેમ મારી સાથે પણ કોઈએ

આજ સુધી લગ્ન કરવાની હિંમત નથી કરી.’

વીરને કહેવાનું મન થઈ આવ્યું કે આયનાને કહી દે..આયના, હજુ યે મારી પ્રતીક્ષા અધૂરી જ છે, પણ તે કશું બોલ્યા સિવાય આયના સામે જોઈ રહ્યો.

આયનાને થયું કે હાશ..વીરે લગ્ન નથી કર્યા તો કદાચ તેના મિશનમાં મદદરૂપ થવા તૈયાર થાય.

‘ઈનફેક્ટ, હું અહીં મારી એક રૂમ પાર્ટનર સાથે રહું છું..એ અત્યારે વતન ગઈ છે..’

‘આઈ સી..’

બે પાંચ મિનિટ બંને પોતપોતાના વિચારોમાં ખોવાઈ રહ્યાં.

‘વીર, આપણે જમીને નિરાંતે વાત કરીએ.’

‘યેસ..પહેલા પેટપૂજા..તારી રસોઈની સોડમથી જ મને તો ભૂખ લાગી ગઈ છે.’

‘જમ્યા પહેલાં જ તારીફ?’

‘આ તો સુગંધની તારીફ કરી..સ્વાદની તારીફ જમ્યા પછી.’

‘બોલવામાં તને નહીં પહોંચી શકાય. તું હજુ એવો જ રહ્યો.’

‘એવો એટલે કેવો? મારે બદલાવું જોઈએ?’

‘હા, તું થોડી ડાહી અને ઠાવકી બની છો એ દેખાઈ આવે છે.’

જમતાં જમતાં સામાન્ય હસી-મજાકની વાતો ચાલતી રહી. જાણે વચ્ચેના વરસો ખરી પડ્યા.

જમીને હાથ ધોતા વીર બોલ્યો.

‘ખરેખર મજા આવી ગઈ. થેન્ક્સ ફોર નાઈસ ડિનર..ઘણા સમયે ઘરનું બનાવેલું ખાવા મળ્યું અને આ પોટી તારીફ છે કે ફોર્માલિટી છે એવું તું નહીં માને એવી આશા રાખું છું.’

‘તો રાંધી દેવાવાળી કેમ ન શોધી?’

‘શોધી હતી, પણ એ મારાથી રિસાઈને ન જાણે ક્યાં છૂ-મંતર થઈ ગઈ.’

‘ના વીર, છૂ-મંતર નહોતી થઈ. તે તારા જીવના જોખમે મને બચાવી હતી એ વાત હું કદી ભૂલી નથી. સાવ અચાનક અમારી ટ્રાન્સફર થવાથી..’

‘ઓકે..ઓકે..નો નીડ ઓફ એની એક્સલેનેશન..આઈ વોજ જસ્ટ જોકિંગ.’

‘બાય ધ વે..અત્યારે શું કરે છે?’

આયનાએ પોતે ક્યાં અને શું કામ કરે છે તેની પ્રાથમિક માહિતી આપી.

‘ઓહ..ગુડ..તેં તારું સપનું પૂરું કર્યું.’

‘ના, મારું સપનું હજુ અધૂરું જ છે અને એ પૂરું કરવામાં મને તારી મદદની જરૂર છે.’ એવા કોઈ શબ્દો આયનાના ગળામાં જ અટકી ગયા.

‘તું શું કરે છે?’

‘કંકડ ગિરધારી છું. આમ તો મારી સેવાની કોઈને જરૂર નથી. એટલે એટલિસ્ટ દેશની સેવા તો કરું એમ માનીને એન્ટિટેરેરિસ્ટ સ્કવોડમાં જોડાયો છું. મુંબઈ ખાતે ટ્રેનિંગ પૂરી થઈ. હવે જ્યાં ડિટેઈલ પોસ્ટિંગ આપશે ત્યાં જવાનું. હાલમાં રહું છું તો મુંબઈમાં, પણ અહીં આતંકવાદીઓનું કંઈક કાવતરું રંધાઈ રહ્યું છે, એવી કોઈ ગંધ

આવી છે. એટલે હમણા અહીં છું.’

‘આતંકવાદી..?’

‘યેસ..એમાં ચોંકવા જેવું શું છે? આજકાલ એની ક્યાં નવાઈ છે? છાપાં નથી વાંચતી? કે ટીવી નથી જોતી?’

આયનાને મનમાં થયું..આ તો પોતાને જરૂર છે એવી જ કોઈ વાત છે. વીર તેને ચોક્કસ મદદ કરી શકશે.

‘આયના, મને ન જાણે કેમ લાગે છે કે તું કોઈ મૂંઝવણમાં, કોઈ અવઢવમાં છો.. કોઈ વાત કરવી કે ન કરવી એવી દ્વિધામાં હોય તો એક વાતની ખાત્રી વગર માગ્યે આપીશ. તારી મૂંઝવણમાં કોઈ મદદ કરી શકીશ કે નહીં એની ખબર નથી, પણ એક વાત ચોક્કસ કે મારાથી શક્ય હશે તે કરવામાં પાછું વાળીને નહીં જોઉં.’

આયના આભારભરી નજરે વીર સામે જોઈ રહી. આ વ્યક્તિના પ્રેમને એકવાર વરસો પહેલાં તેણે પરોક્ષ રીતે ઠુકરાવ્યો હતો..તેના દિલની વાત સમજવા છતાં ન સમજ્યાનો ડોળ કર્યો હતો. એ માણસ આજે પણ તેને દરેક રીતે મદદ કરવા તત્પર છે. આજે પણ તેની આંખોમાં લાગણીનો સમંદર ધૂધવતો જોઈ શકાય છે.

‘આયના, તેં કશો જવાબ ન આપ્યો?’

‘વીર, થેન્ક્સ કહીને તારી ભાવનાનું અપમાન નહીં કરું. વીર, પૂરી નિખાલસતાથી કહું તો મને તારી લાગણીનો અંદાજ ત્યારે પણ હતો અને આજે પણ છે. એક મિત્ર તરીકે મારા મનમાં તારું સ્થાન સૌ પ્રથમ છે. અને છતાં..ન જાણે કેમ..’

‘છોડ એ બધી વાતો..એ ઉંમરે તો લાગણીઓનું વાવાઝોડું ફૂંકાતું રહે.. હવે આપણે બંને મેચ્યોર છીએ. તારું મન મારા માટે તૈયાર નથી અને મારું મન કોઈ અન્ય માટે તૈયાર ન થયું. બસ..આટલી જ વાત છે. મનના ખેલ આગળ માનવી લાચાર..’

કહેતા વીર મોટેથી હસી પડ્યો.. એના હાસ્યમાં પૂરી નિખાલસતા હતી.

‘એની વે..આયના, તારી લાઈફમાં બીજું કોઈ હજુ સુધી કેમ નથી આવ્યું એનું આશ્ચર્ય થાય છે.’

‘વીર, તારી વાત સમજવા છતાં હું અજાણ બની હતી એમ આજે મારા દિલની વાત સમજવા છતાં કોઈ અજાણ બને છે. કદાચ તારા નિસાસા લાગ્યા હોય..સોરી,

વીર.. જસ્ટ જોકિંગ..પ્લીઝ ડોન્ટ ફીલ બેડ.. હું પણ આજે એક સહૃદયી મિત્ર પાસે કોઈ પડદા સિવાય મનની વાત ઠાલવી રહી છું.’

‘થેન્ક્સ, તારા એટલા વિશ્વાસને પાત્ર હું આજે પણ છું એનો આનંદ છે. હા, નિસાસા કદાચ એ ઉંમરે નખાયા હશે, પણ તારું બૂરું થાય એવી બદલાની કોઈ વાત એ નિસાસામાં નહોતી, ન જ હોય એટલો વિશ્વાસ તો તને પણ હશે જ. હોવો જ જોઈએ.’

‘બાય ધ વે.. એવો મૂરખ છે કોણ? જે તારા જેવી વ્યક્તિને આમ પ્રતીક્ષા કરાવે?’

‘અનેક લોકો પાસેથી સાંભળ્યું છે કે અહીંનું અહીં જ છે.’

‘આપણે આવા મજાના મિત્રો છીએ એ પણ ક્યાં ઓછા નસીબની વાત છે? આજે આટલાં વરસો બાદ મળ્યાં..એવી જ લીલીછમ લાગણી સાથે..એ પણ કુદરતની બલિહારી જ કહેવાય ને?’

‘વીર, આટલાં વરસો બાદ અચાનક મળ્યાં એની પાછળ કુદરતનો કોઈ સંકેત પણ હોઈ શકે.’

‘યેસ.. એ સંકેત શું હોઈ શકે એની લિપિ ઉકેલવી રહી.’

‘વીર,’

‘બોલ ને.. મનની મૂંઝવણ કહેવાની હજુ પણ દ્વિધા છે?’

‘ના..દોસ્ત, જરા પણ નહીં. એમાં પણ તારા કામ વિશે જાણીને તો જરાયે શંકા કે દ્વિધા નથી રહી. મને તો તારો આ સમયે મેળાપ થવામાં કુદરતનો સ્પષ્ટ સંકેત ઉકેલાઈ પણ રહ્યો છે.’

‘સમજાયું નહીં.’

‘વાત ક્યાંથી, કેવી રીતે શરૂ કરવી એ મને સમજાતું નથી એટલે જરા વિચારું છું.’

‘ગમે ત્યાંથી શરૂ કરી શકે છે. કોઈ ગંભીર વાત છે?’

આયનાએ કુલદીપ અને ઈવાથી માંડીને બધી વાત શરૂ કરી.

એકીશ્વાસે વાત પૂરી થઈ ત્યારે રણવીર ખરેખર સ્તબ્ધ બની ગયો હતો.

‘વીર, કુલદીપ માત્ર એક વૈજ્ઞાનિક છે. એણે યોગ્ય જગ્યાએ માહિતી આપીને પોતાની ફરજ પૂરી કર્યાનો સંતોષ લીધો છે, પણ હું..’

‘મને સમજાય છે આયના, બધું જ સમજાય છે અને યસ..આઈ થિંક કુલદીપ જ

એ વ્યક્તિ છે જેની તને પ્રતીક્ષા છે, રાઈટ?’

‘રાઈટ..ખોટું નહીં બોલું, પણ અત્યારે એ પ્રશ્ન, એ વાત ગૌણ સ્થાને છે.’

‘યેસ આયના અને તને ખબર નથી આ વાત કરીને તેં અમને કેટલી મોટી મદદ કરી છે. અમારા કેટલાયે ખૂટતા અંકોડા આ વાતથી મળી ગયા છે. નાઉ લીવ એવરિથિંગ ટૂ અસ..અમે અમારી રીતે બધું ફોડીશું અને સોરી..પણ આ બધું જાણ્યા, સાંભળ્યા પછી હવે મારે ઉતાવળથી જવું પડશે. તેં આપેલી માહિતી ખૂબ જ અગત્યની છે. અમારી જાણ મુજબ અમારી પાસે વધારે સમય નથી. અમારે તાત્કાલિક કામે લાગવું પડશે. આવા કામમાં સમય વેડફી ન શકાય. અનેક જીવનું જોખમ હોય ત્યારે એક-એક પળ કીમતી હોય એ તું સમજી શકીશ.’

‘યેસ વીર, હું એમાં કોઈ રીતે મદદરૂપ બની શકું એમ હોય તો મને ગમશે. ગમે તેવા જોખમી કામથી હું ડરતી નથી.’

‘સ્યોર, બની શકે તારી હેલ્પની જરૂર પડે પણ ખરી. મારા ઉપરીઓ સાથે વાત કર્યા બાદ હું તારો કોન્ટેક્ટ કરીશ.’

‘વીર, સંપર્કમાં રહેજે..અને પ્લીઝ બી કેરફુલ.. તારું ધ્યાન રાખજે.’

આયનાના શબ્દોમાં લાગણીની સચ્ચાઈ હતી.

વીરે આયનાના હાથ ઉપર પોતાનો હાથ મૂક્યો. પળ બે પળ બંને એ સ્પર્શની ઉષ્મા, હૂંફ અનુભવી રહ્યાં.

બાય કહીને જતા રણવીરને આયના એકીનજરે તાકી રહી. તેની આંખોમાં ન જાણે કેમ ભીનાં વાદળો તરી ઊઠ્યાં હતાં.

● ● ●

મોનાએ રૂમની બારીનો વિશાળ પડદો હટાવી નીચે ટ્રાફિકથી ભરચક રસ્તા નજર નાંખી. હાથલારી ખેંચતા મજૂરો,

મહાનજેશ્વર

ફાઉન્ટેન

Tel: M'war - 02168 260227 / 131
Opp. Koyna Valley, M'war - 412806

ફાઉન્ટેન વિલેજ

Tel: M'war - 02168 260135 / 136
Opp. Bharat Petrol Pump, M'war - 412806

* All Rooms are A.C. • Lawn & Swimming Pool

W: www.fountainhotel.co.in	Mumbai (H. O.)
E: reservation@fountainhotel.co.in	2367 7182
W: www.fountainvillage.in	
E: fountainvillagemw@yashoo.com	2367 7282

veg. restaurant | ભાઇલાનાથ મંદિર સામે,
સોપાટી, ડેબી.: 2369 8080

અમદાવાદની ઓળખ સમી પીળા પટ્ટાવાળી કાળી રિક્ષાઓ, બાઈક પર પૂરઝડપે જઈ રહેલા બિન્દાસ જુવાનિયાઓ, રસ્તાની ફૂટપાથ પર પસાર થઈ રહેલા થાકેલા ચહેરાઓ પર ફરતી તેની નજર કોઈને શોધી રહી હતી..વિક્રમસિંહ..હા એ જ નામ કહ્યું હતું ફોન પર રાજેને..અચાનક સામે ચાની લારી પાસે ટોળું વળીને ઊભેલા લોકો વચ્ચે ઊભેલી એક વ્યક્તિ પર તેની નજર પડી. રાજેને કહ્યું હતું એમ એણે પીળું ટીશર્ટ પહેર્યું હતું. મોનાએ તેના પર પોતાની નજર સ્થિર કરી. એ તેના હાથ પર લાલ કડું શોધતી હતી. હવે એ યુવાનની નજર પણ મોના પર પડી. એણે લાલ કડું પહેરેલા હાથ વડે પોતાના માથાના વાળ પસવાયાં.

એ જ..એ જ વિક્રમસિંહ હતો. મોનાને ખાતરી થઈ ગઈ. તે એની સામે હાથ હલાવી કન્ફોર્મ કરવા જતી હતી ત્યાં જ તેનો હવામાં ઊંચો થયેલો હાથ કોઈએ પકડી લીધો. બીજી પળે મોનાને પોતે કેવી મૂર્ખાઈ આચરવા જઈ રહી હતી તેનો ખ્યાલ આવી ગયો. એણે તરત પોતાનો બીજો હાથ પણ હવામાં ઊંચો કરી જાણે કે અંગડાઈ લેતી હોય તેમ કર્યું. અને બારી પાસે જ ઊભા રહી સહેજ પાછળ ફરી અને તેનો હાથ પકડી ઊભેલા ઝાંચેદ સામે જોઈ હળવું હસી પડી.

‘અરે સરકાર..તમે ફેશ થઈ ગયા. મને તો બહુ ભૂખ લાગી છે. નીચે ડાઈનિંગ હોલમાં જઈશું..?’ કહી ઝાંચેદને હળવું આલિંગન આપ્યું.

ઝાંચેદની નજર બારીમાંથી બહાર ગઈ. ખબર નહીં કેમ પણ તેને અત્યારે, આ પળે કોઈ ખાસ કારણ સિવાય પણ મોના ઉપર પહેલી વખત શંકા કરવાનું મન થઈ આવ્યું. કશુંક તેની વિરુદ્ધ રંધાઈ રહ્યું હતું કે શું? તેણે નીચે નજર નાખી, ચારે તરફ ફેરવી. કશું વાંધાજનક ન દેખાયું. તેને થયું પોતાનો ભ્રમ હતો. કદાચ હવે આખી વાતને અંજામ આપવાને બહુ વાર નહોતી એથી છેલ્લી પળોની ઉત્તેજના હશે. મોના ઉપર અવિશ્વાસ કરવાનું કોઈ કારણ આજ સુધી મળ્યું નથી. તેણે મનમાંથી બધા વિચારો ખંખેરી નાખ્યા. છતાં થોડું સાવધ રહેવું સારું.

અનૈતિક કામ સાથે જોડાયેલી વ્યક્તિની સિક્કથ સેન્સ પણ શું કદીક જાગૃત થઈ જતી હશે..?

‘મોના ડાર્લિંગ, આ અમદાવાદ છે રિયર..આટલી મોટી બારી પાસે ખુલ્લા પડે તારું આમ મને વળગવું યોગ્ય ન કહેવાય.. અને આમ પડદા ખોલીને ઊભા રહેવાની જરૂર પણ શી છે? મારી મોનાને કોઈ જોયા

કરે એ મને કેમ પોસાય?’ કહેતા ઝાંચેદ હસી પડ્યો. મોનાને શંકા જાગે એવું કોઈ વર્તન ન થવું જોઈએ. મોના ઉપર તો સફળતાનો આખો મદાર હતો. એમાં એનો જીવ જવાનો હતો એની પણ તેને જાણ હતી. હવે મોના કેટલા દિવસની મહેમાન છે? એકાદ ક્ષણ પૂરતું તેનું મન ગ્લાનિથી ભરાઈ આવ્યું. જોકે આવા કામમાં કોઈ નબળા વિચારને સ્થાન હોય જ નહીં. એનું તેને ભાન હતું. ઝાંચેદે ધીમે રહીને પડદો બંધ કર્યો અને પછી મોનાના હોઠ પર એક તસતસતું ચુંબન કરતા બોલ્યો..

‘ડાર્લિંગ, ભૂખ તો મને પણ બહુ જ લાગી છે, પણ ભોજનની નહીં, તારી..’

મોનાએ ઝાંચેદને પોતાનાથી સહેજ અળગો કર્યો અને પછી બોલી,

‘ એ બધું પછી, પહેલાં પેટપૂજા..’
બંનેએ ડાયનિંગ હોલ તરફ જવા ડગલાં માંડ્યાં.

બરાબર એ જ વખતે એક વ્યક્તિ મુંબઈ અમદાવાદની ફ્લાઈટની બે ટિકિટ બુક કરાવી રહી હતી.

એ રાજેન હતો. એ તેના બોસ કામ્બલી સાથે આવતીકાલે સવારે અમદાવાદ આવી રહ્યો હતો. ■

(ક્રમશઃ)

આ અઠવાડિયાની

દસ બેસ્ટ સેલર બુક્સ

“અભિયાન”ના વાચકો માટે ખાસ ઓફર

આ ફૂન બતાવો અને દરેક પુસ્તક ઉપર ૨૦% ડિસ્કાઉન્ટ મેળવો

બહારગામ વી.પી.પી.થી પુસ્તકો મોકલી આપીશું. • ફોન ઉપર ઓર્ડર સ્વીકાર્ય

તમે અને તમારો આત્મા	: બ્રહ્માંડની સર્વોચ્ચ સત્તા આત્માને તમારી ભીંતર અનુભવો	દીપ ત્રિવેદી	₹ ૨૪૯.૦૦
કવિવર પ્રેમાનંદ ગૌરવ ગ્રંથ	: આખ્યાન-ગાન-ધ્વનાંકિતા (સી.ડી.) સાથે	સિતાંશુ યશસ્વિન્દ્ર	₹ ૫૦૦.૦૦
મહાભોજ	: અર્ધશતકની સાહસયાત્રા-નવો પડાવ	સિતાંશુ યશસ્વિન્દ્ર	₹ ૧૯૦.૦૦
વંટોળિયો	: સમાજના વંચિત વર્ગની વેદનાને આરપાર વીંધી નાંખતી કથા	અઝીઝ ટંકારવી	₹ ૧૫૦.૦૦
ભૂંસાતાં ગ્રામચિત્રો	: એકવીસમી સદીમાં વાંચવાનું પુસ્તક	મણિલાલ હ. પટેલ	₹ ૧૭૫.૦૦
ગેટ સેટ ગો	: ખૂલ્લી આંખે જોવાયેલાં સપનાં સાકાર કરી શકાય છે.	એ.જી.કૃષ્ણમૂર્તિ	₹ ૨૨૫.૦૦
Out ઓફ ધ Maze	: અવરોધોની આરપાર લઈ જતી Amazing Story	સ્પેન્સર જોહનસન	₹ ૧૫૦.૦૦
જાણો, જ્યારે કોઈ ખોટું બોલે છે	: સચોટ નિર્ણય લેવા માટેની માર્ગદર્શિકા	પ્રબલ ફ્રાન્ક	₹ ૧૭૫.૦૦
મહાભારતની રામાયણ	: દુનિયાની સૌથી મોટી લોકશાહીમાં પ્રજાની થતી સેન્ડવિચની રેસીપી !	હર્ષદ પંડ્યા	₹ ૧૫૦.૦૦
પરાજિત	: મહાભારત પૂર્વ દેવો અને દાનવોના દારૂણ સંગ્રામની પૌરાણિક કથા	પિનાકિન્દ દવે	₹ ૨૨૫.૦૦

નટરાજ બુક સેન્ટર : ૧૦, નેશનલ ચેમ્પર્સ, સિટીગોલ્ડ મલ્ટીપ્લેક્સ લેન, આશ્રમ રોડ, અમદાવાદ-૩૮૦૦૦૯ વોટ્સએપ : ૦૮૩૪૭૯-૬૧૨૯૯ ફોન નં. ૦૭૯-૨૬૫૮૭૯૩૦
પોર્કેટ બુક સેન્ટર : અમદાવાદ. ફોન નં. ૦૭૯-૨૫૫૦૮૭૩૨ Email : natraj1963@gmail.com, www.booksforyou.co.in

નિઃસંતાનપણુ (ટેસ્ટ ટ્યુબ બેબી)

ડૉ. આશિષ વિરડીયા M.S.(Gyne.) ગોલ્ડ મેડાલીસ્ટ

લગ્નના ૩૦ વર્ષ બાદ સંતાન પ્રાપ્તિ

શનિબેન શંકરભાઈ ચૌધરી (જાસનવાડા-પાલનપુર)

“૫૫ વર્ષની ઉંમરે માતા-પિતા બનવાનું સ્વપ્ન પુરૂ થયું ! આજ સુધી બાળક વગર અમારી જિંદગીનો ભાગ સુનો હતો. તે ભાગમાં આજે એક બાળક રૂપી ફુલ ખીલ્યું છે. અમારી જિંદગીનો ખાલીપો બાળકરૂપી ખુશીઓથી ભરાયો છે. અમારા અંધકારમય જીવનમાં આશારૂપી કિરણ પ્રગટાવવા બદલ ડૉ.આશિષ વિરડીયાનો અને ટ્રીનીટી IVF નાં સર્વો સ્ટાફનો ખૂબ ખૂબ આભાર વ્યક્ત કરીએ છીએ.

અમે ભાંભર તાલુકાના જાસનવાડા (પાલનપુર) ગામના રહેવાસી શનિબેન શંકરભાઈ ચૌધરી લગ્નના ૩૦ વર્ષમાં બને તેટલા પ્રયત્નો કર્યા. તેમ છતાં બાળક ન થવાથી અમને હવે ભવિષ્યમાં ગર્ભ રહેશે તેવી કોઈ આશા ન હતી. અંતમાં અમે ટ્રીનીટી IVF હોસ્પિટલમાં ડૉ. આશિષ વિરડીયા સરને મળ્યા અને તેમની પાસે સારવાર કરાવવાની શરૂ કરી. ડૉ.આશિષ વિરડીયા સર પાસે લીધેલી સારવારથી ગર્ભ રાખવામાં સફળતા મળી અને જોત-જોતામાં અમારે ત્યાં ફુલ રૂપી પુત્ર “જનક” ની પ્રાપ્તિ થતા બગીચા રૂપી અમારૂ જીવન ખીલી ઉઠયું.

કોઈપણ જાતની તકલીફ કેમ ન હોય પણ સારવાર કરનાર ડૉક્ટર જો હાર ન માને તો દરેક દંપતિને સફળતા મળી શકે છે, તેવું જ અમારી સાથે થયું. ખુબ ખુબ અભિનંદન પાઠવીએ છીએ ડૉ. આશિષ વિરડીયા સરને.

ટ્રીનીટી ટેસ્ટ ટ્યુબ બેબી સેન્ટર

ગુલામબાબા મીલ કમ્પાઉન્ડ, આકાશ હોટલ પાછળ,
સંજીવની ICU ની સામે, લાલ દરલાબ રોડ, સ્ટેશન, સુરત.

95377 21502 / 8000 38 38 36

: trinity test tube baby Centre

R.No. MNW/280/2018-20 VALID UP TO 31-12-2020 RNI NO. 43840/86 LICENCE TO TECH/HQ/ABHIYAAN/2018-20 POST AT PSO. AHD-380 002 ON SATURDAY 04-04-2020. PUBLISHED EVERY SATURDAY FROM:- SAMBHAHV MEDIA LTD. OPP CHIEF JUSTICE BUNGLOW AHD-380015

SINCE 1958

रसोईनी जन, पकवाननी शान!

SWAD SUGANDH KA RAJA

RAJWADI GARAM MASALA

Available in 10G, 15g, 50g, 100g, 200g, 1kg (Pet jar) & 5kg.

For information regarding our other products visit us at
www.badshahmasala.com